INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

AD USUM STUDIOSÆ IUVENTUTIS

AUCTORE

CAJETANO DE FULGURE

AVERSANÆ

CATHEDRALIS ECCLESIÆ CANONICO

OLIM

IN AVERSANO CLERICORUM SEMINARIO

S. THEOLOGIÆ PRÆCEPTORE

TOMUS V.

NEAPOLI 1807.

EX TYPOGRAPHIA JANUARII REALE

Superiorum Facultate.

Quodcumque in hac Ecclesiæ agricultura fide Patrum satum est, hoc idem filiorum industria decet excolatur, & observetur, hoc idem floreat, & maturescat, hoc idem proficiat, & perficiatur. Fas est etenim, ut prisca illa cœlestis Philosophiæ dogmata processu temporis excurentur, limentur, poliantur; sed nefas est, ut commutentur, nefas ut detruncentur, ut mutilentur.

Vincentius Lirinensis Commonit. 1. Cap. 30.

Πιϛιν ημεις ϗτε παρ' αλλων γραφομενην ημιν νεωτεραν παραδεχομεθα, ϗτε αυτοι τα της ημετερας διανοιας γεννηματα παραδιδοναι τολμωμεν, ινα μη ανθρωπινα λογιζωντοι τα της ευσεβειας ρηματα. αλλ' απερ παρα των αγιων πατερων δεδιδαγματα, ταυτα τοις ερωτωσιν ημας διαγγελλομεν.

Basilius *Epist. ad Antioch. Eccles.*

LIBER IX.

DE ACTIBUS HUMANIS, EORUMQUE REGULA: ET DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

Præfatio.

Hucusque de Deo, ejusque proprietatibus, atque operationibus disseruimus, quibus divitias suæ bonitatis effudit tum in creatione rerum, tum in admirabili generis humani post ruinam reparatione. Nunc de hominis ipsius operationibus est dicendum, quibus vel ad Deum, quo tendit, pervenire, vel ab eo misere discedere, atque æternum perire possit, ut alteras diligenter obeundo, alteras fugiendo ad beatam vitam perducatur. Primum autem ipsa actuum humanorum explicanda natura est. Deinde quis eorum finis esse debeat. Tum de eorum bonitate, & malitia disputandum, certaque tradenda regula, qua bonitas ipsa, atque malitia dignosci possit. Demum de Theologicis virtutibus, quibus præcipue Deus colitur pertractabimus: *Hæc enim maxime, imo vero sola religione quærenda sunt*, ut inquit Augustinus *Enchirid. Cap. 4.*

CAP. I.

De actuum humanorum natura, ac divisione.

I. Actus humanus ille dicitur, qui fit ab homine prout homo est, sive quatenus a brutis animantibus differt. Differt autem a brutis intelligentia, ac libera voluntate, in quibus imaginem Dei, ad quam homo factus est, sitam esse diximus *Lib. V. Part.* 4. *Cap.* 4. Ille ergo actus dicitur humanus, qui ab hominis voluntate fit, praelucente intellectu, seu ut alii explicant, *cum advertentia rationis*. Et quia voluntas numquam sine intellectu movetur, sufficit ad rationem, ac naturam humani actus ut sit voluntarius. Reliquae autem actiones dicuntur quidem actus hominis, sed non actus humani, ut post S. Thomam 1*a*. 2*ae*. *Q. I. art.* 1. omnes Theologi docent. Quam quidem doctrinam perspicue confirmant sacrae litterae. Ait enim Apostolus *Rom. VII.* 20. *Si autem quod nolo illud facio, jam non ego operor illud.*

II. Ex quo illud sequitur, omnem actum, qui voluntarius non sit, non esse actum humanum, ideoque omne id, quod efficit, ut actus non sit voluntarius, efficere etiam, ut non sit humanus.

III. Sed voluntarium vel *αμεσως immediate* ab ipsa voluntate est, ut amor, odium; vel ab aliis potentiis sive internis, sive externis, voluntate imperante, ut intellectio, affectiones animi, ac motus corporis, cum ex imperio voluntatis fiunt. Unde actus humani alii sunt a voluntate ipsa *eliciti*, alii *imperati* (*a*).

IV. Jam vero cum homo, sicut & cetera omnia, propter Deum conditus sit, *universa enim propter semetipsum operatus est Dominus Prov. XVI.* 4. ut *Lib. III.* do-

(a) Qui res ad vivum magis resecare student, solos actus imperatos appellant *voluntarios*, actus vero elicitos volunt dicendos esse potius *volitiones*, aut voluntates. Nos de ista distinctione non sumus sollicitij, quae parum habet utilitatis.

docuimus; voluntas vero hominis possit vel illa eligere, quæ ad eum finem ducunt, vel eligere contraria; fit hinc, ut nonnulli actus humani boni sint, qui scilicet ad finem ducunt, propter quem homo conditus est; alii vero mali, qui ab eo fine abducunt, ac removent; quæ quidem bonitas, ac malitia a Theologis *moralitas* vocatur. Quapropter in humanis actibus non solum eorum natura, quam in voluntario sitam esse diximus; verum etiam *moralitas* attendenda est.

V. En igitur paucis humanorum actuum definitio, atque divisio. Actus humanus est qui fit ab homine prout homo est, sive, qui est voluntarius. Actus autem voluntarius vel est a voluntate *elicitus*, vel *imperatus*; rursus vel est internus, vel externus; Denique vel bonus, vel malus; addunt nonnulli Theologi actum *indifferentem*, hoc est, qui nec bonus, nec malus sit, de quo infra disputabimus. Sed hæc omnia singillatim explicanda sunt in sequentibus Capitibus.

C A P. II.

De voluntario, & involuntario.

I. VOluntarium est, quod ab ipsa voluntate fit vel *immediate* quoad actus elicitos, vel *mediate* quoad actus imperatos, præcedente aliqua rei cognitione, vel *actuali*, vel *virtuali*, ignotum enim amari non potest (*a*). Ex quo sequitur, voluntatem pati non posse in suis actibus coactionem, aut violentiam. Coactio enim est a principio voluntati extraneo contra voluntatis propensionem: voluntarium vero a voluntate ipsa fit, & quidquid a voluntate fit, voluntarium est; repugnat autem aliquid esse voluntarium contra volunta-

(a) Unde Aristoteles *Lib. III. Ethic. Cap.* 1. voluntarium definit: *Id, cujus principium est in ipso agente sciente singula, in quibus est actio*. Quam definitionem post Damascenum *Lib. II. De fid. Cap.* 24. S. Thomas, ceterique Theologi secuti sunt.

tis propensionem . Possunt quidem potentiæ voluntati subditæ ab extranea causa cogi , ut pater in eo , qui violenter in carcerem trahitur invitus ; sed non recte dicitur a nonnullis , voluntatem pati coactionem quoad actus imperatos ; non enim cogitur voluntas , quæ actibus illis reluctatur , sed potentiæ reliquæ .

II. *Involuntarium* contra est , quod non est ab ipsa voluntate , sive quia voluntas reluctatur , sive quia non adsentitur , aut non advertit animum : unde duplex involuntarium est , *positivum* , & *negativum* . Quod autem efficit actum involuntarium , excusat etiam a peccato ; ait enim *Augustinus* ; *Usque adeo omne peccatum est voluntarium , ut nullo modo sit peccatum , si non sit voluntarium Lib. De vera Relig. Cap.* 4. Tria porro sunt, de quibus quæri potest , utrum efficiant actum involuntarium , ignorantia , metus , & concupiscentia ; de quibus hic dicendum est .

III. Ignorantia est cognitionis privatio , sive defectus ; quæ quidem ratione *objecti* dividitur in ignorantiam *juris* , qua quis legem ignorat ; *ex. gr.* vetitum esse vesci carnibus die Sabati ; & ignorantiam *facti*, qua quis sciens legem ignorat factum, sive circumstantiam, qua opus redditur lege vetitum , *ex. gr.* hodie esse Sabatum . Ratione vero *subjecti* dividitur in vincibilem , & invincibilem . Invincibilis ignorantia est eorum , quæ quis nullo pacto scire potest , nec debet . Vincibilis vero est eorum, quæ quis adhibita diligentia scire potest , ac debet; eaque duplex est , *affectata* , & *crassa* : affectata est , qua quis de industria velit nescire legem ; crassa vero qua quis non vult directe legem ignorare , sed ad eam cognoscendam non vult , aut negligit debitam adhibere diligentiam.

IV. Metus est animi perturbatio ob malum futurum, atque possibile , isque duplex , *gravis* , & *levis* . Metus gravis est mali gravis formido , puta mortis , mutilationis , carceris , jacturæ bonorum , infamiæ ; qui quidem metus etiam in virum fortem , atque constantem cadit . Metus vero levis est vel levis mali , vel gravis quidem , sed quod non facile evenire possit. Verum in hoc attendenda etiam est varia ætatis , sexus , conditionis ratio , ita ut qui metus in aliqua ho-

minum ætate, conditione, sexu lèvis est, idem in alia gravis esse possit.

V. *Concupiscentia* est inordinatus rerum, quæ placent, appetitus contra rationem, de qua satis diximus *Lib. V. Part.* 4. Ea vero duplex est, *antecedens*, quæ voluntatis imperium prævertit, & *consequens*, quæ ab ipsa voluntate excitatur. Nunc igitur dispiciendum est, utrum ignorantia, metus, & concupiscentia voluntarium impediant, ac tollant.

PROPOSITIO I.

Ignorantia vincibilis affectata non tollit, sed auget voluntarium, ideoque & peccatum; crassa vero minuit, sed non tollit voluntarium, & peccatum.

Prob. 1a. pars. Qui de industria vult ignorare legem, ut liberius peccet, maiori fertur voluntatis impetu in rem vetitam; idcirco enim ignorantiam affectat. *Psalm. XXXV. Noluit intelligere, ut bene ageret*: Unde inquit S. Thomas 1a. 2ae. Q. LXXVI. art. 4. *Ex intentione . . . . . voluntatis ad peccatum provenit, quod quis vult subire ignorantiæ damnum, propter libertatem peccandi.* Ergo &c.

Prob. 2a. pars. Voluntarium non est sine cognitione: unde est commune, ac tritum apud Philosophos proverbium: *ignoti nulla cupido est*. Ubi ergo minor cognitio est, minus est voluntarium. Sed ubi est ignorantia crassa, minor est cognitio. Ergo ignorantia crassa voluntarium minuit.

Prob. 3a. pars. Ignorantia crassa non omnino cognitionem aufert. Ignorantia enim hæc voluntaria est, quia scilicet non vult homo omnem eam adhibere diligentiam, quam adhibendam esse cognoscit, vel cognoscere potest. Ergo &c. Hinc Christus *Luc. XII.* 48. *Servus*, inquit, *qui non cognovit voluntatem Domini sui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis*. Ex quo patet, ignorantiam crassam minuere voluntarium, non tamen illud omnino auferre.

Dices. Qui laborat crassa ignorantia, non cognoscit,

majorem adhibendam esse diligentiam, imo aliquando putat obsequium se præstare Deo. Ergo ignorantia crassa omnino cognitionem aufert, ideoque voluntarium.

R. Transeat ant. neg. cons. Dixi *transeat ant.* quia plerumque falsum est. Sed etiam hoc dato, non sequitur, nullam omnino cognitionem in eo esse, qui crassa laborat ignorantia. Quod enim non cognoscat quis, majore opus esse diligentia, semper est ex aliquo vitio, aut pravo animi affectu, quem ipse cognoscit extirpandum, aut compescendum, nec tamen totas ad id vires adhibere studet.

Scholion.

Quoniam sæpe dubitatio incidit non mediocris, utrum ignorantia sit vincibilis, aut invincibilis, hæc ante oculos, ne erretur, habenda regula est. 1°. Si ignorantia est *facti*, in qua sæpe viri etiam doctissimi versari possunt, ea tunc invincibilis æstimari debet, cum quis mandata Dei toto corde diligit, culpas etiam leviores timet, sæpiusque orat, ut Deus ei lumen gratiæ cœlestis impertiat; 2°. Si ignorantia est *juris*, ex communi Theologorum sententia ut censeatur invincibilis, sufficit si aliquis ea sciat, quæ ejusdem ætatis, conditionis, professionis homines communiter sciunt, quamvis inter doctissimos non excellat, eamque adhibeat diligentiam, quæ moraliter in ejus sit potestate, habita ratione personæ, reique tractandæ, excepto contractu aliquo, in quo singularis diligentia, atque excellens peritia vel ex natura rei requiritur, vel promissa sit.

PRO-

PROPOSITIO II.

Ignorantia invincibilis, sive facti, sive juris, etiam naturalis, si ea contingat, aufert omnino voluntarium, & peccatum. Est contra Jansenium Lib. II. De statu nat. laps. cap. 2. & seq.

Prob. I. Ex ipsa voluntarii natura. Voluntarium enim est; quod fit a voluntate, prælucente rei cognitione; ignoti enim nulla voluntas esse potest: *Rem prorsus ignotam*, inquit Augustinus *Lib. X. De Trin. Cap. 1. amare omnino nullus potest.* Unde illorum Scholasticorum jamdudum explosa sententia est, qui saltem ex absoluta Dei potestate, fieri posse humanum actum sine ulla rei cognitione, putarunt. Ergo ubi nulla prorsus est, nec potest esse cognitio, ibi voluntarium esse nullo modo potest. Id autem accidit, ubi ignorantia invincibilis est. Ergo &c.

Prob. II. ex PP. 1°. Augustinus id axiomatis loco sæpe ponit, neminem peccare in eo, quod cavere non potuit. Ait enim *Lib. De duab. anim. cap.* 12. *Dicere peccati reum teneri eum, qui non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis est.* Et *Lib. III. De Lib. arb. cap.* 18. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras:* quia scilicet Deus impossibilia non jubet, ut post ipsum *Augustinum*, ceterosque Patres, Tridentinum docet *Sess. VI. Cap.* 11. Atqui si ignorantia invincibilis non auferret voluntarium, peccaret aliquis in eo, quod cavere non potuit, eique deputaretur ad culpam, quod invitus ignorat. Ergo. 2°. S. Thomas 1a. 2ae. Q. LXXVI. art. 3. *Si talis*, inquit, *est ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato.*

Confirmatur ex *Alexandri VIII.* definitione, qui eam damnavit propositionem: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato.* Si igitur ipsa juris naturalis ignorantia invincibilis excusat, multo ma-

magis ignorantia juris positivi, aut facti. Non autem excusaret a peccato, si non tolleret voluntarium. Ergo &c. Tractat hæc fusius Stephanus Dechamps *De hæres. Jansen. Lib. III. Disp. V. Cap.* 1.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Christus in laudato loco *Luc. XII.* 48. generatim ait: *Servus, qui non cognovit voluntatem Domini sui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis*; ubi non distinguit ignorantiam vincibilem, ab invincibili. Ergo invincibilis ignorantia minuit quidem, sed non aufert omnino voluntarium, atque peccatum.

℟. *Dist. ant.* Non distinguit ignorantiam vincibilem ab invincibili, sed satis declarat, esse distinguendam, *conc.* Secus, *neg.* Cum enim ait: *fecit digna plagis*, satis ostendit, eum servum non omnino caruisse aliqua cognitione, quæ ejus actiones dignas plagis efficiebat, licet ignoraverit, Dominum ad eas puniendas esse venturum.

Objic. II. In Concilio Diospolitano damnata est ex *Pelagii* propositio: *Ignorantia, & oblivio non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* Ergo &c.

℟. *Neg. cons.* Pelagius enim omnem ignorantiam, quæ de industria non esset affectata, excusare a peccato affirmabat, quia non est directe a voluntate, sed ex conditione, atque innata naturæ infirmitate, licet vinci possit, saltem ordinariis auxiliis gratiæ, quam *Pelagius* ipse negabat.

Inst. 1°. Pelagius eam ignorantiam excusare docuit, quæ non *evenit secundum voluntatem*, *sed secundum necessitatem*. Atqui talis est ignorantia invincibilis. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Docuit, excusare a peccato eam ignorantiam, quæ evenit secundum necessitatem moralem, *conc.* Secundum necessitatem absolutam, *neg.*

Inst. 2°. Satis distinguebat *Pelagius* ignorantiam vincibilem, ab invincibili; & fatebatur, vincibilem ignorantiam non excusare a peccato. Ait enim Augustinus *Lib.*

Lib. De nat. & grat. cap. 17. *Tractat iste de peccatis ignorantiæ, & dicit, hominem pervigilare debere, ne ignoret, idcoque esse culpandam ignorantiam, quia id homo nescit negligentia sua, quod adhibita diligentia scire debuisset.* Ergo cum docuit, ignorantiam non subjacere peccato, de invincibili loquebatur ignorantia; & tamen a Patribus ea doctrina damnata est.

℟. *Dist. ant.* Distinguebat ignorantiam vincibilem ab invincibili viribus naturæ, *conc.* Ordinariis gratiæ auxiliis, *neg.* Docebat enim, posse hominem libero arbitrio carere omni peccato, quia si ignorantiam non potest naturæ viribus expellere, jam a peccato immunit est. Quod refellit *Augustinus* ex eo, quod per orationem, & gratiam Dei potest homo expellere ignorantiam, quam sola naturæ virtute superare nequit. Hinc verbis in objectione recitatis subdit *Augustinus* ut validissimam responsionem: *Omnia potius disputat, quam ut oret, & dicat da mihi intellectum, & discam mandata tua.*

Inst. 3°. Objectiones Pelagianorum apud Hieronymum *Lib. II. cont. Pelag.* & ipsius *Hieronymi* responsiones satis ostendunt, & *Pelagium* docuisse, ignorantiam omnino invincibilem excusare a peccato, & Catholicos tenuisse contrarium. Ait enim Pelagianus: *Videris hominum accusare naturam, ac per hoc invidiam referre in Deum, qui tales homines condidit, ut oblivione, & ignorantiæ peccato carere non possint .... ubi autem aufertur possibilitas, aufertur & vitium.* Quid ad hæc Hieronymus? *Respondet*, inquit, *stultitiæ tuæ liber Sapientiæ. Altiora te ne quæsieris .... Ac ne forte huic libro contradicas, audi Apostolum ... O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei; quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini?* Atqui si de ignorantia saltem per gratiam Dei vincibilem fuisset controversia, quis non videt, non solum ineptam fuisse Pelagianorum objectionem, sed & ineptiorem *Hieronymi* responsionem? Ergo &c.

℟. *Neg. ant.* Probat enim ibi *Hieronymus* contra *Pelagium*, non posse hominem totam vitam transigere sine peccato, saltem veniali, quod præter cetera probat

ex oblivione, & ignorantia, quæ multorum origo est peccatorum. Pelagiani autem non agnoscentes originale peccatum objiciebant, catholicos ipsum Deum facere peccati auctorem, qui naturam ita condidit, ut non possit esse sine oblivione, & ignorantia. Et quamvis potuisset respondere *Hieronymus*, non esse hanc naturam instituti hominis, sed pœnam damnati; tamen cum ignorantia, & oblivio etiam in iis remaneat, in quibus peccatum originale deletum est, urgeri adhuc poterat, cur Deus reparata per baptismum natura, non abstulerit ignorantiam, nec eam det gratiam, ut omnia peccata vitentur. Recte igitur respondet: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*; quæ responsio omnem tollit cavillandi rationem.

Inst. 4°. Nulla est ignorantia, quæ per gratiam vinci, & expelli nequeat. Ergo inanis est illa distinctio ignorantiæ invincibilis per naturam, & per gratiam.

℞. *Dist. ant.* Nulla est ignorantia, quæ vinci non possit per gratiam extraordinariam, *conc.* Ordinariam, *neg.* Sæpe enim tanta laborat animus ignorantia vel juris, vel facti, ut ad eam expellendam Dei revelatio esset necessaria, quæ gratia rarissima est, & extra ordinem; ita ut quod nonnisi per talem, ac tantam gratiam fieri potest, merito dicatur, & sit impossibile.

Inst. 5°. Ea quæ per invincibilem ignorantiam contra legem fiunt, sæpenumero *Augustinus* affirmat esse peccata. Ergo &c.

℞. *Dist. ant.* Per *metonymiam*, quomodo dicimus linguam eum sermonem, qui lingua profertur, & manum appellamus scripturam, quæ manu formatur, *conc.* Talis enim ignorantia, & quæ inde consequuntur, effectus sunt originalis peccati. Proprie, *neg. Nam illud*, inquit *Lib. III. De Lib. arb. cap.* 19. *quod ignorantiæ quisque non recte facit, & quod recte volens facere, non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt . . . . . sicut linguam dicimus . . . . formam, tenoremque verborum &c.*

Inst. 6°. Augustinus *Lib. De grat. & Lib. arb. cap.* 3. *Sed & illa*, inquit, *ignorantia, quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed & eorum, qui tamquam simpliciter ne-*

nesciant, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, sed forrassis, ut mitius ardeat; non enim sine causa dictum: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt Psal. LXXVIII. Ergo invincibilis ignorantia neminem excusat.

℞. *Dist. cons.* Neminem excusat a peccato originali, propter quod damnabitur quidem, sed mitius ardebit, *conc.* Neminem excusat ab infidelitate etiam *negativa*, & invincibili, de qua loquitur Augustinus, *neg.* Sensus ergo est, eos qui invincibiliter ignorant legem Evangelicam, quam audire non potuerunt, non sic excusari, ut æternam damnationem effugiant, non quidem propter hanc invincibilem ignorantiam, sed vel propter originale peccatum, vel etiam propter actualia, quæ adulta ætate addiderunt contra legem naturæ, licet puniantur mitius. Unde ait idem Augustinus *Epist. CXCIV. al. CV. Inexcusabilis est omnis peccator vel vitio originis, vel additamento propriæ voluntatis.*

Inst. 7°. Quod est voluntarium in sua causa, non excusat. Atqui ignorantia invincibilis voluntaria est in causa sua, peccato scilicet originali, quod voluntarie, ac libere admissum est ab Adamo. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Quod est voluntarium in sua causa voluntate ipsius personæ, quæ effectum a causa oriturum prævidere potuit, ac debuit, *conc.* Quod est voluntarium voluntate originali, *neg.* alioqui quæ in phrenesi, aut amentia admittuntur, voluntaria, & peccata dicenda forent, quod absurdum est. Unde merito ab *Alexandro VIII.* damnata est illa propositio: *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, ac demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in sua causa, peccato nempe originali, & voluntate Adami peccantis.*

Inst. 8°. Ex concessis ignorantia invincibilis præsertim juris naturæ, si contingat, quod mox expendemus, est pœna peccati originalis. Atqui non esset pœna, si excusaret a voluntario, ac peccato. Ergo. Ita arguit Wendrokius *Dissert. De probab. ad Epist. V. Montalt.*

℞. *Neg. min.* Tum quia semper est quædam naturæ deformitas agere contra legem ex ignorantia, licet illa a peccato excuset; tum quia invincibilis ignorantia sæpe-

penumero a vincibili non dignoscitur, ideoque est æternæ damnationis occasio. Hinc sanctorum hominum trepidatio, ac gemitus.

Objic. III. Tritum est juris axioma: *Ignorantiam facti, non juris excusare Cap. XXIII. De Reg. Jur. in 6.* Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* In foro externo humanæ justitiæ, *conc.* In foro interno, *neg.* Jus enim humanum ad præcludendum omnem aditum eludendi leges excusatione ignorantiæ, ob commune societatis bonum, solam facti ignorantiam excusare statuit. Non ita autem se res habet coram supremo judice Deo.

Objic. IV. Constans est *S. Thomæ* doctrina, ignorantiam a peccato non excusare. Ait enim *Quodlib. III. Q. 10. art. 2. In iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, nullus excusatur, si sequitur erroneam opinionem alicujus magistri.* Et *Quodlib. VIII. art. 13. Quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam.*

℟. Satis mentem suam explicasse S. Thomam non solum loco supra laudato, verum etiam *Quodlib. III. Q. XII. art. 2. ad 2.* dicens: *Ignorantia juris non excusat a peccato, nisi forte sit ignorantia invincibilis.* Ex quo sequitur, locis in objectione citatis loqui eum de ignorantia vincibili; Quod manifestum etiam est ex iis, quæ subdit *Quodlib. III. Q. IV. art. 2.* verbis in objectione recitatis. Ait enim: *Qui enim sequitur opinionem alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, aut contra id, quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.*

Corollarium.

Si igitur in *objecto* aliquid cognoscitur; aliquid vero invincibiliter ignoratur, erit quidem actio humana, & voluntaria in eo, quod cognoscitur, involuntaria vero respectu ejus rei, cujus invincibilis ignorantia est. Sic qui hominem occidit, quem invincibiliter ignorat esse Sacerdotem, reus erit homicidii, non sacrilegii.

Scho-

Scholion.

Diximus in Propositione, ignorantiam invincibilem etiam juris naturalis auferre voluntarium *si ea contingat*, sive esse possit. Quæstio enim inter Theologos est ea de re non levis. Gennetus *Tract. I. Theol. Moral. Cap. 2.* Ballerinius *in Confut. Epist. Pauli Segneri Cap. 5. &c.* nullam esse posse invincibilem juris naturalis ignorantiam putant, non solum quoad prima principia, verum etiam quoad ejus conclusiones utcumque remotissimas. Contra vero communis Theologorum sententia est, in primis quidem juris naturæ principiis qualia sunt illa: *Deus est colendus*: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; ignorantiam invincibilem esse non posse, sicut nec in proximis conclusionibus, quæ facili ratiocinatione inde derivantur; posse vero esse invincibilem ignorantiam earum conclusionum, quæ non nisi longo, ac difficili discursu a primis principiis deducuntur; quod nos sequenti propositione defendimus.

PROPOSITIO III.

Non potest esse invincibilis ignorantia juris naturæ quoad prima principia, & proximas conclusiones, sed tantum quoad conclusiones remotiores.

Prob. 1a. pars. 1°. Apostolus *Rom. II.* 15. de Gentilibus ait: *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*. 2°. Augustinus in *Psal. CXVI. Nullus est*, inquit, *qui facit injuriam alteri, nisi qui sibi fieri nolit, etenim in hoc transgreditur legem Dei, quam non sinitur ignorare, dum id facit, quod non vult pati*. Quod & alibi sæpe repetit. 3°. Non usque adeo per peccatum detrita est in homine imago Dei, ut nulla prorsus lineamenta remanserint; alioquin ipsa hominis esset immutata natura. Atqui ita se res haberet, si homo prima juris naturalis principia invincibiliter ignoraret, quæ naturæ auctor Deus mentibus hominum

quo-

quodammodo impressit, ac sculpsit, cum eos ad imaginem sui condidit. Ergo &c.

Prob. 2a. pars. Proximæ conclusiones juris naturæ sunt, quæ facili negotio ex primis principiis deducuntur, qualia sunt præcepta Decalogi. Ergo difficilis non est earum cognitio, ac proinde invincibiliter ignorari non possunt.

Prob. 3a. pars. 1°. De remotioribus juris naturæ conclusionibus sæpe disputant inter se viri doctissimi, & in contrarias abeunt sententias, & quidem rationibus utrimque gravissimis. Quomodo igitur homo præsertim rudis, & indoctus veritatem tam certo inveniet, ut non possit illam invincibiliter ignorare? 2°. Remotiores illæ conclusiones sunt, quæ longiori, ac difficiliori ratiocinatione derivantur, cujus ratiocinationis plerique rudiores non sunt capaces. Ergo &c.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. cont. 2m. part. Apostolus *Rom. VII. 7.* ait: *Peccatum non cognovi, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Atqui lex illa est ex primariis juris naturæ conclusionibus, cum sit in Decalogo. Ergo potest de iis esse ignorantia invincibilis.

℟. *Neg. cons.* Non enim ait Apostolus, se legem illam ignorasse invincibiliter. Sed ante legis cognitionem falso, atque ex vincibili ignorantia putans, solum actum peccati externum esse prohibitum, non ita acres sentiebat concupiscentiæ stimulos; verum occasione accepta per legem, concupiscentia vehementius exarsit.

Objic. II. cont. 3m. part. Nullam legis naturalis ignorantiam excusare a peccato, sæpe docet *Augustinus*, cujus plura testimonia *Gennetus*, & *Ballerinius* congerunt, ex quibus nonnulla superius recitavimus. Atqui si ignorantia esset invincibilis, excusaret. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Nulla legis naturalis ignorantia excusat, si vincibilis est, saltem ordinariis gratiæ auxiliis, quæ negabat *Pelagius*, contra quem disputat *Augustinus*, *conc.* Secus, *neg.*

Inst. Qui pie, & fideliter orat, non destituetur auxiliis,

liis, quibus naturæ legem perfecte cognoscat, cujus legis perfectam notitiam Deus homini indiderat, cùm eum ad imaginem suam condidit, ad quam nos reparat, & reformat gratia Salvatoris. Ait enim Dominus *Sap. VI.* 13. *Clara est, & quæ numquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his, qui diligunt eam, & invenitur ab his, qui quærunt illam.* Et Jac., I. 5. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei; postulet autem in fide nihil hæsitans.* Ergo.

℟. *Dist. ant.* Non destituetur auxiliis ordinariis, *conc.* Extraordinariis, *neg.* Plerumque autem tanta est aut in ipsis conclusionibus juris naturalis obscuritas, ut ipsi inter se dissentiant viri doctissimi, & sanctissimi; aut in homine ingenii tarditas, ut nonnisi per extraordinariam Dei revelationem possit invenire veritatem. Nec propterea, si fideliter orat, a Deo destituitur; accipit enim quantum ad salutem sufficit, & & si qua remanet ignorantia, quam peccati originalis pœnam noluit Deus omnino auferre, etiam reparata natura; non ei vitio vertitur.

Objic. III. Concors fuit veterum Theologorum sententia, nullam de lege naturæ ignorantiam invincibilem esse posse. Ait enim Gerson *Lect. IV. De vita spirit. Concors est sententia, nullam in his, quæ legis divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Ergo.

℟. *Dist. ant.* Quoad prima principia, *conc.* Quoad remotiores conclusiones, de quibus ipsi veteres Theologi, imo & Patres ecclesiæ aliquando dissentiunt, *neg.*

Scholion.

I. Potest aliquando accidere, ut conclusiones etiam primariæ juris naturalis non quidem in se ipsæ, sed in quibusdam circumstantiis invincibiliter ignorentur, præsertim a rudioribus, ut si quis non aliter possit hominem a morte, civitatem ab ingenti clade liberare, nisi per mendacium officiosum, fieri potest, ut invincibili errore sibi persuadeat, id esse licitum.

II. Licet de remotioribus juris naturæ conclusionibus invincibilis esse possit ignorantia; non tamen ita

facile talis judicari debet; cum plerumque ea ignorantia ex defectu diligentiæ, docilitatis, orationis oriatur. Secus est de ignorantia facti, aut juris positivi.

III. Non censetur invincibilis illorum ignorantia, qui longa peccandi consuetudine obscuratum cor habent, atque in reprobum sensum traditi *bonum omnino nec diligere, nec dignoscere queunt*, ut ait Bernardus *Lib. De Dispens. cap.* 14.

IV. Sed nec invincibilis censetur ignorantia eorum, qui profitentur artem, aut munus, cujus scientiam præ ingenii tarditate comparare non possunt. Debent enim artem abjicere, aut abdicare munus, quo sine peccato propter ignorantiam fungi non possunt. Hoc enim ipsum lege naturæ sancitum est.

PROPOSITIO IV.

Metus, etiam gravis, si non ita rationem perturbat, ut non sit homo sui compos, minuit quidem, sed non aufert voluntarium, & peccatum.

Prob. 1*a pars.* Quod minuit voluntatis propensionem, minuit utique voluntarium, ideoque & peccatum. Atqui id efficit metus gravis, ut patet exemplo ejus, qui metu mortis argentum latroni tradit, aut mercatoris, qui metu naufragii merces in mare projicit. Uterque enim non sine magno animi dolore, & pugna voluntatis, patitur rerum suarum jacturam. Ergo &c. Hinc olim Ecclesia mitius agebat cum pœnitentibus, qui metu mortis thus idolis adoleverant, quam cum iis, qui sponte fidem ejuraverant.

Prob. 2*a. pars.* Quod non aufert objecti cognitionem, & motum voluntatis, non destruit voluntarium, ideoque & peccatum. Atqui metus gravis, si non sit ejusmodi, ut auferat rationis usum, non aufert objecti cognitionem, nec voluntatis motum, sed ipsa voluntas eligit malum levius ad gravius vitandum, *ex. gr.* jacturam pecuniæ ad vitandam mortem, ut advertit S. Thomas 1*a.* 2*ae. Q. VI. art. 6.* post Augustinum Lib. *De Spir. & lit. Cap.* 3. & Aristotelem *Lib. III. Ethic. Cap. I.* Ergo &c.

Sol-

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Votum sollemne, & matrimonium gravi metu contractum invalida sunt. Ergo metus gravis voluntarium perimit.

℟. *Neg. cons.* Non enim ideo sollemne votum, & matrimonium ex gravi metu sunt invalida, quia involuntaria sunt, sed quia leges sapienter ob bonum publicum cavent, ne iis in rebus consensus habeat obligationis effectum, nisi fuerit liber ab injusto metu. Si enim metus fuerit a judice juste incussus, valet matrimonium.

Objic. II. Qui ex gravi metu præceptum non servat, *ex. gr.* sacris non adest die festo, non peccat. Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* Qui ex gravi metu non servat præceptum juris naturalis, *neg.* Qui enim ex gravi metu pejerat, profecto peccat. Qui non servat præceptum juris positivi, *conc.* Non quia non fuit actus voluntarius, sed quia lex ipsa ea in re cessat, & nulla est.

Scholium.

Utrum contractus, vota, juramenta injusto metu extorta irrita sint, Theologi disputant. Qua de re non est hic dicendi locus. Qui enim affirmantem sequuntur sententiam, non idcirco illa volunt esse irrita, quia involuntaria, sed quia natura non patitur, ut aliquis per injuriam jus aliquod adipiscatur.

PROPOSITITIO V.

Concupiscentia antecedens voluntatis motum, aliquando, at non semper auget voluntarium. Consequens vero concupiscentia semper auget voluntarium, & peccatum.

Prob. 1a. pars. Quod auget voluntatis propensionem, auget voluntarium. Atqui concupiscentia voluntatis motum antecedens, aliquando auget voluntatis propensionem, cum scilicet ita voluntatem allicit, ut plene, & majori cum voluptate, atque impetu consentiat. Ergo &c.

Prob. 2a. pars. Concupiscentia antecedens aliquando est contra bonam, & habitualem voluntatis propensionem, ac proinde ei voluntas vel resistit, & vehementius nititur in contrarium, vel non sine aliqua lucta cedit. Ergo &c.

Prob. 3a. pars. Concupiscentia consequens est, quæ voluntatis propensionem consequitur, seu quæ voluntaria est, ut accidit in iis, qui data opera *objecta* sectantur, quæ concupiscentiam inflammant, aut pravum peccandi habitum fovent. Atqui ejusmodi concupiscentia auget voluntarium, seu voluntatis propensionem; unde ait S. Thomas *1a. 2ae. Q. LXXVII. art. 6. Quanto aliquis majori libidine, vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat.* Ergo &c.

Dices I. Concupiscentia quæcumque sit cognitionem minuit, unde amor cœcus dicitur: Ergo semper minuit voluntarium.

℞. *Dist. ant.* Minuit cognitionem earum rerum, quæ rem concupitam impediunt, aut ab illa animum deterrere possent, aut avertere, *conc.* Minuit ipsius rei concupitæ cognitionem, *neg.* Hanc enim cognitionem concupiscentia auget.

Dices II. Concupiscentia sive antecedens, sive consequens libertatem minuit. Ergo semper minuit voluntarium, atque peccatum.

℞. *Transeat ant.* quia id verum non est in eorum sententia, qui cum *Thomassino* negant indifferentiam re-

requiri ad libertatis essentiam, quod quale sit, expendemus *Cap.* sequenti. Sed quia illa nobis sententia non probatur, *dato antecedenti, neg. cons.* Non enim idem est voluntarium, & liberum, ita ut quod libertatem minuit, minuere etiam voluntarium necesse sit. Quoad peccatum vero, requiritur quidem libertas, ut imputari possit ad culpam. sed non inde sequitur, majus, vel minus esse peccatum, quo major, vel minor libertas est, alioquin, qui ex longa, & voluntaria consuetudine peccat, quia minus libere, sed morali quadam necessitate in peccatum ruit, minus peccaret, quam qui vix semel labitur; quod absurdum est. Sed hæc paulo fusius sequenti capite explicanda sunt.

C A P. III.

De voluntario libero, & necessario.

Adv. I. NOn est hic quæstio de libertate naturæ, quam diximus *Lib. VII. Cap.* 8. esse facilitatem, qua natura in finem suum sine impedimento tendit, quo sensu dicimus, Deum libere seipsum amare; sed de libertate electionis, atque arbitrii. Diximus autem *Lib. V. Pars. II. Cap.* 4. Deum creaturis rationalibus necessariam indidisse voluntatis propensionem erga seipsum, seu erga summum bonum; quæ quidem omnium, excepto Scoto, Theologorum, & Philosophorum ab ipsa naturæ consideratione profecta sententia est: reliquisse vero earum arbitrio, ut adhibito rationis judicio, eligerent *media*, quibus ad eum finem pervenire possent. Hæc autem potentia eligendi *media* ad finem est libertas arbitrii. Vide S. Thomam *I. P. Q. LXXXII. & LXXXIII.* ubi fuse, & luculenter hac de re disserit.

II. Duplex ergo est voluntarium, scilicet necessarium, & liberum; quod & *indifferens*, & *contingens* vocatur a Theologis. Sed & libertas, sive indifferentiæ arbitrii duplex est, alia *contrarietatis*, qua scilicet possunt eligi contraria, bonum, & malum: alia vero *contradictionis*, qua potest aliquid eligi, vel non eligi sine electione contrarii; atque hæc rursus a Theologis

dividitur in libertatem contradictionis quoad *specificationem*, & *exercitium*: illa est, qua potest eligi quæ magis placuerit boni species: ista vero, qua quis licet una in re jam fixus, ac *determinatus*, potest illam vario modo exercere, ut in eodem *Lib. V.* explicavimus.

III. Sed libertatem, sive indifferentiam *contrarietatis* non pertinere ad essentiam liberi arbitrii, manifestum est. Posse enim a summo bono deficere, non virtutis, sed infirmitatis est, alioquin Deus, qui peccare non potest, libero careret arbitrio. Hinc restat, ut ad liberi arbitrii naturam, sive essentiam pertineat indifferentia contradictionis, vel quoad *specificationem*, vel quoad *exercitium*, cui opponitur *physica*, & absoluta necessitas; necessitatem enim moralem liberum arbitrium non destruere, sæpe diximus in *Lib. VII.*

IV. Ab hac communi libertatis explicatione recedit cum nonnullis aliis Theologis Thomassinus *in Tract. de Incarnat.* qui fatetur quidem cum omnibus Catholicis, in hujus vitæ statu esse in hominis voluntate indifferentiam *contrarietatis*, & *contradictionis*, quod nos ostendimus *Lib. VII. Cap. 8.* ubi etiam hæreticorum objectiones refutavimus. Concedit etiam, in statu naturæ lapsæ hanc indifferentiam requiri ad merendum, aut demerendum, cum damnata sit illa Jansenii propositio: *Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione*. Sed contendit, indifferentiam contradictionis nequaquam ad essentiam liberi arbitrii pertinere, ita ut quod voluntarium est, licet necessarium, semper liberum sit dicendum, non solum libertate naturæ; sed etiam libertate arbitrii (a). Quæ quidem sententia, licet differat a damnata thesi Janseniana, nobis tamen multis rationibus non placet.

PRO-

(a) Hoc et *Jansenius* toto ferme *Lib. VI. de Grat. Salvat.* latissime disputat; et Franciscus Macedo *Q. un. De mente S. Pontificis Innocentii circa prop. Jansenii art. 4.*

PROPOSITIO.

Non solum ad meritum in statu naturæ lapsæ , sed ad ipsam liberi arbitrii naturam requiritur indifferentia saltem contradictionis .

Prob. I. ratione . 1°. Ad essentiam liberi arbitrii requiritur , ut voluntas sit actus sui domina ; Atqui non potest eum habere actus sui dominatum , nisi possit agere , & non agere ; hoc est si non habeat saltem indifferentiam contradictionis . Inquit enim S. Thomas *Lib. I. cont. Gent. cap. 68. Dominium , quod habet voluntas in suos actus , per quod in ejus potestate est velle , vel non velle , excludit determinationem virtutis ad unum* . Imo tantum abest , ut domina sit ejus actus , ad quem necessario determinata est , quin potius tunc ipsa voluntati dominetur necessitas . Ergo .

2°. Non potest fingi liberum arbitrium sine electione , unde ab eodem S. Doctore *I. P. Q. LXI. art. 8.* libertas definitur : *vis electiva medicrum servato ordine finis* . Atqui ubi est necessaria ad unum *determinatio* , non potest electio habere locum . Est enim electio inter plura , quæ accipi possunt , unius præ aliis acceptio . Ergo &c.

3°. Non potest esse liberum arbitrium , sine deliberatione rationis . Atqui deliberatio sine indifferentia esse nequit ; nemo enim de iis deliberat , quæ omittere nullo modo potest . Unde ait idem S. Thomas *1a. 2ae. Q. XIII. art. 2. Ex hoc contingit , quod homo est dominus sui actus , quod habet deliberationem de suis actibus ; ex hoc enim quod ratio deliberans se habet ad opposita , voluntas in utrumque potest .*

Prob. II. Auctoritate *S. Thomæ* , qui ubicumque loquitur de libertate Dei , Angelorum , & hominis , semper eam repetit ex potentia agendi , vel non agendi . Sic de libertate Dei *in II. Dist. XXV. Q. I. art. 1. ad 2. Ad libertatem* , inquit , *arbitrii pertinet , ut actionem aliquam facere possit , vel non facere , & hoc Deo con-*

venit ; bona enim , quæ facit , potest non facere . Idem docet *I. P. Q. XIX. art.* 10. *Q. XVI. De malo art.* 5. *& Q. XXIV. De verit. art.* 3. De libertate vero Angelorum ait *Lib. II. cont. Gent. cap.* 47. *&* 48. non esse iis denegandam , eo quod in eorum voluntate sit *agere , & non agere* . Tandem de libertate humana loquens *I P. Q. LXXXIII. art.* 1. ait, ideo hominem pollere arbitrio , *quia judicium rationis ad diversa se habet , & non est determinatum ad unum* .. Et *art.* 3. *Liberi arbitrii esse dicimur ; quia possumus unum recipere, altero recusato* . Et *Q. XXIV. De verit. art.* 1. *In hominis potestate est facere , & non facere , & ita est liberi arbitrii* . Ergo .

Solvuntur Objectiones :

Objicit I. Thomassinus multa *Augustini* , *Prosperi*, *Bernardi* , & *Thomæ* testimonia , quibus videntur libertatem in ipsa voluntatis spontanea motione constituere. Quæ loca *Lib. VII. Cap. VIII.* explicavimus .

Objicit II. Christum fuisse liberum in mandato Patris exequendo ; & tamen illud violare non potuisse . Quod nos in *Lib. VI.* dissolvimus . Sed quamvis eam difficultatem expedire non possemus , dicendum tamen esset cum Augustino *Lib. De dono persev. Cap.* 14. *Numquid ideo negandum est quod apertum est , quia comprehendi non potest quod occultum est ? Numquid , inquam , propterea dicturi sumus , quod ita esse perspicimus non ita esse , quoniam cur ita sit , non possumus invenire* ?

Objic. III. Quoties voluntas , præeunte rationis judicio , se movet , longe corporibus inertibus , brutisque animantibus antecellit , & libere agit . Atqui semper ita seipsam movet , etiam cum necessario agit . Ergo &c.

R. Conc. maj. quoad 1*m. part.* scilicet voluntatem , quoties seipsam movet , præeunte rationis judicio , longe antecellere brutis animantibus : *Dist. maj. quoad* 2*m. part.* Quoties voluntas seipsam movet , præeunte judicio rationis indifferenti , libere agit , *conc.* Præeunte ju-

judicio rationis necessario, libere agit, *neg.* Radix enim, & origo libertatis indifferentia judicii est, cum scilicet intellectus ita *objectum* tamquam bonum *particulare*, sive finitum spectat, ut possit in eo aliquam mali speciem veram, aut falsam considerare. Cum autem intellectus necessario judicat, objectum esse bonum infinitum, in quo ipsa hominis sita est beatitudo, ad quam necessario tendit, nullus voluntati relinquitur indifferentiæ, & libertatis locus. Hoc autem accidit in beata Dei visione.

Inst. Absurdum est, beatam Dei visionem, quæ est ultima hominis perfectio, voluntatem præcipua perfectione spoliare, qualis est arbitrii libertas. Ergo etiam amor beatorum, quamvis necessarius, liber dicendus est, non solum libertate naturæ, ut omnes fatentur; sed etiam libertate arbitrii.

℞. *Neg. cons.* Libertas enim arbitrii non est respectu finis ultimi, scilicet beatitudinis, sed respectu eorum, quæ ad finem ducunt, ut supra diximus. Dum autem in hac vita sumus, imperfectio intellectus est, ut possit Deum cogitare non ut finem ultimum, sed ut *medium* ad beatitudinem perducens: atque ita a summo bono deficiat: quæ quidem imperfectio per visionem beatam aufertur. At respectu eorum, quæ non necessario cum ultimo fine conjuncta sunt, visio beata non destruit, sed perficit libertatem arbitrii, illustrans intellectum, ut recte judicet, ac destruens cupiditatem, ne judicium perturbet, ac voluntatem impediat. Sicut ergo perfectio Dei est, ut se ipsum necessario diligat, cetera vero libere; ita perfectio est beatorum, ut Deum necessario, cetera libere ament.

CAP.

C A P. IV.

De ultimo hominis, & humanorum actuum fine.

Adv. I. REpetendum est, Deum voluntatibus hominum necessariam indidisse propensionem, ac pondus in summum bonum, seu beatitudinem generatim, quæ est ultimus finis, propter quem adipiscendum movetur voluntas, ad ea libere eligenda, quæ ad illum perducere videntur. Igitur ultimus finis prima omnium actuum humanorum causa est. Sicut enim in scientiis prima principia omnium conclusionum caussa sunt, ita ultimus finis causa est omnium actuum humanorum, ut advertit S. Thomas *I. P. Q. LXXXII.* Sed sicut duabus rationibus erratur in scientiis, vel falsa principia ponendo, vel ex veris principiis non recte ratiocinando; ita etiam in humanis actionibus errari potest vel in fine ultimo constituendo, qui non sit verum illud bonum, ad quod homo factus est (a), vel posito vero fine ultimo, falsa eligere *media*, seu actiones, quæ ad eum finem non perducunt, sed potius ab illo removent. Quoniam igitur maximum iste locus momentum habet, unde sæpe ait *Cicero*, nihil esse umquam in philosophia quæsitum majus, quam de finibus; ut recta incedamus via, primum generatim ipsius finis definitio tradenda est, atque divisio.

II. Est itaque finis bonum illud vel verum, vel apparens, cujus amore aliquid fit; ac proinde in omnibus actionibus magis amatur finis, quam id, quod propter finem agitur; sicut aeger magis amat sanitatem, quam pharmacum, quod propter sanitatem sumit: *Quod enim amatur propter aliud, non illud amatur, sed aliud, propter quod amatur*, ut sæpe docet *Augustinus*.

III. Dividitur autem finis 1°. in *internum*, & *ex-ter-*

(a) Hinc licet de ipso fine ultimo non possit esse deliberatio, nemo enim deliberat, an beatus esse velit, potest tamen esse disputatio, quanam in re beatitudo sita sit.

ternum, sive ut alii loquuntur, in finem *operis*, & finem *operantis*. Finis operis est, ad quem opus natura sua tendit, ut eleemosyna ad sublevandum pauperem: finis operantis est, ad quem agens opus suum dirigit, ut pœnitentia est finis ejus, qui eleemosynam largitur, ut pro peccatis satisfaciat.

IV. Dividitur 2°. in finem *proximum*, & *remotum*. Proximus est prior ille finis, qui animo *immediatè* obversatur, eumque movet; remotus est, ad quem ulterius refertur actio. Sic sanitas est finis proximus aegroti, dum medicamento utitur; remotus est bonum *ex. gr.* Reipublicæ, cui adlaborare proponit dum sanus erit.

V. Dividitur 3°. in finem *intermedium*, & finem *ultimum*. Finis intermedius ille est, qui ita diligitur, & in quo ita delectatur voluntas, ut tamen ipse ad alium finem referatur; sic medicus multa parat, & agit, ut pharmacum conficiat; ipsum tamen pharmacum ad alium finem, id est ad ægroti sanitatem refert. Finis ultimus est, qui ad alium finem non refertur, sed in eo appetitus quiescit, eoque fruitur, ideoque appellatur beatitudo. *Frui enim est amore alicui rei inhaerere propter seipsam*, ut inquit Augustinus *Lib. I. De doct. Christ.* Porro finis *intermedius*, si certo ad finem ultimum ducit, habet quidem aliquam beatitudinem, sed inchoatam, & imperfectam, cum in eo non omnino quiescat animus. Finis vero ultimus plenam habet, ac perfectam beatitudinem, in qua voluntas ultimo conquiescit.

VI. Sed beatitudo a Theologis distinguitur in *objectivam*, & *formalem*. Objectiva beatitudo est *objectum* ipsum, quo beatur animus, ac fruitur: *formalis* vero est actio illa, qua beatitudo objectiva apprehenditur, ac possidetur. Sic in avaro, qui ultimum finem in pecunia constituit, aurum est beatitudo objectiva, possessio vero auri est beatitudo formalis.

VII. His explicatis, quærendum est, 1°. Utrum ultimus finis sit omnium actuum humanorum causa. 2°. Quomodo finis ultimus voluntatem ad agendum moveat. 3°. Utrum plures sibi fines ultimos possit aliquis proponere. 4°. Quis sit verus finis ultimus, seu beatitudo hominis *objectiva*. 5°. Quænam sit beatitudo

for-

formalis. 6°. Utrum omnes actus suos debeat homo ad Deum, tamquam ad finem ultimum dirigere. Quod sequentibus propositionibus expediemus.

PROPOSITIO I.

Finis ultimus implicite spectatus sub ratione beatitudinis est omnium actuum humanorum causa.

Prob. I. ex Augustino, qui *Lib. XIII. De Trin. cap.* 5. *Verum est*, inquit, *quod omnes homines beati esse velint, idque ardentissimo amore appetant. & propter hoc cetera quaecumque appetant.* Et *Lib. XIX. De Civ. cap.* 1. *Illud est finis operis nostri, propter quod amantur cetera, illud autem propter seipsum.* Ergo.

Prob. II. Auctoritate, & ratione S. Thomae 1*a.* 2*ae.* *Q. I. art. 6. Necesse est, quod omnia quae homo appetit, appetat propter ultimum finem, & hoc apparet duplici ratione. Primo quidem, quia quidquid homo appetit, appetit sub ratione boni, quod quidem si non appetitur, ut bonum perfectum, quod est ultimus finis, necesse est, ut appetatur, ut tendens in bonum perfectum, quia semper inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem ipsius, ut patet tum in his, quae fiunt a natura, quam in his, quae fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem consummatam, quae est per ultimum finem. Secundo . . . quia secunda appetibilia non movent, nisi in ordine ad primum appetibile, quod est ultimus finis.* Ergo &c.

Dices. Qui jocose, aut loquitur, aut agit, imo multo magis, qui peccat, non propter finem ultimum operatur. Ergo.

R. Neg. ant. Qui enim jocose agit, propter animi delectationem agit; quam delectationem vel appetit ut finem ultimum, sicut facit etiam ille, qui peccat, vel ut conducentem ad finem ultimum. Unde inquit Augustinus *Conc. I. in Psal. CXVIII. Beatum . . . esse tam magnum est bonum, ut hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quod boni propterea sunt boni; sed illud est mirum, quod mali propterea sunt mali, ut sint beati.*

PRO-

PROPOSITIO II.

Finis ultimus voluntatem movet per amorem, ex quo oriuntur sex alii effectus, donec perveniatur ad octavum, qui est ipsa finis possessio, ac fruitio.

Prob. 1a. pars. Ex iis, quæ diximus *Lib. VII. Cap.* 8. Omnis voluntatis motus oritur ex amore, sive delectatione, qua *objectum* voluntati complacet; Unde inquit S. Thomas 1a. 2ae. *Q. XXVI. art. 2. Prima immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor, qui nihil est aliud, quam complacentia appetibilis, & ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desiderium, & ultimo quies, quæ est gaudium.* Si ergo finis ab intellectu propositus voluntatem movet, utique movere non potest, nisi per delectationem, & amorem.

Prob. 2a. pars. Ex amore, seu delectatione finis, si talis sit, ut contrarii *objecti* delectationem vincat, sequitur efficax voluntatis propositum obtinendi finem; quod a *S. Thoma* dicitur *intentio*. Sed quia finis sine adjumentis, sive *mediis* obtineri non potest, ex efficaci proposito, sive intentione finis sequitur consilium, seu inquisitio *mediorum* in intellectu, qui tamquam voluntatis famulus facem præfert, ut monstret viam, qua voluntas eo perveniat, quo pervenire proposuit, atque intendit animum. Ex hac *mediorum* inquisitione sequitur consensus, seu approbatio eorum, quæ ad finem apta sunt, post consensum electio, nisi enim ex multis propositis viis eligatur una, nullus erit motus. Post electionem imperium, seu practicum intellectus judicium, quo statuit, non differendum, sed statim adhibendum esse *medium* illud, quod electum est. Ex hoc intellectus judicio sequitur usus, quo *medium* electum reipsa assumitur, atque adhibetur: quod *medium*, si intellectus in consilio non erravit, reipsa ducit ad finis possessionem, quo voluntas fruitur, & quiescit. Ergo ex amore, qui est primus effectus finis in voluntate, oriuntur sex alii effectus, nempe *intentio*, *consilium*, *consensus*, *electio*, *imperium*, & *usus*, ex quo per-

pervenitur ad octavum, qui est *fruitio*. Ex quibus effectibus tres, nempe amor, intentio, & fruitio circa finem versantur, reliqui circa *media*, quæ ad finem ducunt. Hæc autem fuse, & luculenter pertractat S. Thomas *1a. 2ae. a Quæst. IX. ad Q. XVI.*

PROPOSITIO III.

Fieri non potest, ut quis plures sibi fines ultimos proponat, atque animo intendat.

Prob. Finis ultimus est, qui ita animum perficit, ut voluntatis appetitum expleat, in eoque voluntas ipsa conquiescat. Atqui non esset ejusmodi, si voluntas aliquid aliud præter ipsum appeteret, ut patet. Ergo &c.

Dices. 1°. Plures Philosophi, ut advertit Augustinus *Lib. XIX. de Civ. cap.* 1. in pluribus simul rebus finem ultimum posuerunt, puta in voluptate simul, & virtute. Ergo &c.

℞. *Neg. cons.* Qui enim pluribus in rebus finem ultimum putarunt situm, omnia illa spectabant, ut unum bonum, atque finem ex pluribus compositum; quod & de iis dicendum est, qui plures colebant Deos, aut qui plura diversi generis peccata lethalia committit.

Dices 2°. Qui ultimum finem in bono aliquo sibi proposuit, non amittit arbitrium liberum, ut alium etiam finem ultimum possit eligere. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Diverso tempore, *conc.* Eodem tempore, *neg.* Potest ergo quilibet postquam unum sibi finem ultimum proposuit, eo rejecto, in alium inclinari; sed efficere non potest, ut duo sint simul ultimi voluntatis fines; hoc enim contradictionem involvit.

PRO-

PROPOSITIO IV.

Verus finis ultimus creaturæ rationalis, seu vera ejus beatitudo objectiva, nonnisi solus Deus esse potest: Est dogma fidei.

Nulla major apud veteres Philosophos agitata quæstio est, quam hæc de fine hominis, & beatitudine, quam Stoici in virtute, & sapientia, Epicurei in voluptate, Platonici in contemplatione veritatis, alii in aliis bonis sitam esse voluerunt; ita ut ducentas octoginta duas ea de re opiniones numeret *Varro* apud Augustinum *Lib. XIX. De Civ. cap.* 1. quæ vel excogitatæ sunt a Philosophis, vel excogitari poterant. Quapropter de re omnium maxima perpetuo disputantes nihil certi, ac solidi attulerunt. Unde ait Seneca *Lib. De vita beata. Beate vivere omnes velle, sed ad pervidendum quod sit, quod beatam vitam efficiat, caligare.*

Prob. prop. I. ex Scripturis, in quibus nihil fere est frequentius inculcatum, quam beatitudinem nostram in Deo esse. *Psal. XC. Tu es, Domine, spes mea.* Psalm. LXXII. *Quid enim mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram? Defecit caro mea & cor meum; Deus cordis mei, & pars mea Deus in eternum.* Reliqua prætermittimus, ut in re apertissima. Ergo.

Prob. II. Illud solum potest esse ultimus creaturæ rationalis finis, ac beatitudo, quod ita animum explere queat, ut nihil ipsi ulterius optandum supersit, nec ullo modo amitti possit. Nam desiderium majoris boni absentis, aut metus amittendi præsentis boni cum beatitudine stare non potest, quæ a *Cicerone* definitur *Lib. III. Tuscul. Bonorum omnium, secretis omnibus malis, cumulata complexio*; quam definitionem ceteri etiam Philosophi tradiderunt. Atqui solus Deus ita animum rationalis creaturæ explere potest. Non enim satiari, atque expleri potest animus, nisi utraque ejus facultas, intellectus scilicet, & voluntas perfecte satietur, & quidem tali bono, quod deficere

non

non possit. At id non potest, nisi solus Deus. *Objectum* enim intellectus est universale verum, sicut *objectum* voluntatis est universale bonum. Solus autem Deus est universale verum, atque universale bonum, continens scilicet in seipso quidquid veri, ac boni nomen habet, nec ullo pacto potest deficere; reliqua vero omnia ab ipso Deo singularem veritatem, & bonitatem recipiunt, & quamvis adepta, deficere, aut amitti possunt. Ergo. &c.

Prob. III. Si non esset solus Deus, sed aliquid creatum vera hominis beatitudo, id esset vel bonum animi, vel corporis, vel fortunæ. Atqui nullum ex iis esse potest. Salomon enim, in quo cuncta illa bona cumulaverat Deus, in libro *Ecclesiaste* per singula illa discurrens, de omnibus pronuntiat: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas Eccle. I. 2.* Ergo &c. Hinc Philosophorum omnium deliramenta rejiciens, ait Propheta *Psal. XCII. Mihi autem adhærere Deo bonum est*. Et Augustinus *Lib. I. Confes. cap. 1. Fecisti nos, Domine, ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*. Et *Lib. XIX. De Civ. cap. 26. Ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est*.

Dices. Intellectus, ac voluntas rationalis creaturæ sunt facultates finitæ. Non ergo ad eas explendas *objectum* requiritur infinitum.

Resp. Dist. ant. Sunt facultates finitæ quoad earum naturam, *conc.* Quoad *objectum*, *neg.* Objectum enim intellectus, ac voluntatis est verum, ac bonum universale; quod licet ab intellectu, & voluntate possideri non possit modo infinito, seu comprehendi; sufficit tamen, ut eo modo possideatur, qui finitæ facultati conveniat.

Co-

Corollaria.

I. Ergo etiam in eorum hypothesi, qui statum puræ naturæ putant esse possibilem, nonnisi solus Deus, saltem ut naturæ auctor, esse potest naturalis creaturæ rationalis finis.

II. Ergo virtus ipsa non est ultimus finis per se expetendus, ut Stoici affirmabant, sed finis intermedius, qui nisi ad Deum referatur, in vitio est. Scilicet ita delectari virtute licet, ut *medio*, quo ad Deum perveniri possit, quo unice fruendum est. Hinc Augustinus *Lib. XXI. De Civ. cap. 25. Licet a quibusdam tunc veræ, & honestæ putentur virtutes, cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ, aut superbæ sunt, & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt.*

PROPOSITIO V.

Beatitudo formalis, seu possessio objecti, quod beatos efficit, nempe Dei, sita est in beata Dei visione prout est in se.

Hac quoque de re disputatum est acerrime inter Scholasticos, qui in quatuor præcipue divisi sunt partes. Thomistæ enim volunt, *formalem* beatitudinem in visione Dei esse sitam: Scotistæ in amore summi boni: *S. Bonaventura* in visione simul, atque amore: alii denique in summo gaudio, quo beatos Deus in patria perfundit. Sed quoniam satius est, ut ad beatam vitam, in qua hæc omnia revera sunt, toto animi nisu tendamus, quam ut de eius essentia contentiose disputemus; brevi nostram propositionem probabimus. Qui autem plura desiderat, apud ipsum S. Thomam, Sylvium, Gonetum, aliosque Thomistas rem uberius pertractatam inveniet.

Prob. prop. 1°. Beatitudo formalis est ipsa objecti, quod beatos efficit, nempe Dei possessio. Atqui ea possessio esse non potest in actibus corporis, ut patet, quia Deus corpore attingi nequit; Ergo est in aliquo

 actu

actu animi. Duo autem sunt animi facultates, intellectus, & voluntas. Atqui in nullo voluntatis actu est possessio beatitudinis: non quidem in amore; quia amor est de bono tam præsenti, quam absenti, nec per amorem quantumcumque vehementem apprehenditur, ac possidetur bonum, ut patet evidenter in insipiente, & avaro; quia quantumcumque diligant ille sapientiam, iste pecuniam, non propterea evadunt ille sapiens, iste dives, nisi per alias facultates bonum, quod amant, apprehendant. Sed nec in gaudio esse potest possessio beatitudinis; gaudium enim supponit bonum jam apprehensum, & possessum, ex qua possessione gaudium exurgit. Restat igitur, ut in solo perfectissimo actu intellectus possessio Dei sita sit, per quem actum Deus, qui est summa veritas perfecte apprehenditur, & possidetur. Talis est visio clara, & perfecta Dei, ut in se est. In hac igitur visione possessio beatitudinis sita est; unde dicitur *Joan. XVII. 3. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum*.

2°. Illa est essentia rei, ex qua reliquæ propietates necessario fluunt; At posita clara, & perfecta Dei visione, ex ea necessario fluunt reliquæ beatitudininis proprietates, tamquam partes integrantes. Nam 1°. cum homo necessario bonum generatim, sive beatitudinem amet, ut supra diximus; posita clara Dei visione, qua cognoscit, summum bonum, sive beatitudinem suam esse Deum ipsum, necessario illum diliget, nec ab ea dilectione cessare poterit per peccatum, ideoque erit beatitudo in æternum certissime perseverans. 2°. Non potest non gaudere de *objecto* præsenti, & possesso, quod absens necessario amore desiderabat. Unde dicitur in *Psal. XVI. Satiabor cum apparuerit gloria tua*, & Psal. XXXV. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*. 3°. Ex hoc gaudio redundabit etiam in corpus sanitas, immortalitas, agilitas, & reliquæ corporis gloriosi dotes. Nam ut ait Augustinus *Ep. CXVIII. al. V. ad Diosc. Tam potenti virtute fecit Deus animam, ut ex ejus plenissima beatitudine, quæ in fine temporum sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod*

est corpus, non beatitudo, quæ fruentis, & intelligentis est propria; sed plenitudo sanitatis, idest incorruptionis vigor. Ergo &c.

Corollaria.

I. Quoniam ex clara Dei visione omnes reliquæ beatæ vitæ proprietates necessario fluunt; mirum non est, si Patres aliquando illam per dilectionem, aut gaudium, aut aliquid aliud describunt. *Omnia enim dici possunt de illa perfruitione veritatis, & tanto magis omnia dici possunt, quanto minus digne dici aliquid potest. Nam ipsa est lux illuminatorum, requies exercitatorum, patria redeuntium, esca indigentium, & corona vincentium*, ut inquit Augustinus *Lib. Quæst. Evangelic. Q. XXXV.* Omnia enim hæc necessario beatam Dei visionem supponunt, ex qua tamquam ab radice necessario oriuntur. Atque ita contraria Scotistarum argumenta facile dissolves. Non enim vacat subtilius in hac quæstione versari.

II. Rursus quoniam visio Dei ut in se est, nemini in hac vita concessa est, excepto uno Christo; hinc nemo in hac vita perfecte beatus. Sed quia supra diximus, finem intermedium, si certo ad finem ultimum ducat, habere inchoatam quandam, atque imperfectam beatitudinem, hinc etiam qui eo fine intermedio in hac vita potiuntur, beati vocantur in Scripturis. *Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati qui lugent, Beati misericordes* &c.

Scholion.

Est quidem beata Dei visio beatitudo *formalis*, ad quam rationalis creatura tamquam in finem ultimum tendit. Utrum autem hic finis naturalis dicendus sit, an supernaturalis *Lib. V. Part. 2.* expendimus.

PROPOSITIO VI.

Inchoata beatitudo formalis, quae in hac vita haberi potest, non in exercitio virtutum moralium proprie, & immediate consistit, sed in exercitio virtutum Theologicarum fidei, spei, & charitatis.

Prob. 1°. Diximus supra, inchoatam beatitudinem etiam esse in possessione finis intermedii, qui ad finem ultimum certo perducit. Atqui non per actus virtutum moralium, sed per actus fidei, spei, & charitatis finis intermedius, qui est gratia sanctificans, utcumque apprehenditur, Nam actus virtutum moralium etiam egregii sine charitate, sive gratia sanctificante esse possunt, ut testatur Apostolus *I. Cor. XIII.* & sine fide, spe; charitate non sunt finis intermedius, qui ad beatam vitam possit adducere. E contrario per fidem, spem, & charitatem homo ad gratiam ipsam justificantem ultimo disponitur, etsi desit occasio virtutes morales exercendi, ut in *Lib. VII. & VIII.* diximus. Ergo &c.

2°. Opera virtutum moralium vel sunt tamquam instrumentum ad fidem, spem, charitatem servandam, aut augendam, vel ipsarum virtutum Theologicarum effectus, qui superveniente gloria cessabunt. Hinc Augustinus *Serm. CIV. al. XXVII. De verb. Dom.* loquens de Maria, & Martha, *Maria*, inquit, *meliorem partem elegit: non tu* (Martha) *malam, sed illa meliorem. Unde meliorem? quia quod elegit, non auferetur ab ea. A te autem quod elegisti auferetur, sed bono tuo auferetur, ut quod melius est detur; auferetur enim a te labor, ut requies detur.* Atqui beatitudo imperfecta non cessat, sed perficitur, adveniente beatitudine perfecta, ut ait Gregorius M. *Hom. XIV. in Ezech. Beatitudo hic incipit, ut in coelesti patria perficiatur, quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat; cum ipsum, quem amat viderit, amplius ignescit.* Ergo &c.

3°. Beatitudo, quae in hac vita contingere potest, non in alio potest constitui, quam in eo, in quo perfectio consistit Christianae vitae. Absurdum enim est, ut

sit in aliis virtutibus beatitudo posita sit; in aliis perfectio constet. Atqui perfectio vitæ Christianæ in fide, spe, & charitate proprie sita est. Ait enim Apostolus *Coloss. III. 14. Super omnia autem charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*, & S. Thomas *2a. 2ae. Q. LXXXIV. art. 1. Vita Christiana specialiter in charitate consistit, per quam anima Deo conjungitur. Unde dicitur I. Joan. III. Qui non diligit manet in morte, & ideo secundum charitatem attenditur simpliciter perfectio Christianæ vitæ.* Ergo &c. Hinc idem *S. Thomas* affirmat, contemplationem, sive vitam *contemplativam* meliorem esse, ac perfectiorem vita *activa*, cum vita contemplativa præcipue in actibus fidei, spei, & charitatis consistat.

Objectiones.

Objic. I. In Scripturis beati dicuntur qui morales exercuerint virtutes: *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, Beati misericordes &c.* Imo Christus in extremo judicio vitam beatam tribuet præcipue pro misericordiæ operibus, ita ut opera illa videantur esse finis intermedius, quo certe ad finem ultimum perfectæ beatitudinis pervenitur. *Venite, possidete paratum vobis regnum . . . . . esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.* Ergo &c.

℞. *Dist. ant.* Si virtutes illæ conjunctæ sint cum charitate, & ab ea imperentur, *conc.* Secus, *neg.* Ipsa enim virtutum moralium opera sine charitate nihil prosunt. At si ex charitate proficiscuntur, beatum hominem faciunt non ipsa per se, sed quatenus ferventioris charitatis sunt causa, & indicium.

Objic. II. Multi a vita *contemplativa*, quam sanctissime profitebantur, ad Episcopatum, hoc est ad vitam *activam* assumti sunt etiam in melioribus Ecclesiæ sæculis. Ergo vita activa melior, & eminentior est contemplatione.

℞. *Neg. cons.* Non enim a contemplatione ad actionem vocati sunt, ut contemplationem desererent, sed ut contemplationi actionem adjungerent. Inquit enim Augustinus *Lib. XIX. De Civ. cap. 19. Otium sanctum* quæ-

quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ, atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed non sic omnino veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista necessitas. Et S. Thomas 2a. 2ae. Q. CLXXXII. art. 1. *Cum aliquis a contemplativa vita ad activam vocatur, hoc non fit per modum subtractionis, sed per modum additionis.* Vide etiam Bernardum *Lib. I. De consid.*

Inst. Ex Gregorio M. *Hom. XII. in Ezech. Nullum Sacrificium est Deo magis acceptum, quam zelus animarum*. Ergo actio melior est contemplatione.

℟. *Dist. ant.* Si utrumque conjungatur, contemplatio scilicet, & actio, ut fecit Christus, cujus vita fuit continua oratio, & cura animarum; & Apostoli, qui simul orationi, & ministerio verbi instantes erant, *conc.* Si seorsim disjuncta spectentur, *neg.* Inquit enim idem Gregorius *Lib. VI. Moral. cap.* 28. *Magna sunt vitæ activæ merita, sed contemplativæ meliora*; ista enim per charitatem Deum ipsum attingit, illa proximum. Et Bernardus *Serm. III. De assump. B. V. Bonum acquirit gradum, qui bene ministraverit, forte meliorem qui bene vacaverit Deo: optimum autem, qui perfectus est in utroque.*

Objic. III. Contemplatio præcipue in actibus fidei, spei, & charitatis consistit. Quæcumque enim superna mentis illustratio, revelatio, raptus etiam usque ad tertium cœlum, si non principiis istis innixa sint, illusio diabolica potius, quam contemplatio est. *Licet enim nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*, inquit Apostolus *Gal. I.* 8. Atqui nec fides, neque spes beatitudinem afferunt, sed potius desiderium, cum objectum habeant adhuc obscurum, & absens. Sed nec ipsa charitas; nam ut suo loco dicemus adversus *Quietistas*, ejus etiam proprius actus est desiderium videndi Deum, ut in se est, quod desiderium beatitudini adversatur. Qui enim non habet quod desiderat, beatus dici non potest, ut advertit Augustinus *Lib. De mor. Eccl. cap.* 3. Ergo &c.

℟. *Conc.*

℞. *Conc. min. quoad 1m. pars.* Fides enim, & spes solæ beatam vitam non faciunt, sed sunt necessarium in hac vita charitatis fundamentum; ideoque diximus, in fidei, spei, & charitatis actibus sitam esse præsentis vitæ beatitudinem. *Dist. min. quoad 2m. part.* Actus proprius, sed non præcipuus, ac primarius charitatis est desiderium videndi Deum, *conc.* Præcipuus, ac primarius, *neg.* Actus igitur charitatis præcipuus est conjunctio cum Deo, in quo animus quiescit, & gaudet. Sed ex amore necessario sequitur etiam desiderium majoris conjunctionis, si Deus nondum per visionem beatam possidetur; & desiderium perpetuæ conjunctionis, si jam possidetur, unde de ipsis beatis Angelis dicitur: *in quem desiderant Angeli prospicere I. Pet. I.* 12. quod desiderium non beatitudinem excludit, sed fastidium. Hinc Augustinus in ea verba *Psal. CIV. Quærite faciem ejus semper*, hæc habet. *Charitas invenit Deum per fidem, & eum quærit habere per speciem. Est enim sine fine quærendus, quia sine fine amandus . . . . Proinde quem quisque diligit, etiam cum eum videt, sine fastidio, semper vult esse præsentem . . . . ut non huic inquisitioni, qua significatur amor, finem præstet inventio, sed amore crescente, inquisitio crescat inventi.*

Inst. 1°. Charitas utcumque fervens, ut supra diximus, non tribuit objecti, quod diligitur, possessionem. Ergo &c.

℞. *Neg. cons.* Non enim dicimus, per charitatem, quæ in hac vita esse potest, possideri perfecte Deum; sed utcumque apprehendi finem intermedium, nempe gratiam sanctificantem, quæ ad finem ultimum certo perducit, nisi homo voluntarie illam abjiciat.

Inst. 2°. Sicut beatitudo perfecta posita est in actu intellectus, in ipsa scilicet Dei visione, ita etiam imperfecta beatitudo in actu intellectus ponenda est, licet imperfecto, qualis est fides: Ergo potius in sola fide beatitudo vitæ præsentis videtur collocanda.

℞. *Dist. ant. & part.* Visio enim beata est actus intellectus perfectissimus, quo perfecte possidetur Deus; ut supra ostendimus; at contra per fidem tantum abest, ut possideatur Deus, & quiescat voluntas, quin potius

eo magis accenditur desiderium videndi ea, quæ obscure creduntur. Cumque ipsa fides possit etiam esse in peccatoribus, non est ipsa per se finis intermedius.

PROPOSITIO VII.

Omnes actus suos debet homo ad Deum visione beata possidendum tamquam in finem ultimum intentione saltem virtuali, & implicita referre.

Prob. 1a. pars. I. ex Script. *I. Cor. X.* 31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et Colos. III. 17. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum.* Quæ verba explicans S. Thomas *Lect. III. in Cap. III. ad Colos.* ait: *Quidam dicunt, quod hoc est consilium; sed hoc non est verum.* Et Bernardus *Serm. III. De divers. Quidquid facimus, jubemur facere in gloriam Dei.* Ergo &c.

Prob. II. ex PP. Augustinus *Lib. I. De doct. Christ.* ex primo Decalogi præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, quod ex jure naturali omnes homines obligat, infert, quidquid aliud diligendum occurrit, ad Deum referri oportere: *Cum autem ait ex toto corde, ex tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui, sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.*

Prob. III. ratione. 1°. Quidquid agit homo, ex aliquo ultimo fine oritur, ad quem refertur, ut *Prop. I.* ostendimus; ac proinde si non ad verum finem ultimum refertur, ad falsum referatur necesse est. Atqui absurdum est dicere hominem non debere verum finem ultimum animo intendere, falsum rejicere. Debet igitur omnes actus suos ad verum finem ultimum dirigere. Atqui verus finis ultimus non est, nisi Deus visione beata possidendus, ut *Prop. IV. & V.* docuimus. Ergo ad eum omnes actus suos referre debet. 2°. Non debet homo ne verbum quidem proferre otiosum, hoc est

est ad finem ultimum attingendum inutile; de eo enim verbo *rationem reddet in die judicii Matth. XII. 36.* Ergo multo minus actum ullum agere otiosum. *Si de verbis otiosis*, inquit Hieronymus *in Psalm XVI. ratio redditur; quanto magis de operibus?* Sed otiosus est omnis actus, qui ad verum finem ultimum non refertur, ideo enim otiosus dicitur, quia inutilis est.

Prob. 2a. pars. Intentio semper actualis humanæ naturæ in hac vita vires excedit, estque prorsus impossibilis. Sufficit ergo *virtualis*, sive, quæ ex præcedenti actuali intentione profecta, in sequentibus actibus perseverat. Hinc S. Thomas *De charitate art. 2. ad 3. Virtualiter*, inquit, *omnia referre ad Deum cadit sub præcepto charitatis, cum hoc nihil aliud sit, quam habere Deum ultimum finem.* Sed ut actualis intentio in actibus sequentibus perseverare censeatur, oportet, ut actus illi ab ea intentione, tamquam a causa oriantur. Si enim actualis intentio diu ante præcesserat, aut actus inter se disparati sunt, aut non nimia charitate homo fervrat, facile post primam finis ultimi intentionem alterius finis prava intentio interseritur. Hinc qui mane omnia opera sua, quæ eo die facturus est, ad Deum dirigit, non propterea censendus est, revera omnes diei actiones propter eum finem efficere, nisi identidem renovata intentio alios subrepentes fines præveniat, aut excludat.

Prob. 3a. pars, scilicet satis esse, ut intentio illa sit implicita, in generali idea honestatis, & justitiæ, quæ quidem ipse Deus est. Qui servat Dei præcepta propter eum finem, ob quem a Deo præcepta sunt, facit utique quod debet. Atqui præter primum Decalogi præceptum, sunt & alia novem a Deo præcepta propter ipsam rerum honestatem, atque justitiam, ut colere parentes, alterum non lædere, jus suum cuique tribuere. Qui ergo ea facit propter ipsam generalem justitiæ ideam, quæ non aliud est, nisi Deus, facit ille utique quod debet.

Sed

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. cont. *Im. part.* cum *Vasquez*, *Suarez*, nonnullisque aliis. Præceptum illud: *Omnia in gloriam Dei facite*, est præceptum affirmans. Atqui ea est præceptorum affirmantium natura, ut non obligent semper. Ergo.

℟. *Neg. cons.* Non enim dicimus, teneri hominem semper, idest quolibet vitæ suæ momento aliquid agere in Dei gloriam; sed tantum quoties deliberato animo actionem vere humanam efficit.

Inst. Supra humanæ naturæ conditionem est omnes actus humanos ad Deum ut ultimum finem referre. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Intentione *actuali*, *conc.* *Virtuali*, *subdist.* Viribus naturæ, *transeat*; Auxilio gratiæ, *neg.* Sufficit ergo ad Deum omnes humanos actus referre intentione *virtuali*, quod saltem auxilio gratiæ impossibile non est in actibus singulis, licet ut simul omnes ita ad Deum referantur, ut nullum subrepat in toto vitæ cursu veniale peccatum, speciali gratiæ opus sit privilegio, ut alibi diximus.

Objic. II. Sunt actus humani quidam natura sua boni, atque honesti, ut infra dicemus, ideoque ad finem bonum natura sua referuntur. Ergo non est necesse, ut ad finem ultimum ab operante dirigantur.

℟. *Dist. ant.* Sunt actus natura sua honesti, & tamen ab homine possunt ad finem pravum dirigi, ut succurrere indigenti ad vanam gloriam captandam, *conc.* Secus, *neg.* Si ergo actus illos ad verum finem ultimum homo non referat, ad pravum finem, sive ad creaturam ut ad ultimum finem referat, necesse est. Quid enim magis rationali naturæ conveniens, quam scientia? & tamen si scientiæ amor ad debitum finem non referatur, ad nostram scilicet, & aliorum ædificationem, turpis est. *Sunt qui scire volunt ut sciant, & turpis curiositas est*, inquit Bernardus *Serm. XXXVI. in Cant.*

Inst. Si actus illos ad finem ultimum referre necesse esset, sequeretur, eum, qui justitiæ opera exercet ab-

absque eo quod ea ad Deum refe.at, in ipsis justitiæ operibus peccare. Hoc autem absurdum est. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Sequeretur, eum peccare vitio operis, quasi ipsa justitiæ opera, quorum finis proximus bonus est, sint peccata, *neg.* Vitio operantis, *subdist.* Si ea referat saltem ad generalem justitiæ, & honestatis finem, *neg.* Secus, *conc.* Ait enim Augustinus *Lib. IV. cont. Julian. cap.* 3. *Cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur . . . . Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia prædicat, ipso non recto fine peccatum est.*

Ceterum sufficere diximus, ut ad finem ultimum referatur opus *virtualiter*, & *implicite*; nec asserimus, hujusmodi defectum, quo opus ad finem ultimum non refertur, si id ex negligentia quadam eveniat, esse semper grave peccatum amicitiam Dei dissolvens.

Objic. III. S. Thomas, quem auctorem sententiæ nostræ supra laudavimus, solam requirit in bono opere habitualem relationem ad Deum ut ad ultimum finem. Ait enim 2*a.* 2*ae. Q. LXXXVIII. art.* 1. *Dicendum, quod illud præceptum Apostoli (I. Cor. X. Omnia in gloriam Dei facite) est affirmativum; unde non obligat ad semper, & sic non facit contra hoc præceptum quicumque non actu refert in gloriam Dei omne quod facit: sufficit ergo quod aliquis habitualiter referat se, & omnia ad Deum.* Non igitur necessaria est intentio virtualis.

℞. *Dist. ant.* Et nomine *habitualis* intentionis ipsam intelligit intentionem *virtualem*, quam aliquando *habitualem* vocat, ut cum ait *P.* 3. *Q. LXIV. art.* 8. *ad* 3. sufficere in ministro Sacramentorum intentionem *habitualem*, *transeat*. Intelligit eam, quæ vere *habitualis* est, *subdist.* Solam hanc requirit, ut opus non sit mortale peccatum, *conc.* Ut non sit saltem peccatum veniale; *neg.* Subdit enim: *Sufficit ergo quod aliquis habitualiter referat se, & omnia ad Deum ad hoc quod non semper mortaliter peccet; cum aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter.* Nihil luculentius.

CAP.

CAP. V.

De bonitate, & malitia actuum humanorum.

I. Quidquid est, bonum est, quia a Deo est; malum autem non est, nisi defectus ejus boni, quod esse deberet. Actus igitur humani si spectentur, ut motus quidam creaturæ rationalis, seu ut Scholæ ajunt, si spectentur ut aliquid *physicum*, quia a Deo sunt vel movente, vel concurrente, semper boni sunt. Sed quia in iis esse debet rectus finis ultimus, ut ostendimus superiori capite, ille autem finis in nonnullis humanis actibus deest, vel quia ipse homo eos ad debitum finem non dirigit, vel quia ipsa eorum actuum natura, sive *objectum*, circa quod versantur, tale est, ut ad eum finem dirigi non possint, sed potius ei adversentur; idcirco dividuntur actus humani in bonos, & malos moraliter.

II. Actus igitur humani *moraliter* boni sunt, quorum natura, sive *objectum* tale est, ut ad Deum dirigi possint, & ad eum revera diriguntur. Actus autem mali sunt, quorum ea est natura, ut ad Deum dirigi nullo modo possint, aut si dirigi possunt, reipsa non diriguntur ab homine. Unde inquit Augustinus *Lib. LXXXIII. Quæst. Q. XXX. Omnis humana perversio est, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui, & omnis ordinatio, quæ & virtus nominatur, fruendis frui, & utendis uti.*

III. Quapropter bonitas moralis humanorum actuum duobus simul ex capitibus oritur, nempe ex recto fine ultimo, & ex ipsa eorum natura, sive *objecto*, quod tale sit, ut dirigi ad finem ultimum possint, seu ut Scholæ loquuntur, *ex fine*, & *objecto* (nomine autem *objecti* intelligimus reliquas etiam circumstantias, in quibus fit actio, ut inferius explicabimus): Horum si alterutrum deficiat, actus bonus esse non poterit; quia tum in eo deerit bonum aliquid, quod in eo esse deberet. E contrario moralis malitia oritur vel ex debiti finis defectu, vel ex ipsa actus natura, sive *objecto*.

IV.

IV. Sed unde fiat, ut aliquorum actuum natura, sive *objectum* tale sit, ut ad Deum dirigi possint, aliorum autem sit natura contraria, quæstio est inter Theologos. Nonnulli enim id repetunt a lege sive naturali; sive positiva. Si enim Deus quosdam actus præcepit, alios prohibuit, illi ad Deum dirigi possunt, isti non possunt. Alii vero contendunt, id repeti ex ipsa convenientia, aut repugnantia cum natura rationali, seu quod idem est, cum ideis æternis Dei, cujus homo ad imaginem est conditus, adeo ut non ideo boni, aut mali sint actus, quia a lege præcepti, vel prohibiti, sed ideo præcepti, aut prohibiti, quia boni, vel mali, seu quia convenientes, aut repugnantes rationali naturæ. Quam doctrinam S. Thomas egregie demonstrat *Lib. III. cont. Gent. cap.* 129. imo & inter heterodoxos Grotius *in Prolegomenis de Jure Belli & pacis*, & Cudvorthus in libello *De æternis justi, & honesti notionibus*.

V. Illud etiam in Scholis disputatum est acerrime, utrum omnes humani actus vel boni, vel mali sint, an vero sint aliqui indifferentes, qui neque boni sint, neque mali. Fatentur enim omnes, paucis exceptis, esse actus aliquos indifferentes *in specie*, nempe si considerentur ex *objecto* dumtaxat, non autem ex fine, atque aliis peculiaribus circumstantiis, in quibus actionem fieri contingit. Sed quæstio est; utrum actus sint aliqui indifferentes *in individuo*, nempe si considerentur etiam ex fine, & peculiaribus eorum circumstantiis. Scotistæ affirmant, Thomistæ negant.

PRO-

PROPOSITIO I.

Bonitas, & malitia actuum humanorum quoad objectum non a lege, sed ab ipsa eorum convenientia, aut repugnantia cum natura rationali repetenda est.

Prob. 1°. Si non a natura ipsa, sed a lege oriretur bonitas, & malitia humanorum actuum, essent illi omnes natura sua indifferentes. Atqui hoc absurdum est. Si enim omnes humanæ actiones indifferentes essent, potuisset Deus legem condere Decalogo contrariam, quod quis non exhorreat? Ergo &c.

2°. Si omnes actus humani natura sua essent indifferentes, ipsa legis violatio indifferens esset; ideoque servare legem nec bonum, nec malum natura sua esset, nisi ponatur alia lex, quæ jubet servare leges, & deinde tertia, quæ hanc aliam legem servare jubeat, & ita in infinitum, quod absurdum est. Deveniendum est igitur ad aliquid, quod natura sua bonum, aut malum est, etiam ante legem.

3°. Homo natura sua est ordinatus ad Deum, ad seipsum, & ad proximum, seu ad bonum societatis. Ergo actiones, quæ hunc ordinem tollunt, sunt natura sua malæ, quæ autem eum ordinem servant, natura sua bonæ sunt.

4°. Prima ethicæ principia, ex. gr. *Deus est diligendus*, *Suum cuique tribuendum*, etiamsi ad legem non attendas, non minus evidentia sunt, quam principia mathematica: *Totum est majus sua parte*: *Quæ sunt eidem æqualia, inter se æqualia sunt*. Habent igitur ex ipsa rerum natura bonitatem, quam lex non efficit, sed supponit.

5°. Deus, qui infinite sapiens est, non sine summa ratione legem condidit. Ideo igitur quædam aut præcepit, aut prohibuit, quia natura sua bona, aut mala erant; ideoque non a lege, sed ab ipsa convenientia, aut repugnantia cum natura rationali, seu cum ideis Dei æternis repetenda bonitas, aut malitia actuum humanorum est.

Sol-

Solvuntur objecta.

Objic. I. Quæ sunt *ex objecto*, sive natura sua indifferentia, ea nisi lege aliqua præcipiantur, aut prohibeantur, neque bona sunt, neque mala *ex objecto*. Ergo saltem eorum actuum bonitas, & malitia quoad *objectum* a lege ortum habet.

℟. *Dist. cons.* Ortum habet a lege *hypothetice*, *conc.* *Formaliter*, *neg.* Hoc est, facta ea hypothesi, quod opus aliquod natura indifferens lege prohibeatur; tunc opus est malum; quia naturæ rationali non convenit violare leges. Idem contraria ratione dicas, si opus illud lege præcipiatur.

Inst. Apud Theologos vulgo recepta est illa divisio malorum actuum, quod quædam sint mala, quia prohibita; quædam prohibita, quia mala. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Quædam sunt mala, quia prohibita *hypothetice*, *conc.* Formaliter, *neg.* ut jam paulo ante diximus.

Objic. II. Bonitas cujuscumque operis a regula pendet, sicut contra ejus malitia a repugnantia cum regula; unde Augustinus peccatum definit: *Dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei*. Ergo bonitas, & malitia humanorum actum a lege repetenda est.

℟. *Diss. ant.* Pendet a regula *secundario*, *conc.* Primario, *neg.* Bonitas ergo cujuscumque operis existit ex ejus aptitudine ad eum finem, ad quem opus instituitur. Finis enim est mensura omnium, quæ sunt ad finem, ut inquit Aristoteles *Lib. I. Polit. cap.* 6. Et Augustinus *Lib. II. De lib. arb. cap.* 9. Error est, cum sequimur aliquid, quod non ad id ducit, quo volumus pervenire. Sic horologium bonum est cum recte horas partitur, & indicat; bona medicina cum ad sanitatem ducit. Sed ut cognoscatur, quando opus ad finem aptum est, exigitur ad regulam sive artis, sive morum.

Inst. 1°. Actus humani moraliter mali natura sua sunt Dei injuria, atque offensio. Atqui non possunt censeri Dei offensio, nisi intelligantur facti contra legem ejus, quam homo transgreditur. Ergo.

℟. *Dist.*

℞. *Dist. min.* Non possunt censeri Dei offensio, nisi fiant contra legem, quæ necessario consequitur eorum malitiam, *conc.* Secus, *neg.* Cum igitur actus mali adversentur naturæ rationali, ideoque & ideis Dei æternis, necessario sequitur, ut a Deo ab æterno sint prohibiti, ac proinde Deum offendant.

Inst. 2°. Qui mentitur ex invincibili errore, putans esse mentiendum ad servandam hominis vitam, facit actionem naturæ rationali repugnantem, & tamen non peccat propter legis ignorationem. Ergo &c.

℞. *Dist. ant.* Facit actionem naturæ rationali, imo & legi ipsi repugnantem *materialiter*, ut aiunt, *conc. Formaliter*, *neg.* Posita enim ignoratione invincibili, licet opus *materialiter* rationali naturæ, legique adversetur; *formaliter* tamen non repugnat, non enim adversatur naturæ rationali id efficere, quod invincibiliter creditur licere, imo & præceptum esse.

Corollaria.

I. Cum ergo malitia humanorum actuum ex ipsa natura ortum habeat, sive ipsa eorum repugnantia cum natura rationali, patet hinc, ea, quæ mala sunt, ex quocumque recto fine honestari non posse. Hinc Augustinus *Lib. cont. mendac. Cap. 7.* Quæ *constat*, inquit, *esse peccata, nullo bonæ caussæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.*

II. Cum Deus efficere non possit ea, quæ contradictionem involvunt, sequitur, ut quæ natura sua mala sunt, nullo Dei præcepto, aut dispensatione bona fieri possint.

III. Ergo omnis actio mala, est naturæ rationali contraria, & vicissim omnis actio bona naturæ rationali consentanea est.

IV. Quoniam natura delectatur iis, quæ ipsi consentanea sunt, contraria verò aversatur, hinc sequitur, eos, qui delectantur malis, aversantur bona, corruptam habere naturam, sicut æger salutares cibos sæpe fastidit, noxios appetit.

V. Cum ea, quæ naturæ rationali adversantur, ipsis ideis, legibusque divinis necessario adversentur, sequi-

quitur hinc, commentitiam esse distinctionem peccati *philosophici*, ac *Theologici*, cum fieri non possit, ut id quod naturæ rationali repugnat, non repugnet etiam Deo, ac proinde offensio Dei sit.

VI. Ergo non omnia peccata sunt æqualia, ut post Philosophos *Stoicos somniavit Jovinianus*; cum non omnia naturæ rationali æque repugnent. Vide *Hieronymum* contra hanc hæresim;

PROPOSITIO II.

Quamvis actus sint aliqui indifferentes in specie, nulli tamen sunt actus humani indifferentes in individuo.

Prob. 1a. pars. Sunt quædam *objecta*, quæ naturæ rationali neque conveniunt, neque repugnant, sed veluti in medio posita æque ad bonum, atque ad malum flecti possunt; ut sedere, ambulare, legere flores &c. Ergo sunt quidam actus, qui *in specie*, seu *ex objecto* indifferentes sunt. Hinc Hieronymus *Epist. LXXXIX. ad Augustinum. Bonum*, inquit, *est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare &c.* Et Augustinus *Lib. II. De serm. Dom. in monte*: *Sunt quædam facta media, quæ possunt bono, vel malo animo fieri*. Ergo &c.

Prob. 2a. pars. I. Actus indifferentes *in individuo* essent actus, qui non solum ex sui *objecto*, verum etiam ex fine, & omnibus circumstantiis, quibus in individuo fiunt, neque boni sunt, neque mali. Atqui nulli sunt hujusmodi actus. Nam omnes actus suos debet homo ad debitum ultimum finem referre saltem virtuali, & implicita intentione, ut supra ostendimus. Vel ergo ejusmodi actus indifferentes ad debitum finem refert, & tunc non indifferentes sunt, sed boni; vel refert ad finem pravum; & mali sunt: vel neque ad bonum; neque ad malum finem refert, & tunc otiosi, ac proinde mali sunt. Hæc autem ratio valet etiam adversus eos, qui perperam opinantur, hominem non debere actus omnes suos referre ad Deum. Concedere enim debent; saltem teneri hominem lege naturæ age-

D ro-

re modo naturæ rationali consentaneo, sive propter aliquem finem honestum, & rationi congruum.

Prob. II. eadem 2a. pars auctoritate S. Thomæ *in I. Dist. 1. Cap. 3. Secundum Theologos* (en communem hanc Theologorum ait esse doctrinam) *nullus actus procedens a voluntate deliberata est indifferens, quia si refertur ad Deum, supposita gratia meritorius est. Si autem non est referibilis, peccatum est. Si vero est referibilis, & non refertur, vanus est, & otiosus, otiosum autem apud Theologos inter peccata computatur.* Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Hieronymus *in laud. Epist. LXXXIX. ad Augustinum* actus indifferentes non solum *in specie*, sed etiam *in individuo* agnoscit. Postquam enim dixit: *Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare &c.* subdit: *Sive enim feceris, sive non feceris nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Atqui cum ait *feceris & non feceris* significat actum *in individuo*, ut patet. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Sive feceris, sive non feceris actus indifferentes, nec justitiam habebis, nec injustitiam ex ipso actionis *objecto*, *conc.* Ex fine, & reliquis objecti circumstantiis, *neg.*

Inst. Ex laudatis *Hieronymi* verbis confirmavimus, esse actus aliquos indifferentes in specie. Atqui absurdum est, esse speciem, sine individuis. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Confirmavimus, esse actus quosdam indifferentes *in specie*, hoc est in *abstracto*; ut ajunt, sive absque fine, & peculiaribus circumstantiis, *conc.* esse actus indifferentes in specie, hoc est speciem quamdam extare actuum indifferentium, quæ varia sub se individua complectitur, *neg.* Aliud ergo est, esse actus indifferentes *in specie*, aliud est, esse speciem actuum indifferentium. Prius enim significat, actus indifferentes esse spectato tantum *objecto*, ex quo suam humani actus *speciem* accipiunt, ut infra explicabimus. Posterius vero significaret, esse aliquam speciem actuum, quæ in omnibus suis individuis sit indifferens: Sed no-

nos priori sensu actus in specie indifferentes asserimus, posteriori negamus.

Inst. 2°. Ideo asseritur, actus *in specie* indifferentes, in individuo vel bonos esse, vel malos, quia debet homo illos *in individuo* ad debitum finem referre. Atqui potest aliquis hoc præceptum invincibiliter ignorare; cum de eo disputent etiam viri docti. Ergo saltem ex hac invincibili ignoratione poterit actus *in individuo* esse indifferens, qualis est *in specie*, sive *ex objecto*.

℟. *Dist. min.* Potest aliquis invincibiliter ignorare, actum esse referendum ad debitum finem, sive Deum *explicite*, *conc.* Implicite, prout continetur sub generali ratione justitiæ, atque honestatis, *neg.* Cum enim nemo ad aliquid moveri possit, nisi ex fine ultimo, ut supra diximus, nemo potest invincibiliter ignorare, finem omnis actus rectum esse oportere, qua de re dubitat nemo.

Inst. 3°. Comedere, bibere, ambulare, amœnos inspicere campos, flores naribus admovere ob voluptatem, quam iis in rebus sensu experimur; dummodo finis pravus absit, non est malum. Ergo &c.

℟. *Neg. ant.* Non enim operatio ad voluptatem, sed voluptas ad operationem dirigenda est, quippe cum ejusmodi actiones ad vitam servandam, aut bonam valetudinem roborandam essent necessariæ, in iis naturæ auctor Deus quasi condimentum interseruit voluptatem, ne vita ipsa nobis acerba foret, quam nonnisi insuavibus adjumentis tueri possemus. Hoc & ipsis ethnicis Philosophis non fuit ignotum, apud quos celebre fuit effatum: *Oportet edere, ut vivas, non vivere, ut edas.* Hinc merito damnata est ab *Innocentio XI.* anno 1679. illa propositio: *Comedere, & bibere ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.*

Inst. 4°. Ex hac doctrina innumerabilibus peccatis replebitur tota hominum vita. Quotus enim quisque est etiam ex justis hominibus, qui aut suavem odorem naribus hauriendo, aut cibum sumendo, aut fricando barbam, de recto fine cogitet, modo fine non

moveatur perverso? Sed hoc est longe absurdissimum. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Si recti finis intentio deberet esse *actualis*, *conc.* Si *virtualis*, *neg.* Ceterum fatemur, ipsos etiam justos hac in re sæpissime incidere in leviora peccata, pro quibus Dei misericordiam quotidie implorant. Hinc Augustinus *Lib. X. Confess. cap.* 31. *Cum salus*, inquit, *sit causa edendi, & bibendi, adjungit se tamquam pedisequa periculosa jucunditas; & plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quod salutis causa me facere vel dico, vel volo.* Quod & repetit *Cap.* 33. agens de aliorum sensuum voluptate, levibusque peccatis, quæ exinde subrepunt, pro quibus ingemiscere testatur.

Inst. 5º. Hujusmodi indifferentes actus agere ob solam naturæ commoditatem, aut corporis sanitatem, aut etiam ob libertatis exercitium in re non mala, nec bonum, nec malum est. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Sanitas enim corporis, ad quam etiam conducit naturæ commoditas, finis honestus est, qui ulterius ad finem ultimum dirigi potest. Idem dicas de libertatis exercitio, ad quod tamen sufficit semel, aut iterum actum efficere indifferentem; si enim id sæpe fiat, non exercitium libertatis, sed otiosa temporis jactura erit.

Objic. II. In Concilio Constantiensi damnata est inter alias ea *Joannis Hus* propositio: *Divisio immediata humanorum operum est; quod sint vel virtuosa, vel vitiosa.* Atqui ea propositio vera esset, si nulli essent actus indifferentes *in individuo*. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Damnata est in sensu *Joannis Hus*, *conc.* In sensu Catholico, *neg.* Sensus ejus hæretici quis fuerit, patet ex ratione, quam damnatæ illi propositioni subjiciebat his verbis: *Quia si homo est vitiosus, & agit quidpiam, tunc agit vitiose, quia sicut vitium, quod crimen dicitur, seu mortale peccatum inficit universaliter actus hominis vitio, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.* Tractant ista fusius *Sylvius*, *Gonetus*, aliique Scholastici.

Corollarium.

Omnes igitur actus humani in duo veluti summa genera recte dividuntur, in bonos scilicet, & malos. Sed hæc ipsa genera varias sub se *species* complectuntur, ut infra videbimus.

C A P. VI.

De circumstantiis actuum humanorum.

Adv. I. JAm supra diximus, nomine *objecti*, ex quo bonitas, aut malitia humanorum actuum existit, intelligere nos etiam circumstantias reliquas, in quibus actionem fieri contingit. Hoc igitur nunc est clarius explicandum.

II. Circumstantiæ actuum humanorum sunt conditiones quædam morales, quæ comitantur objectum, circa quod versatur actio, ut locus, tempus &c. Sunt autem circumstantiæ septem hoc versiculo comprehensæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*, ex quibus varie accidentibus varie quoque est de actione judicandum. 1°. *Quis* significat conditionem operantis, ut si fuerit clericus, aut laicus; si voto obstrictus &c. 2°. *Quid* notat objecti ipsius qualitatem, & quantitatem, ut si res furto ablata sacra fuerit, aut profana, si magna, vel parva, si uni, aut pluribus injuria sit illata, aut scandalum &c. 3°. *Ubi* designat conditionem loci, ut si sacer fuerit, aut profanus. 4°. *Quibus auxiliis* indicat instrumenta, aut media, quæ ad actionem faciendam adhibita sunt, quæ aliquando ipsa per se peculiarem malitiam habent, ut si furtum factum fuerit ad homicidium patrandum. 5°. *Cur* notat finem non quidem internum, qui & *finis operis* dicitur, atque ab ipso objecto sejungi nequit; sed externum, qui *finis operantis* appellatur, de quo plura *Cap. IV.* diximus. 6°. *Quomodo* significat modum ipsius actus, ut si ex malitia, vel infirmitate, vel ignorantia profectus sit. 7°. *Quando* notat tempus, ut si dies festus fuerit, si aliis officiis destinatus.

III. His igitur explicatis, expendendum est, 1°. an revera sicut ex objecto, ita etiam ex circumstantiis bonitas, aut malitia humanorum actuum pendeat. 2°. Quid requiratur, ut circumstantiæ ipsæ bonitatem, aut malitiam in actum influant.

PROPOSITIO I.

Sicut ex objecto, ita etiam ex circumstantiis bonitas, aut malitia humanorum actuum repetenda est.

Prob. 1°. Sicut objecta quædam rationali naturæ convenientia sunt, quædam repugnantia, sic & circumstantiæ quædam sunt, quæ naturam rationalem decent, quædam vero contrariæ. Sicut enim pauperi opem ferre decet, sic multo magis decet, alia etiam ratione, si pauper ille Sacerdos sit; Et contraria etiam ratione si suum alicui per vim auferre, turpe est; turpius profecto erit, si ille sit pauper, si antea beneficus, si Sacerdos, si in loco sacro. Ergo &c. 2°. Quicumque aliquid agit, non nude ipsum actionis *objectum* veluti *in abstracto* spectare debet, sed omnibus suis circumstantiis stipatum, ex quibus veluti partibus integrantibus totum actionis objectum constituitur. Ergo si ex objecto ipso bonitas, aut malitia humanorum actuum repetitur, etiam ex circumstantiis repetenda est. Hinc *Nathan* Davidis peccatum non solum reipsa, sed ex circumstantiis etiam ostendit fuisse gravissimum *II. Reg. XII.* Quod & Prophetæ sæpenumero, & Patres faciunt cum peccata Judæorum, Christianorum, Sacerdotum redarguunt.

PRO-

PROPOSITIO II.

Ut circumstantiæ actibus humanis moralem bonitatem conferant, oportet, ut ab intellectu advertantur, & voluntate intendantur: ut autem malitiam influant, satis est, ut adverti potuerint, ac debuerint.

Prob. 1a. pars. Non potest esse actus *moraliter* bonus, aut malus, nisi sit voluntarius; qui enim voluntarius non est, humanus actus censeri non potest. Ergo circumstantiæ non possunt actui humano moralem tribuere bonitatem, nisi sint voluntariæ; hoc est nisi eas intellectus advertat, & intendat, ut bonas, & honestas. Qui enim stipem pauperi largitur, nesciens, aut non advertens, eum esse Sacerdotem, non vult pauperi opitulari ut sacerdoti; sed simpliciter ut pauperi; ideoque circumstantia personæ nullo pacto est voluntaria, ac proinde non potest in actum influere moralem bonitatem.

Prob. 2a. pars. Cum mala objecti circumstantia adverti potuit, ac debuit, ejus utique ignoratio vincibilis, & voluntaria est, ideoque sufficit, ut in actum malitiam influat, licet minorem, quam si actu eam intellectus advertisset. Ignorantia enim vincibilis voluntarium non tollit, sed minuit, ut supra ostendimus.

Dices. Contrariorum eadem est ratio, ut habet commune effatum. Si ergo vincibilis ignoratio circumstantiæ malæ non impedit, quominus actus malus sit; nec vincibilis ignoratio circumstantiæ bonæ impediet, quominus actus ea etiam ex parte bonus sit.

Dist. ant. In eo, in quo sunt contraria, *conc.* In aliis, *neg.* In hoc autem contraria sunt bonum, & malum, quod illud est *ex integra causa*, istud ex quocumque defectu. Ille igitur animadversionis, sive *advertentiæ* defectus, qui sufficit ad malum, impedit bonum.

CAP. VII.

De humanorum actuum specie, & numero.

Adv. Jam supra ostendimus *Cap. V. Corol. Prop. 2.* omnium actuum humanorum duo esse veluti summa genera, ut scilicet alii boni; alii mali sint. Sed boni, & mali variæ species sunt; alia est enim justitiæ bonitas, alia temperantiæ, alia fortitudinis; sicut & vitiorum varia malitia est. Quæritur ergo 1°. unde species humanorum actuum repetenda sit; 2°. quando uni, eidemque actui varia accedat, & multiplex bonitatis, aut malitiæ species. 3°. Quomodo unius, aut plurium specierum actus numero multiplicentur.

PROPOSITIO I.

Varia humanorum actuum species repetenda est ex objecto, & fine proximo, sive ut Scholæ loquuntur, ex objecto materiali, & formali; sed magis ex objecto formali.

Prob. 1a. pars. Bonitas, & malitia actuum humanorum, ut supra diximus, ex convenientia, vel repugnantia *objecti* cum natura rationali repetenda est. Atqui varia *objecta* varie naturam rationalem exornant, aut inhonestant. Varie enim exornat justitia, temperantia &c. sicut varie inhonestat injustitia, luxuria &c. unde habetur *Osee IX.* 10. *facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt*. Ergo &c. Hinc quo objectum est nobilius, eo actus melior erit.

Prob 2a. pars. 1°. Finis magis diligitur, quam ipsum *objectum materiale*, utpote qui per amorem sui animum movet ad agendum, atque ad diligendum *objectum*. Ergo si ex variis *objectis materialibus* varia existit bonitas actuum, aut malitia, multo magis ex fine, sive *objecto formali*. Hinc Augustinus *in Psal. XXXI.* Non

Non valde, inquit, *attendas quid faciat homo, sed quid, cum facit aspiciat*. Et Tract. XVII. in I. Joan. *Non quid faciat homo considerandum est, sed quo animo, & voluntate faciat*. 2°. *Objectum materiale* vel ipsum per se bonum est, vel malum, vel indifferens. Si indifferens est, patet, speciem actus nonnisi ex fine æstimandam esse. Si vero per se bonum est, & malo fine fiat, malum evadet. Si denique malum est, & alio malo fine fiat, pejus erit. Ergo &c.

PROPOSITIO II.

Uni eidemque actui humano varia species bonitatis, aut malitiæ inest, cum circumstantiæ, quæ comitantur objectum, vario modo rationali naturæ conveniunt, aut repugnant, seu quod idem est, ad varias virtutes pertinent, vel variis virtutibus adversantur, vel uni, eidemque virtuti, sed modo contrario.

Prob. Sicut ex objecto, ita ex circumstantiis bonitas, aut malitia humanorum actuum repetenda est, ut Capite superiori docuimus. Ergo cum objecti circumstantiæ vario modo naturam rationalem aut decent, aut dedecent, seu quod idem est, cum ad varias virtutes pertinent, aut iis adversantur, aut uni, eidemque virtuti modo contrario, ut avaritia, & prodigalitas; variam uni, eidemque actui bonitatem, & malitiam addunt. Sic clerici percussio duplex continet malum specie diversum, contra justitiam scilicet, & religionem. Item si Sacerdos cum consanguinea conjugata fornicetur, triplex committet specie peccatum, contra castitatem, religionem, & justitiam.

Cod

Corollarium.

I. Ut ergo actus humanus multiplicem bonitatem, aut malitiam habeat, non sufficit, ut aut pluribus præcipiatur legibus, aut pluribus legibus adversetur. Sic quamvis pluribus præcipiatur legibus adesse sacris die Dominica, si tamen in eandem diem festum incidat, quo etiam adesse sacris præcipiatur, nec plures bonitatis species habebit ea die sacris adesse, nec plures malitiæ species, deesse. Ut ergo actus pluribus legibus aut præceptus, aut vetitus, plures habeat bonitatis, aut malitiæ species, necesse est, ut plures illæ leges ex diversarum virtutum fine latæ sint. Sic qui eadem die violaverit jejunium præceptum simul ab Ecclesia, & a Sacerdote in Sacramento pœnitentiæ, duplex specie peccatum admittet.

II. Circumstantiæ, quæ novam non addunt bonitatis, aut malitiæ speciem, possunt tantum in eadem specie bonitatem, aut malitiam actus augere.

PROPOSITIO III.

Moralis actuum humanorum distinctio quoad numerum æstimanda est vel ex numero objectorum, vel ex ejusdem actus morali interruptione, ac repetitione.

Prob. 1a. pars. Si unus idemque actus plura *objecta* specie diversa respiciat, sive quæ vario modo naturæ rationali conveniunt, aut repugnant, tunc unus idemque actus specie multiplex erit. Ergo si idem actus plura objecta habeat numero distincta, erit moraliter numero multiplex. Sic qui uno ictu plures occidit homines, aut pluribus præbet scandalum, aut plures Sanctos unico sermone blasphemat, ejus plures numero actus censendi sunt. Item dicas de eo, qui statuit tota quadragesima non jejunare, *canonicas horas* omittere &c.

Prob. 2a. pars. Quando actus moraliter interruptus est, jam existere cessavit, ideoque tunc ejus repetitio

tio novus erit voluntatis motus, ac proinde numero a priori distinctus.

Q. I. Quando actus moraliter interruptus esse censeatur?

℟. Vel quæstio est de actibus mere internis; vel de iis, qui cum externis conjuncti sunt. Si de mere internis quæritur, ii quidem moraliter interrumpuntur quacumque cessatione, oblivione, distractione, somno. Nam cum solo actu voluntatis perficiantur; actus autem nec in se, nec virtute perseveret, sed transeat, cessante illo actu, moralis censetur esse interruptio; ideoque tot erunt novi voluntatis actus, quoties voluntas consentit. Quapropter innumerabiles esse possunt.

Si vero quæstio est de actibus internis, qui cum externis conjuncti sunt, interrumpuntur ii quidem vel ipsa externi operis consummatione, vel retractatione, vel libera cessatione; nam qui vel opus jam perfecit, vel voluntatem agendi mutavit, vel libere reliquit imperfectum, is si rursum idem suscipere opus proponat, novum actum fecisse censebitur.

Sed si cessatio quædam sit naturalis per oblivionem, aut mentis evagationem &c. tunc si pluries repetiti voluntatis actus in uno aliquo externo effectu conjunguntur, ut accidit in eo, qui longum iter ingreditur ad opus aliquod vel bonum, vel malum peragendum, interim in itinere legens, loquens, aut aliud agens, non interruptus censetur actus, omnesque tum interni voluntatis motus, tum externi ad unum aliquod opus ordinati, nec peculiarem habentes bonitatis, aut malitiæ speciem a principali actu differentem, unus moraliter actus censentur; quapropter qui furari proponit, scalam parat, iter aggreditur, fenestram aperit, scrinia compilat, unum actum malum fecisse existimandus est. Si vero aut inter hæc opera longa interjiciatur mora, viri prudentis judicio æstimanda; aut actus, quos ad furandum peragit, peculiarem habeant malitiæ speciem, plures numero actus erunt.

Q. II. *Utrum actus externus peculiarem habeat bonitatem, aut malitiam ab interiori actu voluntatis specie, vel numero distinctam.*

℟. Ne-

R. Negat S. Thomas 1*a.* 2*ae*. *Q. XXVIII. art.* 4. & merito. Nam externus actus bonus, vel malus est, quatenus est voluntarius: Bonitas igitur; vel malitia in ipso actu voluntatis est, ideoque exterior actus peculiarem bonitatem, aut malitiam non habet. *Voluntas est*, inquit Chrysostomus *Hom. XIX. in Matth. quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo; opera autem testimonia sunt voluntatis*. Auget tamen exterior actus interioris malitiam, aut bonitatem, tum quia voluntatem vehementiorem ostendit, quæ externa impedimenta superat, tum quia propter ipsam animi, & corporis conjunctionem, efficit interiorem actum ferventiorem, ac vividiorem. Accedit quod externa actio effectus etiam parere solet vel bonos, vel malos, quos interior actus parere non potest. Merito igitur ab *Alexandro VIII.* damnata est illa propositio, qua asserebatur, sufficere in confessione Sacramentali exponere interiorem peccandi voluntatem, tacendo externum peccati actum.

C A P. VIII.

De regula actuum humanorum, sive de lege generatim: ejusque divisione.

I. NUnc de regula humanorum actuum dicendum est, ex qua eorum bonitas, aut malitia, seu convenientia, aut repugnantia cum rationali natura dignoscitur, ut supra *Cap. V. Prop.* 1. *ad* 2. *object.* advertimus. Est autem omnium humanorum actuum regula una, scilicet lex. Sed quia legem ipsam per *conscientiam* cognoscimus, & ad singulos actus veluti regulam applicamus; ideo vulgo a Theologis regulæ actuum humanorum ponuntur duæ, altera *remota*, scilicet ipsa lex, altera *proxima*, nempe conscientia. Primo igitur de lege, deinde de conscientia dicendum est.

II. Lex sive a legendo dicta, ut putat Isidorus *Lib. II. Etym. Cap.* 10.; sive a ligando, ut opinatur S. Thomas 1*a.* 2*ae*. *Q. XC. art.* 1. definitur: *Ordinatio rationis ad bonum publicum, ab eo, qui curam habet com-*

communitatis, promulgata. Dicitur. 1°. *Ordinatio rationis*, quia ad rationem, sive intellectum pertinet ordinare, sive decernere, quid agendum, quidve omittendum sit, ut ad finem perveniatur, licet adjunctum habeat vel præcedentem, vel subsequentem voluntatis motum, quo subditis præcipitur agendum, vel omittendum quod ratione decretum est. 2°. *Ad bonum publicum*, sive ad finem illum, ad quem comparandum communitas instituta est. 3°. *Ab eo, qui curam habet communitatis*; hoc est ab eo, qui communitati perfectæ, quæ ipsa per se sibi sufficit, præpositus est. Ejus enim est ferre leges, qui communitati præest, atque ad leges servandas vel præmiis, vel pœnis urgere valet. 4°. *Promulgata*, nisi enim superioris ordinatio, ac voluntas non quidem singulis subditis, sed communitati innotescat, ligare non potest. Hinc differt lex a præceptis, quæ non communitati universæ, sed singularibus subditis imponuntur, & a statutis, quæ a communitatibus imperfectis, sive collegiis conduntur.

III. Porro ex hac definitione sequitur 1°. non esse veram legem, sed potius legis perturbationem, præceptum illud, quod est aut contra rationem, aut bonum publicum communitatis, aut ipsi bono publico prorsus inutile, unde inquit Augustinus *Lib. I. De lib. arb. cap. 5. Mihi lex esse non videtur, quæ justa non fuerit*. Ceterum non subditorum, sed legislatoris est in dubio judicare, an lex bono communitatis conducat, licet privati quidam ea aut nimis, aut inutiliter gravari videantur.

IV. Sequitur 2°. Cessante universim fine legis, qui est commune bonum, ipsam etiam cessare legem. Sed si finis cessat tantum in quibusdam privatis, maneat autem universim pro tota communitate, vigere adhuc legem, privatosque ipsos, in quibus finis legis cessare videtur, sua commoda debere publico bono postponere.

V. Dividitur lex in divinam, & humanam. Divina rursus dividitur in æternam, naturalem, & positivam; atque hæc postrema rursus in Mosaicam, & Evangelicam. Humana vero lex dividitur in Ecclesiasticam, & civilem. De his singillatim agendum est.

CAP.

C A P. IX.

De lege Dei æterna, & naturali.

Adv. I. Lex æterna Dei est summa ratio ab æterno existens, & cuncta disponens secundum æternas Dei ideas ad ultimum finem, nempe ad seipsum, qui est omnium rerum, quantum unaquæque capax est, bonum commune. Non differt a providentia, quatenus in mente Dei provisoris ab æterno est; sed differt tantum nostro intelligendi modo ab ipsa exteriori rerum gubernatione, quæ æternam legem supponit, ac juxta illam res omnes ad ultimum finem in tempore dirigit. Quapropter ille tantum legem æternam esse negaverit, qui aut Deum ipsum, aut ejus providentiam cum atheis, aut Epicureis negaverit. *Neque enim*, inquit Cicero Lib. I. De legib. *esse mens divina sine ratione potest, nec ratio divina non hanc vim in rectis, pravisque sanciendis habere.*

II. Ex hac autem æternæ legis definitione sequitur 1°. creaturas omnes etiam irrationabiles æternæ legi esse subjectas, non vero Deum ipsum, cum ipse sit lex; sive summa illa, atque æterna ratio. Ceterum quia nomine legis jussionem aliquam intelligimus, quæ subditis promulgatione innotescit; æterna illa ratio non habet proprie legis rationem, nisi in creaturis rationalibus, quæ præcepti cognoscendi, atque exequendi capaces sunt.

III. Sequitur 2°. Ex hac æterna lege, una, atque immutabili, omnes alias derivari; sicut omnis creata ratio ab æterna ratione manat; ideoque non esse vere legem, quidquid in hominum præceptis, scitisque populorum huic æternæ legi adversum est. Egregie Cicero *Lib. I. De legib. Hanc igitur*, inquit, *video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi, prohibendique sapientia. Ita principem*

cipem legem illam , & ultimam mentem esse dicebant omnia ratione aut cogentis , aut vetantis Dei . Ex qua illa lex , quam Dii humano generi dederunt , recte est laudata ; est enim ratio , mensque sapientis ad jubendum, & deterrendum idonea . Et Augustinus *Lib. De vera Relig. Cap. 32. Conditor legum temporalium si vir bonus est , & sapiens illam ipsam consulit aeternam . . . . ut secundum ejus incommutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum , vetandumque discernat .* Cum enim variae, imo & contrariae esse possint temporum, & populorum circumstantiae ; ipsa aeterna lex quamvis una, atque immutabilis , varias ostendit pro tempore jubendas leges. Sicut medicinae ars , inquit idem Augustinus , quamvis una , varia pro variis aegroti circumstantiis medicamenta parat . Ex quo fit , ut leges humanae priores, mutatis rerum circumstantiis , a posterioribus abrogentur .

IV. Lex autem naturalis est ipsa aeterna lex quatenus creaturas rationales respicit , eisque in tempore impressa est , & veluti promulgata per ipsum rationis lumen , ostendens quid agendum, fugiendumve sit. Hinc merito definitur a S. Thoma *Participatio legis aeternae in creatura rationali* . Quapropter naturale lumen non est ipsa lex naturae , sed facultas , qua lex illa cognoscitur ; sicut oculus non est ipse lumen , sed instrumentum , quo lumen percipitur .

V. Hinc consequens est , ut lex naturae nec ab ullo invincibiliter ignorari possit, saltem quoad prima principia , & proximas conclusiones , ut supra diximus , nec negari , nisi ab atheis , aut Epicureis , quos secuti sunt novissime *Hobbesius* , *Spinoza* , *Helvetius* ; nec abrogari , aut mutari , nisi Deus ipse mutabilis fingatur , quo nihil est absurdius . Sed quia recentiores increduli his de rebus litigare solent , juvat hic paucis ista confirmare .

PRO-

PROPOSITIO I.

Existit lex naturalis; per lumen rationis omnibus impressa. Est dogma fidei.

Prob. 1°. Quidquid est, a Deo conditum, atque ordinatum est ad ultimum finem. Existit igitur æterna ratio hujus ordinis, & voluntas Dei eundem ordinem servari jubens; perturbari vetans. Ipsa igitur rationalis creatura huic ordini, & rationi, & voluntati Dei subjecta est. Frustranea autem esset hæc divina ratio, & voluntas, nisi ejus notitiam creaturis rationalibus Deus per naturale rationis lumen indidisset. Ergo &c.

2°. Omnium hominum, etiam silvestrium, atque efferatorum animis quædam justi, atque injusti generalia principia notissima sunt, & probatissima; licet ea cupiditatibus abrepti non servent. *Quæ natio*, inquit Cicero *Lib. I. De legib. non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit?* Et Seneca *Lib. IV. De benefic. Cap.* 17. *Placet suapte natura, adeoque gratiosa virtus est, ut insitum sit etiam malis probare meliora*. Atqui hæc communis omnium hominum consensio manifeste ostendit naturæ legem omnium animis insculptam, *quæ non scripta, sed nata, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus*, ut ait idem Cicero *Orat. pro Mil.* Ergo &c. A testimoniis Patrum recensendis supersedemus, quos increduli stulte contemnunt. Sed quia diximus, propositionem ad dogma fidei pertinere, sufficit id quod ait Apostolus *Rom. II.* 14. de Gentilibus: *Ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*, Ergo.

Objecta refutantur.

Objic. I. Non eadem fuit apud omnes gentes justi, atque injusti ratio. Nam apud Lacedemonios licitum erat furari, apud Scythas trucidare hospites, apud Messagetas occidere parentes senio confectos. Præterea quosdam populos repertos esse ajunt, apud quos nullum boni, malive moralis discrimen esset, imo virtutes haberentur, quæ apud alios vitia judicantur. Ergo &c.

℞. *Neg. ant.* Quod enim ad Lacedemonios attinet, cum ipsa Lex ad acuendam civium diligentiam transferret dominium earum rerum, quas aliquis negligenter custodisset, in eos qui scite, & artificiose surripiebant, eaque lex communi omnium civium voluntate probata esset; jam veri nominis furtum non erat. Quod vero ad Scythas, & Messagetas, errabant illi quidem in consectariis legis naturæ, dum putabant, omnes hospites esse hostium exploratores, aut melius esse occidi, quam senectutis incommoda perferre; sed non ignorabant, illicitum esse homicidium. Quod vero de efferatis quibusdam populis referunt, id falsæ viatorum auctoritati nititur; & quamvis concederetur, nihil aliud inde consequi posset, nisi legem naturæ in iis veluti monstris, longa peccandi consuetudine, magna ex parte obliteratam esse.

Objic. II. Quæ ex lege naturali justa, aut injusta putantur, ea a legislatoribus sancita sunt ad societatem servandam; & consuetudine ipsa, atque utilitate apud omnes populos invaluerunt. Ergo si in statu naturali ponatur homo, sibi ipsi vivens extra hominum societatem, nulla erit naturæ lex.

℞. *Dist. ant.* Sancita sunt a legislatoribus, ne homines in societate, ad quam eos natura ipsa condidit, legem naturæ violarent, *conc.* Sancita sunt ut aliquid in se indifferens, ad solam utilitatem conducens, *neg.* Itaque cum homo ex peccato originali vitiatus, atque in malum pronus facile violaret naturæ legem, quæ hominem ipsum ad societatem destinavit, necesse fuit, ut legislatores, addito pœnarum temporalium metu, ad

servandam naturæ legem cives adigerent. Non itaque ex utilitate justitia orta est, sed ex justitia utilitas. Quod autem *Hobbesius*, *Roussojus*, aliique increduli post veteres Epicureos fingunt, hominem non ad societatem, sed ad silvestrem, & solitariam vitam a natura institutum, longe esse absurdissimum, patet non solum ex ingenita hominum inclinatione ad socialem vitam, verum etiam ex ipsa hominis natura, quæ talis est, ut vix natus statim moriatur, nec ad ætatem, qua sibi victum parare queat, pervenire ullo modo possit, nisi in aliqua societate, saltem ejus familiæ, in qua natus est. Ceterum quamvis silvestris, ac solitarius homo fingeretur, adhuc ei essent legis naturalis servanda officia erga Deum, ac seipsum.

PROPOSITIO II.

Lex naturæ nullo pacto potest a Deo ipso mutari, aut dispensari.

Prob. Non potest Deus ea facere, quæ contradictionem involvunt. Atqui mutari quocumque modo naturæ legem, contradictionem involvit; quæ enim lege naturæ jubentur, aut vetantur, sunt ipsa per se bona, aut mala, secundum æternas, & necessarias Dei ideas, ideoque cum Deus immutabilis sit, si mutaretur naturæ lex, essent eadem simul bona, & mala, idest simul essent, & non essent. Ergo &c.

Diluuntur objecta.

Objic. I. Homicidium, furtum, adulterium sunt lege naturali prohibita. Atqui Deus ea jussit, cum præcepit Abrahæ occidere filium *Gen. XXII.* 2. Hebræis surripere vasa Ægyptiorum *Exod. XII.* 35. & mutuum dare alienigenis cum usura *Deuter. XXIII.* 20. Oseæ ducere uxorem fornicariam *Ose. I.* Ergo &c.

℞. *Neg.*

℟. *Neg. min.* Non enim homicidium, furtum, adulterium præcepit, aut concessit Deus, sed translato rerum dominio, ideoque mutata legis materià, effecit, ut nec homicidium, nec furtum, nec adulterium esset, ideoque nec lege naturæ prohiberetur, quod sine ea mutatione vetitum fuisset. Sic cum Deus vitæ, & necis dominus sit, tamquam ministrum sui dominii constituit Abraham cum ei sacrificium filii sui Isaac præcipere videbatur. Item cum omnium Ægypti divitiarum, sicut & omnium rerum sit dominus, Ægyptii autem injuste usi essent Hebræorum opera, potuit pro sua potestate transferre dominium, ab Ægyptiis in Hebræos. Pari ratione cum alienigenæ, qui in terra Chanaan habitabant, hostes Hebræorum essent; non jure mutui, sed jure belli ab iis exigere poterant usuras. Denique *Oseas* in veram, & legitimam accepit uxorem, quæ antea fornicatrix erat. *Quid inimicum fidei Christianæ*, inquit Augustinus *Lib. cont. Secundian. Cap.* 21. *si meretrix, relicta fornicatione, in castum conjugium commutetur*? Hinc Theologi docent, Deum in præceptis naturalibus aliquando dispensasse improprie, mutando scilicet materiam, ut non amplius esset legis *objectum*, atque ita interpretantur quod ait Bernardus *Lib. I. De præcepto, & dispensat. cap. 3. Dominus horum* (scilicet præceptorum Decalogi) *quod voluit, & quando voluit solvit*.

Objic. II. Ecclesia potestatem habet dispensandi in votis. Atqui vota servare lex est naturalis. Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* Ex potestate divinitus tradita, & legitima existente causa; quæ efficit, ut res promissa majus bonum impediat, condonando jus, quod habet Deus exigendi promissa, *conc.* Secus; *neg.* Condonato autem exigendi jure, non solvitur obligatio promissa implendi, sed cessat ipsa per se.

Scholion.

Illa tantum legis naturalis præcepta impropriam dispensationem patiuntur, quorum materia ita sub dominio est Dei, vel hominis; ut vel a Deo ipso, vel ab homine immutari possit. Quorum vero materia talis est, ut mutari nequeat, ea ne improprie quidem dispensari possunt; qualia sunt præcepta, quibus prohibetur idololatria, perjurium, mendacium, & quæ sunt ejusdem generis. Sed de lege Dei æterna, & naturali satis, quantum ad instituti nostri rationem pertinet; nunc de positiva disputandum.

C A P. X.

De lege divina positiva, & primum de veteri, sive Mosaica.

Adv. I. DUplex est lex divina positiva, sive legi naturali superaddita pro hominum, ac temporum varia necessitate, scilicet lex vetus, quæ & lex Mosaica, & vetus Testamentum, & aliquando absolute lex dicitur in scripturis; eaque quoad præcepta ceremonialia solis Israelitis imposita, atque iis, qui accepta circumcisione se illi populo voluissent adjungere; & lex Evangelica universo hominum generi data. De priori hic explicandum est; de altera inferius.

II. Marcionistæ, Manichæi, Priscillianistæ legem veterem malam fuisse, dictitabant, & a principio, seu Deo malo Judæis impositam, contra quos *Tertullianus* in Libris *contra marcionem*, & *Augustinus* in pluribus contra manichæos operibus scripserunt. Recentiores autem increduli Mosaicam legem non a Deo latam, sed excogitatam a Moyse stulte deblaterant.

III. Judæi contendunt, legem Mosaicam immutabilem, atque æternam esse, nec per Messiam, quem ad-

adhuc expectant, abrogandam. Idem docuerunt *Hebion*, *Cerinthus*, aliique hæretici apud Epiphanium *Heres. XXVIII.*

IV. Inter catholicos disputatum est, quando lex illa ita mutata fuerit, ut non solum inutilis evaserit, verum etiam illicita. *Augustinus* enim, cujus sententiam omnes secuti sunt Theologi, docet, in morte quidem Christi legem Mosaicam antiquatam esse, sed licuisse aliquamdiu eam servare, non ut necessariam, sed ut non malam: contra *Hieronymus* eam in morte Christi & inutilem, & illicitam evasisse opinatur; ideoque Apostolos simulatione usos esse, si quando aliquos legis Mosaicæ ritus servaverunt. Hinc gravis extitit inter *Augustinum*, & *Hieronymum* controversia.

V. Lex autem Mosaica triplicis generis præcepta continet, moralia, ceremonialia, ac judicialia. Moralia ad legem naturalem pertinent, suntque Decalogum ipsum duabus tabulis insculptum, quarum prima Deum, altera proximum respicit: *Scriptum enim est in tabulis, quod in corde . . . . legere nolebant*, ut inquit Augustinus *in Psal. LVII.* Ceremonialia externum religionis cultum præscribunt: Judicialia leges politicas. Quæstio igitur non est de moralibus illius legis præceptis, quæ ut ad naturæ legem pertinentia, ne ab ipso quidem Deo mutari possunt, sed de ceremonialibus, & Judicialibus.

PROPOSITIO I.

Legem veterem a Deo ipso conditam, & bonam esse, fidei dogma est.

Prob. 1a. pars. In ipso Evangelio, seu lege nova, quam a Deo conditam Marcionitæ fatebantur, laudatur lex vetus, ac Deo auctori tribuitur. Dicitur enim *Luc. I. 70. Sicut locutus est* (Deus) *per os Sanctorum, qui a seculo sunt prophetarum ejus.* Et Luc. II. 23. *Sicut scriptum est in lege Domini.* Et Heb. I. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis.* Quod & in Symbolo profitemur in verbis: *Qui locutus est per prophetas.* Ipse etiam Christus sæpe legem a Deo latam testatur. Sic *Matth. XXII. 31. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis: Exod. III. 6. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob?* Et Matth. XV. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Hinc merito Concilium Toletanum I. definivit: *Si quis dixerit, esse alterum auctorem priscæ legis, alterum Evangeliorum, anathema sit.*

Prob. 2a. pars. *I. Rom. VII. 12. Lex quidem sancta, mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Et I. Tim. I. 8. *Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur.*

Prob. II. ratione 1°. Ipse Christus legem Mosaicam servavit in circumcisione, in celebratione Paschæ &c. 2°. Lex ipsa in præceptis moralibus non aliud, nisi naturæ legem sanxit, quæ utique bona est, in cæremoniis vero figura erat eorum, quæ in novo Testamento gerenda erant *Rom. X. 4. Finis legis Christus.* Galat. III. 24. *Lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur;* Unde ipse Christus *Luc. XXIV. 44. Necesse est*, inquit, *impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.* 3°. Denique lex Mosaica a Deo lata est. Atqui quod est a Deo, bonum est. Ergo. Vide hæc fusius apud Augustinum in Libris contra Faustum: & S. Thomam 1a. 2ae. *a Q. XCVIII. usque ad Q. CV.* ubi de Lege Mo-

Mosaica latissime disputat, & figuras omnes subtiliter explicat. Vide etiam Natalem Alex. *Dissert. III. & IV. in IV. Mundi at.* ubi de Mosaicis ritibus erudite disserit. Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. cont. 1m. part. Lex vetus aliquando dicitur lata per Angelos. *Gal. III. 19. Ordinata per Angelos in manu mediatoris*, scilicet Moysis: aliquando ab ipso Moyse lata dicitur *Joan. VII. 19. Nonne Moyses dedit vobis legem?* Ergo lata non est ab ipso Deo.

℟. *Dist. ant.* Lata est per Angelos, tamquam Dei nuncios, qui nomine ipsius Dei ubique præsentis loquentes, dicere poterant: *Ego sum, qui sum: Ego sum Deus Abraham, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti &c. conc.* Per Angelos, tamquam legis auctores, *neg.* Non desunt etiam Patres, qui Angelum Moysi loquentem, ipsum Dei Filium intelligunt, visibili specie indutum, eo quod vocatur in Scripturis *Angelus Testamenti Malach. III. 1.* Qua de re diximus *Lib. IV. Cap. 5.* Idem dicendum est de Moyse, a quo tamquam mediatore, atque interprete, aut præcone lex Dei promulgata est, cum ubique Moyses in lege repetat: *Hæc dicit Dominus; Locutus est Dominus &c.* & ipse Christus legem a Moyse latam Deo auctori tribuat, ut supra ostendimus.

Objic. II. cont. 2m. part. Ezech. XX. 25. legimus: *Dedit eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent.* Ergo lex vetus nec bona est, nec proinde Deo auctori tribuenda.

℟. Variæ sunt celebris hujus loci explanationes. Græci plerique Patres, ut Origenes *Hom. XVII. in Num* Justinus *Dial. cum Tryph.* Theodoretus, Chrysostomus &c. *præcepta non bona* non de lege universa, sed de ceremoniis intelligunt, quas ideo docent appellari non bonas, non quia malæ, sed quia onus grave erant populo duræ cervicis bene impositum, ut ab idololatria coerceretur, nec tamen ipsæ per se vitam conferre poterant. Augustinus *Epist. LXXII.* Gregorius *Lib. XXVIII. Moral. cap. 9.* quos sequitur S. Thomas

mas 1a. 2ae. Q. XCVIII. art. 1. putant, præcepta cæremonialia Mosaicæ legis dici *non bona*, quia imperfecta, & minus bona, quam præcepta novi Testamenti: *Melioribus*, inquit Gregorius, *novi Testamenti præceptis subsequentibus præcepta bona, quæ rudibus data sunt, non bona esse memorantur*.

Sed attendenti totam textus seriem planior videbitur interpretatio *Hieronymi*, quæ sic habet. Dedit, sive permisit eis dispersis in gentibus præcepta non bona, hoc est dimisit eos cogitationibus, & desideriis suis, ut facerent quæ non conveniunt. Dixerat enim Deus paulo ante in eodem Capite v. 11. *Dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis*. Quibus ostendit, bona utique fuisse præcepta sua. Sed quia Israelitæ illa violarunt: *Exacerbaverunt*, inquit, *me filii, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea non custodierunt, ut facerent ea, quæ cum fecerit homo vivet in eis*. Ideo subjungit: *Ergo & ego dedi*, hoc est permisi *eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent*, hoc est: *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis Psal. LXXX*. Consonat Chaldaica paraphrasis: *Quoniam perperam mandata mea observabant, & Prophetis meis parere noluerunt, eos abjeci, eosque insipientibus eorum cupiditatibus tradidi*.

Objic. III. Lex Mosaica præcipiebat, ut Deo aliquando in sacrificium mactarentur ipsi homines. Dicitur enim *Levit. XXVII* 28. *Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, Sanctum Sanctorum erit Domino, & omnis consecratio, quæ offertur ab homine morte morietur*. Quam quidem legem servavit *Jephte*, qui filiam suam Domino ex voto immolavit *Judic. II*. Atqui a talibus victimis ipsa abhorret naturæ lex. Ergo &c.

R. *Neg. maj*. Contrarium enim præcipitur in lege Mosaica *Deuter. XII*. 31. ubi exposita impietate Chananæorum, qui filios Diis suis immolabant, subjungitur: *Non facies similiter Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt Diis suis, offerentes filios, & filias comburentes igni*. Nec umquam lex,

quæ

quæ aliæ sacrificia minute describit, præcipit quo ritu homines sacrificari oporteret, nec viri sancti talia sacrificia dicuntur obtulisse. Quod ergo legitur *Levit. XXVII.* 28. intelligendum est varia ratione pro varietate victimarum, ut scilicet animalia, quæ sacrificari poterant, mactarentur; homines vero, atque agri in perpetuum Dei ministerio mancipati remanerent; ut remansit *Samuel* Domino oblatus *I. Reg.* 1. De *Jephte* vero varia Patrum sententia est. Qui putant, eum rea vera obtulisse filiam in holocaustum, docent, eum peccasse contra legem. Alii vero arbitrantur, eum consecrasse tantummodo filiam Domino, ut in perpetua virginitate Dei ministerio mancipata esset. Utraque sententia nihil nobis incommodat. Vide Calmet *Dissert. De voto Jephte*, & Natalem Alex. *Dissert. XIX. in IV. Mundi aet.*

Objic. IV. Lex vetus vindictam favebat, ac præcipiebat. *Exod. XXI.* 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.* Idem præcipitur *Levit. XXIV.* & *Deuter. XIX.* Quod tamen Christus prohibet *Matth. V.* 38. Ergo &c.

℞. *Neg. ant.* Deus enim vindictam privatam prohibet *Eccli. XXVIII.* Lex ergo talionis in Exodo lata ad publicos pertinet magistratus, ut simul crimina coercerentur, nec pœna culpam excederet; unde non ad fovendam, sed ad mitigandam, ac moderandam vindictam pertinebat, ut observat Augustinus *Lib. XIX. cont. Faust. cap.* 25.

Objice V. Illa lex bona non est, quæ est ad finem inutilis. Atqui talis erat lex Mosaica. Apostolus enim *Galat. IV.* 9. vocat ejus ceremonias *infirma, & egena elementa*: & *Heb. X.* 4. & 11. ait *Impossibile est, sanguine taurorum, & hircorum, aliisque hostiis auferri peccata*. Et Heb. VII. 18. *Reprobatio quidem fit praecedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem.* Imo ait, non vacasse culpa; *Heb. VIII.* 7. *Nam si prius illud culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur*. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Quæ est inutilis ad finem legislatoris *conc.* Ad alium finem, *neg.* Eadem ratione *Dist. min.*

Finis itaque Mosaicæ legis erat Christus *Rom. X. 4.* Ad hunc finem utilissima erant præcepta legis, & ceremoniæ, quibus in figura Christus, ejusque sacrificium præmonstrabatur, aptæ populo adhuc carnali; sicut rudiora traduntur elementa pueris, ut ad majora percipienda disponantur. Non ergo instituta est lex, ut ipsa per se peccata auferret, sanctificaret, & salvos faceret homines; ad hoc enim infirma erat, cum non possit sanguine animalium produci justitia, & sanctitas, eoque sensu dicitur imperfecta, & non vacasse culpa, sive defectu; sed ut homines ad Christum per fidem adduceret, a quo uno gratia, justitia, & sanctificatio expectanda erat.

Inst. 1°. Tantum abest, ut lex homines ad Christum adduceret, quin magis eos ab illo removeret, excitando cupiditatem, ut magis exardesceret, & in plura, ac graviora peccata labantem animum impelleret. Ait enim Apostolus *Rom. VII. 7. Peccatum non cognovi, nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Et I. *Cor. XV.* 56. ab eodem Apostolo dicitur lex *virtus peccati*, & *II. Cor. III. 7. ministratio mortis.* Ergo &c.

℟. *Neg. ant.* Quod enim homines legem servare nolint, imo occasione legis magis nitantur in vetitum, non legis, sed hominum vitium est. Si enim ad gratiam Christi confugissent, quem lex ipsa monstrabat, a peccato abstinuissent, sicut fecerunt tot viri sancti veteris Testamenti, & vitam æternam fuissent adepti. Sed sibimetipsi fidentes, occasione accepta per legem, culpa sua in majora lapsi sunt scelera, ut ibidem explicat Apostolus.

Inst. 2°. Ipsa per se lex vetus cupiditatem fovebat promissione temporalium bonorum *Levit. XXVI. Deut. XXVIII. & al.* Ergo.

℟. *Neg. ant.* Bona enim temporalia promittebantur in lege, non tamquam ultimus finis, sed tamquam adjumenta, quibus in bonum uti poterant; sicut revera iis bene usi sunt viri sancti, & tamquam figuræ bonorum spiritalium, atque æternorum.

Inst. 3°. Lex vetus impossibilia jubebat tum in moralibus, tum in ceremonialibus præceptis. In moralibus

bus quidem, nam præceptum illud: *Diliges Dominum Deum suum ex toto corde suo*, omnem culpam etiam venialem prohibens, sicut & illud *Non concupisces*, omnem vetans concupiscentiæ motum, in hac vita servari nequit: In ceremonialibus vero tot, & talia præcepta erant, ut dixerit Petrus *Act. XV.* 10. *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Atqui lex impossibilia jubens mala est. Ergo.

R. *Neg. maj.* Quod enim attinet ad præcepta moralia, quibus præcipitur perfectio dilectionis, & omnis concupiscentia prohibetur, ea ostendunt finem, quo tendere debeamus per eam perfectionem, quæ in hac vita possibilis est divino adjutorio; alioquin ipsa lex Evangelica mala esset, qua præcipitur: *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est Matth. V.* 48. Quod vero pertinet ad ceremonias, vocantur quidem jugum grave, & importabile, non quia absolute servari non poterant, cum tot viri sancti eas religiose servaverint, sed quia servari non poterant sine gratia efficaci, ideoque quamplurimi eas ferre *moraliter* non potuerant. Cum autem Deus in novo Testamento talem gratiam non esset pollicitus, qua ceremoniæ veteris legis jam abolitæ servarentur, profecto tentabat Deum, qui tale jugum gentibus imponere moliebatur.

PROPOSITIO II.

Lex Mosaica mutari debuit, ac reipsa mutata est per Christum, novumque testamentum. Est dogma fidei.

Prob. 1°. Ipse Deus pollicitus est novum testamentum, quod vetus antiquaret *Jerim. XXXI.* 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Juda fœdus novum; non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum in die, qua apprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum, quod irritum fecerunt . . . . . Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus*

eorum scribam eam. Porro, *dicendo novum, veteravit prius*, ut advertit Apostolus *Heb. VIII.* 13. 2°. Lex Moysis in servitutem generans, adumbrata per *Agar* ex Apostolo *Gal. IV.* 24. data erat ad tempus, *donec veniret semen, cui promiserat Gal. III.* 19. 3°. *Finis legis* erat *Christus Rom. X.* 4. unde lex *umbra futurorum* erat *Heb. X.* 4. Ergo Christo adveniente, & veritate impleta, ac refulgente, evanescere umbras, necesse erat.

Dices. Genes. XVII. 13. Deus præcipiens Abrahæ, posterisque ejus circumcisionem, ait: *Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*. Circumcisio autem ex Apostolo universæ legis debitum inducebat *Gal. V.* 3. Dicitur etiam *Baruch IV.* 1. *Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum*, quibus similia in aliis Scripturæ locis leguntur. Ergo &c.

℟. *Neg. cons.* Verba enim *in æternum*, usque in *sempiternum*, sicut & Hebræa *la holam* diuturnum tempus sæpe significat, sicut de servo, qui post septennium servire maluit, quam manumitti, dicitur *Deuter. XV.* 17. *Serviet illi in æternum*, hoc est quoad vivet. Ex adjunctis autem, & aliis Scripturæ locis dijudicandum est, quando ex verba æternitatem, quando vero temporis diuturnitatem significent.

Inst. Christus ipse in Evangelio *Matt. V.* 17. *Nolite*, inquit, *putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: Non veni solvere, sed adimplere*. Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* Non venit solvere quoad præcepta moralia, quæ ad legem naturæ pertinent, ideoque necessaria, & æterna sunt, *conc.* Ea enim præcepta non solvit Christus, sed explicavit clarius, atque ad ea servanda gratiam, atque adjutorium pollicetur, & præstat, ut sæpe docet *Augustinus*. Non venit solvere quoad præcepta ceremonialia; *subdist.* Non venit solvere, quatenus implevit id, quod per figuram significabant, *conc.* Non venit solvere, quatenus umbras ipsas in luce veritatis permanere voluit, *neg.*

PRO-

PROPOSITIO III.

Lex Mosaica non statim ab adventu Christi mutata est, sed in ejus morte abrogata, at mortua non evasit mortifera, sive illicita, nisi post sufficientem Evangelii promulgationem, templo funditus everso.

Prob. 1a. pars. Christus ipse primum exemplo suo, deinde etiam verbo legem Mosaicam ante mortem suam servandam esse docuit. Exemplo quidem; nam & circumcisus est, & oblatus in templo, in quod sæpe festis diebus ascendit, ac Pascha celebravit: verbis vero cum ait *Matth. XXIII.* 2. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite.*

Prob. 2a. pars. 1°. *Joan. XIX.* 28. Christus jam moriturus *Sciens quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio*, hoc est omnibus impletis prophetiis, ut usque ad novissimum apicem impleretur Scripturæ veritas, sitivit, acceptoque aceto, dixit *Consummatum est*, scilicet impleta sunt omnia, & inclinato capite emisit spiritum. Impletæ autem figuræ cessare debuerunt, ideoque velum templi scissum esse, Patres affirmant. *Adeo tunc*, inquit Leo M. *Serm. XVII. De pass.: a lege ad Evangelium, a Synagoga ad Ecclesiam, a multis sacrificiis ad unam hostiam, quæ Deus est, evidens est facta translatio, & emittente Domino spiritum, velum vi subita scinderetur.* Ergo.

2°. Cum novus Sacerdos Christus novum sacrificium consummavit, tunc translatum Sacerdotium est, & *translato Sacerdotio, necesse fuit, ut & legis translatio fieret*, ut docet Apostolus *Heb. VII.* 12. Atqui sacrificium Christus in morte consummavit, in qua *una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos Heb. X.* 14. Ergo &c.

Prob. 3a. pars. Post Christi mortem, legisque Mosaicæ abrogationem, imo & post sollemnem ejus abrogationis promulgationem in die Pentecostes, qua lex nova

va promulgari cœpit, Apostoli, ceterique fideles ex *Judaismo* conversi aliquandiu legis Mosaicæ ritus omnes servarunt, & quidem tanta diligentia, ut controversia non levis exorta sit, utrum ipsi Gentiles Christianæ religioni nomen dantes, ad Mosaicos ritus servandos cogendi essent; qua de re Concilium Apostolorum Hierosolymis est habitum *Act. XV.* Paulus ipse, qui legem Mosaicam non amplius vigere, ubique prædicaverat, tamen *Act. XVI. 3.* circumcidit Timotheum, & *Act. XVIII. 18.* ceremonias *Nazaraeorum* ex voto, ac proinde sincere, ac sine ulla simulatione observavit. Imo veniens Hierosolymam *Act. XXI. 23.* suadente *Jacobo* Apostolo, & senioribus, juxta legis ritum se cum aliis quatuor purificavit. Et Petrus *Act. X. 14.* *Absit*, inquit, *Domine, quia numquam manducavi commune, & immundum*; juxta legis præcepta. Ergo &c.

Prob. 4a pars. Post Evangelii promulgationem ubique terrarum factam, everso templo, extra quod ipsis Judæis non licebat multas legis ceremonias servare, cessantibus omnino sacrificiis, aliisque legis sollemnibus, Synagoga non solum extincta, sed veluti sepulta est; ex eo igitur tempore servare Mosaicos ritus non licuit.

Solvuntur Objecta:

Objic. I. cont. 2m. part. Si lex Mosaica in morte Christi fuisset abrogata, ac mortua, sequeretur, non solum ante sollemnem novæ legis promulgationem in die Pentecostes, sed etiam post eam promulgationem, antequam Evangelii notitia per totum orbem disseminari potuerit, Judæos, præsertim eos, qui longe dissiti erant, fuisse sine ulla lege, & sine sacramento ullo, quo peccatum originale deleretur in parvulis, ideoque iis Evangelium nocuisse potius, quam profuisse. Sed hoc videtur absurdum. Ergo.

R. Neg. maj. Nam ante promulgationem novæ legis, licet vetus abrogata esset; tamen adhuc vigebat. Post sollemnem vero promulgationem, quæ facta est in urbe Hierosolyma, totius Gentis, ac religionis Judaicæ principe, & quidem eo tempore, quo omnium gentium populi eo convenerant, ut testatur Lucas *Act. II.* quam-

vis

vis lex vetus omnino cessaverit; non est tamen putandum, eos, ad quos statim Evangelii promulgatio pervenire non potuit, si bona fide ritus veteres adhibuerint, fuisse damnandos. Ita Bernardus *Epis. LXXVII. ad Hug. Victor. Sane*, inquit, *parvulis, & nondum ratione utentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio; tamdiu credendum est, antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta fuisse non constiterit*. Erat igitur ipsa per se lex mortua, & inutilis, sed *ex accidenti* propter invincibilem hominum ignorantiam juvare poterat ex bona fide, sive *ex opere operantis*, sicut alia Sacramenta in statu legis naturæ.

Inst. Primi fideles, imo ipsi Apostoli post Evangelii promulgationem Mosaicos ritus aliquandiu servarunt; & quamvis Gentiles baptizatos a tota lege Mosaica immunes declaraverint; exceperunt tamen nonnulla, quæ censuerunt *necessaria*, nempe abstinentiam *ab immolatis simulacrorum*, *& sanguine*; *& suffocato Act. XV.* 29. Atqui non est existimandum, Apostolos Spiritu Sancto plenos aliquid inutile fecisse, ac permisisse fidelibus, multoque minus aliquid inutile præcepisse, tamquam necessarium. Ergo etiam post Evangelii promulgationem non prorsus inutilis putanda est lex Mosaica.

℞. *Dist. maj.* Servarunt eos ritus tamquam præcepta legis adhuc vigentis, *neg.* Ob quamdam reverentiam erga legem, & ad avertendam offensionem Judæorum, & eorum, qui Mosaicis ritibus assueti, Christianam religionem amplexi erant, *conc.* Non igitur inutile quidquam gesserunt Apostoli, sed duabus de causis Mosaicos ritus aliquamdiu servarunt; primo quidem, ob quemdam legis honorem, sive ut ait Augustinus, ut Synagoga quamvis extincta, tamen honorificentius tumularetur; deinde vero ad vitandam Judæorum offensionem, qui non facile Religioni nomen dedissent, si statim Mosaicas ceremonias abjicere coacti essent, nec Gentilibus ad Ecclesiam venientibus familiariter usi essent, nisi illi saltem ab immolatis, & sanguine, & suffocato abstinuissent; eoque sensu hæc abstinentia dicitur ab Apostolis *necessaria*, non quidem ex lege Mosaica, sed ex præcepto Apostolico; cessante enim penitus

tus ejus offensionis metu, lex ipsa cessavit; nec hodie viget, saltem in Ecclesia Latina, nam apud Græcos adhuc servatur.

Objic. II. cont. 3m. part. Apostoli si quando usi sunt legalibus ritibus, id per simulationem fecerunt. Ait enim Apostolus de Petro, qui coram Judæis segregabat se a communione eorum, qui ex gentibus baptizati erant *Galat. II. 13. Simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur in illam simulationem*. Ergo statim a morte Christi lex Mosaica mortifera erat.

R. Neg. ant. Quod enim objicitur de Petro, singularis ejus actus fuit; in quo merito a Paulo reprehensus est. Dicitur autem actus ille *simulatio*, quia ita se gerebat Petrus in legis observatione, ut gentiles, ac Judæi suspicari possent, ab illo credi, necessariam. Porro si lex Mosaica jam tum fuisset mortifera, ne per simulationem quidem servari potuisset, tum quia mentiri semper malum est, tum quia adhibere signa falsæ, ac mortiferæ religionis, atque ita aliis scandalum præbere, etiam per simulationem, semper grave est peccatum, quod absit, ut tribuamus Apostolis.

Inst. 1°. Illa Petri reprehensio ficte, & ex composito facta est, ut docerentur gentiles, & Judæi, Mosaicam legem non esse amplius servandam. Ergo ex illa Pauli reprehensione non sequitur, singularem illum Petri actum vere fuisse reprehendendum, aut in aliis actibus Apostolos sine simulatione ritibus legalibus usos esse.

R. Neg. ant. quod gratis fingitur, & ipsis Scripturæ verbis apertissimis mendacia tribuit, cum Paulus expresse dicat *Gal. II. 11. Cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*. Quapropter ipse *Hieronymus*, postquam controversiæ æstus deferbuit, agnovit tandem, Petrum vere, & merito a Paulo fuisse reprehensum *Lib. I. cont. Pelagian.* quam Hieronymi retractationem observat, ac laudat Augustinus *Epist. CXXX. al. CCLX.*

Inst. 2°. Si licuisset Apostolis sincere, & sine simulatione veterem servare legem, etiam hodie liceret, modo non servaretur, ut necessaria ad salutem. Atqui

qui id falsum esse, ex Patrum traditione, imo ex ipsa ratione theologica scimus. Ritus enim ejus legis Christum indicabant nondum venisse, sed esse venturum; ideoque si quis iis ritibus hodie uteretur, videretur adhuc cum Judæis venturum Messiam expectare; quæ ratio non minus hoc tempore, quam tempore Apostolorum falsam esse, & illicitam ostendit legem Mosaicam. Ergo.

℟. *Neg. maj.* Quod enim Deus nascente Ecclesia sapientis œconomiæ causa concessit, id firmata per orbem Ecclesia, prohibuit, saltem in iis ritibus, qui in lege erant præcipui, & ad Christum venturum expressius referebantur, ut Sacrificia, celebratio Paschæ, circumcisio, aliaque sacramenta; licet quasdam levioris momenti observationes permiserit, ut abstinentiam a soffocato, & sanguine. Ratio igitur in objectione proposita sola non valeret ad evincendum, ritus Mosaicos esse nunc illicitos, nisi etiam Dei voluntas, & prohibitio addatur.

Inst. 3°. Apostolus in Epistola ad Galatas multis probat, circumcisionem esse illicitam, ac mortiferam, & veluti ejurationem Christianæ religionis: *Gal. V. 2. Si circumcidamini Christus nihil vobis proderit.. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a Gratia excidistis.* Idemque de aliis legis ritibus in eadem Epistola vehementer inculcat. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Si adhiberetur in sensu eorum, quos in ea Epistola confutat Apostolus, idest tamquam ad salutem omnino necessaria, *conc.* Si adhiberetur tantum honoris, & sapientis œconomiæ gratia, ut fecit ipse Apostolus circumcidendo Timotheum, *neg.*

CAP. XI.

De lege Evangelica.

Adv. I. Lex Evangelica variis appellatur nominibus. 1°. *Lex spiritus vitæ*, *lex gratiæ*, vel simpliciter *gratia*, quia non solum agenda præcipit, verum etiam ad obediendum adjuvat. 2°. Lex libertatis, quia per eam a servitute peccati liberamur. 3°. Lex Evangelica. 4°. Lex nova. De ea autem duplex est quæstio, 1°. qua in re potissimum sita sit ejus natura, 2°. utrum nova præcepta contineat.

II. Lutherani, & Calvinistæ passim docent, nihil esse in Evangelio præceptum, præter fidem, ideoque omnia, præter fidem, indifferentia esse.

PROPOSITIO I.

Lex Evangelica recte definitur: Gratia Spiritus Sancti, qua servantur ea, quæ Christus præcepit, ab Apostolis promulgata, & in æternum duratura.

Prob. 1*a. pars*. Ipse Deus legem Evangelicam describens, eam in interiori Spiritus Sancti gratia constituit. *Jerem. XXXI.* 33. *Hoc est pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus, Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam.* Unde S. Thomas 1*a*. 2*ae*. Q. CVI. art. 1. *Quod est*, inquit, *potissimum in lege novi Testamenti, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi, & ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti.*

Prob. 2*a. pars*, *quæ est dogma fidei*, contra Lutheranos, & Calvinistas, nempe legem Evangelicam alia Christi præcepta, præter fidem continere. 1°. Christus in Evangelio mandata sua servanda præcepit. *Si diligitis me, mandata mea servate* Joan. XIV. 15. *Qui habet mandata mea. & servat ea, ille est qui diligit me* Ibid. ỳ. 21. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea* Joan. XV. 10. *Docentes eos servare*

re omnia quæcumque mandavi vobis Matth. XXVIII. 20. 2°. Legem naturalem explicavit clarius, eamque a fidelibus servandam præcepit, ac pœnam æternæ damnationis iis, qui illam violarent minatus est. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* Matth. XIX. 17. *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum . . . . dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum* Matth. V. 19. 3°. Varia præcepit de Sacrificio, de Sacramentis &c. Ergo.

Prob. II. ex PP. Augustinus *Lib. III. cont. duas Epist. Pelag. cap. 4. Quis dicat*, inquit, *non debere observare Christianos, ut uni Deo religionis obsequio serviatur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur; ne adulteria, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne uxor; ne omnino res ulla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat, se ideo ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?* Hinc merito Tridentinum *Sess. VI. can. 16. Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Evangelio præter fidem, cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.* Adde etiam *Can.* 20. & 21. Vide quæ diximus *Lib. VI.* de Christo legislatore.

Prob. 3a. pars. Non ante promulgata est novæ legis institutio, quam cum Apostoli in die Pentecostes, quo die Judæi Mosaicæ legis promulgationem celebrabant, prædicare cœperunt necessitatem baptismi, & fidei in Christum. Licet ante passionem prædicare missi fuerint, non aliud tamen jussi sunt nunciare, nisi proximam novæ legis promulgationem: *Euntes prædicate dicentes: Appropinquavit regnum cælorum* Matth. X. 7. Ergo.

Prob. 4a. pars, quæ est etiam fidei dogma. 1°. Sacerdotium Christi *Heb. VII.* 24. dicitur *sempiternum*, ideoque nulla amplius Sacerdotii, ideoque nec legis mutatio fieri potest. 2°. Christus *Matth. XXIV.* 14. prædicit, Evangelium usque ad finem mundi prædican-

candum: *Praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*. 3°. Apostolus *Heb. XIII*. 20. Novum Testamentum vocat *testamentum aeternum*. Ergo.

Prob. II. ratione. Si lex Evangelica ante finem mundi mutanda foret, ipsi utique alia praestantior subroganda esset. Atqui nulla lex fingi potest evangelica praestantior, sive spectes auctorem, qui est ipse Dei Filius, sive spectes sacrificium, quo nihil majus esse potest, sive spectes sacramentorum virtutem, sive legis ipsius justitiam, atque honestatem, sive finis excellentiam, nempe vitam aeternam, ad quam perducit. Ergo &c.

Solvuntur objecta.

Objic. I. cont. 1m. part. Gratia est adjutorium ad servandam legem. Ergo non est ipsa lex.

℟. *Dist. ant.* Est adjutorium, quod simul demonstrat quid agendum sit, & adjuvat ut agatur, *conc.* Quod non demonstrat quid sit agendum, *neg.* Porro ratio ordinans, atque ostendens quid agendum, fugiendumve sit ad finem obtinendum, & adjuvat simul, ac movet ad agendum, est perfectissima lex, supernaturaliter cordibus indita, ideoque longe praestantior naturali, quae naturaliter animo impressa est.

Inst. 1°. Lex debet esse communis; atqui ejusmodi non est gratia, ut *Lib. VII.* ostendimus. Ergo.

℟. *Dist. min.* Ejusmodi non est ex natura sua, *neg.* Non est ejusmodi, ex vitio subditorum, *conc.* Lex autem non ideo desinit esse communis, quia multi eam scire nolunt.

Inst. 2°. Lex nova in Evangelio scripta est. Non est igitur ipsa Dei gratia interius in corde diffusa.

℟. *Dist. ant.* Scripta est primario, quasi ejus natura ea sit, ut scribi necessario postulet, *neg.* Scripta est secundario, ne scilicet homines cupiditate abrepti, ad legem interius scriptam advertere nollent, *conc.* Itaque jam promulgata, atque firmata erat nova lex ante quam Evangelium scriberetur; ideoque non necessario

ad

ad eam legem scriptura requirebatur. Sed sicut lex naturalis licet cordibus hominum naturaliter insita, scripta est in tabulis Mosaicæ legis, ut homines exterius legerent, & adverterent, quod sæpe legere nolebant interius; ita nova lex, licet per gratiam supernaturaliter animis fidelium insculpta, exterius scripta est.

Objic. II. Gratia ad mandata servanda communis est legi naturæ, Mosaicæ, & Evangelicæ, cum etiam fuerint sub lege naturæ, & Mosaicæ viri Sancti *Abel, Noe, Abraham, David &c.* qui utique sine gratia legem nullo pacto servare potuissent. Ergo gratia non constituit naturam, ac differentiam novæ legis.

℟. *Dist. ant.* Fuerunt viri sancti ex gratia novi Testamenti, *conc.* Ex gratia, quæ ipsius legis naturæ, aut Mosaicæ propria esset, *neg.* Lex igitur vetus, quantum in se erat, ostendebat tantummodo quid agendum esset, non etiam præbebat adjutorium, ut servarentur præcepta; ideoque quisquis tunc legem servavit, ad gratiam novæ legis pertinebat, atque ex fide Christi venturi, cujus gratia credebat, ac recte agebat, salutem consequebatur. *Eadem igitur fides est*, inquit Augustinus *Lib. III. cont. 2. Epist. Pelag. Cap. 4. & in illis, qui nondum nomine, sed re ipsa fuerunt antea Christiani, & in istis, qui non solum sunt, verum etiam vocantur; & in utrisque eadem gratia Spiritus Sancti.*

Objic. III. cont. 2m. part. Apostolus sæpe docet, Christianos a lege immunes esse. *Gal. IV. 4. Misit Deus filium suum . . . . factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.* Rom. VI. 14. *Non enim estis sub lege, sed sub gratia. I.* Tim. I. 9. *Lex justo non est posita, sed injustis, & peccatoribus.* Lex autem generatim omnia præcepta complectitur, naturalia scilicet, & ceremonialia. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Docet Apostolus, Christianos, si justi sint, immunes esse a lege minitante, & cogente invitam, ac reluctantem voluntatem, *conc.* Immunes esse a lege absolute, *neg.* Qui voluntatem habet in malum pronam, ei lex gravе onus videtur, & veluti obex, qui voluntatem formidine pœnæ impedit, quominus eo feratur, quo eam peccandi cupiditas inclinat. Atque is proprie dicitur esse sub lege, quæ eum quasi

grave jugum premit, nec interim adjutorium præbet; quo levius feratur. At contra justus, qui condelectatur legi Dei, saltem secundum interiorem hominem, non legem considerat ut jugum, aut objicem voluntati oppositum; cum ipsa ejus voluntas ea diligat, quæ lex præcipit, nec tam movetur præcepto, aut pœna, quam ipsa dilectione justitiæ, sicut qui jejunus est, cibum appetit, non quia lege naturali præcipitur, sed quia illo delectatur. Unde ipsa lex, quæ injustos premit; qui ideo dicuntur esse sub lege, justos sublevat, sicut pennæ avem mortuam graviorem reddunt, at vivam faciunt leviorem, & ad volandum expeditam. Idcirco justi non dicuntur esse sub lege, sed injusti, & peccatores: *Qui legem implet*, inquit Augustinus *Tract. III. in Joan. non est sub lege, sed cum lege. Qui autem sub lege est, non sublevatur, sed premitur lege.* Et *Lib. de Spir. & lit. Cap.* 4. *Ubi Sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est charitatem infundens in cordibus nostris, profecto illa lex, quamvis bona, auget desiderium malum; sicut aquæ impetus vehementior fit, objice opposito.*

Inst. 1°. Qui sub gratia est, absolute ab omni lege immunis est, solaque ab eo fides exigitur. Inquit enim idem Apostolus *Rom. III.* 27. *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidei. Arbitramur enim, justificari hominem per fidem sine operibus.* Ubi legem Mosaicam appellat legem operum, novam vero vocat legem fidei; quæ idcirco, ut distinguatur a Mosaica, debet opera excludere. Ergo &c.

℟. *Neg. ant. & ad confirm. Dist. ant.* Apostolus legem novam vocat legem fidei otiosæ, & mortuæ, qualis est fides sine operibus *Jac. II.* 20., *neg.* Vocat legem fidei, quæ per charitatem operatur *Gal. V.* & adjuvat ad servandam legem, *conc.* In hoc itaque constat inter veterem, novamque legem discrimen, quod illa præcipiebat, sed ad opera implenda non præbebat auxilium; ista vero per fidem ad ea implenda suppeditat gratiam. Ideo illa simpliciter dicitur lex factorum, hæc vero lex fidei. Per legem autem factorum non

non justificatur homo, quia sine gratia eam non servat, & si qua videtur facere opera, non eo modo facit, quo facienda sunt. Vide Augustinum *Lib. de Spir. & lit.*

Inst. 2°. Idem Apostolus Christianos libertate donatos sæpe affirmat; *Gal. V.* 13. *Vos enim in libertatem vocati estis, fratres*. II. Cor. III. 17. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Ait, Christianos donatos libertate a jugo veteris legis, & servilis timoris, *conc.* Libertate ab omni præcepto, *neg.* Explicat enim in eodem *Cap. V. ad Gal.* quæ liberras Christiana sit. Nimirum a circumcisione, ceterisque ceremoniis legis. Sed de præceptis moralibus subjungit: *Tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus servite invicem. Omnis enim lex in uno sermone instauratur: Diliges proximum suum sicut teipsum.*

Objic. IV. cont. 3m. part. Ipse Christus longe ante mortem Baptismi legem tulerat. Ait enim Nicodemo *Joan. III.* 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei*. Quam legem Apostoli jam ante Christi mortem, ipso utique jubente Christo, executione, usuque firmarunt. Constat enim ex Evangelio, Apostolos ante mortem Christi baptizasse, non utique baptismo Joannis, sed baptismo Christi. Atqui baptismus est totius novæ legis professio, sicut circumcisio legis Mosaicæ. Ergo non ab Apostolis post Christi mortem, sed ab ipso Christo lex nova promulgata est.

℞. *Dist. maj.* Christus Baptismi legem ante mortem tulerat, hoc est instituerat, sed suo tempore, nempe post ipsius mortem ab Apostolis promulgandam, *conc.* Secus, *neg.* Sicut enim ante Eucharistiæ institutionem, eam promisit *Joan. VI.* sic Nicodemo ante prædixit futuram baptismi legem, ac necessitatem. Apostoli autem per anticipationem baptismum dare cœperunt, quamvis nondum promulgata lege, ut homines ad legem ipsam paratiores essent.

Corollaria.

I. Ex iis, quæ duobus his capitibus explicata sunt, patet, differentiam inter vetus, novumque Testamentum eam esse, quod vetus exterius jubeat scriptum in tabulis lapideis, & metu pœnæ coercens; novum interius impressum adjuvet gratia & charitate Spiritus Sancti per Christum, quem vetus Testamentum per tot præcepta ceremonialia promittebat, & adumbrabat. Hinc quicumque hac gratia adjuti veterem legem servarunt, ad novum Testamentum pertinebant, & quicumque sine gratia suis viribus putant, se legem servare; sub veteri Testamento sunt, quos littera occidit. *Hoc discernit Testamentum novum a veteri, quod in veteri data est lex in tabulis lapideis, in novo autem in cordibus, quod fit per gratiam*, inquit Augustinus *Q. XXI. in Deuteron.* Et *Lib. cont. Adimant. Cap. 17. Hæc est brevissima, & apertissima differentia duorum testamentorum timor, & amor.* Unde Apostolus *II. Cor. III. 2. Epistola*, inquit, *estis Christi, ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Et Rom. VIII. 15. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater.*

II. Hinc sequitur, legem novam esse veteri leviorem, ut merito dicat Christus *Matth. XI. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos . . . . & invenietis requiem animabus vestris, jugum enim meum suave est, & onus meum leve.* Non in eo igitur sita est Evangelicæ legis suavitas, ac levitas, quod Christus naturæ legem, quæ immutabilis est, ulla in parte emollierit, quo sensu quidam *Casuista* iis Christi verbis abutuntur; sed quod abolitis Mosaicæ legis ceremoniis, quæ Christum adumbrabant, & numero, & pondere opprimebant, per gratiam leve efficiat, ac suave, quod naturæ corruptæ asperum erat, & grave, ut advertit Augustinus *Lib. de nat. & grat. Cap. 69. & alibi*, & Bernardus *Epist. CCCXLI.*

III.

III. Quoniam Christus non mutavit naturæ legem, quæ in veteri Testamento scripta est, sed illam explicavit clarius, atque a falsis Scribarum, & Pharisæorum interpretationibus vindicavit, ceremonias vero non solvit, sed implevit per sacrificium crucis, cujus sacrificii signa sunt, & fructus omnia sacramenta a Christo instituta; hinc sequitur, novum Testamentum quoad substantiam præceptorum non differre a veteri, nisi ut perfectum ab imperfecto. Quod enim veteres Judæi minus clare intelligebant in lege naturali, nos intelligimus clarius; quod autem illi per legis ceremonias credebant futurum, nos per sacramenta profitemur factum. Objecta quidem fidei per novas mysteriorum Trinitatis, Incarnationis &c. revelationes plura sunt in nova lege, sed eadem est in utroque Testamento lex credendi quæcumque a Deo revelata sunt.

Scholion.

Quamvis moralia legis evangelicæ præcepta sint ipsa naturæ lex accuratius a Christo explicata, ita ut observatio Evangelicæ legis hominem constituat absolute perfectum, quem votis suis vetus philosophia non potuit æquare; tamen ad removenda impedimenta, quæ hominem a lege illa religiose observanda removent, adjecit Christus Evangelica *consilia*. Matth. XIX. 21. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me*. Et *Ibid. v.* 11. & 12. de virginitate ait: *Non omnes capiunt verbum istud . . . . qui potest capere capiat*; unde Apostolus *I. Cor. VII.* 25. *De virginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do*. Hæc autem consilia absolute quidem obligationem non afferunt, alioquin non distinguerentur a præceptis, sed ea contemnere, grave peccatum est, omittere vero ex sola rerum terrenarum cupiditate, levi aliquo peccato non caret, non propter ipsam consiliorum omissionem, sed propter immoderatiorem cupiditatem: ex accidenti tamen fieri potest, ut eorum con-

consiliorum omissio ad damnationem perducat, si quem divina vocatio ad majorem vitæ perfectionem destinaverit. Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Hinc Christus ex duobus adolescentibus, alterum sequi volentem non admisit, sed remisit ad suos *Marc. V.* alterum vocatum, & sequi detrectantem, difficile salvari posse pronunciavit *Matth. XIX.*

Ceterum cum consilia data sint, ut præcepta perfectius serventur, non in observatione consiliorum, sed in ipsa præceptorum observatione perfectio Christiana consistit, ad quam mirifice conducit observatio consiliorum. *Charitas enim perfecta, perfecta justitia est,* ut inquit Augustinus *Lib. De nat. & grat. Cap.* 70. Præclare Paulinus *in Epist. ad Sulpit. Sever. Quæ nobis gratia si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de proprio serviamus, idest de libero voluntatis arbitrio, ex toto corde nostro diligentes Deum? Quamobrem temporalium bonorum relictio, sive distractio non decursus stadii, sed ingressus, nec ut meta, sed ut janua est. Non enim tum vincit cum exuitur athleta, qui ideo nudatur, ut incipiat dimicare.* De lege Mosaica, & Evangelica omnium accuratissime pertractat S. Thomas *1a. 2ae. a Q. XCVIII. usque ad Q. CVIII.* Vide in eas Quæstiones Sylvii *Commentaria*.

CAP.

C A P. XII.

De lege humana tum ecclesiastica, tum politica.

Adv. I. QUamvis una sit æterna lex, & ratio servari jubens ordinem rerum in finem, ut supra docuimus; isque ordo pro variis hominum circumstantiis, in ipsa æterna, atque ordinatissima ratione dispositus sit; tamen ne homines eam rationem aut ignorarent, aut contemnerent, duplicem constituit in terris potestatem Deus, Ecclesiasticam, & politicam, quæ homines in rebus tum spiritalibus, tum temporalibus regerent, legesque statuerent, quibus ad finem tum temporalis, tum æternæ felicitatis pervenirent.

II. Hanc potestatem ferendarum legum tum Ecclesiæ, tum principibus Waldenses, Wicleffistæ, ac Lutherani negarunt. *Clamo confidenter*, inquit Lutherus *Lib. De Capt. Babyl. Christianis nihil ullo jure posse imponi legum sive ab hominibus, sive ab Angelis, nisi quantum volunt; liberi enim sumus ab omnibus*. At *Samuel Pufendorfius Lib. De habitu rel. Christ.* quem recentiores passim Lutherani sequuntur, potestatem omnem solis principibus esse asserit tum sacra, tum profana legibus moderandi; nullam vero Ecclesiæ pastoribus (*a*). Hic igitur primo refutandus est, & castigandus error.

PRO-

(a) Valde absurdum est *Boehmeri* systema *Dissert. III. De confoederata Christianorum disciplina. et al.* qui docet, nullum esse in Ecclesia jus, nisi *confoederatam* quandam *disciplinam*; qua Christiani omnes inter se aequales secum mutuo paciscebantur, ut aliquorum criminum rei aut publicae subjicerentur poenitentiae, aut e societate excluderentur. Presbyteri autem, seu seniores, qui populum repraesentabant, monendi tantum, non praecipiendi potestatem ex foedere habuisse; quae potestas in principes, qui jam populo praesunt, translata est. Quis ista concoquat? Quis serio refellat?

PROPOSITIO I.

Possunt supremi Ecclesiæ Pastores ferre leges canonicas; quæ obligandi vim habeant. Est dogma fidei.

Prob. I. Christus Ecclesiæ Pastoribus pascendi, sive regendi gregis potestatem fecit. *Act. XX.* 28. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* I. Pet. V. 2. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei.* Joann. XXI. 15. *Pasce agnos meos . . . . pasce oves meas.* Atqui nullo pacto constare potest pascendi, regendique ratio sine præcipiendi potestate. Quis enim est pastor, qui nullam cogendi gregis potestatem habet? Quis rector sine auctoritate jubendi? Unde ipse Christus *Luc. X.* 16. ait Apostolis; *Qui vos audit, me audit*; audire autem, sicut & Græcum ἀκούειν idem esse atque obtemperare, omnes norunt. Et *Matt. XVIII.* 18. *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Ergo.

Prob. II. Id possunt supremi Ecclesiæ pastores, quod Apostoli, eorumque successores a primis Ecclesiæ sæculis & potuerunt, & fecerunt. Atqui tum Apostoli, tum eorum successores a primis Ecclesiæ sæculis leges canonicas condiderunt. Nam 1°. Apostoli in Concilio Jerosolymitano legem abstinendi ab idolothytis, suffocato, & sanguine omnibus Christianis imposuerunt *Act. XV.* 28. Quam legem veram habuisse obligandi vim, & potestatem, patet tum ex ipsis ejus verbis, quibus dicitur: *Visum est Spiritui S. & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria &c.* tum ex modo, quo eam Paulus Apostolus promulgabat: *Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.* 2°. Paulus *I. Tim. III. Tit. I.* legem condidit de bigamis, ac Neophytis non ordinandis, variaque tum in Epistolis suis, tum verbo præcepta dedit; de quibus generatim ait *I. Thessal. IV.* 2. *Scitis quæ præcepta dederim vobis per dominum Jesum.* 3°. Primi Apo-

postolorum successores varias in Conciliis condidere leges, ut ex canonibus Apostolorum, aliorumque Conciliorum manifestum est. Ergo.

Objic. Ecclesia non habet imperium. Ait enim Christus *Luc. XXII. 25. Reges gentium dominantur eorum . . . Vos autem non sic.* Et I. Pet. V. 3. *Non dominantes in Cleris, sed forma facti gregis.* Ergo &c.

Dist. ant. Non habet imperium civile, *conc.* Spiritale, *neg.* Ideo non civili dominatu, ac fastu Pastores præesse debent, quod significare voluit Christus, & Apostolus Petrus. Atque hac de causa Ecclesia leges suas *canones*, seu regulas appellare maluit, quam leges.

Inst. Non aliam Christus Apostolis potestatem fecit, quam docendi ipsius Christi mandata. *Docentes*, inquit, *servare omnia quæcumque mandavi vobis. Matth. XXVIII.* Ergo &c.

℟. *Neg. ant.* Dedit enim præterea potestatem præcipiendi ea, quæ ad servanda Christi mandata putarent necessaria, ut ex ipsis Apostolorum actis perspicuum est.

PROPOSITIO II.

Principes civiles supremi, etiam infideles, potestatem habent jubendi leges. Est dogma fidei.

Prob. 1°. Deus ipse principibus se dedisse ait potestatem condendi leges. *Prov. VIII. 15. Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* 2°. Christus de lege tributorum ab infidelibus principibus condita ait *Matth. XXII. 21. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* 3°. Apostolus de legibus Imperatorum infidelium loquens *Rom. XIII. 1.* ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est potestas, nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt . . . . Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram* (sive pœnam temporalem), *sed etiam propter conscientiam.* 4°. Petrus I. Pet. II. 13. *Subjecti*, inquit, *estote . . . . . sive Regi tamquam præcellenti, sive ducibus* tam-

tamquam ab eo missis. Atqui nulla constaret subjectio, imo nullus ordo in regimine publico, nisi Principibus potestas esset jubendi leges, coercendi scelestos &c. Ergo.

Solvuntur objecta.

Objic. I. Solus Deus in animos hominum potestatem habet. Non ergo homo potest hominem lege aliqua obligare; saltem in conscientia.

℞. *Neg. cons.* Nam Deus ipse jubet parere legibus, quæ a legitimis principibus, sive Ecclesiasticis, sive civilibus conditæ sunt. De Ecclesiasticis habetur *Luc. X. 16. Qui vos audit, me audit.* De civilibus vero est illud *Prov. VIII. Per me reges regnant &c.*

Objic. II. Nulla potest esse vera lex, quæ non ab æterna Dei lege manat, quæ est summa ratio disponens quid, in quocumque hominum statu agendum, fugiendumve sit, ut supra ostendimus. Vel ergo leges principum cum æterna Dei lege consonant, & frustra fiunt; vel ab ea discrepant, & non sunt veræ leges, nec ullam ligandi vim habent.

℞. *Neg. cons.* 1°. Quia non frustra jubetur, quod licet jam sit in æterna ratione dispositum, tamen a subditis vel ignorari, vel contemni potest. 2°. Quia variæ temporum, atque hominum circumstantiæ varias requirunt leges, ut supra docuimus. Eas autem circumstantias expendere, principum est; alioquin quot hominum vivunt, totidem leges essent, ac summa inde sequeretur rerum perturbatio. Hinc licet quid in tempore jubendum, vetandumve sit, in æterna Dei lege jam sit ordinatum; tamen excepta lege naturali, nulla erit obligatio ante latas leges *positivas*.

Inst. 1°. Ergo leges humanæ non novam obligationem possunt imponere, sed explicare dumtaxat, quid spectatis, atque perspectis circumstantiis, ab æterna lege jubeatur.

℞. *Neg. cons.* Nam cum Deus potestatem fecerit principibus jubendi leges, quæ pro variis circumstantiis necessariæ sunt, lex æterna non *αμεσως immediate*

te præcipit, sed disponit, & ordinat quid sit in tempore jubendum, aut vetandum; unde vere novam obligationem imponunt leges positivæ.

Inst. 2°. Homo jure naturæ liber est a jugo legum civilium. Atqui injustum est, aliquem jure suo spoliare. Ergo.

℞. *Transeat maj.* quæ negari posset, cum homo a natura ipsa socialis factus sit; societas autem sine legibus stare non possit. Sed *data maj. Dist. min.* Injustum est, aliquem jure suo spoliare invitum, *conc.* Consentientem, *neg.* Cum itaque homo vel ipse civitati dat nomen, vel in civitate natus ejus commodis libere fruitur, jam libertati illi, quæ fingitur, libere cessisse existimatur.

Q. I. Quinam ecclesiasticas leges ferre possint.

℞. 1°. Concilium generale in universa ecclesia. 2°. Concilia Nationalia, Provincialia, Diœcesana in universa natione, provincia, diœcesi: sicut & *Capitula generalia* ordinum *regularium* in ordine ipso. 3°. Summus Pontifex in tota Ecclesia. 4°. Episcopus in sua Diœcesi, & vacante Sede Episcopali, Capitulum Ecclesiæ cathedralis. Eademque ratione, vacante Romana Sede, Cardinalium collegium si ab eligendo Pontifice prohibeatur, gravisque urgeat causa, quæ præsens remedium postulet, potest ex nonnullorum sententia legem aliquam modo *provisionis* ferre, sicut post mortem *Fabiani* Clerus Romanus, quem Cardinalium collegium repræsentat, statuit, dandam esse lapsis in periculo mortis Eucharistiam; licet nondum absoluto pœnitentiæ curriculo. Id tamen verum est, si *electio prohibeatur*; nam alioquin electioni Pontificis unice intenti esse debent *Cap. 2. De elect. in 6.* (*a*)

Q.

(a) Utrum Declarationes *S. Congr.* Cardinalium vim legis, ac potestatem habeant, dubitatum est. Nonnulli negant, quia non promulgantur; alii affirmant, quia non sunt novae leges, sed priorum interpretationes, quae promulgatione non egent. Alii melius distinguunt. Si a Pontifice approbatae sunt, et in S. C. publicatae, vim legis habere docent in similibus causis. Si a sola Cardinalium Cong. inconsulto Pontifice editae sint, aliter sentiendum: magnae tamen esse auctoritatis.

Q. II. Quinam leges politicas ferre possint.

R. Eos, penes quos est summum imperium, quique superiorem in communitate perfecta non habent. Tales sunt Imperatores, Reges, Principes supremi, Respublicæ.

Corollaria.

I. Cum potestati jubendi respondeat obediendi necessitas, si principibus potestas est jubendi leges, subditis est obediendi obligatio tum canonicis, tum civilibus legibus. Hinc Augustinus *Præceptum est*, inquit, *cui non obedire peccatum est Lib. De sancta Virginit. Cap.* 15. Quando autem grave, aut leve sit peccatum, legis aut Ecclesiasticæ, aut civilis violatio, dicemus inferius, ubi de peccatis agemus.

II. Cum omnis jubendi potestas in principes a Deo manet; patet, ipsius Dei præcepta sive naturalia, sive positiva legibus hominum esse potiora. Si quando igitur humanæ leges divinis adversantur, Deo magis obediendum est, quam hominibus. *Act. IV.* 19. *Si justum est vos magis audire, quam Deum, judicate.*

III. Si quando igitur humanæ legis observatio cum vitæ periculo conjuncta sit, nulla est obediendi obligatio, nisi cum ipsa naturæ lex jubet vitam communi utilitati, & majori bono postponere. Juris enim naturalis, quod vitam servare jubet, major est auctoritas. Imo ipsæ divinæ leges positivæ cum eo periculo non obligant. Unde legimus in scripturis, Davidem fame cogente, manducasse panes propositionis *I. Reg. XXI.* 6. quod & Christus laudavit *Matth. XII.* 3. & Machabæos pugnasse die Sabati *I. Machab. II.* 41.

IV. Sed cum ipsa naturæ lex jubeat, vitam majori bono communi postponere, tunc etiam cum vitæ periculo positivæ leges divinæ, aut humanæ servandæ sunt. Sic miles etiam cum vitæ periculo de statione decedere non debet. Sic etiam qui ob religionis injuriam, & contemtum cogeretur violare jejunium, aut aliud facere, quod Deus, aut Ecclesia prohibue-

buerit; mori potius debet, quam legem transgredi, ut fecit *Eleazarus* cum carnem porcinam compelleretur contra legis vetitum manducare *II. Machab. VI.*

V. Hinc si plura simul præcepta occurrant, quæ simul servari nequeunt; quod majus, & gravius est, minori, & leviori est anteponendum. Itaque naturæ lex positivæ divinæ, & humanæ præferenda est, divina vero positiva humanæ. Sic jejunia, preces, divini officii recitatio; aut Sacrificii celebratio, & auditio omittenda sunt, cum urget charitatis præceptum erga proximum, nec illi succurri potest, nisi illa religionis officia omittantur.

VI. Quoniam ad supremos principes sive Ecclesiasticos; sive civiles spectat jubere leges; ad eosdem etiam pertinet legum interpretatio in rebus dubiis. Est autem legis interpretatio duplex; altera, quæ ex auctoritate fit a principe, vimque ligandi non secus ac ipsa lex habet: altera privata, quæ a Jurisconsultis est tradita, quæque nisi recepta jam fuerit ex consuetudine, de qua dicemus inferius, tantum valet, quantum ipsa Doctorum auctoritas.

CAP. XIII.

De legum humanarum objecto, sive materia.

Adv. LEgis humanæ materia est quidquid ad commune bonum, sive ad finem communitatis, cui Legislator præest, conferre potest; modo sit honestum, atque possibile. Quod enim inhonestum est, juberi non potest, cum ab æterna Dei lege prohibeatur; quod autem humanæ infirmitati *moraliter* impossibile est, id si præcipiatur, ad malum potius, quam ad bonum communitatis valet. Hæc quidem generatim dicta sufficerent ad varias solvendas, quæ hac de re agitantur, a Theologis quæstiones. Duo tamen juvat hic explicare diligentius. 1°. Cum humana societas duabus regatur potestatibus, Ecclesiastica, & politica, quid cujusque potestatis materia sit, distinguendum est, ne altera in alterius provinciam invadat, & omnia perturbet. 2°. Cum actus humani partim interni sint, partim externi, videndum est, utrum legislatores saltem ecclesiastici non solum externos, verum etiam internos actus præcipere valeant.

PRO-

PROPOSITIO I.

Principes politici de rebus mere spiritualibus leges ferre nequeunt, nec ecclesiastici de rebus mere civilibus.

Prob. 1ª. pars. Non civitatis principibus, sed Ecclesiæ pastoribus a Christo dictum est *Matth. XXVIII. 20. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos . . . . docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Matth. XVIII. 18. *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Et ab Apostolo *Act. XX. 28. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*, cujus Ecclesiæ, & gregis ipsi civiles principes in rebus spiritalibus membra, & oves sunt. Ergo hæc pars ad fidem pertinet.

Prob. 2ª. pars. Sicut Ecclesiæ Pastoribus a Deo datum est, ut res mere spiritales ad æternam salutem pertinentes curarent, ita Sæculi principibus divinitus datum est, ut iis præessent, quæ ad temporalem hominum tranquillitatem, & pacem pertinerent. *Dei enim minister est tibi in bonum Rom. XIII. 4.* nempe *ut quietam, & tranquillam vitam agamus I. Tim. II. 2.* Frustra autem Deus civilem potestatem instituisset, si iidem Ecclesiæ pastores de rebus civilibus leges ferre possent; imo maxima inde sequeretur rerum perturbatio. Ergo sicut ex eo quod Deus res spiritales Ecclesiæ pastoribus commisit, recte sequitur, civiles principes non posse de iis ferre leges, ita e contrario ex quo Deus principibus politicis rerum temporalium curam mandavit, recte concluditur, Ecclesiæ pastores eam usurpare non posse.

Hæc autem apud Ecclesiæ Patres exploratissima sunt. Sufficiant pro omnibus verba *Otii* Cordubensis ad Constantium Imperatorem, quæ recitat Athanasius *Epist. ad Solitar. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt*

Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ, ita & tu cave, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum, & sacrorum potestatem habes, Imperator (a).

Solvuntur Objecta.

Objic. I. cont. 1m. part. Ecclesia est in Republica, non Respublica in Ecclesia. Ergo ad Reipublicæ moderatores spectat ferre leges de omnibus, quæ in republica sunt, etiam sacris.

℞. *Neg. ant. quoad 2m. part.* In rebus enim temporalibus Ecclesia est in Republica; in rebus sacris, & spiritalibus Respublica est in Ecclesia, si tota Resp. Christiana est, vel esset debet, si non est.

Objic. II. Etiam in rebus sacris, quæ ad disciplinam pertinent, potest inesse aliquid, quod Reipublicæ tranquillitatem, & pacem aut foveat, aut perturbet. Ergo hæc ordinare Principum est.

℞. *Dist. ant. quoad 2m. part.* Potest in disciplina esse aliquid, quod pacem perturbet, si Pastores Ecclesiæ potestate sua non abutantur, *neg.* Christiana enim religio ad Reipublicæ tranquillitatem fovendam, nullo modo ad perturbandam valet. Si potestate sua abutantur, *conc. ant. & neg. cons.* Etenim ne quis esset abusus, cautum est in plerisque Regnis, ac Rebuspublicis, ex ipsa etiam Sedis Apostolicæ consensione, ut leges ad disciplinam pertinentes a Principibus etiam Re-

(a) Adde Nazianz. *Orat. XVIII.* Isidor. Pelus. *Lib. III. Ep.* 249. Chrysostom. *Hom. XV. in Ep. II. ad Cor.* Gelasium *Epist. ad Anastas.* Vide Petrum de Marca *Concord. Sacerd. et Imp. Lib. II. Cap.* 1. §. 4. Bossuet *Defens. Declar. Part. I. Lib. I. Sect.* 2. *Cap.* 33.

Regio placito munirentur, ut viderent, an quid in ipsis esset, quod moribus civitatum, quibus ipsi præsunt, aptari non posset, idque Ecclesiæ Pastoribus significarent.

Objic. III. cont. 2m. pari. Ecclesiæ est judicare de peccatis. Atqui in ipsa Reipublicæ administratione innumera possunt esse peccata. Ergo Ecclesia saltem indirecte potest de iis decernere, ac præcipere.

℞. *Dist. ant.* In foro interno Sacramenti pœnitentiæ, *conc.* In foro externo, *subdist.* Si peccatum est contra canones, *conc.* Si contra leges civiles, *neg.*

Scholion.

Quamvis principes de rebus spiritualibus leges ferre nequeant, possunt tamen sua potestate providere, ut Ecclesiæ canones serventur. Quod a piissimis Imperatoribus factitatum non solum non reprehendit Ecclesia, verum etiam laudavit. Hinc *Leo M. Ep. CXXV. ad Imperatorem: Debes*, inquit, *incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, quæ bene statuta sunt defendas*. Hinc mira illa est inter Sacerdotium, & Imperium a Christo instituta concordia, dum Ecclesiæ Pastores obedientiam civilibus legibus prædicant; Principes vero civiles canonicas constitutiones sua etiam auctoritate defendunt.

PROPOSITIO II.

Possunt legislatores, præsertim vero Pastores Ecclesiæ præcipere indirecte actus internos, qui cum externis necessario conjuncti sunt.

Hanc propositionem multi impugnant recentiores *Casuistæ*, qui asserentes, Ecclesiam solos externos actus posse præcipere, monstrosa inde consectaria eruunt, quæ si vera essent, ad solum externum Dei cultum tota fere coarctaretur religio.

Prob. 1°. Possunt legislatores eos actus externos præcipere, qui ad publicum communitatis bonum necessarii sunt. Atqui ex actibus externis nonnulli sine actibus internis irriti sunt natura sua, & inanes, ut contractus, juramenta, sacramentorum administratio, atque susceptio, orationes &c. Ergo si legislatores actus illos externos præcipere possunt; etiam internos, sine quibus illi irriti sunt, possunt præcipere.

2°. Possunt legislatores, præsertim pastores Ecclesiæ præcipere actus externos bonos, & honestos, qui ad communitatis bonum, præsertim ad animarum salutem, & cultum religionis conducunt. Atqui nonnulli actus externi sine internis non boni, atque honesti, sed mali sunt, ut confessio Sacramentalis sine contritione, communio Eucharistica sine præcedenti sui ipsius probatione, precum recitatio sine attentione, Sacrificii oblatio sine devotione. Ergo si legislatores, præsertim pastores Ecclesiæ, actus illos externos præcipere valent, etiam internos præcipere poterunt, sine quibus illi mali sunt. Sic præcipitur Clericis, ut divinum officium studiose, & devote celebrent *Cap. Dolentes De celebr. Mis.* Hinc merito damnata est ab *Alexandro VII.* illa propositio: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*. Et ab *Innocentio XI.* hæc altera: *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.*

Dices. Ecclesia non judicat de occultis *Cap. Sicut 2. De Simon.* Ergo de iis præcipere non potest.

Dist.

℞. *Dist. ant.* Non judicat in Tribunali externo, in quo crimen externis actionibus, ac testibus probari debet, *conc.* Non judicat in Tribunali pœnitentiæ, in quo judicantur etiam peccata, quæ penitus interna, & hominibus prorsus occulta sunt, *neg.* Ex eo igitur quod Ecclesia, & quicumque legislator crimen internum in foro externo judicare, & plectere nequit, non sequitur, nihil posse de internis præcipere, cum non desit Deus vindex violationis etiam legum humanarum.

Scholion.

Utrum autem internos actus directe præcipere possit Ecclesia, disputatum est inter Theologos. Benedictus quidem XIV. *Lib. IX. De Synodo cap.* 4. communem esse ait inter Theologos sententiam negantem. Sed non desunt etiam inter *Probabilistas*, qui affirmant ex generali illa sententia Christi Domini *Matth. XVIII.* 18. *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo.*

C A P. XIV.

De iis, qui legibus humanis subjecti sunt.

Adv. QUoniam lex est ordinatio rationis ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata, perspicuum est, eos esse legibus humanis subjectos, qui ad eam communitatem aliquo modo pertinent, cui legislator præest. Ex hoc autem evidenti principio facile solvuntur variæ, quæ hac de re solent agitari, quæstiones.

Q. I. Utrum infideles Ecclesiasticis legibus subjecti sint.

℞. Non esse subjectos, quia ad eam communitatem non pertinent, cui præsunt Ecclesiæ pastores. Hinc Apostolus *I. Cor. V.* 12. *Quid mihi, inquit, de iis, qui foris sunt, judicare?* Quapropter neque peccant, neque censuris, ac pœnis Ecclesiasticis obnoxii sunt infideles, ea tantum ratione quia Ecclesiæ præcepta non servant, licet alias peccent, quia se Ecclesiæ non adjungunt, nisi infidelitas sit *negativa*.

Q. II. Utrum hæretici, ac Schismatici legibus Ecclesiæ sint subjecti.

℟. Subjectos esse, quia jam per baptismum Ecclesiæ subditi sunt, quamvis ab ea per hæresim, aut schisma desciverint.

Q. III. Utrum ipse legibus suis sit subjectus legislator.

℟. Cum legislator pars sit communitatis; turpis autem sit pars, quæ toti non est congruens; cumque exemplum principis ceteros ad servandas leges maxime moveat, æquum est, ut legislator servet legem, quam ipse tulerit, si ea ejusmodi sit, ut omnes omnino communitatis partes comprehendat. Hinc præclare ait Imperator *L.* 4. *C. De legib. Digna vox majestate regnantis est, legibus alligatum se Principem profiteri.* Si vero aliquas spectet communitatis partes, vel subditorum officia erga principem præscribat, tunc ab ea princeps immunis erit. Ceterum pœnis a lege datis non est subjectus princeps, cum superiorem in civitate non habeat, a quo damnari possit. Unde ajunt Scholastici, principem teneri generalibus communitatis legibus quoad vim *directivam*, non quoad vim *coactivam*, & ita conciliant veterum sententias, quæ sibi invicem videntur adversari.

Q. IV. An peregrini, advenæ, vagi legibus locorum, in quibus versantur, subjecti sint.

℟. Peregrini sunt, qui a patria sua ad tempus egressi brevi alibi morantur, mox in patriam redituri. Advenæ sunt, qui e patria egressi alibi sedem, ac domicilium fixerunt. Denique vagus est, qui sedem nullibi fixam habet. Leges autem vel personas *immediate* afficiunt, vel *immediate* regionem, sive *territorium*, *mediate* vero personas in eo commorantes.

His igitur explicatis, certum est, leges, quæ personas afficiunt, eas sequi quocumque perrexerint. Sic, qui in sua diœcesi censura excommunicationis, suspensionis, interdicti ligatus est, ea manet irretitus ubicumque versetur, donec absolutus fuerit. At leges quæ regionem ipsam, sive *territorium* afficiunt, eos omnes, & solos obligant, qui in ea versantur, sive advenæ sint, sive peregrini, sive vagi. Id enim ad tranquillitatem, ordinem, ac pacem politici regiminis ne-

necessarium est. Quapropter qui ex regione illa sine fraude recedit, ejus legibus non tenetur. Nam *extra territorium jus dicenti impune non paretur Cap. Ut animarum. De Constit. in 6.* Sine fraude, inquam; Nam qui de industria a regione recedit, ut leges eludat, huic sua *fraus patrocinari non debet Cap. Ex tenore de Rescript.* Qui vero in regionem venit, ubi lex aliqua viget sive municipalis, sive communis, a qua tamen ille in patria sua ex consuetudine, aliave causa immunis erat, legi ipsi subjectus est. Unde Ambrosius apud Augustinum *Epist. LIV. al. XCVIII. Cum Romam venio, Sabatum jejuno, cum Mediolani sum, non jejuno. Sic & tu ad quamcumque Ecclesiam veneris, ejus morem serva.* At si una, eademque die a regione, ubi lex viget *ex. gr.* jejunii, vel festi observandi, ad aliam, ubi non viget proficiscatur, tunc solum tenetur servare legem, cum tantam facit moram eo in loco, ubi lex viget, quanta sufficit ad legem servandum. Non tamen tenetur susceptum iter intercipere, ut diutius in loco moretur ad servandam legem. Hæc apud graviores Theologos recepta sunt. Non enim eos moramur, qui advenas, peregrinos, vagos nullis legibus teneri comminiscuntur.

Q. V. Utrum Clerici legibus civilibus teneantur.

℟. Cum Clerici partes sint civitatis, ejusque commodis fruantur, æquum est, eos legibus teneri, quibus civitas ipsa continetur, ac regitur, salvis tamen eorum privilegiis; Apostolus enim *Rom. XIII. 1.* nemine excepto, ait; *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, hoc est, inquit Theodoretus, *sive est Sacerdos aliquis, sive Antistes, sive monasticam vitam professus, iis debet parere, quibus mandati sunt principatus. Salvis tamen*, inquam, *eorum privilegii.* Nam ipsi civiles Principes ratione, pietate, ac Religione suffragante, in multis Clerum voluerunt esse immunem; idque etiam Ecclesiæ canones sanxerunt. Atque eo sensu Concilium Tridentinum *Sess. XXV. De Ref. Cap. 20. Immunitas*, inquit, *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constituta est.* Hæc autem immunitas varia pro variis locis est, ideoque suæ unusquisque patriæ consuetudines consulere, ac sequi debet.

CAP.

C A P. XV.

Utrum humanæ leges ut valeant, a consensu, sive ab acceptatione communitatis pendeant.

Adv. I. Magna est hæc quæstio etiam inter Theologos agitata, utrum humana lex (nam de naturali, aut divina dubitatio esse non potest) ab *acceptatione* communitatis pendeat, ut valere, atque obligare possit.

II. Et in regimine quidem populari, a consensu populi pendere legem, vel eorum, quibus suffragia ferendi potestatem populus commisit, perspicuum est. Item in Aristocratico regimine, vel etiam in Monarchico, si Aristocratia mixtum est, ut in Imperio olim Germanico, consensum optimatum ad valorem legis esse necessarium, quivis facile potest intelligere. Quamobrem de solo regimine pure Monarchico quæstio est.

III. Gregorius Valentia *Disp. VII. Dub. 5. p. 5.* affirmantem sententiam sequitur, quam non recte dicit esse inter Theologos, ac Jurisconsultos communem: contra Vasquez *Disp. CLVI. Cap. 5.* Suarez *Lib. III. De Leg. Cap.* 19. aliique passim Theologi negant, a populi acceptatione pendere legem, sive ea civilis sit, sive Ecclesiastica. Alii distinguunt inter politicas, & Ecclesiasticas leges: & illas quidem non pendere volunt a consensu populi, has vero utpote mansuetudinis spiritu dictatas, ac temperatas, requirere ajunt consensum majoris, ac sanioris partis fidelium. Quam sententiam post *Cabassutium* tuetur *Jueninus*.

PRO.

PROPOSITIO

In regimine pure monarchico lex ut obliget, a consensu, sive acceptatione communitatis non pendet. Æquum tamen est, ut Legislator eam legem, quæ a majori, ac saniori communitatis parte respuitur, vel corrigat, vel temperet, vel abroget.

Prob. 1a. pars. I. Iis, qui Principi, ac legislatori subjecti sunt, nihil aliud, nisi obedientiam sacræ litteræ commendant. *Heb. XIII.* 17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* Rom. XIII. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit &c.* Sed hoc non omnino constaret, si lex a subditorum consensu, atque acceptatione penderet; unde damnata est ab *Alexandro VII.* illa propositio: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.* Ergo.

Prob. II. ratione. 1°. Si lex a communitatis consensu penderet, rectius in populo, quam in principe potestas ferendarum legum esse diceretur. Princeps enim proponeret tantum leges, ut olim magistratus apud Romanos; quæ quidem, nisi populi consensu firmarentur, leges non essent.

2°. In populari, sive democratico regimine quod placuit iis, qui suffragii ferendi jus habent, non pendet a reliquæ communitatis consensu, ut vim, ac robur obligandi habere censeatur, quia scilicet populus in eos condendarum legum transtulit potestatem, sibique tantum obsequendi legibus gloriam reliquit. Ergo etiam in Monarchico regimine, in quo vel expresse ipse populus, vel tacito consensu potestatem transtulit ad unum, vel ipse Deus id instituit; quod principi placuit, legis habet vigorem.

3°. Hæc duo, ut supra diximus, sibi mutuo respondent, nec ab invicem divelli possunt, præcipiendi potestas, & necessitas obediendi. Si ergo in principe præcipiendi potestas est, in subditis est obediendi ne-

cessitas, & ipsam legem acceptandi, nec ab eorum consensu pendere legem putandum est.

Prob. 2a. pars. Lex debet esse justa, atque ad commune bonum ordinata. At cum major, saniorque communitatis pars legem improbat, ac respuit, clarum est, legem communitati non esse utilem, ut legislator existimabat. Ergo &c.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. In *Can. In istis*. Dist. 4. habetur apud Gratianum: *Leges firmantur, cum moribus utentium approbantur*. Quod & docet *J. Ctus in L. 32. ff. De Legib. Ipsae leges non alia ex causa nos tenent, quam quod judicio populi receptae sunt*. Ergo.

Neg. cons. *Gratianus* enim non ait, tunc leges ligandi vim habere, cum moribus approbantur. Imo potius contrarium asserit in eodem Canone: *Leges*, inquit, *instituuntur, cum promulgantur*: *Firmantur vero*, hoc est stabiles redduntur, *cum moribus etiam populi probantur*, alioquin contraria consuetudine abrogarentur. Idque etiam significat *J. Ctus*, nisi dicere mavis a *Triboniano* sine delectu insertas fuisse *Pandectis* eorum JCtorum sententias, qui secundum R. reipublicae, non secundum monarchiae principia scripserunt.

Inst. 1°. Potest communitas contraria consuetudine legem latam abrogare; ergo nonnisi ex ejus consensu legis robur proficiscitur.

R. Dist. ant. Accedente consensu legislatoris vel tacito, vel expresso, *conc.* Secus, *neg.* Non ergo ex consuetudine populi proprie, sed ex ipso legislatoris saltem tacito consensu abrogata lex censetur esse.

Inst. 2°. Lex inutilis, aut perniciosa communitati non est lex, ut ex ipsa patet definitione legis. Atqui cum major, & sanior communitatis pars legi contradicit, lex ipsa inutilis, ac perniciosa est. Ergo.

R. Dist. maj. Lex inutilis, aut perniciosa non est lex, sed utrum talis sit judicare non ad populum, sed ad legislatorem pertinet, *conc.* Pertinet ad populum, *neg.* Fatemur quidem, ex contradictione sanioris populi partis debere principem rem considerare maturius, &

& legem ipsam, si opus sit, aut temperare, aut antiquare; sed tunc non populi contradictio legem infirmat, sed ipse princeps ex contradictione populi admonitus.

Inst. 3°. Quid communitati sit utile, quid noxium, melius judicat populus, aut sanior ejus pars, quam princeps. Ergo ad populum dijudicare spectat, utrum utilis lex futura sit, an potius perniciosa.

℟. *Neg. ant.* Cum enim monarchicum est regimen, de quo hic dumtaxat disputamus, signum est, eam esse communitatis dispositionem, ac mores, ut si ejus arbitrio bonum publicum committeretur, propter varias, atque contrarias civium opiniones nihil boni in Republica fieri posset; ideoque satius visum est, ut potestas omnis uni committeretur; qui cum legem jubet, putandum est consuluisse prius sapientes homines, ac peritos; ideoque *præsumtio stat pro lege*, ut ajunt; nisi contrarium longa consuetudine declaretur, ut infra de consuetudine dicemus; ideoque primi, qui legem infringunt, & contemnunt ut noxiam, peccant.

CAP. XVI.

De legum humanarum divisione.

Adv. LEx humana sive Ecclesiastica ea sit, sive civilis, dividitur 1°. in scriptam, & non scriptam, quæ & consuetudo dicitur. Scripta lex est, quæ principio a Legislatore scripto promulgata est. *Non scripta* vero, seu consuetudo est, quæ principio moribus est inducta, licet posteaquam firmata est, ad lites præcavendas scripto consignetur. 2°. In Legem mere pœnalem, & pœnalem mixtam. 3°. in prohibentem, & irritantem. De his igitur est quæstio triplex. 1°. Utrum consuetudo vim legis habeat. 2°. Utrum lex pœnalis reos faciat culpæ, an pœnæ dumtaxat subeundæ. 3°. Utrum omne, quod lege prohibetur, sit etiam irritum.

PRO,

PROPOSITIO I.

Consuetudo legitime inducta, atque firmata vim legis habet, ita ut prioribus etiam legibus deroget, & abroget.

Prob. I. Consuetudo tunc censetur legitime inducta, atque firmata, cum tres conditiones habet. 1°. ut sit rationabilis. 2°. ut longo tempore servata sit a subditis, nempe a majori, ac saniori parte communitatis ex animo sese obligandi. 3°. ut tacitus accedat legislatoris consensus. Cum autem tres istæ conditiones aut simul, aut ex parte deficiunt, non consuetudo, sed morum corruptela existimanda est. Atqui cum hæc tria adsunt, nihil deest consuetudini, ut vim legis obtineat, etiam ad priorem legem abrogandam. Quid enim aliud est lex, nisi ordinatio rationis ab eo, qui curam habet communitatis promulgata? Cum ergo legislator tacite assentitur publicæ observationi rationabilis consuetudinis, veram illa habet legis rationem. Tacite autem assentiri existimatur, cum sciens consuetudinem, non ei contradicit, cum facile possit, vel cum longo tempore consuetudo firmata est, quo tempore fieri non poterat, ut eam ipse ignoraret, aut non contradiceret, si improbaret.

Prob. II. Ipsæ leges tum Ecclesiasticæ, tum Civiles consuetudini vim legis attribuunt. Ecclesiasticæ quidem, uti constat ex toto Titulo Decretalium *De Consuetudine*; civiles vero, ut habetur sub Titulo Codicis *Quæ sit longa consuetudo*; & *Leg.* 32. & 33. *ff. De Legibus*. Ergo ex ipsis legibus consuetudo vim legis habet, ut priores etiam leges abrogèt: *Rectissime illud receptum est, ut leges non solum suffragio Legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur Leg.* 32. *ff. De Legib.* Hinc merito hac in re Theologi omnes, ac Jurisconsulti consentiunt.

Q. Quodnam censeatur longum tempus ad consuetudinem inducendam sufficiens.

R. In

℟. In jure saltem canonico non est id expresse definitum, cum semper generales occurrant in legibus voces *usus longævi*, aut *longæ consuetudinis*. Hinc variæ tum Theologorum, tum Jurisprudentum opiniones. Verisimilius est, idem tempus requiri, quod ad bonorum usucapionem, ac præscriptionem. Quapropter leges quidem civiles per decem annorum contrariam consuetudinem abrogantur, cum anni decem in jure civili longum tempus esse censeantur. Leges vero ecclesiasticas nonnulli volunt, nonnisi quadraginta annorum contrario usu abrogari, cum tantum temporis spatium ad præscribenda Ecclesiæ bona requiratur. Sed verisimilius alii docent, idem decem annorum spatium ad leges etiam canonicas abrogandas sufficere. Jus enim canonicum nonnisi *longum tempus* requirit. Longum autem tempus in jure existimatur decennium, nisi longius spatium expresse sit a lege canonica definitum, quod hac in re non accidit, cum nullibi Jus Canonicum ad inducendam consuetudinem spatium decennio majus postulare videatur. Vide Benedictum XIV. *De Synodo Diœces. Lib. XIII. Cap. 5.*

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Ut consuetudo vim legis haberet, & priorem abrogaret legem, deberet esse, ut a nobis ponitur, rationabilis. Atqui nulla consuetudo contra legem rationabilis esse potest. Lex enim, si vere est lex, est ordinatio rationis in bonum commune; ergo quidquid fit contra illam, est contra ordinem rationis. Ergo.

℟. *Neg. min.* Quamvis enim lex cum primum lata est, rationabilis esse debuerit; fieri tamen potest, ut mutatis rerum circumstantiis, rationabile sit illam mutari.

Inst. Si mutatis circumstantiis, rationabile sit mutari legem, tunc lex ipsa rationabilis esse desinit; ac proinde cessat ipsa per se, non a consuetudine abrogatur. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Licet enim mutatæ sint rerum circumstan-

stantiæ, tamen ne summa fiat in societate perturbatio, si uniuscujusque arbitrio permittatur judicare, utrum leges rationabiles esse pergant, aut desinant: æquum est, & rationabile, ut lex servetur, donec vel alia lege, vel contraria consuetudine abrogetur. Quapropter licet, immutatis rerum circumstantiis, æquum sit mutari legem; primi tamen, qui illam infringunt, contra rationem agunt, & peccant; alii vero etiam ante tempus legitimum, cum possunt de tacito legislatoris adsensu facere conjecturam, a culpa immunes sunt.

Objic. II. Consuetudo contra legem nullius roboris esse declaratur tum canonico, tum civili jure. Canonico quidem; nam habetur *Cap. 3. De consuetud. Consuetudo, quæ canonicis obviat institutis, nullius debet esse momenti.* Civili vero, nam expresse scriptum est in *L. 2. Cod. Quæ sit longa consuet. Consuetudinis, usufque longævi non levis est auctoritas, non tanti tamen suo valitura momento, ut aut rationem vincat, aut legem.* Ergo &c.

℞. *Neg. ant.* Legenti enim laudatos Canones, legesque civiles constat, ibi agi de consuetudine, quæ contra rationem est, ac rectum ordinem, & cui Legislator contradicit, ideoque non tam consuetudo, quam corruptela putanda est. Vide ista fusius apud Gonzalez *Comment. in Tit. Decretal. de consuetudine.*

Corollaria.

I. Quoniam nihil contra legem naturæ, aut Evangelii potest esse rationabile, hinc sequitur, legem naturalem, aut Evangelicam nulla posse consuetudine infirmari. Frustra igitur consuetudinis obtentu se tuentur, qui in rebus ad legem naturalem, aut Evangelicam pertinentibus, exemplum multitudinis, aut usus diuturnitatem opponunt, qui quidem usus tanto pejor est, ac turpior, quanto diuturnior. *Cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animum detinent alligatum, nemo sanæ mentis intelligit, naturali juri, cu-*

hus transgressio periculum salutis inducit, quacumque consuetudine, quæ dicenda est verius in hac parte corruptela, posse aliquatenus derogari, inquit Gregorius IX. Cap. II. De Consuet.

II. Cum adhuc manet ratio, propter quam prima lex utilis erat, inquit S. Thomas 1a. 2ae. Q. XCVII. art. 3. non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit. Nisi forse propter hoc solum inutilis lex videatur, quoniam non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis; difficile enim est consuetudinem multitudinis removere.

PROPOSITIO II.

Lex sive mere pœnalis, sive mixta violatores non solum pœnæ, sed etiam culpæ reos facit.

Prob. 1a. pars. Lex mere pœnalis est, quæ nullo expresse imposito præcepto, pœnam minatur eis, qui aliquid faciunt, *ex. gr.* Quicumque arma detulerit, in exilium pellatur. Atqui hujusmodi lex non solum pœnæ, sed etiam culpæ reos facit. Pœna enim nonnisi culpam sequitur. *Omnis pœna si justa est, peccati pœna est,* inquit Augustinus *Lib. I. Retract. Cap. 9.* Ergo &c. Hinc si quando legislator expresse significet, nolle se ad culpam obligare, & veluti subditorum arbitrio relinquat, ut utrumlibet eligant, aut aliquid facere, aut aliquid pœnæ nomine solvere (quod nescio an umquam contingat; nisi forte in aliquibus *Regularium* constitutionibus, ut testatur S. Thomas 1a. 2ae. *Q. CLXXXIX. art. 9.*) tunc non veram censetur ferre legem, sed regulam quandam dirigentem, & a subditorum pendentem voluntate.

Prob. 2a. pars. 1°. Lex pœnalis mixta est, quæ utrumque continet, præceptum scilicet, & pœnam in præcepti violatores. Atqui ea lex non solum pœnæ reos facit, sed etiam culpæ. Pœna enim adjecta est non ad minuendam, sed ad augendam, ac firmandam legis vim, ac potestatem; unde Apostolus ait *Rom. XIII. 5. Necessitate subditi estote, non solum propter*

iram, sed etiam propter conscientiam. Ergo &c. 2°. Si lex nulla pœna sancita esset, ipsa per se obligaret, ut supra ostendimus. Absurdum ergo est, ut adjecta pœna, vim suam amittat.

Dices. Non est putandum, legislatores præter pœnam temporalem, quam in lege minantur, velle etiam subditos æterna pœna plecti, si legem violaverint, hoc enim contra præceptum charitatis est, quæ ita omnibus legibus antecellit, ut si quid contra eam præcipiatur, non sit vera lex, utpote irrationabile, & injustum. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Non est putandum, legislatores id velle directe, *conc.* *Indirecte*, quatenus necessario connexum est cum obligatione, quam leges natura sua imponunt ex ipsa æterna lege Dei, *neg.* Putandum itaque est, legislatorem velle, totam illam obligandi vim legibus inesse, quam natura sua habent. Quod autem ex hac obligatione sequatur æterna pœna, id oritur ex lege æterna Dei, cujus legislator minister est. Nollet quidem ille, subditos æterna pœna plecti, & ad hanc etiam avertendam perniciem minatur temporalem pœnam; quod quis non videt charitati esse maxime conveniens?

Inst. Idem delictum bis puniri non debet; id enim ipsi æternæ legi adversum est. Non est igitur existimandum aut Deum directe, aut hominem *indirecte* velle, unam eamdemque legis violationem temporali, & æterna pœna castigari.

℞. *Dist. ant.* Idem delictum bis puniri non debet ab eodem legislatore, eadem lege, pœna ejusdem generis, *conc.* Secus, *neg.* Cum igitur violatio humanæ legis duas simul infringat leges, temporalem, & æternam, mirum non est si duabus pœnis plectatur, cum præsertim si subditus temporalem pœnam patienter ferat, & peccatum detestetur, æternam pœnam possit evadere.

Co-

Corollaria.

I. Falsa ergo est sententia quorumdam recentiorum, qui volunt, eo tantum ex capite peccare legum pœnalium violatores, quod se objiciant periculo pœnæ gravis subeundæ, puta carceris, exilii, triremis, bonorum publicationis &c. ita ut qui caute leges violaret, a culpa immunis esset, quo nihil dici potest publicæ tranquillitati, & ordini repugnantius.

II. Qui merces vetitas aut important, aut exportant, qui justa vectigalia, aut tributa non solvunt, qui in fluminibus piscantur; aut prata depascuntur, aut ligna cædunt contra leges pœnales, ii non solum pœnæ, verum etiam culpæ obnoxii sunt.

III. Cum pœna sequatur culpam, ut supra diximus, qui a culpa excusatur ob ignorantiam, eum etiam a pœna excusari æquum est. Item si excusatur saltem a gravi culpa, etiam a gravi pœna excusatur, quæ ut justa sit, culpæ proportionalis esse debet. Quapropter si a judice damnetur, eo quod invincibilem ignorationem probare non potuit, poterit se pœnæ subducere, si sine scandalo fieri queat.

IV. Sed si quis legem non ignorans, ignoret tamen pœnam, is sicut a culpa immunis non est; ita nec a pœna immunis erit, nisi sit censura Ecclesiastica, ad quam contumacia requiritur. Hinc si quid utraque lege prohibeatur, naturali, & humana, ut furtum, homicidium &c. qui legem naturalem non ignorans, ignoret tamen humanam, nihilominus pœnæ reus erit, exceptis tamen, ut paulo ante dixi, censuris Ecclesiasticis.

Scholion.

I. Lex pœnalis aliquando ante judicis sententiam, aliquando nonnisi post sententiam ad pœnam subeundam obligat. Quod tum ex verbis legis, tum ex ipsius pœnæ natura dijudicandum est. Verba quidem legis aliquando pœnam *ipso facto* subeundam minantur, quæ pœna dicitur *latæ sententiæ*: aliquando pœnam a judice infligendam statuunt, quæ pœna *ferendæ sententiæ* appellatur. Item pœnæ aliæ sunt *negativæ*, quæ sine ulla rei actione eum bonis aliquibus privant, ut excommunicatio, suspensio, interdictum, privatio suffragii, testamenti &c. aliæ positivæ, quæ aliquam rei actionem requirunt, ut beneficii jure adquisiti, ac possessi resignatio, exilium, triremes, mulctæ solutio &c. Si ergo pœna in lege statuitur *ipso facto*, & mere *negativa* sit, ante judicis sententiam obligat. Si vero aut *ferendæ* sententiæ sit, aut *latæ* quidem *sententiæ*, sed quæ sine ipsius rei actione executioni mandari non possit, cum nimis durum sit, ut reus ante judicis sententiam a seipso pœnam patrati criminis reposcat, nonnisi post judicis sententiam ligat; nisi aliud expressius in lege sit cautum. Quod quidem judicium, si pœna erat *latæ sententiæ*, est tantum, ut ajunt, *declaratorium*, & retro ad tempus admissi criminis trahitur. Hæc generatim dicta, si rite teneantur, facile ad singulares species aptari possunt.

II. Ceterum post judicis sententiam pœnam luere reus debet, non expectata executione ministrorum justitiæ, *ex. gr.* in exilium proficisci, jejunare &c. Nisi pœna ejus sit generis, quam sine feritate ipse sibi infligere non potest, ut mors, mutilatio, & quæ sunt ejusdem generis; quas tantum a ministris pati debet; sibi infligere sine peccato non potest, quamvis id judex præciperet. Hoc enim natura non patitur, ut contra *Lessium*, aliosque, communis Theologorum sententia est.

PRO-

PROPOSITIO III.

Non omnis actus lege prohibitus censendus est irritus; sed ille tantum, quem lex vel explicite, vel implicite irritum pronunciat.

Prob. 1a. pars. Ipsi legislatores non semper dum prohibent actum, eum, si contra legem fiat, irritum esse volunt, ut patet ex *Cap. Ad Apostolicam de Regular.* ubi clare dicitur: *Multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.* Ergo.

Prob. & explicatur 2a. pars. Lex *explicite* actum declarat irritum, cum ait: *sit ipso facto, ipso jure irritus, inanis, infectus, nullus.* Implicite vero irritum declarat actum, cum conditiones præscribit ad ejus valorem necessario servandas. Atqui illi actus tali modo a lege reprobati irriti sunt; alioquin lex ipsa nullius esset roboris, quod absurdum est. Ergo.

Scholion.

I. Cum lex irritum decernit actum, non licet quidem eo uti tamquam rato, sed non semper lege tenemur, ut ab actu ipso abstineamus; *ex. gr.* ne testamentum faciamus minus sollemne, ne paternæ hereditati renunciemus in caussis, quibus irrita renunciatio illa declaratur, & quæ ejusdem sunt generis; sed tantum cum lex simul actum prohibet, eumque, si fiat, irritum esse jubet, nisi jam ille alia lege, naturali scilicet, aut divina erat prohibitus, aut inhonestus.

II. Cum lex aliquid declarat irritum in pœnam alicujus culpæ; ubi culpa non est, ibi ut plurimum actus irritus non est. Sic qui beneficium possidet Ecclesiasticum, si naturali oblivione, sine culpa, canonicas horas omittat, beneficii fructus suos facit.

III. Ceterum cum quis scit, actum esse prohibitum, licet sine culpa ignoret esse irritum, irritus nihilominus erit actus. Sic beneficiarius, qui ignorat, irritam esse fructuum perceptionem, si horarum canoni-

carum recitatio omittatur, nihilominus eas recitare omittens fructus suos non facit.

IV. Item si lex irritum declarat actum, non in culpæ pœnam, sed in commune bonum, irritus semper erit actus, etsi sine culpa fiat, ut professio religiosa ante ætatem legitimam, matrimonium clandestinum, filiorum familias contractus contra macedonianum Senatus consultum &c.

C A P. XVII.

De Privilegiis.

PRivilegium est *privata lex, qua speciale aliquod beneficium contra, vel præter jus commune alicui justa de causa a Principe conceditur*. Dicitur quidem 1°. privata lex, non quatenus ad eum refertur, cui conceditur privilegium; sed quatenus refertur ad communitatem, quæ jubetur privilegii usum privato concessum non impedire. Idque etiam ad commune bonum redundat; interest enim Reipublicæ ut qui de illa bene meriti sunt, speciali aliquo favore augeantur. Dicitur 2°. *contra, vel præter jus commune*, quia duplex est privilegiorum species, alia enim sunt contra communem civitatis legem, ut immunitas a tributis; alia non communibus legibus adversantur, sed aliquid amplius concedunt. Dicitur 3°. *justa de causa*, alioquin vere legis nomen non mereretur. Dicitur 4°. *a principe concessum*, quia cum privilegium privata lex sit, ab eo solum concedi potest, qui præest communitati, legesque jubere potest.

II. Privilegia autem vel contra, vel præter jus commune rursus duplicis generis sunt; *realia*, & *personalia*. Realia rei ipsi, puta loco, Ecclesiæ dignitati &c. conceduntur, ideoque tamdiu perdurant, & ad heredes, aut successores transeunt, quamdiu res ipsa manet; nisi posteriori lege abrogentur. *Personalia* personæ ipsi adhærent, & cum ea extinguuntur.

III. Porro quatuor modis amitti privilegia possunt. 1°. Morte ejus, cui est concessum, si privilegium *personale* sit *Cap. 7. De reg. Jur. in 6.* vel interitu ipsius

ipsius rei, si sit *reale*. 2°. Lapsu temporis in privilegio definiti, vel cessante causa. 3°. Libera renunciatione; præsumitur autem renunciasse privilegio, qui vel eo uti neglexit tempore, quod ad legitimam præscriptionem sufficit, vel actus facit privilegio contrarios. 4°. Abusu; Privilegium enim meretur amittere, qui permissa sibi abutitur libertate.

IV. Inter privilegia, quæ contra jus commune, & ea, quæ præter jus commune conceduntur, illud interest, quod priora, utpote odiosa, & vulnera quædam legis, strictioris juris, & interpretationis esse debent; posteriora vero latius accipi, & quantum fieri potest, ampliari debent juxta generalem illam juris regulam: *Odia restringi, favores convenit ampliari.*

C A P. XVIII.

De legis cessatione.

I. CEssat, sive desinit obligare lex vel generatim communitatem totam, vel aliquem privatum. Generatim respectu totius communitatis cessat lex per abrogationem, aut desuetudinem. Per abrogationem quidem aboletur lex, cum ab ipso Legislatore, vel ejus superiore promulgatur veteris legis abolitio. Cujus enim est legem condere, ejusdem est, vel ejus superioris eam abrogare, justa tamen, & rationabili causa, quæ præponderet tum rationi, qua lata est lex, tum incommodis, quæ ex legum mutatione oriri solent. Porro legislator abrogare etiam legem censetur per novam legem, quæ cum priori servari nequit. Sed si lex illa specialis, aut municipalis erat, non censetur per novam legem abrogata, nisi legislator de ea mentionem faciat, saltem per generalem abrogationis clausulam. Si autem non tota lex aboleatur, sed aliqua ejus pars, non abrogatio, sed *derogatio* dicitur. Per desuetudinem vero cessat lex cum ab ipsa communitate, sive majori, ac saniori ejus parte moribus non servatur, legislatore per tempus legitimum tolerante. Sicut enim moribus populi induci con-

consuetudo potest contra legem, sic & legis ipsius desuetudo.

II. At respectu privatorum cessat lex per dispensationem, & epiikiam, de quibus hic dicendum est. Dispensatio est legis ab eo, qui legitimam potestatem habet, justa de causa facta relaxatio in aliqua singulari circumstantia, in qua lex alioquin obligaret. Duo igitur ad dispensationem necessaria sunt, potestas, & causa.

III. Potestatem dispensandi in lege humana ille habet, qui legem tulit, vel ejus superior, aut successor, aut delegatus. In lege autem superioris nemo inferior jure suo dispensare potest. Si quando enim aut Pontifex in lege divina, aut Episcopus in lege Pontificia dispensat; id sæpe proprie dispensatio non est, sed legis interpretatio; cum autem vera fit dispensatio, tunc agit inferior, ut delegatus a Christo, vel Ecclesia, vel Pontifice. Porro si legislator alios a lege dispensare potest, poterit etiam dispensare seipsum, modo justa sit causa; qua tamen in re facile ex inordinato sui ipsius amore peccari potest.

IV. Causa autem dispensandi talis esse debet, ut prævaleat bono, quod ex observatione legis in aliqua particulari specie sperari potest. Nimirum legislatores non omnes peculiares caussas prævidere, aut excipere debuerunt. Si quando igitur contingat, ut lex in aliqua particulari causa nimis dura videretur, ideoque noceret potius, quam proficeret, ejus severitas relaxanda est, ut fecit Apostolus, partem satisfactionis incesto Corinthio remittens, ne abundantiori tristitia absorberetur. *II. Cor. II. 7.* Ita ratiocinatur S. Thomas *1a. 2ae. Q. XCVII. art. 4.*

V. Sed disputatur, utrum dispensatio sine justa causa licita sit, & rata. Qua quidem in controversia distinguendum est. Si enim dispensatio ab ipso legislatore, vel ejus superiore sine justa causa fiat, rata est, ex communi Theologorum sententia, paucis exceptis, sed illicita. Rata quidem, quia lex ex voluntate legislatoris obligat; cum ergo in aliqua peculiari causa voluntas legislatoris est, ut non obliget, quod per dispensationem significat, licet justa causa non sit, non tamen

men lex obligabit: Illicita vero, & quidem graviter, si gravis sit materia, ejusmodi dispensatio est. Nam legislator legum observationem urgere ex officio debet. *Defensores divinorum canonum, & custodes sumus, non prævaricatores*, inquit Martinus *I. Epist. V.* Hinc Bernardus *Lib. III. De Consid. Cap. 4. Quid ergo*, inquit, *prohibeo dispensare? Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Denique quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas, dico, communis, non propria: nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.* Idque repetit fusius in aureo opere *De precepto, & dispensatione.*

VI. Ex quo sequitur etiam, peccare eum, qui sciens sine justa causa dispensationem petit, nec ea licite uti posse.

VII. Quod si dispensatio ab inferiore delegato fiat sine justa caussa, illicita simul, atque irrita censenda est. Non enim censetur Superior, ei potestatem fecisse sine justa causa dispensandi, quod ipse Superior sine peccato facere non potuisset. Quapropter omnis dispensatio in voto, aut juramento sine justa causa irrita est, & inanis, licet a summo Pontifice obtineatur; Pontifex enim legibus divinis inferior, non superior est.

VIII. Hinc sequitur, dispensationem *subreptitiam*, & *obreptitiam*, illicitam esse, atque irritam, quando scilicet in supplici libello aut tacetur quod juxta leges exponi debuerat, quod dicitur subreptio, aut narratur falsum, quod *obreptio* vocatur. Atque id si fraudulenter fiat, semper illicita, atque irrita dispensatio est. Si vero sine culpa postulantis, tunc irritam dispensationem reddit, cum tale est quod tacetur, aut falso narratur, ut si superior rei veritatem cognovisset, dispensatio non fuisset concedenda. *Cap. Super litteris De Rescriptis.*

IX. Sequitur etiam ex dictis, ut si vel ante, vel post emissum dispensationis rescriptum, cum res adhuc integra est, cesset omnino dispensandi causa, dispen-

satio ipsa cesset, nec ea licite, imo nec *valide* in usum deduci possit, cum jure censeatur superior noluisse, sine justa causa legem infringi. Si autem dispensatio sit in materia individua; tunc postquam semel executioni dispensatio mandata est, & in usum deducta, revocari amplius, etiam cessante causa, non potest. At si dispensatio sit in materia dividua, ut si quis a jejunio *Quadragesimali* ob infirmitatem solutus sit; tunc etsi quis dispensatione uti cœpit, tamen, cessante caussa, sive infirmitate, dispensatio ipsa cessabit.

X. Ἐπιείκεια *Epiikia* est benigna quædam legis interpretatio, cum caussa aliqua contingit, quæ ob peculiares circumstantias merito judicatur a lege excipienda; licet eam legislator verbis non exceperit. Æquum enim est, ita mentem legislatoris interpretari, ut eam rem lege comprehendi noluerit; imo *non est dubium, in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legislatoris nititur voluntatem* L. *Non est dubium C. De legib.* Tunc autem peculiares circumstantiæ epiikiam suadent, cum ejusmodi sunt, ut lex vel nimis dura privato reddatur sine publica utilitate, vel reipublicæ ipsi noxia. *Quia humani actus*, inquit S. Thomas *2a. 2ae. Q. CXX. art. 1. in singularibus contingentibus consistunt, quæ infinitis modis variari possunt, non fuit possibile, aliquam regulam institui, quæ in nullo casu deficeret; sed legislatores attendunt ad id, quod in pluribus accidit, secundum hoc legem ferentes; quam tamen in aliquibus casibus servare, est contra bonum commune, quod lex intendit.* Ita quamvis Ecclesiæ canones jubeant adesse sacris, recitare canonicas preces, abstinere a carnibus; id tamen cum gravi valetudinis detrimento servari non debet, sicut nec abstinere a servili opere in diebus festis, si id fieri sine gravi bonorum jactura non potest; aut sine reipublicæ, vel ecclesiæ ipsius damno. Sed magna opus est attentione, & animo a cupiditatibus libero, ne quis sibi indulgens facile putet, utendum *epiikia*, ubi vel nulla ratio est, vel satius est ob bonum publicum servari legem eam aliquo privatorum incommodo: imo idem S. Thomas *1a. 2ae. Q. XCVI. art. 6.* monet, valere *epiikiam* in subitis periculis, in quibus adeundi superiorem tempus, & spa-

spatium non datur; adde etiam in rebus evidentibus.

XI. Sola autem positiva lex *epiikiam* potest admittere, non vero naturalis, quæ nullas excipit peculiares causas. Si quando enim aliqua naturæ lex in peculiari circumstantia non ligat; id non ex *epiikia* proficiscitur, sed ex alia naturæ lege graviori, quæ tunc servanda est.

CAP. XIX.

De applicatione legis ad singulares actus humanos, quæ fit per conscientiam, sive de conscientia, ejusque divisione.

Adv. I. Diximus supra *Cap. V.* bonitatem, aut malitiam humanorum actuum ex eorum convenientia, aut repugnantia cum rationali natura repetendam esse: Quinam autem actus naturæ rationali conveniant, aut repugnent, ex lege, tamquam ex regula cognosci. Sed non sufficit nosse legem, nisi intellectus judicet, eam *hic & nunc* actum aliquem præcipere, aut vetare; quod judicium *conscientia* dicitur; quæ in hoc differt a *synderesi*, quæ est generalis cognitio primorum legis naturalis axiomatum, *ex. gr. malum est fugiendum*. Hinc conscientia dicitur a Theologis regula proxima humanorum actuum, quia scilicet regulam remotam, sive legem ad singulares actus applicat.

II. Definitur autem conscientia: *judicium practicum, quo intellectus dictat, aliquid hic & nunc a lege præceptum esse, aut vetitum, ideoque agendum, aut fugiendum*. Judicium autem illud per ratiocinationem instituitur, qua ex cognitione legis, & actus singularis, illum aut licitum, aut illicitum esse concluditur. Sit in exemplo: Lex vetat homicidium; Atqui si venenatum hoc poculum huic homini porrexero, certe illum occido. Ergo actus hic a lege prohibitus est, atque illicitus.

III. Cum ergo omnis humana ratiocinatio vel vera sit, vel falsa (quæ quidem falsitas vel vincibilis est, vel invincibilis); item vel sit certa, vel dubia, vel pro-

probabilis; hinc ipsa conscientia dividitur in veram sive rectam, & falsam sive *erroneam*; eamque duplicem, vincibilem scilicet, & invincibilem: item in certam, dubiam, & probabilem. Ad falsam autem conscientiam refertur etiam *perplexa*, *scrupulosa*, & lata, sive laxa. Omnes igitur istæ conscientiæ species explicandæ sunt.

IV. Conscientia vera, sive recta est, quæ ex principio vero, sive lege revera promulgata, atque vigente, per rectam ratiocinationem recte concludit, actum aliquem singularem esse licitum, aut illicitum. Falsa vero conscientia est, quæ vel ex falso principio, vel vero quidem, sed perperam adhibito, falso concludit, licitum esse quod est illicitum, aut contra illicitum, quod licitum est. Brevius, conscientia vera est judicium practicum verum, sive legi consentaneum; conscientia vero falsa, est judicium falsum, sive legi repugnans. Sed conscientia falsa vel est vincibiliter, vel invincibiliter *erronea*. Conscientia invincibiliter *erronea* est, cujus error nulla adhibita diligentia deprehendi potest. Vincibiliter vero *erronea* est, cujus error, adhibita necessaria diligentia, deprehendi potest, ac superari.

V. Conscientia certa est, quæ ex certo principio deducitur evidenti ratiocinatione, quæ formidinem omnem excludit. Conscientia dubia est, quæ inter æquales rationes fluctuans nihil affirmat, aut negat; unde non judicium, sed judicii suspensio est. Conscientia denique probabilis est, quæ vel ex principio probabili, vel ratiocinatione non prorsus evidenti aliquid affirmat esse licitum, vel illicitum cum aliqua errandi formidine: unde dicitur etiam opinio probabilis. Sed opinio a conscientia in eo differt, quod opinio quidem rem generatim & *speculative* considerat; conscientia vero in praxi; semper tamen conscientia probabilis opinioni probabili nititur.

VI. At conscientia perplexa est judicium *erroneum*, quo utrumque contradictionis extremum affirmatur esse peccatum: ut si quis judicet, peccatum esse, si non mentiatur ad servandam hominis vitam; & item peccatum esse, si mentiatur.

VII.

VII. Denique *scrupulosa* conscientia est, qua conjecturis levissimis, quæ virum prudentem movere non debent, affirmatur aliquid esse illicitum, vel utrum illicitum sit dubitatur. Huic opponitur conscientia lata, sive laxa, qua ex levissimis rationibus cupiditati faventibus affirmatur, esse licitum, quod revera illicitum est. His igitur explicatis, expendendum est, quænam conscientiæ species sit regula proxima actuum humanorum.

VIII. Omnes autem conscientiæ species vel actum præteritum respiciunt, & dicitur conscientia consequens, vel actum mox faciendum, & conscientia antecedens appellatur. De conscientia consequente, quæ actum præteritum ut bonum approbat, aut reprehendit ut malum, inquit Apostolus Rom. II. 15. *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum judicabit Deus occulta hominum*. De antecedente vero I. Cor. VIII. 7. *Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli quasi idolothytum manducant, & conscientia eorum cum sit infirma polluitur*.

C A P. XX.

De conscientia recta; et erronea.

PROPOSITIO I.

Omnis actus humanus, qui fit contra conscientiam rectam, malus est.

Prob. Actus humanus contra legem æternam Dei malus est; quia lex æterna Dei est regula, ex qua cognoscitur, actionem naturæ rationali convenire, vel repugnare. Atqui actus humanus contra conscientiam rectam est contra legem æternam Dei, quia conscientia recta est judicium verum, & legi consentaneum. Ergo &c.

PRO-

PROPOSITIO II.

Omnis actus humanus secundum conscientiam invincibiliter erroneam malus non est, imo malus est omnis actus, qui contra ipsam fit.

Prob. 1a. pars. Ignoratio invincibilis tollit voluntarium, ideoque & malum morale, cum non possit esse actus *moraliter* malus, nisi sit actus humanus, ac proinde voluntarius. Atqui conscientia invincibiliter errans ignorantiam affert invincibilem legis in singulari actu præcipientis, aut vetantis. Ergo quod fit conscientia invincibiliter errante, malum non est.

Prob. 2a. pars. Qui agit contra conscientiam invincibiliter errantem, invincibiliter putat, se malum agere, illudque nihilominus agere vult, neque tamen invincibiliter ignorare potest legem naturalem, quæ præcipit, malum esse fugiendum. Ergo ejus actio est contra naturæ legem, satis ab operante cognitam, ideoque mala est. Unde Apostolus *Rom. XIV.* 23. *Omne*, inquit, *quod non est ex fide, peccatum est*, quæ verba multi Patres de conscientia intelligunt, ita ut omne, quod non est secundum conscientiæ judicium, malum sit existimandum.

Dices cont. 1m. part. Qui agit ex conscientia invincibiliter errante, putans scilicet esse bonum quod revera est a lege prohibitum; is non facit actionem natura sua bonam, quia Deus omnis bonitatis regula cognoscit actionem illam legi contrariam, licet id ab operante ignoretur. Ergo actio ejus mala est.

℟. *Dist. ant.* Non facit actionem bonam in seipsa, seu *materialiter*, *conc.* Respectu ipsius operantis, seu *formaliter*, *neg.* Licet ergo *objectum materiale* actionis ex invincibili ignorantia factæ malum sit, & legi adversum; tamen *objectum formale*, seu ratio, quæ ad agendum movet, bona est.

Inst. Ergo, actio illa præmium etiam æternum meretur, ideoque Deus præmio afficiet hominem ob violatam naturæ legem, *ex. gr.* ob mendacium prolatum ex conscientia invincibiliter errante, ac suadente mentien-

tiendum esse ob salutem proximi. Atqui hoc absurdum est. Ergo.

℞ *Neg. maj.* Non enim ipsa actio materialis bona est, ac præmio afficitur, sed bonus operantis animus, rectaque intentio, sive ratio ad agendum movens. Vide Contensonum *Dissert. De Probabilismo.*

PROPOSITIO III.

Actio, quæ fit contra conscientiam vincibiliter errantem, semper mala est; quæ vero fit secundum ejusmodi conscientiam, tunc mala est, cum revera est contra legem.

Prob. 1a. pars. Qui operatur contra conscientiam vincibiliter errantem, judicat, actum esse contra legem, illumque nihilominus eligit, & efficit. Sed hoc est contra immutabilem naturæ legem. Ergo ejus actio semper mala est.

Prob. 2a. pars. Ignorantia vincibilis non aufert omnino voluntarium, ac malum morale, ut supra diximus Cap. 2. Ergo qui ex ignorantia, seu conscientia vincibiliter errante legem violat, putans licere, quod revera per legem non licet, ejus actio nihilominus mala esse non cessat. Sic non excusabatur Apostolus, qui zelo legis ecclesiam persequebatur; nec ii, qui discipulos Christi occidebant, putantes obsequium se præstare Deo,

Scholion.

I. Malitia actionis, quæ fit contra conscientiam sive vincibiliter, sive invincibiliter errantem, ejus est speciei, cujus est malum, quod ex conscientia errante in *objecto* esse judicatur; voluntas enim in objectum fertur prout ab intellectu repræsentatur. Non tamen eam actionem sequitur pœna, quam quis falso putat actioni esse

esse impositam. Sic qui contra errantem conscientiam aliquid facit, quod falso credit esse vetitum, pœna excommunicationis, non tamen idcirco in excommunicationem incidit. Pœna enim a legislatoribus imposita est contra veræ legis violatores.

II. Error conscientiæ corrigendus est, ut malum vitetur. Corrigendus autem non levi, & imprudenti ratione, sed gravi, ac prudenti, tantique ponderis, ut vel evidenter falsæ appareant rationes, quæ in errorem induxerant, vel adeo leves, ut virum prudentem movere non debeant.

Objectio.

Dices cont. 1m. part. prop. Conscientia vincibiliter errans non est regula actuum humanorum. Ergo malum non est agere contra ipsam.

℟. *Neg. cons.* Qui enim agit contra conscientiam vincibiliter errantem, agit contra legem Dei æternam, quam ignorare non potest, ut supra diximus. Lex autem æterna est utique morum regula.

Inst. Ergo si malum est agere contra errantem conscientiam, tenetur homo talem conscientiam sequi, quod absurdum est.

℟. *Neg. seq.* Tenetur enim homo errorem corrigere, ut in *Scholio* animadvertimus.

PROPOSITIO IV.

Qui conscientiam vincibiliter perplexam habet, is ut plurimum male aget, nisi errorem prudenti ratione corrigat, ac deponat.

Prob. Conscientia perplexa est, qua judicatur, utrumque contradictionis extremum malum esse, *ex. gr.* sive mentiaris ob salutem proximi, sive non mentiaris. Quæ quidem conscientia semper errans est, cum non possint duo contradictionis extrema simul esse vera. Sed

Sed error ille non semper vincibilis est. Cum ergo aliquis vincibili illo errore illuditur, utrumlibet eligat contradictionis extremum, semper illud malum existimat, atque ut plurimum libere vult; negligens debitum ad errorem corrigendum adhibere studium, ac diligentiam; ac proinde ut plurimum contra naturæ legem operatur. Dixi autem *ut plurimum*; quia aliquando tanta potest esse angustia temporis, necessitas alterutrum agendi, atque animi perturbatio, ut homo non libere velit, quod malum existimat. Tunc ergo satis erit eligere quod minus apparet malum; in iis enim angustiis qui levius malum eligit, recedit a malo quantum valet, nec aliud ab eo postulari potest, nisi ut eum negligentiæ pœniteat, ex qua in errorem lapsus est.

PROPOSITIO V.

Qui conscientiam habens invincibiliter perplexam necessario debet alterutrum eligere, non peccat, si a peccato abhorrens illud eligat, quod ei minus malum videtur.

Prob. I. ex auctoritate *Gregorii M. Lib. XXXII. Moral. Cap.* 18. *& seq. Est tamen*, inquit, *quod ad destruendas Behemot versutias utiliter fiat, ut dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur, quia & qui murorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur.*

Prob. II. ratione paulo ante in superiori propositione explicata. In ea enim angustia non est liber animus, ut utrumque vitet extremum, cum ponamus, eum necessario alterutrum eligere debere; ita ut non aliud ab eo postulari posse videatur, quam ut invitus, ac mœrens illud eligat, quod ei minus malum videtur; si modo quod minus malum est discernere valeat.

Prob. III. ex communiori saniorum Theologorum consensione, a qua etiam non recedunt Antonius *Tract. De Consc. Cap.* 1. Q. 4. Colletus *Tract. De Actib. hum. Cap.* 7. *art.* 2. Habert *Tract. De Consc. Cap.* 2. aliique.

Scholion.

I. Ad falsam conscientiam reducitur etiam conscientia *scrupulosa*. Est autem scrupulus rationis perturbatio, qua peccatum ex inani timore mente apprehenditur, ideoque a dubitatione, atque opinione differt; a dubitatione quidem, quæ est inter æquales rationes suspensio judicii; ab opinione vero, quæ est mentis judicium, & assensus cum aliqua formidine. Oritur autem scrupulosa conscientia vel a corporis infirmitate, puta *melancholia*, aliisve morbis, quæ cerebrum debilitaverint; vel animi, puta ex ignorantia, superbia, diaboli suggestione &c. Contra conscientiam scrupulosam non solum licet, verum etiam debet agi. Licet enim scrupuli judicium rationis aliquantulum obscurent; non tamen omnino tollunt.

II. Sed ad ipsum habitum *scrupulosæ* conscientiæ curandum, expendendum ante omnia est, utrum ex corporis, an ex animi infirmitate oriatur; atque ita contrariis uti remediis. Generatim tamen scrupulosus orationi instare debet, obedire Directori, fugere otium, summam sæpe Dei bonitatem meditari. Ipse vero director debet summam ab illo exigere obedientiam: ceterum benigne illum excipere, ne abundantiori tristitia absorbeatur, nisi forte sit ex eo genere scrupulosorum, qui Pharisæorum more *camelum deglutientes*, *& culicem percolantes*, parum videntur de maximis Dei præceptis, ac de æterna salute solliciti. Vide Duguetum in *Tractatu De Scrupulis*, & Opera *Ludovici Granatensis*.

CAP.

C A P. XXI.

De conscientia certa, & dubia.

Adv. I. Conscientiam certam, quam supra definivimus, nemo negat, esse rectam morum regulam proximam, sive regulæ ipsius, scilicet legis, rectam applicationem. De dubia autem conscientia disserendum est.

II. Si pressius loqui velimus, conscientia dubia non proprie conscientia est, sed improprie, cum non sit judicium practicum, sed suspensio judicii de bonitate, aut malitia actionis, propter rationes utrinque pugnantes; nam si ideo dubitatur, quia nulla omnino ratio suppetit affirmandi, aut negandi, dicitur tunc dubitatio *negativa*, seu potius ignoratio.

III. Dividitur autem dubitatio, seu *dubium*, ut Scholæ ajunt, 1°. in dubium juris, & dubium facti, 2°. in speculativum, & practicum. Dubium juris est cum ambigitur, utrum lex extet, vel utrum actio aliqua sub lege, quæ certo extat, comprehendatur. Dubium facti est, cum de facto aliquo ambigitur, *ex. gr.* utrum debitum solutum sit, utrum votum sit emissum: quod quidem dubium facti sæpe dubium juris parit, an in ea facti dubitatione agendum aliquid sit, vel omittendum.

IV. *Dubium speculativum* est, cum generatim an aliquid sit licitum dubitatur. *Dubium* practicum est, cum *in individuo* ambigitur, an actus aliquis, omnibus circumstantiis stipatus, *hic & nunc* licitus sit, an illicitus. His explicatis, quæritur, utrum actus ex conscientia dubia factus, bonus sit, an malus.

PROPOSITIO I.

Actus humanus ex conscientia practice dubia semper est malus, nisi via tutior eligatur. Est apud omnes Theologos, & philosophos certissima.

Prob. I. Ex Apostolo *Rom. XIII.* 23. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Quæ verba, ut multi Patres interpretantur, & ex ipso contextu eruitur, significant, omne id, quod non agitur ex intima animi persuasione, qua actus creditur licitus, esse peccatum. Atqui in dubitatione practica non agitur ex illa animi persuasione. Ergo.

Prob. II. ratione. 1°. Non solum ille peccat, qui certum malum expresse eligit, verum etiam qui malum vult *interpretative*, ut Scholæ ajunt, nempe qui ita agit, ut opus absolute exequi velit, etsi fortasse sit contra legem Dei; hoc enim divinæ majestati, atque auctoritati injuriosum esse nemo non videt. Atqui ita se gerit qui agit ex conscientia *practice* dubia. Ergo.

2°. Qui voluntarie se objicit proximo peccandi periculo, is procul dubio peccat; *Qui* enim *amat periculum, in illo peribit Eccli. III.* 17. Sed is, qui in practica dubitatione operatur, proximo peccandi periculo se committit, ut patet. Ergo &c. Unde Augustinus *Lib. I. De Bapt. cap.* 3. *Graviter*, inquit, *peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, quod certis incerta præponeret.* Et S. Thomas *Quodlib. VIII. art.* 13. de eo, qui dubitat, utrum plures præbendas possidere sibi liceat, *Si ille*, inquit, *in quamdam dubitationem inducitur contrarietate opinionum, & sic manente tali opinione, plures præbendas habet, periculo se committit, & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam æternam salutem.*

3°. Qui dubitans utrum in esca, aut potu venenum lateat, is procul dubio male ageret; imo amens haberetur, si in ea dubitatione escam illam comederet, aut poculum ebiberet. Atqui longe major cura habenda est animi, quam vitæ corporis. Ergo.

Co-

Corollaria.

I. Ergo in dubitatione practica ab opere abstinendum est, si necessitas agendi non urgeat. Quod & Gentiles Philosophi viderunt. *Bene præcipiunt*, inquit Cicero *Lib. I. De offic. qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum.*

II. Si urgeat agendi necessitas in *dubio* practico, tutior pars eligenda est. Quo quidem veluti generali effato nihil est in jure præsertim canonico certius, ac sæpius repetitum: *in dubiis partem debemus eligere tutiorem.*

PROPOSITITIO II.

In iis, quæ pertinent ad legem naturalem, dubitatio speculativa necessario dubitationem practicam parit; idque etiam verum est de lege divina positiva, secus vero se res habet in rebus ad legem humanam pertinentibus.

Prob. 1a. pars. 1°. Lex naturalis æterna est, & immutabilis, nec ab hominum dubitatione, aut opinionibus, imo nec ab ipsa Dei voluntate pendet; sed ab æternis, atque immutabilibus Dei ideis; ac proinde quæcumque dubitatio hominum, aut opinio non aufert legem; nec malitiam actionis, si revera sit lex, quæ eam vetat. Quod ergo *speculative* dubium est in lege naturali, etiam in praxi dubium esse debet. 2°. Judicium practicum nihil aliud est, nisi quædam argumentatio, qua ex duabus *præmissis* propositionibus una de jure, altera de facto, inferimus, aliquid in praxi agendum, aut omittendum. Atqui in omni argumentatione cum una ex *præmissis* dubia est, nec est a voluntate hominum mutabilis, conclusio necessario dubia esse debet, ut ex logicis manifestum est. Ergo posita *speculativa* dubitatione in rebus ad legem naturæ pertinentibus, quæ non sunt a voluntate hominum mutabiles, conscientia practice certa nullo modo fieri potest, sed semper, ac necessario dubia esse debet.

Prob. 2a. pars. Lex divina positiva licet non sit necessaria, ut lex naturalis; non pendet tamen ab hominum opinionibus, sed a voluntate Dei. Ergo eadem ratione, quam de lege naturali paulo ante explicavimus, quod in lege divina positiva *speculative* dubium est, etiam in praxi dubium esse debet.

Prob. 3a. pars. Leges humanæ ab hominum voluntate pendent, & a populi consuetudine cum legislatoris tacito adsensu mutari possunt. Cum ergo legislator novit, varias esse, & contrarias Jurisconsultorum opiniones, quæ dubiam faciunt legem, nec ipse eas corrigere satagit, consentire censetur, ut lex non obliget. Ideoque dubitatio speculativa, utrum extet lex humana, certum efficere potest judicium, legem vel non extare, vel non amplius ex voluntate legislatoris obligare. *Fatendum est*, inquit Ludovicus Habert *Tract. de conscient. Cap. 4. in hypothesi, quod lex humana sit obscura, nec secundum communem Theologorum sententiam constet de mente Legislatoris, liberum, & tutum esse in conscientia amplecti alterutram ex oppositis opinionem, quia per usum prascribitur contra legem humanam, præsumiturque legislator silentio suo consentire in oppositas legis suæ interpretationes.*

Solvuntur objectiones.

Objic. I. cont. 2m. prop. Lex dubia non potest certam parere obligationem, alioquin effectus esset major sua causa, quod absurdum est. Ergo cum dubitatur generatim, an aliquid sit lege prohibitum, certum est in praxi, illud non esse prohibitum.

℞. *Dist. ant.* Non potest lex dubia certam parere obligationem sua ipsius vi, *conc.* Vi alterius legis naturalis certissimæ, quæ vetat, quemquam peccandi periculo se objicere, *neg. Dist.* etiam *cons.* Cum dubitatur de lege humana, de qua contrariæ sunt sapientum opiniones, quas sciens legislator non corrigit, *conc.* Cum dubitatur de lege naturali, aut divina, *neg.* Itaque cum lex naturalis, aut divina dubia est, ipsa quidem per se certam obligationem non parit, sed obligatio oritur ex alia lege naturali, eaque certissima, quæ

nos

nos vetat peccandi discrimen adire. Cum vero dubitatio est de lege humana, secus se res habet, ut supra diximus.

Inst. 1°. Nullum est peccandi periculum, ubi lex certam non parit obligationem, cum nemo adigi possit ad id certo servandum, cujus certa obligatio non est. Atqui *ex concessis* lex dubia, licet naturalis, non parit ipsa per se certam obligationem. Ergo fictitia est lex illa naturæ, quæ vetat id agere, quod utrum sit licitum, generatim dubitatur.

℟. *Dist. maj.* Si de lege naturali, aut divina dubitatur, *neg.* Si de lege humana, cum contrariæ sunt sapientum opiniones, *conc.* Cum itaque dubitatur de lege naturali, aut divina, nostra utique dubitatio non efficit, ut lex non extet, ideoque non efficit, ut actio in praxi mala non sit, si illa revera extet lex, de qua dubitamus. Hinc qui posita illa dubitatione operatur, voluntarie discrimen adit naturalis, aut divinæ legis violandæ, quo in discrimine certa est naturæ lex, ut ab opere abstineamus, vel quod tutius est eligamus. Hinc Augustinus *Lib. II. de Bapt. cont. Don. cap.* 5. *Accipere*, inquit, *in parte Donati* (baptismum) *si incertum est esse peccatum, quis dubitat, certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum est, non esse peccatum?*

Inst. 2°. Cum de lege etiam naturali dubitatur, sicut fieri potest, ut lex revera extet, ita fieri potest, ut non extet, ideoque abstineamus ab opere, quod nulla lege prohibetur. Atqui nimis durum esset obligari hominem non solum ad ea fugienda, quæ certis legibus prohibentur, verum etiam ea, quæ fortasse nulla lege prohibita sunt. Ergo gratis fingitur lex naturæ, quæ certo jubet abstinere ab opere, vel tutiorem partem eligere, ubi lex etiam naturalis dubia est.

℟. *Neg. min.* 1°. Quia durum non est quod charitas erga Deum, ac nosmetipsos jubet, & si naturæ durum est, suave id efficit ipsa charitas. 2°. Quia dubitatio, atque obscuritas in lege naturali, ac divina effectus est, & pœna, peccati originalis, cum Deus primo homini ante lapsum clarissimam totius naturæ legis notitiam indidisset. Pœna autem peccati si dura

nobis videtur; cæci sumus, qui quantum malum sit peccatum, quantaque pœna dignum, metiri nescimus. Non autem esset pœna, si nos a lege faceret immunes.

Inst. 3°. Si quis dubitet, utrum aliquid a Deo sit revelatum, non tenetur illud credere ut dogma fidei. Ergo cum dubitat, utrum sit lege prohibitum, non tenetur ab eo abstinere; utraque enim lex divina est credendi, & agendi.

R. *Neg. cons. & parit.* Fides enim cum virtus sit intellectus, omnimodam requirit certitudinem divinæ revelationis: Non enim virtus, sed vitium intellectus est, credere ut certum, quod dubium est. At contra actus humani ad virtutes voluntatis pertinent. Est autem virtus voluntatis, in dubio abstinere, aut tutiorem partem sectari.

Reliquas objectiones refutabimus *Cap. seq.*

CAP. XXII.

De conscientia, sive opinione probabili.

Adv. I. Conscientia, & opinio probabilis, ut eam recentiores Theologi definiunt, ea est, quæ nititur vel auctoritate, vel ratione adeo gravi, ut virum prudentem movere possit, cum aliqua tamen formidine contrarii. Quapropter probabilitas duplex ab iisdem Theologis esse dicitur, *extrinseca* scilicet, & *intrinseca*. *Extrinseca* est; quæ sola nititur gravi auctoritate; *intrinseca*, quæ nititur ratione, Scriptura, vel traditione. Constat autem hodie inter Catholicos; non sufficere ad probabilitatem alicujus opinionis, ut ea inveniatur apud unum aliquem recentiorem Theologum; damnata enim est ea prop. *ab Alexandro VII.* & Clero Gallicano: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.*

II.

II. Conscientia autem, & opinio probabilis considerari potest vel sola, vel in conflictu contrariæ opinionis, quæ etiam aliqua nititur ratione, vel auctoritate. Si sola consideretur; dicitur *unice probabilis*; si vero in conflictu contrariæ, tunc potest conscientia, & opinio esse vel *minus probabilis*, vel *æque probabilis*, vel *probabilior* contraria, prout ratio, vel auctoritas, cui prima opinio nititur, est vel minus gravis, vel æque gravis, vel gravior opposita.

III. Inter duas contrarias opiniones, ea quæ affirmat, aliquid esse præceptum, dicitur *favere legi*; quæ vero affirmat, non esse præceptum, *favere* dicitur *libertati*. Quod quidem improprie dictum est, lex enim non est contraria libertati, quam non destruit, sed moderatur, ac regit, ut advertit S. Thomas *2a 2ae. Q. XLIV. art. 1.* ideoque adversatur potius cupiditati; nos tamen in sequentibus hanc impropriam locutionem, cum jam apud multos invaluerit, retinebimus. *Tutior* vero opinio dicitur, quæ magis a peccandi periculo removet. Non semper autem opinio tutior est etiam probabilior.

IV. *Probabilistæ* dicuntur recentiores quidam Theologi, qui a sæculo XVI. docere cœperunt, licitum esse, sequi in praxi opinionem probabilem faventem libertati, etiam in conflictu probabilioris opinionis, quæ legi favet. Cujus doctrinæ *P. Concina* in *Historia Probabilismi* primum auctorem facit *Bartholomæum Medinam* Dominicanum Sæculo XVI. licet alii hunc honorem *P. Mercato* ejusdem ordinis deferant, qui eodem sæculo scripsit, paucis annis ante *Medinam*. *Alphonsus Ligorius* hanc sententiam temperavit, licere docens in praxi opinionem sectari probabilem pro libertate, in conflictu contrariæ æque probabilis, quæ legi favet, non tamen probabilioris. Dividuntur autem probabilistæ in partes duas. Nonnulli enim dicuntur *directi*, qui docent, hominem directe ipsi minori probabilitati inniti posse, atque ita operari. Alii vero dicuntur *reflexi*, qui putant, hominem non directe quidem minori probabilitati inniti posse, sed judicio cuidam *reflexo*, quo, posita utrimque probabilitate opinionum, certo sta-

statuitur, legem utpote dubiam, non obligare, & libertatem possidere, jus agendi quod libuerit. Qui vero ex adverso tenent, numquam licere probabilem sectari opinionem, sed solam sequendam esse tutiorem, *Tutioristæ* vocitantur.

V. Jam vero Romana Sedes *Tutioristarum* sententiam damnavit. *Alexander* enim VIII. hanc inter ceteras proscripsit propositionem: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*. At *probabilismum* licet adhuc conceptis verbis nondum damnaverit, satis tamen eam doctrinam improbavit, dum varias damnavit theses, quæ vel a *Probabilismo* ipso non differunt, vel cum eo ita intimo nexu junctæ sunt, ut damnari non possint, nisi Probabilismus damnetur, ut infra videbimus. Nos de hac celebri controversia scripsimus aliquanto fusius in nostris *Dissertationibus contra Bolgenium* (a); hic tamen pressius, quantum brevitas instituti patitur, mentem nostram explicabimus sequentibus propositionibus.

PROPOSITIO I.

Si conscientia, & opinio est unice probabilis, non est illicitum, eam in praxi sectari.

Prob. Conscientia, & opinio probabilis ea est, quæ nititur ratione, aut auctoritate adeo gravi, ut virum prudentem movere possit. *Unice* autem *probabilis* est, cui nulla ratio, aut auctoritas adversatur. Atqui in actibus humanis non aliud in praxi exigitur in hac humanæ mentis infirmitate, nisi ut prudenter operemur, hoc

(a) *Dissertazioni contro la regola del possesso di Gio: Vincenzo Bolgeni.*

hoc est moveamur ratione, aut auctoritate adeo gravi; quæ virum prudentem movere possit. Ergo &c.

Dices. Opinio utcumque probabilis certa non est; alioquin non opinio, sed certum esset, firmumque judicium. Potest igitur esse falsa; ideoque eam sequentes peccandi periculo nos objicimus.

R. Dist. cons. quoad ant. part. Nos objicimus periculo peccandi *materialiter*, sicut qui operantur ex ignorantia invincibili, *cont. Formaliter*, *neg.* Licet autem peccatum etiam materiale malum quoddam sit; ideoque illud quantum possumus vitare debeamus; tamen ipsum materialis peccati periculum in nostra hypothesi nos vitare non debere, nec posse, ratio ipsa suadet, cum nulla sit proposita menti ratio, ex qua actus malus esse videatur.

PROPOSITIO II.

Non licet sequi opinionem probabilem faventem libertati in conflictu contrariæ æque probabilis, quæ favet legi naturali, aut divinæ.

Prob. I. ex Script. 1°. *Eccli. XXXVII. 20. Ante omnia opera tua verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile*: & *Rom. XIV. 23. Omne, quod non est ex fide; peccatum est.* At nullum potest stabile esse consilium, ac fides, sive certa persuasio, ubi de lege naturali, aut divina duæ sunt contrariæ, & æque probabiles opiniones, quæ consilium dubium, non stabile reddunt. 2°. *Eccli. III. 27. Qui amat periculum in illo peribit.* At qui inter duas contrarias, & æque probabiles opiniones eam eligit, quæ libertati, sive cupiditati favet, evidenti, ac proximo periculo se objicit. 3°. Qui inter opiniones æque probabiles boni, ac mali, timet, & abstinet, dicitur sapiens; stultus vero, qui confidenter operatur. *Prov. XIV. 16. Sapiens timet, & declinat a malo, stultus transilit, & confidit.* 4°. Deuteron. XVII. 8. *Si difficile, & ambiguum apud*

te judicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, caussam, & caussam, lepram, & lepram, & judicum intra portas suas videris verba variari; quibus verbis ponitur, contrarias oriri de divina lege doctorum opiniones, ac rationes: qua in ambiguitate non edicit Dominus, licere unicuique quod libuerit agere, sed *surge*, inquit, *& ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem.* Quod si quia non potuisset adire summum Pontificem, aut ille respondere neglexisset, declarat Dominus, peccaturum esse eum, qui interea opinionem sequeretur libertati faventem. II. Paralip. XIX. 8. *Omnem*, inquit, *causam, quae venerit ad vos fratrum vestrorum . . . . . ubi quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus; ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & non veniat ira Dei super vos, & super fratres vestros*. Ergo.

Prob. II. ex PP. 1°. Augustinus *Lib. I. De Bapt. cont. Donat. cap.* 3. certum esse, ait, & a nemine in dubium revocari, eum, qui in rebus dubiis ad legem divinam pertinentibus, incerta certis anteponit, graviter peccare: *Graviter*, inquit, *peccares in rebus ad salutem animae pertinentibus vel eo solo quod certis incerta praeponeres*. Et Cap. 5. supra laudato *Accipere in parte Donati* (baptismum) *si incertum est, esse peccatum, quis dubitat, certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum est, non esse peccatum*. 2°. Gregorius M. *Lib. V. Moral. cap.* 6. in ea verba Job. *Verebar omnia opera mea: Unde Sancti viri . . . . sua etiam bene gesta formidant, ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur, ne pestifera labes putredinis sub boni specie lateat coloris*; quod desumtum videtur ex ipso Augustino *Lib. XXII. De Civ. cap.* 23. At si in rebus dubiis, ubi aeque probabilis opinio est pro lege, ac pro libertate, liceret utrumlibet agere, nulla esset ratio formidandi. 3°. S. Thomas *Quodlib. IX. Q. VII. art.* 5. expendens, utrum habere sine *dispensatione* plures praebendas sine cura animarum, sit peccatum mortale, ait: *Omnis quaestio, ubi de peccato mortali quaeritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose de-*

tet-

terminatur, *quia error*, *qua non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat a toto, licet forte a tanto. Præcipue autem periculosum est ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit*. Nullum autem esset periculum, si ubi quæstio ambigua est, utrumlibet sequi liceret. Et *Quodlib. VIII. art.* 13. *Dicendum, quod quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & sic cum faciat contra legem Dei, non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam*. Nihil dici poterat clarius. Ergo &c.

Prob. III. ex S. Pontificum Constitutionibus, qui in quæstionibus decidendis constanter eo principio usi sunt *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*, quod quidem principium apud ipsos Philosophos ethnicos fuisse receptum, ostendit Grotius *Lib. II. De Jur. B. & P. cap.* 23. Ita videre est *in Cap. Ad audientiam* 12. *De Homic.* Cap. *Petitio* 24. *eod. tit. Cap. Juvenis* 3. *De Sponsal. Cap. Illud* 5. *De Cler. excom. minister.* Vanas autem, & frivolas Probabilistarum exceptiones in nostris *Dissertationibus contra Bolgenium* satis, ut arbitror, confutavimus. Atqui ubi duæ sunt contrariæ, & æque probabiles opiniones, res est in dubiis. Ergo non licet eam sequi, quæ libertati favet, sed tutiorem viam eligere debemus.

Prob. IV. ex sententia totius Cleri Gallicani in Comitiis anni MDCC. quæ habetur apud Nat. Alexandrum *Tom. II. Theol. Dogm. & Mor. Primum est*, inquiunt Patres, *ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrimque se offerunt rationum momenta, sequamur id, quod tutius, seu id quod est in eo casu unice tutum, nec id consilii, sed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura: qui amat periculum in illo peribit*.

Prob. V. ratione. Ubi duæ opiniones contrariæ æque probabiles sunt de lege naturali, ac divina, etiam in praxi dubitatio esse debet, licitane actio sit, an illicita, ut supra ostendimus *Cap.* 20. *prop.* 2. Sed ubi dubitatio in praxi oritur, actus humanus semper malus

lus est, nisi via tutior eligatur, ut ibidem docuimus. Ergo.

Diximus autem *de lege naturali*, *ac divina*, quia ubi quæstio est de lege humana, aliter est sentiendum, ut supra post *Ludovicum Habert* advertimus.

PROPOSITIO III.

Non licet sequi opinionem minus probabilem faventem libertati, sive cupiditati, in conflictu probabilioris, quæ faveat legi naturali, aut divinæ.

Hæc propositio evidenter sequitur ex præcedenti. Si enim sequi non licet opinionem probabilem faventem libertati, in conflictu alterius æque probabilis, quæ legi faveat; multo minus sectari licet probabilem libertati faventem, in conflictu probabilioris, quæ pro lege est. Nihilominus præter argumenta, quæ in præcedenti propositione explicavimus;

Prob. prop. I. ex Script. quæ docet, enixe orandum Deum, ut sensum legis suæ nobis patefaciat, præsertim in rebus ambiguis, eamque a nobis diligendam esse legem *super aurum, & topazion*, & interim ab omni specie mali abstinendum esse. *Jac. I. 5. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat*; unde David præsertim in *Psal. CXVIII.* sæpe orat: *Da mihi intellectum, & discam mandata tua; dilexi mandata tua super aurum, & topazion &c.* I. Thessal. V. 22. *Ab omni specie mali abstinete vos.* Sed qui opinionem minus probabilem sequitur contra legem, is nec orat, ut cognoscat; nec diligit, sed contemnit legem, nec abstinet a specie mali, dum id facit, quod verisimilius est, esse malum. Ergo &c.

Prob. II. ex PP. 1°. Augustinus disputans contra Academicos, qui hanc regulam morum statuebant: *Cum agit unusquisque quod probabile est, non peccat, neque er-*

errat, totis viribus eam refutat, & evertit *Lib. III. cont. Academ. Taceo*, inquit *Cap. 26. de homicidiis, parricidiis, sacrilegiis, omnibusque omnino, quæ fieri, aut cogitari possunt, flagitiis, aut facinoribus, quæ paucis verbis, & quod gravius est, apud sapientissimos judices defenduntur. Quomodo enim non facerent, quod probabile visum est? Qui autem non putant, ista probabiliter defendi posse; legant orationem Catilinæ, qua patriæ parricidium, quo uno continentur omnia scelera, persuasit. Illud est capitale, illud formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod nefas omne, si hæc ratio probabilis erit, cum probabile cuiquam visum sit, esse faciendum, non solum sine scelere, sed etiam sine erroris vituperatione committatur.* Quod nostris temporibus probavit eventus, cum nihil in tota divina lege intactum, & intemeratum *Probabilistæ* reliquerint. 3°. Chrysostomus *Hom. XIII. in II. ad Cor. Non igitur multorum opiniones habeamus, sed res ipsas, idest rei veritatem inquiramus.* Qui autem minus probabilem opinionem probabiliori anteponit, is utique nec amat, nec quærit veritatem. Ergo.

Prob. III. Summi Pontifices etsi adhuc expresse *Probabilismum* non damnarunt, satis tamen illum se improbare professi sunt. Nam 1°. *Alexander VII.* in Decreto *anni* 1665. *die 7. Septembris* hæc habet. *SS. D. N. audivit non sine magno animi sui mærore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animorum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro certa regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset vitæ Christianæ corruptela.* Quibus verbis Pontifex non solum opiniones laxiores, verum etiam ipsum *opinandi modum* improbavit, quem pro regula morum irrepsisse conqueritur. 2°. Innocentius XI. in *Brevi 26. Junii anni* 1680. mandavit *Thyrso Gonzalez* Soc. Jesu, *ut ipse libere, & intrepide prædicet, doceat, & calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet sen-*

sententiam asserentem, licitum esse sequi opinionem minus probabilem in concursu probabilioris . . . . Injunxit pariter Generali Soc. Jesu, ne ullo pacto permitteret patribus societatis scribere pro opinione minus probabili, & impugnare sententiam asserentium, licitum non esse sequi opinionem minus probabilem in concursu magis probabilis. Idem *die* 4. *Martii anni* 1679. varias damnavit propositiones, quæ necessario nexu cum *probabilismo* junctæ sunt. 1*a. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, dummodo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus.* 2*a. Probabiliter existimo, judicem posse judicare secundum sententiam etiam minus probabilem.* 3*a. Ab infidelitate excusabitur infidelis ductus opinione minus probabili.* 3°. Benedictus XIII. in Concilio Romano *Tit. V. Cap. IX. statuit; ut casus desiniantur eis doctrinis, quæ veriores, magisque fundatæ judicabuntur.* 4°. Benedictus XIV. idem docet in Epistola Encyclica 26. *Iunii an.* 1749. italice scripta ad Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos.

Prob. IV. ex innumeris conciliis provincialibus, & Synodalibus, nec non litteris *Pastoralibus* Episcoporum, quæ *probabilismum* damnarunt, ut videre est apud *Merbesium*, aliosque auctores, qui fusius de hoc argumento scripserunt. Unde Clerus Gallicanus in laudatis comitiis anni MDCC. definiunt: *Ut circa probabiles de Christiana morali sententias sequamur id, quod Viennense Concilium Œcumenicum* Clement. VII. De Summa Trin. & fide cathol. *circa infusas tam parvulis, quam adultis in baptismate virtutes decrevit his verbis: Nos hanc opinionem tamquam probabiliorem, & dictis Sanctorum, & modernorum Theologiæ Doctorum magis consonam, & concordem duximus eligendam. Quod Concilii judicium eo magis ad dirigendos mores pertinere constat, quo magis ex ipsis fidelium sanctitas, ac salus constat . . . . Quod ergo in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorem eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certis, ac notis auctoribus postremo demum sæculo proditum, & ab eisdem pro morum regula positum repugnat* huic effato celebrato: *quod ubique quod sem-*

semper quod ab omnibus ; nec habere potest Christiana regulæ securitatem .

Prob. itaq. V. Illa doctrina rejicienda est , quæ est nova , & Patribus incognita , imo contraria, ut in *Dissertatione Prodroma* , aliisque in locis ostendimus , unde Tertullianus *Lib. de Præscript. Falsum* , inquit , *quod recens inventum* , *quod posterius immissum* . Atqui talis est doctrina , quam impugnamus . Eam enim primi *Probabilistæ Mercatus* , & *Medina* medio sæculo XVI. timide primum proposuerunt , quique illos secuti sunt fatebantur , veterum sententiam esse contrariam , imo communem Theologorum doctrinam sua ætate ipsis adversari. *Scio* , inquit *Ludovicus Lopez in Instructor. Conscient. Part. I. Cap.* 30. edito *an.* 1585. *communem esse sententiam Soti* , *Cordubæ* , *Cajetani* , *Conradi* , & *Navarri* ; *non satis esse, sequi probabilem opinionem* , *sed probabiliorem esse consequendam* . Nec *Probabilistæ* posteriores per annos fere ducentos veterum monumenta summo conatu relegentes , ullum *probabilismi* vestigium apud Patres invenire potuerunt. Ergo &c.

Prob. VI. ratione . 1°. In rebus ad salutem corporis pertinentibus non licet sequi opinionem probabilem , relicta probabiliori . Quis enim amens manducaret escam, quam probabilius est , esse venenatam ? Atqui multo major diligentia , & cautio adhibenda est in rebus ad animæ salutem pertinentibus . Ergo &c. 2°. Lex naturalis , & divina semper obligant , nec ulla ignorantia excusat, nisi invincibilis ; sed is , qui probabilius putat, aliquid esse lege naturali , aut divina prohibitum, dici non potest, eam legem invincibiliter ignorare ; quævis enim vel minima mali suspicio , jam ignorantiam reddit vincibilem . Ergo &c. 3°. Si liceret sequi minus probabilem opinionem in lege naturali , ac divina, actum esset de lege , & effræni licentiæ laxaretur via ; legenti enim *Probabilistas* patet , nihil esse in tota naturæ lege , quod non contrariis , & ut ipsi jactant, probabilibus rationibus obscurare tentaverint , ut per singula Decalogi præcepta excurrens ostendit *Contensonus* . 4°. Liceret sequi opinionem , quam quis judicat falsam , dummodo sint aliqui , qui eam dicant probabilem ; hoc enim multi *Probabilistæ* docuerunt . 5°. Li-

ceret ei, qui vult indulgere cupiditati, varios adire *Casuistas*, donec unum inveniat (inveniet autem sine dubio aliquem), qui doceat, probabile esse quod concupiscit. Sed hæc absurda sunt. Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Leo M. *Epist. ad Rustic. Narb.* docet, sufficere ad bene agendum, ut opinio non sit Scripturæ, aut Traditioni evidenter contraria. Ait enim: *In iis, quæ dubia sunt, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adversum.* Sed talis est opinio probabilis in conflictu probabilioris, aut saltem æque probabilis. Ergo.

℞. *Neg. maj. & min. Major* quidem proposito falsa est, nam ait quidem S. Doctor, necesse esse, ut opinio non sit Scripturæ, aut Traditioni contraria, sed non dicit, id sufficere. *Minor* etiam similiter falsa est; nam negamus, sententiam, quæ docet, licere uti opinione probabili, in conflictu probabilioris, aut æque probabilis, non adversari Scripturæ, aut Traditioni.

Objic. II. Nazianzenus *Orat. XXXIX.* disputans contra Novatianos, qui secundas nuptias damnabant, hæc habet: *At hæc minime post baptismum, inquis, (licent). Quo argumento id confirmas? Aut rem ita se habere proba, aut si id nequis, ne condemnes. Quod si res dubia est, vincat humanitas, & facilitas.* Ergo in conflictu opinionum saltem æque probabilium uti licet ea, quæ libertati favet.

℞. *Neg. cons. Nazianzenus* enim loquitur de re apud Catholicos non tantum probabili, sed certissima, imo de fidei dogmate, quod *Novatianus* nullis rationibus impugnabat, quem præter Scripturæ, & Ecclesiæ auctoritatem, ea ratione confutat, quod si adhuc ipse dubitet, cum nullas dubitationis suæ possit proferre rationes, vincatur saltem ratione humanæ imbecillitatis.

Objic. III. S. Thomas *Quodlib. VIII. art.* 13. docet, eum, qui plures simul præbendas possidet, *si ex contrariis*

riis opinionibus in nullam dubitationem inducitur . . . . non committit se discrimini , nec peccat . At qui agit ex opinione probabili , nixus *Probabilistarum* principiis , in nullam ex contrariis opinionibus dubitationem inducitur . Ergo .

℟. 1°. *Dist. maj.* Et *S. Thomas* ponit, eum, qui plures præbendas habet, sequi opinionem , quæ in se ipsa vera est , nec ei probabilem videri contrariam , *conc.* Secus , *neg.* Non mutilus , sed integer legendus est S. Doctoris textus. *Dicendum* , inquit , *quod quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem , oportet , alteram esse veram , & alteram falsam . Aut ergo ille , qui facit contra opinionem magistrorum , utpote habendo plures præbendas , facit contra veram opinionem , & sic cum faciat contra legem Dei , non excusatur a peccato , quamvis non faciat contra conscientiam . Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria , quam iste sequitur ; ita quod vere liceat habere plures præbendas , & tunc distinguendum est . Quia vel talis habet conscientiam de contrario , & sic iterum peccat contra conscientiam , quamvis non contra legem ; aut non habet conscientiam de contrario , seu certitudinem , sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum , & sic manente tali opinione plures præbendas habet , periculo se committit , & sic procul dubio peccat , utpote magis amans beneficium temporale , quam propriam salutem , aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur , & sic non committit se discrimini , nec peccat .*

℟. 2°. *Neg. min.* Cum enim illud *Probabilistarum* principium sit per nos evidenter falsum ; & operanti debeat saltem apparere dubium , propter gravissimos auctores , qui contrarium sentiunt , & maximi ponderis rationes , fieri non potest , ut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducatur .

Objic. IV. Celeberrimum est utriusque juris Civilis, & Canonici principium : *In pari causa , & in pari dubio melior est conditio possidentis* . Atqui humana libertas , quæ prior est omni lege , possidet jus agendi quod libet . Ergo nisi ex hac possessione deturbetur per legem certam , potest in rebus dubiis agere quod est vel æque probabile , vel etiam minus probabile .

K 2 ℟. Dist.

℟. 1°. *Dist. maj.* In foro externo, & in rebus ad legalem justitiam pertinentibus, quæ indivisibiles sunt, *conc.* In rebus ad alias virtutes spectantibus, & in foro conscientiæ, *neg.* Cum bona, quæ sunt justitiæ *objectum*, legibus humanis subjecta sint, possitque Legislator ob commune bonum dominium ex uno in alium transferre; ut aliquis esset inter cives litium finis, sapienter cautum est, ut in pari dubio potior esset ejus conditio, qui possideret, si res, quæ in controversiam venit, non est dividua; nam si dividua est, etiam *in pari dubio* transactio inter actorem, & reum iniri debet. In *pari* inquam *dubio*, nam si minus probabilis est causa possessoris, judex non secundum possessionem, sed secundum probabiliorem rationem judicare debet. Unde nescio quid ex hoc axiomate pro opinione minus probabili concludi possit. At in actibus humanis ad alias virtutes pertinentibus, quæ non a voluntate principum, sed a lege Dei æterna pendent, quæ lex ex hominum opinionibus, & dubitatione non mutatur, *in pari dubio semitam debemus eligere tutiorem*, ut supra ex Jure Canonico, imo & naturali ostendimus.

℟. 2°. *Neg. min.* Missa enim *metaphysica* illa quæstione, utrum libertas prior sit lege naturali, ac divina, absurdum est, libertatem hominis possidere jus agendi quod libuerit sive bonum, sive malum, cum ne in Deo quidem hujusmodi libertas sit. Quod autem lege naturali, ac divina prohibetur, malum est; ac proinde cum dubitatur, an lex aliquid prohibeat, etiam utrum illud malum sit, an bonum, dubitatur; ideoque dubia possessio libertatis est. Ipsi saniores *Probabilistæ* hanc impietatem exhorruerunt, qua asseritur, libertatem hominis contra legem Dei, hoc est contra ipsum Deum possidere. Inquit enim Vasquez *in 1a. 2æ. Disp. LXV. Cap. 3. Nec potest quis contra Deum opponere, quod melior sit conditio possidentis. Et sane quis imaginari umquam poterit, Deum litigare, & contendere nobiscum de anterioritate, & potioritate possessionis, quinimo, & succumbere in causa, si nostra possessio anterior sit?* Idem docent *Sayrus*, *Salas*, *Azorius &c.* Sed nos multa disputavimus ex professo de hoc argumento in citatis *Dissertationibus*,

bus, ubi etiam varias S. Pontificum responsiones explicavimus, quas *Probabilistæ* falso contendunt, inniti possessioni libertatis; ut *Cap. Si Vir. De cognat. spirit. Cap. Laudabilem De frigidis. Cap. Literas de restit. Spoliat. Cap. Inquisitioni De sent. excom.*

Objic. V. In jure tum canonico, tum civili statuitur, ut favores amplientur, pœnæ minuantur. *Cap.* 30. *De reg. Jur. in 6 In obscuris quod minimum est sequimur.* L. 36. ff. De reg. Jur. *Semper in dubiis benigniora præferenda sunt*, aliaque sexcenta his similia. Ergo in dubiis benigniorem pro libertate opinionem sectari debemus.

℟. *Dist. ant.* Favores ampliandi, minuendæ pœnæ, ubi non quæritur, utrum aliquid licitum sit, an illicitum, *conc.* Secus, *neg.* Pœnæ igitur in dubiis semper mitius debent intelligi, atque infligi. Nam vel de sensu legis ambigitur, vel de crimine admisso. Si de sensu legis dubitatio est, censetur merito Legislator pœnam statuisse mitiorem; alioquin mentem suam clarius explicasset, præsertim sciens contrarias de sensu Legis Doctorum opiniones. Si vero dubitatur de crimine, in mitiorem semper partem inclinandum est ex illo juris principio: *in dubiis tutior pars eligenda est*: satius enim est, absolvi nocentem, quam innocentem damnari *L. 5. ff. De pœnis*. At cum quæritur utrum licita, an illicita sit actio, non est benignior, sed crudelior sententia, quæ libertati, seu cupiditati favet, utpote quæ periculo æternæ damnationis nos objicit.

Objic. VI. Opinio probabilis est, quæ nititur gravi ratione, quæ virum prudentem movere possit. Ergo qui illam sectatur, prudenter agit, licet in contrarium alia sit opinio, vel æque, vel magis probabilis.

℟. *Dist. ant.* Innititur ratione, quæ virum prudentem movere posset, si contraria vel æquali, vel majori ratione non vinceretur, *conc.* Si vinceretur, *neg.* Non enim prudens, sed maxime imprudens est, qui relicta verisimiliori opinione, minus verisimilem sectatur, aut inter duas contrarias æque probabiles opiniones positus, eam sectatur, quæ cum periculo æternæ damnationis conjuncta est.

Inst. 1°. In conflictu contrariæ opinionis vel proba-

bilioris, vel æque probabilis, non amittit prior opinio probabilitatem suam, alioquin non amplius probabilis, sed improbabilis esset opinio. Ergo habet adhuc eam vim, ut virum prudentem movere possit.

℞. *Dist. ant.* Non amittit probabilitatem suam, quæ tamen in conflictu probabilioris, vel æque probabilis, virum prudentem movere nec possit, nec debeat, *conc.* Secus, *neg.* In conflictu igitur probabilioris, vel æque probabilis opinionis, prior illa opinio non amittit eas rationes, quæ si seorsim spectarentur, virum prudentem movere possent; ideoque dicitur non amittere probabilitatem suam. Sed in conflictu, rationes illæ virum prudentem movere non possunt. Quapropter opinio non evadit improbabilis absolute; quia seorsim spectata rationes habet suas, sed in conflictu alterius improbabilis est.

Inst. 2°. Qui tutam viam ingreditur, non tenetur eligere tutiorem, alioquin omnes homines monasticam vitam profiteri deberent. Ergo *a pari* qui probabilem opinionem sectatur, non tenetur eligere probabiliorem, vel æque probabilem.

℞. *Neg. cons. & parit.* Non enim peccatur contra legem, si via tutior non eligitur, quæ præcepta non est, nisi forte divina vocatio ad perfectiorem viam sectandam destinaverit. At sectando probabilem in conflictu probabilioris, aut æque probabilis, quæ legi favet, periculum peccandi eligitur, & lex contemnitur.

Inst. 3°. Etiam in conflictu probabilioris opinionis mens libera est, ut assentiri possit opinioni minus probabili; licet enim ipsa fides omnibus *credibilitatis motivis* stipata proponatur, libere tamen mens assentitur. Potest igitur intellectus considerare tantummodo rationes, quæ probabilem opinionem suadent, atque ex iis prudenter judicare, actionem esse licitam, idque multo magis si rationes sint utrimque æque probabiles.

℞. *Dist. ant.* Libera mens est, sed tamen imprudens, si minus probabili opinioni assentitur in conflictu probabilioris, *conc.* Prudens, *neg.* Quare si assentitur mens minus probabilibus mota rationibus in conflictu probabiliorum, quæ rem verisimilius esse falsam suadent; imprudenter judicat, & agit; Sicut qui probabilius putare

tare potest, escam aliquam esse venenatam, imprudenter se gerit, si ex rationibus minus probabilibus eam judicat innoxiam, & comedit. Atque idem dicas si rationes utrimque sint æque probabiles, quæ non magis uni, quam alteri parti assentiendi fundamentum præbent.

Inst. 4°. Hæc exempla, quæ ex periculo veneni, mortis, alteriusve gravis damni sæpe proferuntur a *Probabilioristis*, ad rem non faciunt. Nam judicium operantis ab esca venenum non tollit, aut adimit, si revera sit; ideoque non aufert ab actione periculum. At qui secundum opinionem minus probabilem judicat, & operatur, aufert ab actione peccati periculum, & sine ulla dubitatione, aut scrupulo rem gerit, nixus ejusmodi ratiocinatione, seu judicio, ut ajunt, *reflexo*: *Lex dubia non obligat; sed positis utrimque probabilibus rationibus, Lex dubia est: non ergo obligat, ideoque non est malum operari quod libeat*. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Lex enim naturalis, & divina, de qua hic agimus, ex dubitatione, aut opinione hominum nequaquam immutatur, ideoque semper certa est naturæ lex, quæ vetat agere, quod utrum malum sit, prudenter dubitari potest. Sicut ergo judicium operantis non aufert ab esca venenum, si revera est, sic & operantis judicium non aufert ab actione malitiam, si revera est ex lege naturali, aut divina, in quibus sola excusat invincibilis ignorantia, ac proinde fallax est ratiocinatio illa, quæ in objectione posita est; quæque si invalesceret ad intolerandam traheret morum corruptelam.

Inst. 5°. Ignorantia ejus, qui fluctuat inter duas vel æque, vel non æque probabiles opiniones, invincibilis est. Cum enim & rationes, & viri doctissimi utrimque semper certarunt, & certant, non potest ad liquidam veritatem perveniri. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Si enim nemo judicat invincibilem ignorantiam ejus, qui aliquid facit natura sua malum, dum aliquis vel levis pungebat scrupulus, multo minus invincibilis ignorantia ejus est; qui ex probabilibus utrimque rationibus prudenter dubitat. Quamvis autem ad liquidam ille veritatem ejus rei, de qua contrariæ opinio-

nes sunt, pervenire non possit, non potest tamen invincibiliter ignorare naturæ legem, quam ipsi Gentiles cognoverunt, ut in dubiis partem eligamus tutiorem, et peccati, atque æternæ damnationis periculum vitemus.

Inst. 6°. Lex non satis promulgata non obligat. Atqui ubi contrariæ opiniones sunt, gravibus utrimque rationibus, et auctoritatibus confirmatæ, lex satis promulgata non est. Ergo non obligat, ac proinde non extat naturæ lex, quæ in dubiis abstinere præcipiat, aut sequi tutiorem partem.

℟. *Neg. min.* Quis enim sanus dixerit, Deum legem suam non satis promulgasse? Ignorantia ergo illa, et dubitatio non ex lege oritur, sed ex hominum vel infirmitate, vel cupiditate, quæ pœnæ sunt originalis peccati. Objectio igitur valere dumtaxat poterit in lege humana, quam legislator sciens vario sensu a doctoribus intelligi, explicare non curat; ideoque ut non servetur, tacite videtur assentiri.

Objic. VII. Nihil est in religione periculosius, quam privatus ille spiritus, qui proprio ingenio, ac judicio omnia metiri, atque æstimare conatur; unde enim natæ sunt hæreses, nisi ex privato spiritu? quem si semel statueris ut regulam vel credendi, vel operandi, tot erunt diversa religionis dogmata, quot capita. Atqui doctrina eorum, qui affirmant, non posse agi secundum probabilem opinionem, moralem Theologiam, quæ religionis non ultima pars est, trahit ad privatum spiritum. Quod enim uni probabilius videtur, alteri videbitur minus probabile, & auctores, qui apud unum graviores sunt, apud alterum leviores, & ignobiliores habentur; nec major auctorum numerus probabiliorem opinionem facit, ut patet experientia, qua vidimus, in morali Theologia sæpe majorem auctorum partem numero vincere, ac superare meliorem. Nulla igitur ratio inveniendi, quæ probabilior opinio sit, nisi privatus cujusque spiritus. Ergo.

℟. *Neg. min.* Qui enim docent, aut inter opiniones æque probabiles sectandam esse tutiorem, aut non esse sectandam minus probabilem, quæ libertati, sive cupiditati faveat, non asserunt, majorem probabilitatem proprio ingenio, ac spiritu esse æstimandam, sed ex Scri-

Scripturarum, & Patrum auctoritate, quod longe abest a spiritu privato hæreticorum. Ipsi *Probabilistæ*, Scripturis, & Patribus neglectis, *modum opinandi invexerunt alienum ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina*, ut loquitur *Alexander VII.* atque hac ratione varias yulgarunt opiniones quasi probabiles, quæ ipsos Epicureos pudore affeci sent. Mirum est igitur, hæc ab illis objici. Quod vero pertinet ad auctorum gravitatem, scimus, *Probabilistas* nihili facere auctoritatem adversariorum. Sed nos dicimus, eos esse graves auctores, qui nec aliquid docuerunt a Sede Apostolica damnatum, nec modum opinandi adhibuerunt alienum ab Evangelica simplicitate, & Sanctorum Patrum auctoritate; imo vel ab ipsa Sede Apostolica, vel a plurium Episcoporum judicio commendantur.

Inst. In opinionum conflictu pauci sunt, si qui sunt, qui valeant utriusque partis librare rationes, ac definire, quænam probabilior sententia sit. Atqui regula morum communis omnibus esse debet. Ergo.

℟. *Neg. cons.* Qui enim tardiori sunt ingenio, doctiores consulere possunt, aut proprios Pastores. Ad hoc etiam institutæ sunt *Casuum Congregationes*, ac veluti concilia, in quibus plurium Theologorum collatis consiliis *Benedictus XIII.* in Concilio Romano statuit, decidendas esse quæstiones iis doctrinis, quæ *veriores, magisque fundatæ* videbuntur. Regula quidem communis est omnibus ipsa lex. In ejus regulæ applicatione qui proprio ingenio diffisus falli metuit, metuere autem unusquisque debet; consilia cum sapientioribus conferre poterit.

Objic. VIII. Omnes fere sæculi XVI. Theologi, qui sunt innumeri, multi etiam doctrina, & pietate illustres, paucissimis exceptis, *Probabilismum* sectati sunt. Quis autem dicat, aut omnes illos esse damnatos, aut Ecclesiam fuisse toleraturam eorum doctrinam adeo publicam, & communem, si falsa esset, tantamque perniciem afferret, quantam nos prædicamus? Ergo.

℟. *Dist. maj.* Et ille auctorum numerus, quorum alter alterum velut ovis ovem secuti sunt, non aufert doctrinæ novitatem, quæ patet legenti veterum Patrum monumenta, *conc.* Secus, *neg.* Itaque tot illis auctoribus

bus Ecclesiæ totius per XVI. sæcula traditionem opponimus. Nec concedimus, *Probabilismi* doctrinam fuisse ea ætate communem, licet longe lateque pervagantem. Nam ipsi veteres *Probabilistæ* fatebantur, contrariam doctrinam communem esse. Deinde non defuerunt in Ecclesia viri docti, qui *Probabilismum* confutarint. Ceterum quidquid fuerit de privatis Theologis, quid Concilia, quid Sedes Apostolica de *Probabilismo* sentirent, supra declaravimus. Unde Ecclesia novam illam doctrinam non probabat; sed prudenti consilio nondum censuit ad eam expresse damnandam, propter temporum iniquitatem, veniendum esse. Utrum autem damnati sint *Probabilismi* auctores; quis est adeo temerarius, qui judicet; cum jam illos judicaverit Deus, qui, ut nos credimus, illis bona fide errantibus pepercit.

Inst. 1°. Nuper *S. R. Congregatio* opera *Alphonsi Ligorii* ad examen revocavit, iisque mature expensis, eum declaravit *Venerabilem*, nihilque in ejus scriptis esse declaravit; quod ejus *canonizazioni* impedimento esset. Ergo probavit ejus doctrinam de opinionibus æque probabilibus.

℟. *Neg. cons.* Numquid enim Ecclesia *S. Cyprianum* venerans probat ejus doctrinam de baptismo hæreticorum? Potuit ergo errare bona fide *Ligorius*, & ex aliis ejus virtutibus, & miraculis, si quæ afferantur, & probentur, judicari, nihil ejus sanctitati offecisse; quod erraverit.

Inst. 2°. Si potuit ille vir, *Probabilismum* totis viribus defendens, salvus fieri; quidni poterunt & alii ejus doctrinam sequentes; cum certe gravius sit peccatum docere malum, quam alterius sequi doctrinam? Ut quid ergo laqueum aliis injicere volumus doctrinis tetricis, & rigidioribus?

℟. Poterunt & alii salvi esse, si ejus virtutes adeo exæquent, ut judicari possit, illos eadem bona fide, non superbia, aut cupiditate doctrinam cupiditati faventem esse amplexos. Sed non inde sequitur, mutari posse veritatem doctrinæ, quam asseruimus, aut Traditionem aboleri.

Objic. IX. Sententia duabus his propositionibus exposita, viros religiosos innumeris subdit anxietatibus, ac

ac scrupulis, ne non bene rationes ponderaverint, ne ex occulto animi vitio probabilius judicaverint, quod revera minus est probabile. Contra vero *Probabilismus* omnes eximit scrupulos, animum erigit, efficitque revera jugum Domini suave; ac onus leve; Dum enim quis obfirmata conscientia licere judicat quod probabile est, inter varios opinionum anfractus, ac vana timidiorum hominum terriculamenta tutus, ac lætus ingreditur. Ergo.

Neg. ant. quoad utramque partem. 1°. Enim viri religiosi dum ex sincero salutis suæ desiderio, & Dei amore illum orant, ut vias suas eis demonstret, & consiliis eorum acquiescunt, quos spiritu Dei plenos esse, ex operibus cognoscunt; possunt quidem abjectis scrupulis quiete operari, non tamen sine illo salutari metu, qui sanctos ipsos eximios usque ad mortem comitari debet, ne forte labantur. 2°. Qui *Probabilismum* sectatur, longe majoribus objicitur anxietatibus; nisi longa consuetudine *cauteriatam conscientiam* habeat. Nititur enim ille principio, ac doctrinæ, quam per XVI. sæcula ignoravit Ecclesia, improbavere Patres; Sedes Apostolica si non expresse; saltem implicite damnavit; totque Concilia, Episcopi, virique doctissimi impugnarunt, atque impugnant. Quomodo igitur tam debili; aut saltem dubio fundamento nixus non trepidabit, ac horrore tabescet? Jugum autem Domini suave est propter charitatem, & Dei auxilium, ut supra diximus.

Inst. Rusticus, qui bona fide sacerdotis *Probabilistæ* consilia sequitur, tutissime agit, nec culpæ damnari potest. Atqui sola eum excusat *extrinseca* probabilitas; innixa scilicet auctoritati Sacerdotis. Ergo.

R. Dist. maj. Si Sacerdotem ipse sibi eligit, quem publice constat, esse laxioris doctrinæ sectatorem, ut ab eo consilia cupiditati placentia audiret, quæ res est frequentissima, *neg.* Si pastorem suum adiit, aut bona fide quæsivit Sacerdotem; qui vir doctus, ac pius publice haberetur; *conc. Dist.* etiam *min.* Sola eum excusat probabilitas unica, *conc.* In conflictu probabilioris, *neg.* Rusticus igitur si de sua salute sollicitus aut proprium Pastorem adit, quem doctrina, ac pietas

tas commendat, vel alium Sacerdotem, quem doctum, ac sanctum esse vel fama, vel opera ipsa prædicant; ideo excusatur, quia innititur opinioni unice probabili, nesciens esse alios auctores, aliasve rationes, quæ contrarium suadeant. Unde non sequitur probabilem opinionem in conflictu alterius æque probabilis, aut probabilioris. Sed si Sacerdotem quæsivit de industria laxiorem, non excusatur; quia tunc scivit, vel scire potuit, esse alios Sacerdotes, qui contrarium docerent, quosque data opera vitavit.

PROPOSITIO IV.

Licet sequi opinionem longe probabiliorem libertati faventem, relicta tutiore, sed minus probabili, quæ legi favet, nisi lex sit de rebus necessariis ad salutem necessitate medii.

Prob. I. ex script. Eccl. VII. 17. Noli esse justus multum, neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas; quibus verbis insinuatur, ne plusquam satis est, certitudinem justitiæ quæramus, atque ita semper inter incerta fluctuantes obstupescamus. At qui sequitur opinionem longe probabiliorem, jam justitiam, quantum satis est, diligit; quid enim aliud exigi ab homine potest, quam ut si quando veritas inveniri certò non possit, id faciamus, quod longe verisimilius est? Ergo.

Prob. II. Ex damnatione contrariæ sententiæ in illa propositione ab *Alexandro VIII*. notata: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, quam Theologi quidam Lovanienses tuebantur, asserentes; opinionem quantumvis probabiliorem pro libertate, non esse sequendam, sed solummodo tutiorem, etsi minus probabilem.

Prob. III. ex illa juris regula *Cap. 3. de reg. Jur. in 6°. Qui certus est certiorari non debet*, idest qui judicium prudens, ac moraliter certum de re aliqua informare potuit ex gravioribus, ac verisimilioribus ratio-

tionibus, is certiorem, ac tutiorem viam non tenetur sectari, *ne forte*, ut inquit sapiens, *obstupescat*.

Prob. 2a. pars. In iis, quæ *necessitate medii* ad salutem necessaria sunt, quæcumque occurrat probabilitas, finis tamen obtineri non potest, nisi res ipsa, quæ a lege præcepta est, revera habeatur, ut diximus de fide mysteriorum SS. Trinitatis, Incarnationis, de necessariis ad valorem Sacramentorum &c. Atqui ea, quæ necessaria sunt *necessitate medii*, sunt etiam necessitate præcepti necessaria, ut alibi docuimus. Ergo in iis rebus non probabilior, sed tutior opinio sectanda est.

Dices. cont. 1m. part. Qui sequitur opinionem quantumvis probabiliorem, quæ libertati favet, relicta tutiore, periculo peccandi se objicit. Atqui id numquam licet. Ergo.

R. Dist. maj. Objicit se periculo remoto, ac levissimo, quod in actibus humanis contemni debet, *ne obstupescamus*, *conc.* Objicit se periculo proximo, *neg.* In actibus itaque humanis non *metaphysica*, sed moralis certitudo requiritur, quam moralem certitudinem satis habet qui rationibus innititur adeo probabilioribus, ut spectata etiam negotii magnitudine, ac periculo, contrariæ rationes contemnendæ videantur.

Scholion.

Diximus supra, Sedem Apostolicam, etsi expresse adhuc *Probabilismum* non damnaverit prudenti sane consilio; tamen illum implicite in aliis damnatis propositionibus improbasse, quæ scilicet evidenter ex *Probabilismo* sequuntur, ita ut damnari non possint, nisi ipse damnetur *Probabilismus*. Nam prior illa propositio: *Generatim dum probabilitate quantumvis tenui, dummodo e probabilitatis finibus non exeatur, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus*; manifeste ex *Probabilismo* consequitur, nisi forte ipse *Probabilismus* est. Quippe si licet sequi opinionem minus probabilem; etsi probabilitas tenuis sit, modo tamen sit tanta, ut opinionem efficiat vere probabilem, hoc est *dummodo a probabilitatis finibus non exeatur*, possumus secundum illam operari; quod tamen in illa propositione dam-

damnatum est. Item alteram propositionem: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*; quis non videt, necessario nexu cum *Probabilismo* junctam esse? Si enim judex rerum spiritalium, quæ maximi momenti sunt, & ex quibus salus hominis æterna pendet, in tribunali pœnitentiæ judicare potest secundum sententiam minus probabilem, multo magis id poterit judex rerum terrenarum, atque caducarum in foro exteriori, si probabilitas est tuta prudentiæ regula.

II. Sed quidquid ejus rei fuerit, illud saltem commodi ex damnatis illis propositionibus secutum est, scilicet *Probabilismum* nonnullis in caussis falsam esse, atque damnatam actuum humanorum regulam. Et 1°. quidem in administratione Sacramentorum, cum damnata sit ea prop. ab Innocentio XI. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore*. Excipitur tantum caussa extremæ necessitatis, in qua satius est dubia adhibere remedia, quam nulla. 2°. In judicio caussarum temporalium in foro justitiæ; cum & illa damnata sit propositio: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*. 3°. In medendo, aut quandocumque timetur periculum damni alieni. 4°. Cum probabilitas tenuis est, licet revera probabilem opinionem faciat.

III. Illud etiam sapienter ab *Alexandro VII.* damnatum est axioma: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem*. Non ergo sufficit unus, aut alter junior auctor, ut opinionem probabilem efficiat, nec sufficit, aliquid nondum esse a Sede Apostolica rejectum, ut probabile dicatur.

IV. Ex principiis autem suis concludunt *Probabilistæ*, Sacerdotem in Sacramento Pœnitentiæ ministrando opinionem pœnitentis etsi minus probabilem sectari debere. Quod evidenter absurdum est, cum in omnibus judiciis reus sententiæ judicis stare debeat. Ceterum si pœnitens sit vir doctissimus, longe scientiam Sacerdotis antecedens, neque videatur ex pravo animi affe-

ctu

ctu opinionem secutus Sacerdoti contrariam ; poterit hic judicare, pœnitentis opinionem esse sua probabiliorem, licet hucusque minus probabilem judicaverit.

CAP. XXIII.

De peccatis, eorumque definitione, ac divisione.

Adv. QUoniam lex est humanorum actuum regula, & quidem a summo legislatore Deo lata, qui eam servari jubet ; violari vetat ; idcirco quod fit contra legem, ejusque rectam applicationem sive conscientiam, non modo malum est, quia naturæ rationali repugnat, verum etiam peccatum, & offensio Dei. Postquam igitur de lege, atque conscientia diximus, jam de peccatis dicendum est, quorum hic primo explicanda est natura, atque divisio.

PROPOSITIO

Peccatum recte definitur ab Augustino Lib. XXII. cont. Faust. Cap. 27. Dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam.

Prob. & explicatur definitio. 1°. Verba illa : *dictum, factum, vel concupitum* explicant genus, quod peccatum cum omnibus deliberatis actibus bonis, ac malis commune habet. 2°. Illa vero : *contra legem æternam Dei* explicant *differentiam* peccati a quocumque alio deliberato actu. Porro tum recta definitio est, *cum omni, & soli definito convenit*. At posita definitio omne peccatum complectitur ; nullum enim fingi peccatum potest, quod non a lege Dei æterna prohibeatur ; & id solum potest dici peccatum, sive offensio, & injuria Dei, quod est a lege Dei prohibitum. Ergo &c.

Sol-

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Peccatum originale, & quodcumque aliud *habituale* peccatum veram peccati rationem habet. Atqui non est neque dictum, neque factum, neque concupitum, cum non sit actus, sed *habitus*. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Veram peccati rationem habent, quia ex aliquo dicto, facto, vel concupito præterito, at *virtualiter* permanente ortum habent, *conc.* Secus, *neg.* Peccatum igitur *habituale*, ipsumque originale peccatum, quod habituale est, ideo veram peccati rationem habet, quia est aliquod dictum, factum, vel concupitum, vel ipsius singularis hominis, vel Adami, quod *virtualiter* perseverat in animo, illum maculans, ac deformans, donec macula illa per baptismum, aut pœnitentiam deleatur.

Objic. II. Peccatum omissionis vere peccatum est: Atqui peccatum illud non est actus, sed ipsius actus debiti negatio. Ergo.

℟. *Transeat min.* Quæstio enim est inter Theologos, utrum esse possit peccatum omissionis sine ullo *positivo* actu voluntatis, quo eligit non facere quod debet. Sed *data min. neg. cons.* Per ea enim verba: *dictum, factum, vel concupitum*, intelligitur etiam eorum actuum negatio. *Affirmatio, & negatio*, inquit S. Thomas 1*a.* 2*ae. Q. LXXI. art.* 6. *reducuntur ad idem genus, sicut in divinis genitum, & ingenitum ad relationem, ut Augustinus dicit in Libris De Trin. & ideo pro eodem est accipiendum dictum, & non dictum; factum, & non factum &c.*

Objic. III. Omnis humanorum actuum malitia in actu voluntatis sita est, ut supra diximus *Cap. VII.* Satis ergo erat definire peccatum, ut *Concupitum contra legem Dei*, sicut & ipse *Augustinus* illud definit *Lib. de duab. animab. Cap.* 12. *Peccatum est voluntas retinendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere.*

℟. *Dist. ant.* Sita est in actu interiori voluntatis; ita tamen ut actus interior reddatur ab actu exteriori vehementior, & cum illo unum actum efficiat, *conc.* Secus, *neg. Augustinus* autem ideo aliquando peccatum

ex

ex sola voluntatis perversitate describit, quia præcipue a voluntate, tamquam a principio, omnis actus bonitas, ac malitia oritur.

Objic. IV. Non omne peccatum est contra legem Dei æternam; nam etiam id, quod fit contra legem Dei positivam, aut contra legem humanam peccatum est, licet non sit a lege Dei æterna vetitum, nec sit prohibitum, quia malum; sed malum, quia prohibitum. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Ipsa enim Dei æterna lex servari jubet ordinem, ideoque jubet servari leges positivas, quæ vel ab ipso Deo, vel ab hominibus legislatoribus positæ sunt.

Objic. V. Peccatum veniale vere peccatum est. Sed ut inquit S. Thomas *1a. 2ae. Q. LXXIV. art. 9.* peccatum veniale *non est contra legem, sed præter legem*. Ergo.

℞. *Dist. min.* Non est contra legem absolute, & simpliciter, *conc.* Non est contra legem secundum aliquam rationem; *neg.* Legis ergo plenitudo est charitas, ideoque quod charitatem non destruit, ipsam legem non destruit, ac proinde dicitur non esse contra legem absolute; licet contra legem ipsam sit, si consideretur omnimoda legis perfectio, atque integritas. Sic filius, qui voluntati patris obsequitur, sed non tanta alacritate, ac prompti animi significatione, quantam optasset pater, non dicitur agere absolute contra patris voluntatem, sed contra illam agit, quoad obediendi modum.

PROPOSITIO II.

Varia est, ac multiplex peccatorum divisio.

Prob. enumeratione. Dividitur 1°. peccatum in *originale*, quod ex Adamo trahimus, & *personale*, quod propria peccantis voluntate committitur. De originali autem peccato quoniam satis egimus *Lib. V. Part. 4.* de *personali* tantummodo hic dicemus.

Dividitur 2°. peccatum *personale* in *actuale*, & *habituale*. Prius est ipse actus humanus æternæ legi con-

trarius; posterius vero est macula, ac reatus ex actu praeterito permanens.

3°. Rursus peccatum *actuale* ratione potentiae vel spiritus, vel corporis, per quam committitur, dividitur in peccatum cordis, oris, & operis: Prius est, quod sola voluntate fit, ut odium, haeresis &c. Alterum, quod lingua committitur, ut blasphemia, mendacium &c. Tertium, quod externo opere patratur, ut furtum, homicidium &c. Licet autem peccatum cordis non semper cum peccato oris, aut operis conjunctum sit; numquam tamen peccatum oris, aut operis sine peccato cordis esse potest, quod tamquam prior ejusdem peccati gradus in corde praecedit, ut S. Thomas advertit 1a 2ae. Q. LXXII. art. 2.

4°. Ratione vero *objecti* dividitur *actuale* peccatum in peccatum contra Deum, contra proximum, & contra seipsum. Quamvis enim omnia peccata contra legem Dei, ideoque contra Deum ipsum pugnent, tamen quia nonnullae virtutes *αμεσως* ad Deum ipsum referuntur, ut fides, spes, charitas, aliae ad proximum, ut justitia, misericordia &c. aliae denique ad seipsum, ut temperantia, fortitudo &c. ideo prout peccata variis illis virtutibus opponuntur, varia dicuntur esse ratione *objecti*.

5°. Ratione modi dividitur in *peccatum commissionis*, quo violatur praeceptum *negativum*, quod semper obligat; & omissionis, quo violatur praeceptum *affirmativum* loco, ac tempore opportuno, quo obligat.

6°. Ratione *subjecti* dividitur in carnale, & spirituale. Illud in carnali delectatione, ut gula, luxuria &c. est positum; hoc vero in spirituali perversa delectatione consistit, ut superbia, ira, invidia &c. Apostolus tamen *Galat. V.* omnia peccata vocat *opera carnis*.

7°. Dividitur in peccatum simpliciter dictum, & peccatum in spiritum Sanctum, quo scilicet repelluntur, aut impugnantur gratiae dona, ideoque remitti non posse dicitur neque in hoc saeculo, neque in futuro *Matth. XII.* sicut morbus insanabilis dicitur, cum aegrotus medicinam respuit, licet possit Deus illum mirabiliter sanare, & peccatorem ejusmodi convertere, quod raro accidit.

8°. Di-

8°. Dividuntur peccata in capitalia, & ea quæ ex capitalibus velut e fontibus oriuntur. Sunt autem ex Gregorio M. *Lib. XXXI. Mor. cap.* 31. peccata capitalia septem, superbia, avaritia, luxuria, ira, gula, invidia, & acedia.

9°. Dividitur etiam in peccatum ignorantiæ, infirmitatis, & malitiæ. Primum est, quod ex vincibili ignorantia vel juris, vel facti committitur; alterum, quod fit ex antecedente passione, tertium, quod ex libera ipsius peccati electione de industria committitur.

10. Celebris est peccati divisio in mortale, & veniale; de qua gravissima est inter catholicos, & hæreticos controversia.

11°. Nuperi vero quidam Theologi novam excogitarunt peccati divisionem in *Philosophicum*, & *Theologicum*. Peccatum *Philosophicum* appellant actum humanum naturæ rationali repugnantem: Theologicum vero actum humanum amicitiam Dei solventem, atque æterna pœna dignum. Et quidem omne peccatum utcumque gravissimum in eo, qui actu non cogitat de Deo dum peccat, dicunt esse peccatum *philosophicum*, quod nec amicitiam Dei dissolvit, nec æternam meretur pœnam. Quo principio posito, nullum erit fortasse peccatum theologicum, nec pœnis æternis dignum; quis enim dum peccat, de Deo actu cogitat? Merito igitur novam hanc doctrinam damnavit *Alexander VIII.* anno 1690. in ea propositione: *Peccatum Philosophicum, quantumvis grave in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non offensa Dei, nec peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

His explicatis peccati divisionibus, nos primo de *actuali*, deinde de *habituali* disseremus. Et de actuali quidem peccato, prætermissis aliis divisionibus, in quibus vel nulla controversia est, vel non tanta, ut rem faciat impeditam, atque obscuram, 1°. De divisione peccati actualis in *mortale*, & *veniale* disputabimus; 2°. Vanam illam confutabimus divisionem peccati philosophici, & theologici, qua nihil poterat excogitari pestilentius.

CAP. XXIV.

De peccato mortali, & veniali.

TRia sunt, quæ de hac divisione peccati scitu maxime necessaria, expendemus. 1°. Utrum revera extet ea peccatorum distinctio, ut alia mortalia sint, alia vero venialia. 2°. Qua in re sita sit inter mortale, ac veniale peccatum differentia. 3°. Quænam conditiones efficiant, ut peccatum censeri debeat mortale.

§. I.

Utrum vera sit peccati distinctio in mortale, & veniale.

Adv. I. Lutherani, & Calvinistæ negant, esse peccata natura sua venialia. Nam ut diximus *Lib. VII.* in eorum systemate concupiscentia mortale peccatum est, omnia hominum opera inficiens. Sed in justis, & prædestinatis propter eorum fidem, sive fiduciam in Deum, peccata illa non imputari docent: In infidelibus vero, ac reprobis imputari, & esse mortalia; ita ut non ex natura peccati, sed ex *subjecti* varietate peccata aut omnino non imputentur ad culpam ne levem quidem, aut imputentur in culpam mortalem æterna pœna expiandam. In eundem errorem impegisse videtur *Bajus* his propositionibus: *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est*, & *Nullum est peccatum natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam*. Quas propositiones cum aliis *Pius V. Gregorius XIII.* & *Urbanus VIII.* damnarunt, ut in eodem Libro diximus.

II. Joannes vero Gerson *Lib. De vita spirituali* & Almainus *Tract. III. cap.* 20. Joannes Roffensis *cont. art.* 32. *Lutheri* docuerunt, misericordiæ Dei esse tribuendum, quod peccata venialia non puniantur æterna pœna, quam natura sua mererentur. Quæ quidem doctrina a *Lutheri*, ac *Baji* systemate longe di-

stat.

stat. Non enim docent Auctores illi, concupiscentiam reddere omnia opera hominum peccata mortalia, quæ justis propter fidem non imputantur; imo agnoscunt peccata quædam, quæ charitatem natura sua non destruunt, nec Dei amicitiam dissolvunt, quæque ideo *venialia* dicuntur, quamvis putent, misericordiæ Dei tribuendum esse, quod vel in vita hominis, vel post mortem aliquando remittantur, nec puniantur æterna pœna.

PROPOSITIO I.

Est dogma fidei, dari peccata quædam natura sua mortalia, quædam autem venialia, quæ Dei amicitiam non dissolvunt, ideoque vera est distinctio peccatorum in mortalia, ac venialia.

Prob. I. ex Scripturis, in quibus 1°. quædam memorantur peccata a viris justis patrata, quæ tamen fuere mortalia, eosque justitia spoliarunt. Quis enim negaverit, peccatum Adæ, qui sine dubio justus erat ante peccatum, imo & prædestinatus, fuisse mortale, ut omnes docent Patres, & manifeste eruitur ex gravitate pœnæ? Quis dubitaverit, mortale fuisse peccatum *Davidis*, *Salomonis*, *Petri*, qui tamen ante peccatum justitiæ laude in Scripturis commendantur? 2°. Quædam e contrario peccata in se ipsis levia in Scripturis dicuntur, si cum aliis comparentur gravioribus. *Matth. VII. 3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? . . . . Hypocrita ejice primum trabem de oculo tuo, & postea videbis ejicere festucam de oculo fratris tui*. Levia autem ista peccata non dissolvere Dei amicitiam, patet non solum ex *oratione Dominica*, in qua omnes justi jubentur dicere; *Dimitte nobis debita nostra*; verum etiam ex ablutione pedum, qua Christus in ultima cœna significavit, viros etiam sanctitate insignes quasdam ex usu rerum terrenarum maculas contrahere, ut communiter Patres ablutionem illam explicant. Ergo non ex hominis con-

ditione, sed ipsa per se peccata sunt vel mortalia, quæ viros etiam justos sanctitate spoliant, ideoque & pœnis æternis addicunt; vel venialia, quæ ab ipsis justis admissa non eos justitia privant, ideoque nec vita æterna. Unde dicitur *Matth. V. 22. Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio; qui autem dixerit fratri suo raca, reus erit concilio; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*, quibus ex verbis patet, non omnia peccata gehennam ignis mereri.

Prob. II. ex PP. 1°. Origenes *Hom. XXXV. in Luc.* Tertullianus *Lib. De anima cap.* 17. Cyprianus *Lib. IV. Ep.* 2. aliique in verbis illis Christi Domini *Luc. XII. 59. Dico tibi; non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas*, per novissimum minutum intelligunt venialia peccata; quæ punientur quidem, sed non in æternum. 2°. Ambrosius *Serm. XX. in Psalm. CXVIII.* Hieronymus *Lib. II. cont. Jovin.* Gregorius M *Lib. IV. Dialog. cap.* 39. in verba illa Apostoli *I. Cor. III. 12. Si quis superædificaverit super fundamentum hoc* (nempe Christum) . . . *ligna, fœnum, stipulam* . . . . *salvus erit; sic tamen quasi per ignem*, docent, igne illo leviora peccata expiari, ac puniri; ita tamen ut æternam salutem non adimant. 3°. Augustinus *Enchirid. cap.* 22. *Non ideo*, inquit, *mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnumquam pro salute quorumdam mentimur. Peccatum ergo est, sed veniale, quod benevolentia excusat*. Et cap. 71. *De quotidianis brevibus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit*. Idem docet Concilium Milevitanum *Can. 6. 7. & 8.* Unde Tridentinum *Sess. VI. cap. 11. Licet*, inquit, *in hac mortali vita quantumvis Sancti & justi in levia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant; non propterea desinunt esse justi*.

Prob. III. ratione. 1°. Si peccata omnia gravia essent, quæ tamen justis non imputarentur, sequeretur, idem peccatum, in infideli quidem puniri pœna æterna, in justo vero nulla, ne levi quidem pœna plecti. Sed hoc absurdum est, cum, ceteris paribus, excusabilior sit infidelis, quam fidelis; unde inquit Apostolus *Heb. X. 29. Quanto magis putatis deteriora mereri*

sup-

supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? 2°. Quædam peccata natura sua charitatem destruunt, quædam vero non destruunt, sicut & inter homines quædam sunt, quæ amicitiam omnino dissolvunt, quædam vero inter amicos facile tolerantur. Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Scripturæ docent, omnibus quibuscumque peccatis deberi æternam pœnam. Sic *Jac. II.* 10. *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* At peccatum, quod veniale dicimus, revera peccatum est, & offensio; nam de his venialibus intelligunt catholici quod ait Joannes: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus I. Joan. I. 8.* & Jacobus *In multis offendimus omnes Jac. III. 2.* Ergo &c.

R. *Dist. maj.* Scripturæ docent, quibuscumque peccatis, quæ legis finem, nempe charitatem destruunt, deberi æternam pœnam, ita ut qui in uno offendit, quasi omnium reus evadat, *conc.* Quibuscumque peccatis, quæ charitatem non destruunt, ita ut ipsis justis charitate flagrantibus subrepant, *neg.* Finis ergo, sive plenitudo legis est charitas, cum omnia legis præcepta ex primo illo, ac maximo pendeant: *Diliges Dominum Deum tuum &c. & proximum tuum sicut teipsum;* ac proinde ille absolute peccare, offendere, ac violare legem dicitur, qui ab ultimo fine avertitur, ideoque charitatem destruit, ex qua cum pendeat universa lex, qui ita in uno offendit, ut charitatem extinguat, quasi totius legis violator æstimatur, ut explicat Augustinus *Epist. XXIX. ad Hieron.* Qui autem ita in aliquo offendit, ut ab ultimo non avertatur fine, ideoque nec charitatem abjiciat, ut accidit in veniali peccato, peccat quidem quodammodo, & offendit, sed non absolute, & simpliciter. Quod autem revera in peccato ve-

veniali non avertitur animus a fine ultimo, docebimus inferius.

Objic. II. Matth. V. 19. Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum, idest ut recte explicant *Chrysostomus*, & *Theophylactus*, excludetur omnino a regno cælorum; Ergo nulla sunt peccata adeo levia, quæ non dissolvant Dei amicitiam, ac pœnam æternam mereantur.

℟. *Neg. cons.* 1°. Minima enim mandata vocat ibi Christus, non quæ revera sunt minima, cum maxima ibi novæ legis mandata proponat, & veterem a falsis Pharisæorum interpretationibus vindicet, sed quæ minima Scribis, & Pharisæis videbantur, apud quos externa tantummodo legis violatio grave peccatum erat, non interna ejus violandæ voluntas; 2°. Non dixit tantum Christus *Qui solverit unum de mandatis istis minimis; sed qui solverit, & docuerit sic homines*, hoc est qui non solum illa violaverit, sed falsa etiam doctrina Evangelium impugnaverit, quod utique semper grave peccatum est, etsi revera de minimis mandatis ageretur. Ita hunc locum explicant Hieronymus *in Comment.* & Augustinus *Lib. I. De Serm. Dom. in monte cap. 16.*

Objic. III. cum Calvino in *Antidoto Conc. Sess. VI. cap. 12.* Maximum est, & primum mandatum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua Matth. XXII. 37.* At quicumque vel levissime offendere videtur, non diligit Deum ex toto corde; in tota anima; in tota mente; alioquin nulla in ejus animum vitiosa cogitatio potuisset obrepere. Ergo violat maximum, & primum mandatum, ideoque finem destruit, & fundamentum legis, & graviter peccat.

℟. *Dist. maj.* Maximum, ac primum mandatum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, nihil ei anteferendo, aut exæquando, *conc. Diliges &c.* actu continuo, ac vehementissimo, qui omnes alias excludat subrepentes cogitationes, *subdist.* Et hoc mandatum est tamquam finis in patria obtinendus; ad quem totis viribus tendere debemus in via, *conc.* Mandatum

est

est in hac vita perfecte exequendum, *neg.* Itaque diligere Deum ex toto corde, quantum fert status viatoris; ille dicitur, qui Deum super omnia diligit, licet ei aliquando venialia peccata subrepant; unde etiam de *David* dicitur *III. Reg. XIV.* 8. quod secutus est Deum *in toto corde suo*; cum tamen nemo dixerit, eum ab omni culpa fuisse immunem. Præcipitur tamen nobis, ut renovati de die in diem toto conatu nitamur ad eum finem pervenire in patria, ut Deum amore perfectissimo diligamus.

Objic. IV. Per ablutionem pedum in ultima Cœna *Joan. XIII.* significare voluit Christus peccatorum etiam levium purgationem, ut post *Augustinum* docet *Bernardus Serm. De Cœna Dom.* Atqui Christus Petro dixit; *si non lavero te, non habebis partem mecum.* Ergo peccata utcumque levia videantur, a regno cœlorum excludunt, ideoque mortalia sunt.

℟. *Dist. min.* Christus ait; *si non lavero te, non habebis partem mecum* propter inobedientiam, *conc.* Propter ipsam peccatorum levium naturam, *neg. Dist.* etiam *cons.* Peccata utcumque levia excludunt a regno cœlorum, donec purgentur, *conc.* In æternum, *neg.* Duabus itaque rationibus Christus ita Petrum affatus est, 1°. quia si Petrus, Christi voluntate perspecta, obstinate restitisset, peccasset graviter; 2°. quia peccata utcumque venialia, donec vel in hac vita, vel in igne purgatorio expientur, sine dubio excludunt a regno cœlorum, in quod *nihil coinquinatum intrabit Apoc. XXI. 27.*

Objic. V. Basilius in *Quæst. brev. explicatis Quæst. IV. & Quæst. CCXCIII.* asserit, in novo Testamento nullam inveniri differentiam gravium, ac levium peccatorum; ideoque nullum peccatum esse parvum, dicente Apostolo generatim de omni peccato; *stimulus mortis peccatum est.* Ergo, &c.

℟. 1°. Opus illud merito esse eruditis suspectum, falsoque videri magno *Basilio* suppositum, cum nonnulla habeat aliis *Basilii* scriptis contraria; tribuendumque potius *Eustathio Sebasteno*, cujus errores in Concilio Gangrense sunt damnati. Et quidem veteres huic *Eusta-*

stathio opus illud tribuisse, *Sozomenus*, & *Nicephorus* auctores sunt. (a).

R. 2°. Quisquis ejus operis sit auctor; nihil aliud voluit, nisi peccata nulla esse contemnenda ut parva, praesertim a Christianis, qui novum Testamentum majoris perfectionis profitentur, multo magis vero a Monachis, quibus ad perfectiorem vitam informandis liber ille compositus est. Hoc & nos libenter concedimus, & profitemur; imo quisquis de peccatis venialibus aut scribit, aut loquitur, hanc debet adhibere cautionem, ne dum peccatorum venialium naturam explicat, scandalo sit lectoribus, aut auditoribus, quasi illa levia & contemnenda mala sint, cum tamen si in seipsa spectentur, grande sint malum. Displicent enim Patri amantissimo, animam reddunt quasi scabie infectam, magnis punientur in altera vita cruciatibus; & quod maxime formidandum est, disponunt paulatim, si contemnantur, ad mortale peccatum, & ad aeternam damnationem. Imo omnium ferme damnatorum ruina a peccato aliquo veniali orta est; ita ut qui in veniale aliquod peccatum labitur, trepidare debeat, ne illud sit primus ad aeternam perniciem gradus.

PROPOSITIO II.

Peccata venialia non merentur natura suâ pœnam aeternam, ideoque non uni misericordiae Dei tribuendum est, quod revera aeterna pœna non puniantur.
Est *contra Gersonem*.

Prob. Peccata, quae non auferunt homini justo adoptionem filii Dei, non merentur natura sua pœnam aeternam; quandiu enim homo filius Dei manet, jus ha-

(a) Sozomenus *Lib. III. Hist. cap.* 13. Nicephorus *Lib. IX. cap.* 16. *et Lib. XIII. cap.* 29.

habet ad hereditatem æternam aliquando possidendam; ut arguit Apostolus *Rom. VIII.* 17. *Si filii, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Atqui peccata venialia adoptionem filii Dei homini justo non auferunt. Nam illi, de quibus ait Joannes *I. Joan. I.* 8. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*, adhuc tamen filii Dei vocabantur, & erant, ut testatur idem Joannes *I. Joann. III.* 1. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus . . . Charissimi nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus.* Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Minima opera bona justi præmium æternum merentur; Ait enim Christus *Matth. X.* 42. *Quicumque dederit uni ex minimis istis potum aquæ frigidæ non perdet mercedem suam.* Ergo & minima peccata merentur ipsa per se pœnam æternam.

℞. *Neg. cons. & parit.* 1°. Quia dare mercedem superabundantem, liberalitatis, & misericordiæ Dei est, ideoque laudabile; at reposcere pœnas peccato majores, & spoliare filium adoptivum hereditate sine tali culpa, quæ adoptionem destruit, injustitiæ est, ideoque vituperandum. 2°. Quia opera justi ex charitate facta, etsi minima videantur, non minima sunt, cum ex persona, quæ membrum Christi est, & ex principio, ac fine nobilissimo oriantur. At minima peccata cum non auferant justo dignitatem filii Dei, & membri Christi, nec destruant charitatis radicem, merito minima æstimantur, si cum mortalibus comparentur.

Objic. II. Augustinus *Epist. XXIX. ad Hieron. Cum Rex*, inquit, *Justus sederit in throno, quis gloriabitur, castum se habere cor? aut quis gloriabitur, mundum se esse a peccato? quæ igitur spes est, nisi superexaltet misericordia judicium?* Et *Lib. IX. Confes. cap. ult. Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam.* Ergo uni misericordiæ Dei tribuendum est, quod peccata venialia æterna non plectantur pœna.

℞. *Neg. cons.* In laudatis enim locis docet *Augustinus*, neminem gloriari posse ante justum judicem, se esse

esse mundum a peccato vel mortali, quod sæpe ipse homo non cognoscit, vel saltem veniali; ideoque si Deus ad apices justitiæ suæ pœnas exigeret, vehementer esse homini trepidandum. Nam si peccato lethali, quod ipse nescit, obnoxius est; pœnis æternis addicetur; sin peccatis tantummodo venialibus; licet non puniatur in sempiternum, cum peccata illa charitatem non destruant: ut ibidem docet *Augustinus*, tamen si remota misericordia puniatur, tanta erit Purgatorii ignis pœna, quæ mala omnia vitæ hujus, quæ excogitari possint, exsuperet. *Salvus erit, quasi per ignem; gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita*, ut inquit in *Psalm. XXXVII.*

Objic. III. Malum culpæ etiam levissimæ majus est quacumque pœna; alioquin ad vitandum grave aliquod malum liceret peccatum veniale committere; quod repugnat; si enim liceret, non esset amplius peccatum. Ergo potest Deus, si misericordia uti nolit, peccata etiam levissima æterna pœna punire; ideoque uni est misericordiæ tribuendum, quod ita non puniat.

℞. *Neg. cons.* Quamvis enim malum pœnæ, quod non est malum *simpliciter*, *sed secundum quid*, nempe malum ipsi patienti, minus sit quacumque etiam levi culpa, quæ simpliciter malum est, non sequitur tamen, eadem pœna puniri posse levia, ac gravia peccata. In pœnis enim infligendis non æqualitas pœnæ cum culpa, sed proportio spectanda est, ut gravior culpa graviori pœna plectatur, leviori levior. ac proinde si peccatum, quod charitatem destruit, hominemque privat adoptione filii Dei, punitur æterna pœna, ac privatione hereditatis, quæ adoptioni debebatur; peccatum veniale, quod adoptionem illam non destruit, temporali pœna plecti debet, ne idem sit simul filius, & exheres.

Objic. IV. Si Deus peccatum veniale numquam remitteret, in æternum punire posset, ut patet in damnatis, in quibus Deus non solum mortalia, sed etiam venialia peccata in æternum punit. Atqui ex misericordia Dei est, quod Deus peccata venialia per gratiam suam ex meritis Christi remittat. Ergo &c.

Dist.

Dist. min. Ex misericordia sola, *neg.* Ex misericordia simul, & justitia, *conc.* Cum ea sit venialium peccatorum natura, ut ipsa per se charitatem, & adoptionem filiorum Dei non destruant, est quidem misericordiæ Dei, ut per gratiam ex meritis Christi justus peccata venialia aut in hac vita deleat, aut in altera vita suffragiis sanctorum adjutus non tantum luat, quantum ex justitia deberet; abbreviato scilicet pœnarum tempore, ac modo. Sed non est hoc solius misericordiæ Dei, tum quia justus ex Dei promissionibus talem misericordiam meretur, ut advertit *Augustinus*, qui *Lib. De corrept. & grat. Cap.* 13. ait, misericordiam Dei reddendam esse bonis justorum meritis; tum quia si Deus nullam justo gratiam largiri vellet ad venialia delenda ante mortem, velletque omnino totam pœnam ipsis debitam a justo reposcere, non posset sempiternam, sed temporalem tantum pœnam exigere, ne filium adoptivum in sempiternum hereditate privaret. Quod ergo in damnatis Deus peccata venialia æterna pœna plectat non ex ipsius peccati venialis natura proficiscitur, sed *per accidens* ex conditione *subjecti*, quod nullius boni operis, aut charitatis capax est.

§. II.

Qua in re sita sit inter peccatum mortale, ac veniale differentia.

Adv. Quamvis constet inter Catholicos distinctio peccatorum lethalium, ac venialium, non æque inter Theologos convenit, qua in re illa distinctio sita sit; Scotus enim *in I. Dist. XI. quæst.* 1. opinatur, in eo peccatum mortale a veniali discerni, quod prius pugnet contra præceptum aliquod, posterius contra consilium. Alii putant, in eo distingui, quod peccatum mortale pœnæ æternæ reatum inducit, veniale vero pœnæ temporalis; alii alia excogitarunt discrimina.

PRO-

PROPOSITIO

Peccatum mortale in eo a veniali distinguitur, quod prius sit aversio a Deo, & conversio ad creaturam tamquam ad finem ultimum; posterius vero sit quidem conversio ad creaturam, salvo tamen aliquo ordine ad Deum, tamquam ad ultimum finem.

Prob. In eo res quælibet a se invicem distinguuntur, quod illarum naturam constituit. Atqui natura peccati mortalis sita est in aversione a Deo, & conversione ad creaturas, tamquam ad ultimum finem; peccati vero venialis in conversione ad creaturas, salvo tamen aliquo ordine ad Deum ut ad ultimum finem. Nam in eo sita intelligitur natura rei, quod primum in re ipsa consideratur, ex quo, tamquam ex radice omnes rei ipsius proprietates manare intelliguntur. Atqui aversio a Deo, & conversio ad creaturas, tamquam ad finem ultimum, est primum illud, quod in peccato mortali consideratur, ex quo velut ex radice omnes ejus proprietates manant: in peccato vero veniali conversio ad creaturas, salvo ordine aliquo ad ultimum finem. Ergo &c.

Prob. min. quoad 1m. part. Præcipuæ peccati mortalis proprietates sex numerantur a Theologis. Nam 1°. charitatem destruit. 2°. Est offensio Dei quodammodo infinita. 3°. Animæ mortem spiritalem infert. 4°. Malum quodammodo infinitum animæ affert. 5°. Est malum sua natura irreparabile. 6°. Reum facit hominem pœnæ æternæ. Atqui hæc omnia ex ipsa aversione a Deo, & conversione ad creaturam, tamquam ab radice manare intelliguntur. Ergo ipsa aversio, & conversio est peccati mortalis natura.

Et 1°. quidem ex aversione illa, atque conversione destructio charitatis consequitur. Charitas enim est conjunctio cum Deo (amor enim amantem cum amato conjungit), & omnia ad ipsum Deum refert, ut ad ultimum finem; aversio vero a Deo sejungit, & omnia refert ad creaturam, nempe ad peccantem ipsum ut

ut ad ultimum finem; ac proinde ex adverso cum charitate pugnat, ita ut simul cum illa esse non possit. Unde qui mortale peccatum admittunt, idololatræ, vocantur *I. Reg. XV. 23. Quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere*. Colos. III. 5. *avaritia est idolorum servitus*, quia scilicet homo seipsum quasi Deum facit, ultimum finem in seipso constituens. Porro destructa charitate, quæ aliarum virtutum moralium in justificatione infusarum fundamentum erat, ut *Lib. VII. cap. 20.* diximus; virtutes ipsæ destruuntur.

2°. Ex aversione a Deo sequitur offensio Dei quodammodo infinita: Nulla enim major esse injuria potest, quam rationem ultimi finis, sive divinitatem ipsam Deo auferre conari, eamque in creatura constituere; quæ quidem injuria cum crescat pro ratione personæ læsæ, ac vilitate lædentis, ut in *Lib. VI.* explicavimus, est infinita vel intrinsecus, vel extrinsecus ratione *objecti* (de hoc enim disputant Theologi), vel saltem ordinis est superioris, & quodcumque malum excedit.

3°. Ex aversione a Deo mors animæ spiritalis infertur; sicut enim moritur corpus cum ab anima sejungitur, quæ vita est corporis, illud movens, ac regens; sic moritur anima cum a Deo sejungitur, qui est animæ vita spiritalis, illam scilicet Spiritu Sancto ad actus supernaturales, ac *meritorios* incitans, ac movens.

4° Malum animæ infertur per aversionem a Deo quodammodo infinitum; privatio scilicet summi boni, ac infiniti.

5°. Malum illud natura sua irreparabile est. Sicut enim mors corporis naturaliter reparari non potest, extincto scilicet principio vitali; ita nec animæ mors, postquam principium spiritalis vitæ ab illa recessit, natura sua reparari potest. *Qui peccando avertitur ab ultimo fine, quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus*, inquit S. Thomas, 1a. 2ae, *Q. LXXII, art. 5.*

6°. Denique pœna æterna ex aversione a Deo consequitur, tum quia aversio illa injuriam Deo infert quo-

quodammodo infinitam; vel saltem superioris ordinis; ut paulo ante diximus, ideoque illi pœna infinita saltem quoad durationem respondere debet; tum quia aversio a Deo, ut mox ostendimus, natura sua irreparabilis est, ideoque quandiu perdurat, perdurat autem natura sua in æternum, tamdiu puniri debet. Ergo &c.

Prob. 2°. *min. quoad* 2*m. part.* Licet peccatum veniale sit inordinatus amor actualis creaturæ, qui non refertur, nec referri potest ad ultimum finem Deum, non tamen impedit, quominus is, qui venialiter peccat, habitu referat seipsum ad Deum, quem habitu diligit ut ultimum finem; ac proinde peccatum veniale est conversio ad creaturam, salvo tamen aliquo ordine, saltem *habituali* ad Deum, ut ad finem ultimum. Quod quidem S. Thomas sæpe repetit, ac ponit ut certum. Ait enim 1*a.* 2*ae.* *Q. LXXXVIII. art.* 1. *Veniale peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriam Dei, sed solum actualem*. Atqui ex hoc sequuntur omnes peccati venialis proprietates. Nam 1°. servato aliquo ordine ad Deum, ut ad finem ultimum, non solvitur amicitia Dei, nec destruitur charitas, ideoque nec reliquæ virtutes morales infusæ. 2°. Non infertur Deo infinita injuria, cum ei non auferatur ratio finis ultimi. 3°. Cum non solvatur Dei amicitia, nec charitas destruatur, non recedit Deus ab anima, ideoque non sequitur spiritalis mors animæ. 4°. Nec malum infinitum animæ infertur, cum non amittatur infinitum bonum, sed finitum, ipse scilicet charitatis fervor. 5°. Malum illud non est sua natura irreparabile; sicut enim corporis morbus, qui principium vitæ non destruit, ex principio vitali adhuc manente, sanari potest, sic manente spiritali vita animæ, veniale peccatum reparari potest. 6°. Denique pœnam infinitam non meretur, cum non solvatur amicitia Dei, nec auferatur adoptio filii Dei. Ergo &c.

Hæc autem luculenter illustrat S. Thomas 1*a.* 2*ae.* *Q. LXXII. art.* 5. *Deordinatio*, inquit, *mortis, quæ est per remotionem principii vitæ, est irreparabilis secundum naturam, inordinatio autem ægritudinis reparari potest, propter id, quod salvatur principium vitæ. Similiter autem*

tem est in his, quæ pertinent ad animam · Nam *in speculativis qui errat circa principia, impersuasibilis est; qui autem errat, salvatis principiis, per ipsa principia revocari potest. Et similiter in operativis, qui peccando avertitur ab ultimo fine, quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter æternaliter puniendus, qui vero peccat citra aversionem a Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia salvatur principium, & ideo dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat, ut mereatur interminabilem pœnam.*

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Nemo peccans averti vult a Deo, eique rationem ultimi finis auferre, & in creatura constituere. Ergo non in eo constituenda est natura peccati mortalis.

℞. *Dist. ant.* Nemo id vult *formaliter*, *conc.* Nemo id vult *implicite*, & per interpretationem (*a*) *neg.* Qui ergo voluntatem Dei absolute præcipientis contemnit, & voluntati suæ postponit, revera ultimum finem suum in creatura constituit, quam diligit plusquam Dei voluntatem, ideoque plusquam Deum, etsi id expresse non intendat.

Objic. II. Qui peccat ex ignorantia vincibili, putans scilicet obsequium se præstare Deo, cujusmodi multos fore prædicit Christus *Joan. XVI. 2.* Ecclesiæ persecutores, is utique non seipsum diligit plusquam Deum. Unde Chrysologus *Serm. CLVII.* de Paulo adhuc Ecclesiæ persecutore ait: *In Deum Dei amore peccabat.* Ergo.

℞. *Neg. ant.* Quod enim vel ex ignorantia vincibili, vel ex inordinato zelo committitur, ex amore creatu-

(a) Schol. *interpretative*.

ræ procedit . Ex eo enim amore fit, ut quis negligat quærere, quæ scire debet.

Objic. III. Si is, qui peccatum mortale admittit, ultimum finem suum in creatura constitueret, in ea certe constitueret creatura, propter quam peccat, seu quæ peccati *objectum* est. Atqui id falsum est. Neque enim avarus, aut fur *ex. gr.* refert omnia ad pecuniam, ut ad ultimum finem, quod manifestum est in eo, qui furatur, ut homicidium patrare possit. Ergo.

℟. Missis variis Theologorum responsionibus, *neg. maj.* Creatura enim, in qua peccator ultimum constituit finem, non est peccati *objectum*, sed ipse peccans, cum peccator ad suam ipsius cupiditatem explendam referat, quod peccando diligit. *Finis ultimus* inquit S. Thomas *in II. Dist. XLII. Q. 2. art. 1. in amore commutabilium bonorum est ipse homo, propter quem alia quærit. Et ideo si radix peccati accipiatur ex parte ipsius peccantis erit una; si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter seipsum peccans quærit, erunt plures.* Quod ex *Augustino* desumtum est, qui peccatum ait esse *amorem sui usque ad contemtum Dei.*

Inst. Si peccator omnia referret ad seipsum, non esset amicitiæ capax, quæ est amor amici propter ipsum. Atqui hoc est absurdum. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Non esset capax amicitiæ proprie dictæ, quæ procedit ex charitate, qua optamus amicis summum bonum, *conc.* Non esset capax amicitiæ improprie dictæ, quæ procedit ex amore sui ipsius, *neg.* Qui ergo non ex charitate diligit, is utique amicum diligit propter seipsum; & si quando videatur optare bonum amico, seipsum in amico diligit, quem considerat, ut alterum se:, *Amantes amicum*, inquit Aristoteles *Lib. IX. Ethic. cap. 5. id amant, quod sibi ipsis est bonum.*

Objic. IV. In eo dicitur homo averti a Deo, quod legem Dei præcipientis contemnit, suæque voluntati postponit. Ergo potius peccati mortalis natura sita est in contemtu, ac violatione legis.

℟. *Dist. ant.* Et hic legis contemtus, ac violatio signum est, & effectus aversionis a Deo; *conc.* Est aver-

aversionis causa, *neg.* Ex aversione igitur a Deo legis violatio consequitur; non enim quis legem violaret, nisi voluntatem suam voluntati omnipotentis præferret, ac proinde semper aversio a Deo intelligitur ordine prior quacumque alia peccati mortalis proprietate.

Objic. V. Etiam in peccato veniali ultimus finis in creatura constituitur. Nam quicumque humanus actus ad aliquem finem ultimum refertur, ut supra *Cap.* 4. ostendimus. Atqui finis ultimus peccati venialis non est, nec potest esse Deus. Est igitur creatura.

℟. *Dist. cons.* In peccato veniali finis ultimus in creatura constituitur aliquo pacto, sive, *secundum quid*, *conc.* Omni modo, sive absolute, & simpliciter, *neg.* Quamvis enim peccatum veniale referatur actu ad creaturam, nempe ad ipsum, qui peccat, nec ulterius ad Deum referri possit, non impedit tamen, quominus ipse peccans referat habitu seipsum ad Deum, ut ad finem ultimum, ut patet in homine justo, qui licet leviter offendat, ita tamen est habitu ad Deum ordinatus, ut paratus esset etiam mortem subire, ne a Deo averteretur.

Inst. Ergo in eo, qui non est justus, nec habitu refert seipsum ad Deum, ultimus finis peccati venialis absolute, & simpliciter est creatura.

℟. *Neg. seq.* Cum enim levior culpa non ejus sit naturæ, ut excludat relationem *habitualem* ipsius peccantis ad Deum, affirmari non potest, peccatum veniale in eo, qui justus non est, absolute, & simpliciter ad creaturam referri ut ad finem ultimum; possec enim ille, si vellet, seipsum ad Deum ordinare, ac referre. Porro finis ultimus absolute, & simpliciter ille dicitur, qui non solum non refertur ad aliud, sed & omnem relationem ad alium finem excludit. Talis est creatura respectu ejus, qui lethale peccatum admittit; ita enim seipsum diligit, ut Deo absolute præcipienti anteponat.

Corollaria.

I. Ergo peccatum mortale, ac veniale inter se *specie* differunt. Illi enim actus specie differunt, quorum ultimi fines, seu *objecta formalia* differunt. At peccatum mortale finem ultimum absolute, & simpliciter habet in creatura, et excludit, ac destruit charitatem, sive ordinem ad Deum, non item peccatum veniale Ergo. &c.

II. Ergo unus, idemque actus non potest ex veniali mortale fieri, neque ex mortali evadere veniale. Cum ergo aliquis actus, qui ante sufficientem advertentiam, aut materiæ gravitatem, aut temporis circumstantiam venialis erat, dicitur fieri mortalis post sufficientem advertentiam, aut postquam materia paulatim aucta evadit gravis, aut mutata est circumstantia temporis; non unus idemque censendus est, sed duplex actus. Prior enim, qui erat ante sufficientem advertentiam, aut materiæ gravitatem, nondum pervenerat usque ad contemtum Dei, ideoque nondum finem ultimum in creatura ponebat, quod facit posterior actus. Theologi tamen passim ajunt, peccata venialia in iis causis *per accidens* fieri mortalia, quem loquendi morem compendii gratia retinebimus.

III. Ergo plura venialia peccata, utcumque numero multiplicentur, non efficiunt unum mortale peccatum; quæ enim *specie* differunt, utcumque multiplicentur, non possunt in se invicem commutari. Videtur quidem variis in locis *Augustinus* contrarium affirmare, ut in *Tract. I. in Epist. Ioan. Ista*, inquit, *levia, quæ diximus, noli contemnere. Si contemnis quando appendis, expavesce quando numeras. Levia multa faciunt unum grande. Multæ guttæ implent flumen. Multa grana faciunt massam*. Quibus similia docet *Conc. III. in Psal. CXVIII Epist. CVIII. al. ad Seleucian. Tract. XII. in Joan. et al.* Sed ea S. Thomas *1a. 2ae. Q. LXXXVIII. art.* 3. recte explicanda ostendit eo sensu, quod levia peccata, si negligantur, ad mortale peccatum, atque æternam damnationem disponunt. *Qui enim spernit modica, paulatim decidet Eccli. XIX.* 1. Unde inquit Gregorius *Lib.*

Lib. X. Moral. Cap. 14. *Si curare parva negligimus, insensibiliter seducti, confidenter etiam majora perpetramus.*

Scholion.

I. Quamvis dogma fidei sit, esse quædam peccata mortalia, quædam venialia; tamen quodnam peccatum mortale, quodnam veniale sit; difficile est definire. Inquit enim Augustinus *Lib. XXI. De Civ. cap.* 27. *Sed quæ sint ipsa peccata, quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum est invenire, periculosissimum definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum inde satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui, et fortassis propterea latent, ne studium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigrescat.* Quæ verba recentiorum quorundam Theologorum confidentiam damnant, qui in unaquaque re quid mortale, quid veniale sit, nullis sæpe rationibus audacter pronunciant. Quapropter idem Augustinus *Enchir. Cap. LXXVIII.* id ex divina auctoritate dijudicandum docet: *Quæ sint levia, quæ gravia peccata non humano, sed divino sunt pensanda judicio*; nimirum ex Scripturis, præsertim Novi Testamenti, Traditione, Ecclesiæ definitionibus. *Non afferamus*, inquit *Lib. II. De Bapt. stateras dolosas, ubi appendamus quod volumus, & quomodo volumus pro arbitrio nostro, dicentes: hoc grave, hoc leve est, sed afferamus divinam stateram de Scripturis Sanctis, tamquam de thesauris dominicis, et in illa quid sit gravius appendamus, imo non appendamus, sed a domino appensa recognoscamus.*

II. Quoties igitur in Scripturis, aut traditione, res aliqua prohibetur sub gravi pœna, quæ aliquando exprimi solet verbo *Vae*, mortale peccatum judicandum est. Item si quid humanis legibus sub gravi pœna vetatur, ex ipsa pœnæ gravitate grave putandum est. Præterea quæ natura sua grave damnum aut ipsi operanti, aut alteri inferunt, pro gravibus habenda sunt. Denique ubi nulla hujusmodi indicia suppetunt, communis patrum, ac Theologorum spectandus est consensus, a quo recedere temerarium est, vel verisimilior ratio fidei principiis innixa. Sed ut major quoad fieri potest

 huic

huic rei satis obscuræ lux addatur, videamus, quænam conditiones ad peccatum mortale necessariæ sint.

§. III.

Quænam conditiones ad mortale peccatum necessariæ sint.

Adv. I. Quoniam mortale peccatum actus humanus est, ultimum finem Deo auferens, atque in creatura constituens; duo sunt ad illud necessaria, 1°. sufficiens *advertentia*, ut Scholæ ajunt, sive animadversio, & liber consensus, qui ad humanum actum requiritur. 2°. Talis materiæ gravitas, ex qua recte judicari possit, hominem voluntatem Dei absolutam contemnere, ac suæ voluntati postponere. Si una ex his conditionibus deficiat, non mortale peccatum erit, sed ad summum veniale. Hinc mendacium jocosum, aut levis materiæ furtum, etsi ex plena *advertentia*, & libero voluntatis consensu fiant, venialia tamen propter materiæ levitatem peccata sunt. Contra vero turpis delectatio, gravis vindictæ appetitus &c. si non ex sufficienti *advertentia*, ac libertate procedunt, ut in semidormientibus, aut in subitis accidit motibus animi, quamvis materia gravis sit, venialia tamen æstimanda peccata sunt.

II. Sed *advertentia* duplex distinguenda est. Vel enim refertur ad *objectum*, vel ad *objecti* malitiam; & hæc rursus vel *actualis* est, qua quis actu malitiam *objecti* cognoscit, & vult, vel *virtualis*; qua quis etsi non advertat, potest tamen, ac debet advertere: & rursus vel plena, ac perfecta; vel *semiplena*, atque imperfecta.

III. Quod igitur ad peccatum mortale aliqua requiratur *advertentia*, non solum ad objectum ipsum, verum etiam ad objecti malitiam, & quidem plena; in confesso est apud omnes Theologos contra Jansenium, qui *Lib. II. De statu nat. lapsæ* contendit, solam *advertentiam* ad *objectum* ipsum sufficere ad mortale peccatum, saltem in rebus lege naturali prohibitis. Requiritur quidem aliqua *advertentia*, sive cognitio, alioquin non erit humanus actus, ideoque nec peccatum; requiritur vero

ad-

advertentia plena, ac perfecta; alioquin non erit perfecta, & consummata aversio a Deo, propter quam non est putandum, velle Deum filium suum adoptivum in sempiternum damnare.

IV. Sed quæstio est, utrum sufficiat *advertentia virtualis* ad malitiam objecti, an vero requiratur *actualis*. *Vasquez* enim primus omnium affirmavit, non sufficere ad mortale peccatum *virtualem advertentiam*, sed necessariam esse *actualem*, qua scilicet quis *objecti* malitiam reipsa, sive *actu* advertens, illud tamen eligit. Quæ quidem doctrina, utpote ad peccata excusanda idonea, *probabilistis* ceteris valde arridet.

V. Ulterius autem progressi nonnulli, aliam peccati distinctionem comminiscentes in *Philosophicum*, & *Theologicum*, de qua supra diximus, contendunt, ad peccatum mortale, quod amicitiam Dei dissolvit, cogitationem requiri *actualem*, non solum de *objecti* malitia, verum etiam de Deo, qui illud prohibet, ita ut si quis *objecti* malitiam advertens, actu de Deo non cogitet, peccet ille quidem *philosophice* contra naturam rationalem, non tamen *theologice* contra Deum, nec ejus amicitiam dissolvat.

VI. Jam vero quod ad mortale peccatum gravitas materiæ requiratur, omnes Theologi consentiunt. Sed materiæ gravitas non solum ex rei quantitate æstimanda est, ut in magni momenti furto, verum etiam ex fine gravi, quo res præcipitur, aut prohibitur. Sic parva res erat pomum, quod Adam contra præceptum Domini comedit, sed finis præcepti, quo Deus obedientiam exerceri volebat ab homine, quem tantis donis cumulaverat, utique gravis erat, ideoque gravem inobedientiæ materiam faciebat. His explicatis, de *advertentia*, consensu, ac materiæ gravitate ad mortale peccatum necessariis, quid sit sentiendum, sequentibus propositionibus exponimus.

PROPOSITIO I.

Ad mortale peccatum non requiritur advertentia actualis, qua quis vel de malitia operis, vel de Deo actu cogitet, aut suspicetur, aut subdubitet, sed sufficit virtualis.

Prob. I. ex Script. 1°. Christus enim *Luc. XXIII.* 34. de interfectoribus suis ait: *Nesciunt quid faciunt.* Et *Joan. XVI.* 2. prædicit Apostolis: *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* Talis erat Paulus, qui de se ait *Act. XXVI.* 9. *Ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere.* 2°. De viris maxime scelestis dicitur *Psal. IX. Non est Deus in conspectu ejus*; & Psalm. XLIX. *Intelligite hæc qui obliviscimini Deum.* Atqui nemo sanus dixerit, aut non peccasse graviter Christi interfectores, & persecutores Ecclesiæ, aut scelestos illos, qui Deum obliviscuntur. Ergo &c.

Prob. II. ratione. Si ad peccatum mortale necessaria *actualis advertentia* esset ad actus malitiam, & ad prohibentem Deum, sequeretur 1°. eos, qui excusso omni Dei timore, immania scelera sine ullo scrupulo, imo pacata conscientia perpetrant, immunes a peccato esse, vel tanto levius peccare, quanto magis iniquitatem quasi aquam bibunt, ita ut voluntaria illa cæcitas, & effrænis libido peccandi sit eis privilegium, quod eos a peccato excuset. 2°. Eos, qui longa peccandi consuetudine obcalluerunt, & obduruerunt, non peccare amplius; cum ejusmodi homines non amplius se peccare advertant, aut de Deo in actu peccati cogitent; *peccata enim quamvis magna, & horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parva, aut nulla esse creduntur*, ut ait Augustinus *Enchir. Cap.* 8. 3°. Atheos, & Epicureos, qui Deum aut nullum esse, aut non curare res humanas putant, minime peccare. 4°. Imo nec homines Christianos illos quidem, sed vel imperitos,

tos., vel cupiditate deceptos, qui aliorum exemplis graviora peccata committunt, nihil mali suspicantes. Atqui hæc omnia absurda esse, nemo non videt, nemo non exhorret. Ergo &c.

Prob. III. non solum ex definitione *Alexandri VIII.* contra peccatum *philosophicum*, quam supra recitavimus, verum etiam ex censura Cleri Gallicani, qui duas has propositiones damnavit, primam anno 1641. *Numquam peccatur, nisi prævia peccati cognitione animus illustretur, ejusque vitandi studio stimuletur*; alteram anno 1700. *Si peccatores consummatæ malitiæ, cum blasphemant, & flagitiis se immergunt, non habent conscientiæ stimulos, & mali, quod agunt notitiam . . . propugno, eos hisce actionibus non peccare*. Accedit novitas doctrinæ, quæ falsitatis præjudicium est, & communis adversus eam consensio Theologorum. Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

Objic. I. *Joan. IX.* 41. Ait Christus Pharisæis: *Si cæci essetis, peccatum non haberetis*. Ergo ubi *actualis* ad peccatum *advertentia* non est, ibi non potest esse peccatum.

℟. *Neg. cons.* 1°. quia qui *virtualem advertentiam* habet, cæcus dici nequit, cum ejus cæcitas voluntaria sit; 2°. quia sensus verborum Christi ex consequentibus manifestum est; subdit enim: *nunc vero dicitis, quia videmus, peccatum vestrum manet*. Ex quibus patet, etiam in superiori membro intelligendum esse verbum dicendi; hoc est si diceretis, & agnosceretis, vos esse cæcos, non haberetis peccatum, quia qui suam cæcitatem agnoscit; facile edoceri potest; nunc autem dicitis quia videtis, hoc est non agnoscitis cæcitatem vestram, idcirco peccatum vestrum est quodammodo insanabile. *Cum sit cæcitas ipsa peccatum*, inquit Augustinus *Tract. XLIV. in Joan. si vos cæcos adverteretis, & ad medicum curreretis, non haberetis peccatum; quia veni ego auferre peccatum, nunc vero dicitis, videmus, & ideo peccatum*

tum vestrum manet; quare? quia dicendo videmus , me dicam non queritis , in cœcitate vestra remanetis .

Inst. Omnis cœcitas , sive ignorantia , & *inadvertentia* ad legem Dei efficit , ut non imputetur peccatum. Ait enim Apostolus *Rom. V. 13. Usque ad legem peccatum erat in mundo ; peccatum autem non imputabatur , cum lex non esset .* Quibus verbis loquitur Apostolus de lege Mosaica , ante quam legem erat utique lex naturæ , ideoque erant quædam actiones humanæ contra legem illam , quam omnes poterant , ac debebant scire . & advertere , ideoque erant *materialia* peccata : Sed quia homines ad naturæ legem non attendebant , peccatum non imputabatur , quia nondum lata erat Mosaica lex , quæ homines excitavit , ut adverterent ad naturæ legem , quam in cordibus scriptam gerebant. Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* Peccatum non imputabatur , hoc est non agnoscebatur ab hominibus, *conc.* Non imputabatur a Deo , *neg. Quicumque enim sine lege peccaverunt ; sine lege peribunt* , inquit in eadem epistola idem Apostolus *Rom. II. 12.*

Objic. II. Non est peccatum , nisi voluntarium , nec voluntarium sine cognitione legis prohibentis . Unde Augustinus *Lib. III. De Lib. arb. cap. 19. Peccatum,* inquit , *quod proprie peccatum dicitur , est quod libera voluntate ab sciente committitur .* Ergo .

℟. *Dist. ant.* Non est voluntarium sine cognitione vel *actuali* , vel *virtuali* , *conc.* Sine cognitione simpliciter *actuali* , *neg.*

Inst. Gravitas peccati crescit , aut minuitur pro ratione cognitionis , & *advertentiæ* , ita ut quo minus quis cognoscit , atque advertit , eo levius peccet . Ergo ablata penitus *advertentia* aufertur omnino peccatum .

℟. *Dist. ant.* Crescit , aut minuitur peccati gravitas pro ratione *advertentiæ virtualis conc.* Actualis *neg.* Et simili ratione *Dist. cons.* Ablata penitus *advertentia* etiam *virtuali* , aufertur peccatum , *conc.* Actuali , *neg.* Crescit igitur , aut minuitur peccatum non pro ratione *actualis advertentiæ* , alioquin quo esset homo scelestior , eo minus peccaret , quia minus , imo & aliquando minime advertit ; sed pro ratione *advertentiæ* vir-

virtualis, quam scilicet potest, ac debet, sed non vult adhibere: Quanto minus igitur quis potest, ac debet advertere, eo levius peccat; & si omnino non possit advertere, neque debeat, omnino non peccabit. Quanto vero magis potest, ac debet advertere, etsi reipsa non advertat, eo gravius peccat.

Objic. III. S. Thomas 1*a*. 2*ae*. *Q. LXXI. art. 6. A Theologis*, inquit, *consideratur peccatum præcipue secundum quod est offensa contra Deum: a Philosopho autem morali secundum quod contrariatur rationi*. Ergo S. Thomas agnovit distinctionem peccati *Theologici*, ac *Philosophici*.

℟. *Neg. cons.* Non enim aliud voluit, nisi peccatum duplici ratione considerari posse, & prout offensio Dei est, & prout rectæ rationi adversatur. Quod quidem libenter concedimus, sed non ait, peccatum quod rectæ rationi adversatur, ab offensione Dei sejungi posse.

Scholion.

I. Sæpe numero in viris frugi, & qui sollicite culpas omnes cavere satagunt, etiam leviores, defectus *advertentiæ* ad peccati malitiam in actibus interioribus a peccato saltem gravi excusat. Ejusmodi enim viris si quando cogitatio aliqua subrepit contra Dei legem, cujus malitiam non advertunt, defectus *advertentiæ* non solum *actualis*, sed etiam *virtualis* esse solet.

II. In iis, qui ex habitu, sive prava consuetudine peccant, si pravus habitus per pœnitentiam non sit correctus, etsi non advertant neque ad actum, neque ad ejus malitiam, toties peccata multiplicantur, quoties repetuntur actus; quia voluntaria est eorum causa. Contra in iis, qui pravum habitum satis per pœnitentiam correxerunt, cum vitiosus ille habitus, qui paulatim extirpandus remanet, involuntarius sit, non censentur peccata actus illi, qui contra voluntatem excitantur, ad quos ipsi non advertunt nec quoad *objectum*, nec quoad malitiam. Sed si ad objectum satis advertunt; non vero ad ejus malitiam, a peccato non excusantur.

PRO-

PROPOSITIO II.

Gravitas materiæ in nonnullis peccatis ex gravitate finis pensanda est, ita ut quantulacumque rei quantitas, modo plena adsit advertentia, sufficiat ad mortale peccatum; in aliis vero ex quantitate rei metienda est; ideoque peccata quædam dicuntur ex toto genere suo mortalia, quædam vero mortalia non ex toto genere.

Prob. 1a. pars. Peccata, quæ directe fiunt contra Deum, aut aliquod ejus attributum, semper aversionem a Deo adjunctam habent, ut sunt peccata contra fidem, spem, charitatem, religionem. Item peccata, quæ valde dedecent, & inhonestant rationalem naturam ad imaginem Dei conditam, ut sunt peccata contra VI. Decalogi præceptum. Atqui ubi est aversio a Deo, ibi semper mortale peccatum est, ut supra docuimus, etsi parva videatur rei materia, in qua peccatur. Ergo in nonnullis peccatis gravitas materiæ pensanda est ex gravitate finis, propter quem prohibentur; ideoque ex solo *advertentiæ*, aut consensus defectu venialia esse possunt, nequaquam vero ex materiæ parvitate.

Prob. 2a. pars. Alia peccata, quæ vel contra seipsum, vel contra alterum fiunt, pro quantitate materiæ, damni, quod quis aut sibi, aut alteri infert, majora, vel minora sunt. Ergo potest materiæ quantitas adeo parva esse, ut existimari non possit, Deum, qui est infinite bonus, velle propter eam æternis pœnis hominem addicere. Ergo ejusmodi peccata esse possunt venialia non solum ex plenæ *advertentiæ*, aut consensus defectu, sed etiam ex levitate materiæ.

Corollaria.

I. Sequitur vicissim ex iis, quæ diximus, peccata venialia *per accidens* fieri posse mortalia, 1°. ex fine operantis, ut si quis mentiatur ad grave damnum alteri inferendum. 2°. Ex contemtu *formali* ipsius legislatoris. 3°. Ex actuali dispositione, qua scilicet ita quis animo est affectus, ut peccatum perpetraret, etiamsi mortale esse sciret, aut ex *erronea* conscientia putat esse mortale, vel de eo dubitat. 4°. Ex gravi scandalo, quod ex actione sua secuturum cernit. 5°. Ex periculo proximo gravis peccati, aut damni vel sui, vel alterius, ex actione levi secuturo. 5°. Ex additione materiæ; cum scilicet per novas subinde præcepti violationes paulatim aucta evadit gravis.

II. Sed non semper nova materiæ additio ita cum priori coalescit, ut unum constituat *objectum* humanæ actionis, ideoque mortale peccatum reddat. Qua de re duæ istæ; quæ passim a Theologis traduntur, spectandæ sunt regulæ.

Prima regula. Si plures repetitæ præcepti violationes, pluresque materiæ parvæ, neque in se ipsæ, neque in aliquo effectu ab eis producto *moraliter* copulantur, sed divisæ manent; tunc omnes illæ repetitæ actiones veniales sunt, neque unum mortale peccatum efficiunt. Sic qui singulis in quadragesima diebus levissimum aliquid extra prandium comedit, aut Clericus quotidie in recitandis horis canonicis verba aliqua per negligentiam omittit, aut artifex singulis diebus festis brevi tempore, *ex. gr.* per horæ quadrantem laboret; non censentur graviter peccare, licet per quotidianas præcepti violationes nova in dies venialia peccata committant. Non enim repetitæ illæ materiæ parvæ in seipsis, aut in aliquo effectu conjunguntur; cum præcepta, quæ leviter violantur, singulos dies afficiant, & cum iis transeant.

Altera regula. Si plurium peccatorum venialium parvæ materiæ aut in se ipsæ, aut in effectu aliquo ab iis producto *moraliter* copulantur, & coalescant; quan-

quando ultimæ violationis parva materia ex connexione cum præcedentibus grave aliquod æstimatur, mortale peccatum reddit. Sic qui eodem jejunii die pluries modicum aliquid comedit, aut in eodem canonico officio unius diei plures breves psalmos in variis horis omittit, aut eodem die festo sæpius repetitis vicibus laboret, aut pluries vel uni, vel pluribus levem materiam furetur, aut pluries leviter in cibo excedat, ita ut grave sibi tandem sanitatis detrimentum inferat, omnes isti, aliique his similes cum in ultima legis violatione ad eam pervenerint materiæ quantitatem, quæ cum prioribus connexa, grave aliquid existimatur, mortale peccatum admittunt. Idem multi Theologi affirmant de eo, qui uno voluntatis actu proponeret, omnia venialia, quæ sibi passim occurrent, peccata committere; objectum enim hujus actus grave est, licet singula seorsim peccata levia sint.

§. IV.

Expediuntur nonnullæ quæstiones de peccato omissionis, nec non de peccatis mere internis, ac de capitalibus.

De peccato omissionis, quæ est violatio præcepti affirmantis, varias tractant Theologi quæstiones. Prætermissis iis, quæ parum utilitatis habent, ut est ea vehementer inter Scholasticos agitata, utrum esse possit aliquod omissionis peccatum, quod mera actus negatione perficiatur, sine ullo *positivo* voluntatis actu, qui ejusdem omissionis causa sit; qua in re nos negantem sententiam utpote verisimiliorem supra secuti sumus; paucas expediemus, quæ magis usui esse possunt.

Q. I. Utrum actus, qui fuit omissionis caussa, vel occasio, propriam habeat malitiam ab ipsa omissione distinctam.

℟. Si actus erat *indifferens*, qui præceptum omisit, ut actui illi vacaret, uti accidit in eo, qui sacrum die festo omisit, ut ludo, studiis, venationi daret operam, ejusdem speciei malitiam habere censendus est. Qua-

Quapropter malum quidem est studere, cum debita religionis officia, studiorum caussa, vel occasione omittuntur. Sed ea malitia non diversa, aut distincta, sed una, eademque cum ipsa omissione est. Si vero actus, qui omissionis caussa, vel occasio est, non sit indifferens, sed propriam in se ipse malitiam habeat, ut accidit in eo, qui sacrum omittit, ut furetur; patet, eum actum distinctam ab omissione ipsa malitiam continere.

Q. II. Utrum is, qui aliquid agit, ex quo necessario consecuturam omissionem præcepti prævidere potuit, non solum peccaverit dum opus illud effecit, sed peccet etiam cum præceptum necessario omittit.

℟. Eum utroque tempore peccare. Primo quidem peccat, dum necessariam ponit omissionis causam, tum quia idem præceptum, quod actum jubet, vetat ea fieri, ex quibus præcepti violatio necessario sequitur, tum quia qui causam ponit, ex qua effectus necessario sequitur, indirecte effectum ipsum velle censetur. Deinde peccat etiam dum præceptum omittit, licet tunc aut non sui compos, aut præceptum servare non possit. Est enim omissio illa voluntaria in causa, quæ voluntarie, ac libere posita est; quod sufficere ad peccandum, patet in eo, qui voluntarie se inebriat, cernens, se in ebrietate homicidium patraturum, percussurum clericum, &c. ex quo etiam in censuras incidit, ut *Salmanticenses* etiam Theologi docent.

Q. III. Utrum specie inter se differant omissionis, & commissionis peccatum, & quodnam sit ex illis gravius.

℟. Differre specie inter se peccata omissionis & commissionis, licet eidem virtuti adversentur. Quæ enim eidem opponuntur virtuti modo diverso, ut avaritia, & prodigalitas, quæ eidem virtuti liberalitatis diversa ratione adversantur, ea diversæ speciei æstimanda esse, supra docuimus. At omissio, & commissio, etsi eidem adversentur virtuti, ei tamen diverso modo adversantur. Sic diverso modo charitati opponitur odium Dei, ac simplex charitatis defectus, atque negatio. Gravius vero ceteris paribus est commissionis, quam omissionis peccatum, cum magis rationi adversetur facere quod

quod vetatur, quam omittere quod jubetur: Ceteris, inquam, paribus; nam si cetera paria non sint, fieri potest, ut omissionis peccatum peccato commissionis sit gravius.

Q. IV. Quotuplici modo peccari potest interno voluntatis actu.

R. Triplici; scilicet vel desiderio sive efficax illud sit, sive inefficax rei illicitæ, vel gaudio de peccato jam perpetrato, vel delectatione morosa, sive complacentia rei illicitæ, quæ non ideo *morosa* dicitur, quia temporis mora perduret, sed quia voluntas libere in ea, etsi momento uno moratur. Porro si *objectum* grave peccatum est, grave quoque peccatum, & quidem ejusdem speciei, erit internus actus, qui circa illud versatur, sive desiderium sit, sive gaudium, sive morosa delectatio, nec ab eo excusat, nisi defectus *advertentiæ*, aut consensus. Unde ait Christus *Matth. V. 28. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

In pravo autem desiderio, si ea conditio adponatur: *dummodo res non esset prohibita*, & agatur de re vetita per legem positivam, & non intrinsecus mala, non erit, saltem grave, peccatum. Rursus in gaudio, si objectum non sit ipsum peccatum, sed simpliciter bonus effectus, qui inde secutus est, & in delectatione morosa si objectum sit tantum modus artificiosus, aut circumstantia aliqua, quæ in se mala non sint; *per se* quidem grave peccatum non erit, licet tale propter periculum esse possit.

In omnibus ergo his internis motibus non sufficit *negative*, ut ajunt, *se habere*, hoc est neque assentiendo, neque repugnando, sed contrarius voluntatis actus necessarius est ad vitandum peccatum, nisi justa causa suadeat, ut contemnantur; ut si ex majori mentis contentione, ac lucta pravi motus augeantur. Satius autem est aliquando mentem alio avertere, si fieri potest.

Illud etiam animadvertendum est, quod si quis non omittat causam, *ex. gr.* librorum lectionem, aspectum, auditum &c. ex quo pravi motus interni oriuntur, is etsi interius dissentiat, a gravi tamen peccato non erit im-

immunis, propter periculum, cui voluntarie se objicit; nisi forte aliqua justa causa sit, quæ rem non omittendam suadeat; ut accidit in iis, qui moralem scientiam comparare, confessiones audire debent. Iis enim satis est ut corde, & animo ad Deum erecto, orent sæpius cum Propheta: *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in visceribus meis.*

Q. V. Quid sint capitalia peccata, & utrum mortalia semper habenda sint.

R. Peccata capitalia dicuntur, quæ non solum ipsa per se peccata sunt, verum etiam capita sunt, ac veluti fontes, unde cetera omnia peccata oriuntur. Numerantur autem a S. Thoma *1a. 2æ. Q. LXXXIV. art.* 4. post *Gregorium M.* septem, superbia, avaritia, luxuria, ira, gula, invidia, & acedia. Est autem superbia inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, propter quam homo intumescit, ac gloriatur. Avaritia autem inordinatus divitiarum amor. Luxuria inordinatus voluptatis venereæ appetitus. Ira inordinatus appetitus vindictæ. Gula inordinatus edendi, & bibendi appetitus. Invidia est tristitia de bono alterius, quatenus propriam excellentiam minuere videatur. Acedia denique fastidium de rebus ad Dei cultum, ac spiritalem hominis profectum pertinentibus.

Omnia autem peccata isthæc capitalia, mortalia sunt *ex suo genere*; sed venialia esse possunt propter materiæ levitatem, excepta luxuria extra matrimonium. Cumque fontes sint, atque origines aliorum peccatorum, patet, maxime omnium formidanda, atque cavenda esse. Vide S. Thomam *loc. cit.* qui de his peccatis luculenter, & accurate disserit.

C A P. XXV.

De peccato habituali.

Adv. I. PEccati *habitualis* nomen non usurpatur a Theologis pro habitu, seu consuetudine, ac facilitate peccandi, quæ ex actibus oritur. Nam peccatum habituale vel ex uno actu peccati mortalis producitur, ac permanet in animo, cum tamen peccandi habitus, atque facilitas ex actu uno produci non soleat.

II. Est ergo peccatum *habituale* macula, quæ post peccati actum, per modum habitus, seu pravæ habitudinis, in animo remanet, quæ in Scripturis *sordes*, *inquinamentum*, *immunditia* dici solet, ut *Apoc. XXII.* 11. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc*. Tit. I. 15. *Inquinatæ sunt eorum mens, & conscientia*. Jac. I. 21. *Abjicientes omnem immunditiam*.

III. Sed qua in re macula illa sita sit, disputatur in Scholis. Nonnulli enim post Scotum *in IV. Dist. XIV. Q.* 1. maculam peccati docent, nihil esse aliud, nisi reatum pœnæ post actum peccati luendæ. Quæ quidem sententia nullo nixa fundamento est. Nam reatus, sive obligatio ad pœnam consequitur ipsam peccati maculam, nec est ab homine peccante, sed a Deo, cujus justitiæ consentaneum est, ut pœna culpam sequatur.

IV. Alii vero cum Vasquesio *in 1a. 2ae. Disp. CXXXIX. cap.* 5. affirmant, peccati maculam esse ipsum actum peccati, qui præcessit, & ex quo homo peccator nominatur. Ex qua quidem sententia illud sequeretur incommodum, quod homo per *extrinsecam* tantum *denominationem* ex actu præterito peccator diceretur, ideoque ejus etiam justificatio nonnisi in *extrinseca* illius actus remissione consisteret, quod a Lutheranis, & Calvinistis positum confutavimus *Lib. VII. cap.* 17. & 18.

V. Thomistæ passim docent, peccati maculam esse privationem justitiæ, quatenus oritur ex præcedenti actu.

VI.

VI. Denique alii docent, maculam illam esse habitualem aversionem a Deo, & conversionem ad creaturam, ortam ex actuali peccato, quod præcessit. Nos hanc postremam sententiam, quæ non re, sed verbis differt a sententia Thomistarum, defendimus.

PROPOSITIO

Peccati macula, sive peccatum habituale est permanens, & habitualis aversio a Deo, & conversio ad creaturam, ex actu peccati producta.

Prob. I. Animæ pulchritudo, ut in Tractatu de Gratia explicavimus, nihil aliud est, nisi rectus ordo partium, sive potentiarum ipsius animæ; quo scilicet mens recte ordinata, ac modo permanenti conversa est ad Deum, illum super omnia diligens. Ergo macula animæ ex peccato inducta, est hujus ordinis *habitualis* perversio, qua scilicet mens a Deo aversa manet, donec per actum ferventioris charitatis ad eum convertatur.

Prob. II. auctoritate, ac ratione. 1°. S. Thomas 1a. 2ae. Q. LXXXVI. art. 1. *Macula*, inquit, *proprie dicitur in corporibus, quando aliquod corpus nitidum perdit suum nitorem ex contactu alterius corporis, sicut vestis, & aurum, & argentum, & aliud hujusmodi . . . . Est autem quidam animæ tactus quando inhæret aliquibus rebus per amorem, cum autem peccat inhæret rebus aliquibus contra lumen rationis, & divinæ legis, ut ex supradictis patet. Unde ipsum detrimentum nitoris ex tali contactu proveniens, macula animæ metaphorice vocatur*. Pergit vero *art. 2. Macula peccati remanet in anima, etiam transeunte actu peccati, cujus ratio est, quia macula sicut dictum est, importat quendam defectum nitoris propter recessum a lumine rationis, vel divinæ legis. Et ideo quandiu homo manet extra hujusmodi lumen, manet in eo macula peccati. Sed postquam redit ad lumen rationis, vel ad lumen divinum, quod fit per gratiam,* tunc

tunc macula cessat. 2°. Hanc doctrinam S. Thomas ex *Augustino* depromsit, cujus illa sententia est: *Anima media inter Deum, & creaturas, conversione ad Deum illuminatur, melioratur, & perficitur: conversione ad creaturas obtenebratur, deterioratur, & corrumpitur*. 3°. Denique idem docet S. Bonaventura *in II. Dist. XXX. art. 2. Q. 1. In omni*, inquit, *peccato est aliqua conversio ad creaturam, vel in actu, vel in habitu*. Ergo &c.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Constans est *Augustini* sententia, homicidium, aliaque peccata *transire actu*, *manere reatu*. Ergo in ipso tantum permanente reatu ponenda est peccati *habitualis* natura.

℟. *Dist. ant.* Homicidium, aliaque peccata transeunt actu, & manent reatu culpæ, & pœnæ, *conc.* Manent reatu solius pœnæ, *neg.* Concedimus igitur cum *Augustino*, peccatum transeunte actu, manere reatu, sed reatum illum non in solo luendæ pœnæ debito constituendum esse, dicimus, sed in *habituali*, ac voluntaria aversione a Deo, propter quam peccator reus pœnæ luendæ est.

Inst. 1°. Post transeuntem peccati actum, homo sæpe ad alia, vel bona, vel indifferentia vertit animum, imo sæpe penitus peccati obliviscitur. Non ergo manet *habitualis* aversio a Deo, & conversio ad creaturas.

℟. *Neg. cons.* Non enim ideo Philosophus *ex. gr.* amittit ratiocinandi habitum ex eo, quod aut aliis rebus occupatur, aut somno.

Inst. 2°. In habitibus naturaliter adquisitis, etiam recedente actu, manet in anima dispositio illa, atque inclinatio in similes actus, ideoque mirum non est, quod Philosophus etiam somno occupatus habitum ratiocinandi servet. Atqui ex uno peccati actu non semper inducitur in animam habitus, ut supra diximus. Ergo &c.

℟. *Dist. min.* Non semper inducitur habitus, sed ta-

tamen actus ille, quo homo a Deo avertitur, efficit semper, ut homo a Deo maneat aversus, donec per gratiam convertatur, *conc.* Secus, *neg.* Potest quidem homo per liberum arbitrium a Deo averti, sed non potest per idem liberum arbitrium sine gratia aversionem illam corrigere; ideoque semper manet, etiam transeunte actu, a Deo aversus, donec Deus ipse per gratiam illum corrigat, atque convertat.

Inst. 3°. In eo, qui Regem offendit, post transeuntem actum nihil aliud remanet, nisi reatus pœnæ, ex quo ille dicitur majestatis reus. Ergo a pari &c.

℟. *Neg. cons. & parit.* Regis enim amicitia, quam crimen majestatis violat, ac solvit, nihil efficit intrinsecus in anima hominis. At Dei amicitia, quam solvit peccatum, efficit intrinsecus in anima hominis rectum ordinem voluntatis ad Deum per gratiam sanctificantem. Hic autem ordo semel per peccatum perturbatus, ita manet donec restituatur per gratiam.

Corollaria.

I. Ergo peccatum veniale absolute quidem non inducit in animum maculam, sive *habituale* peccatum; cum non sit absoluta aversio a Deo, ut supra diximus. Inducit tamen maculam *secundum quid*, ut ait *S. Thomas*, eo quod animam privat nitore illo, qui ex fervore, atque actibus charitatis refulget, ideoque peccata ipsa venialia aliquo modo sordes dici possunt; unde ait Leo M. *Serm. IV. in Quadrag. Necesse est de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere.* Quas quidem sordes quotidiana pœnitentia, & ferventiores charitatis actus abluunt.

II. Quoniam macula peccati sita est in *habituali* voluntatis aversione a Deo, hinc sequitur, non maculari animam absolute per solam rerum turpium intellectionem. Non est enim intellectus, sed voluntatis animam conjungere, & assimilare *objecto*; unde dicitur Oseæ IX. *Facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt.* Contra vero intellectus *objecta* sibi assimilat, &

 spi-

spiritalia quodammodo reddit, solam veritatem in iis spectans, ac repræsentans. Quod patet ex intellectu divino, qui non fœdatur ex cognitione clarissima rerum etiam turpissimarum, quarum ipsos peccatores pudet; sed *ex accidenti* intellectio animam maculat, quia occasio esse solet, ut voluntas ad malum moveatur. Sic cogitatio rerum turpium libidinem inflammat, injuriæ acceptæ iram, &c. Quapropter sollicite cavendum est; ne diutius ejusmodi *objectis*, quæ incautis subrepere solent, advertamus animum.

III. Ex dictis etiam sequitur, non posse unius peccati mortalis maculam sine alia auferri, cum non possit homo simul esse a Deo aversus, atque ad eum conversus. Potest tamen unius venialis peccati macula sine alia auferri. Cum enim maculæ illæ nihil aliud sint, nisi privatio ferventioris charitatis; possitque homo circa unum *objectum* esse ferventior, circa aliud frigidior, ac remissior, potest unum veniale peccatum sine alio remitti, atque aboleri.

C A P. XXVI.

De Virtutibus generatim.

Adv. I. Explicata peccatorum natura, ac divisione, jam contraria ratione de virtutibus disputandum est. Sicut enim peccatum est perturbatio recti ordinis contra legem æternam Dei; ita e contrario virtus conservatio est recti ordinis juxta legem ipsam.

II. Cum autem rationalis creatura posita sit media inter Deum, & res inferiores, rectus ordo in eo est, ut Deo inhæreat, eumque diligat propter ipsum, seipsam vero, resque inferiores diligat propter Deum. Hinc virtus ab Augustino *Lib. XV. De Civ. cap.* 22. definitur *ordo amoris*. *Mihi*, inquit, *videtur quod definitio brevis, ac vera virtutis ordo est amoris*. Quam definitionem sæpe variis in locis inculcat, & explicat.

Et

Et quidem ad hanc definitionem facile reduci possunt aliæ sive a Philosophis, sive a Theologis excogitatæ. Quod enim *Aristoteles* definivit virtutem, *quæ bonum facit habentem se, & actum ejus bonum*, & Plato *qua bene, beateque vivimus, vel ad bene, beateque vivendum ducimur*, S. Thomas, *qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis operatur*, omnes utique definitiones istas, aliasve similes una illa Augustiniana complectitur. Nam ordo amoris *bonum facit habentem se, eo bene, beateque vivimus, vel ad bene, beateque vivendum ducimur, nullus male utitur, eumque Deus in nobis sine nobis operatur*, per gratiam scilicet, quæ prima liberum movet arbitrium.

III. Verum ne qua in hac tractatione ambiguitas sit, animadvertendum est, nos hic disserere de vera virtute, hoc est non de ea, quam Philosophi inflatius prædicabant, sed de virtute non solum ex officio, ac fine proximo, verum etiam ex ultimo fine perfecta, quæ ad beatam vitam saltem inchoate nos dirigit, quamque Patres simpliciter virtutem appellarunt.

IV. Rursum spectari potest virtus vel quoad habitum, sive permanentem ordinem voluntatis ad Deum, vel quoad actum, sive qui habitum præcedat, & ad eum disponat, sive qui ex præcedenti habitu consequatur,

V. Cum autem ordo amoris nihil aliud sit, nisi ipsa charitas vel actualis, si actualis est amor, vel habitualis, si amor habitualis est, quæritur 1°. utrum esse possit vera virtus sine charitate, 2°. utrum sit aliqua virtutum divisio, an vero unica sit virtus, scilicet charitas; 3°. utrum omnes ita secum connexæ sint virtutes, ut una sine altera esse nequeat.

PROPOSITIO I.

Nulla est vera virtus sine aliqua charitate saltem actuali, & imperfecta, sive qualicumque amore bonitatis.

Prob. I. Apostolus *I. Cor. XIII.* varios enumerans virtutum actus etiam heroicos, sic ait: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum: & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quo ex loco sic concludit S. Thomas *1a. 2ae. Q. XXIII. art. 7. Ex Apostolo nulla virtus sine charitate prodest; Sed vera virtus multum prodest secundum illud Sap. VIII. Sobrietatem, & justitiam, & prudentiam & virtutem docet, quibus utilius nihil est in vita hominibus; Ergo sine charitate vera virtus esse non potest.*

Prob. II. ex PP. 1°. Augustinus *Epist. CLXVII. al. XXIX. Ut breviter,* inquit „ *generaliterque complectar, quam de virtute habeam notionem . . . . virtus est charitas, qua id quod diligendum est, diligitur.* 2°. Chrysostomus *Hom. XXIII. in Epist. ad Rom. Virtutis principium, ac finis est charitas: hanc habet radicem.* 3°. Leo M. *Serm. X. in quadrag. Nudæ sunt sine charitate virtutes, nec potest dici in quantalibet excellentia virtuosum, quod non dilectionis partus ediderit.* Idem alii docent.

Prob. III. ratione. Non potest esse vera virtus, nisi ad debitum finem ultimum dirigatur: *Non est vera virtus,* inquit Augustinus, *nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est* Lib. V. De Civ. cap. 12. *Noveris non officiis, sed finibus distinguendas esse a vitiis virtutes Lib. IV. cont. Juli cap.* 3. Non potest autem ad finem ultimum dirigi, nisi finis ipse diligatur; finis enim est qui maxime diligitur. Atqui debitus finis ultimus non diligitur, nisi charitate. *Ordinatio debita ad finem est per charitatem,* inquit S. Thomas *loc. cit.* Ergo vera virtus sine charitate esse non potest.

PROPOSITIO II.

Licet vera virtus nihil aliud sit nisi ordo amoris, sive ordinata charitas, non unica tamen, sed multiplex est distinguenda virtus.

Prob. Licet omnes humani actus ut boni sint, ad Deum tamquam ad ultimum finem referendi sint, ut supra docuimus; tamen pro varietate objecti, ac finis proximi varia est humanorum actuum species. Ergo licet omnis vera virtus ex charitate proficiscatur; quia tamen varia sunt objecta, ac fines proximi, varias etiam virtutes distingui necesse est. Præclare Augustinus *Lib. I. De morib. Eccl. Cath. cap.* 15. *Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei. Itaque illas quatuor virtutes. . . , sic etiam definire non dubitem, ut temperantia sit amor integrum se præbens ei, quod amatur; fortitudo amor facile tolerans omnia, propter quod amatur; justitia amor soli amato serviens, & propterea recte dominans; prudentia amor ea, quibus adjuvatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cujuslibet, sed Dei esse dicimus, idest summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ.* Ergo.

Corollarium.

Quemadmodum igitur Sol iste, quem videmus, etsi unus, pro variis tamen effectibus magnam exhibet virtutis suæ varietatem; sic charitas, quamvis una, pro varietate tamen *objectorum* varias induit virtutum formas. Si ergo in Deum *immediate* feratur tamquam *objectum materiale primarium*, & aliquod ejus attributum tamquam *motivum*, sive *objectum formale*, virtus Theologica est, eaque varia pro varietate divinorum attributorum, ad quæ præcipue refertur; si in bonum creatum, quod

referatur ad Deum, virtus est moralis, eaque rursus varia pro varietate bonorum, quæ ad Deum summum bonum referri possunt.

PROPOSITITIO III.

Etsi virtutes morales sine charitate veræ, ac perfectæ virtutes non sunt, tamen si operum honestatem inspicias, strictius loquendo vitia dici non possunt.

Prob. 1°. Quæ, inspecta operum honestate, non solùm vituperare non possumus, verum etiam merito, recteque laudamus, ea strictius loquendo vitia dici non possunt. Atqui *etiam impiorum nec verum Deum veraciter, justeque colentium quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ secundum justitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito, recteque laudamus*, quamquam ex fine deficiant, ut inquit Augustinus *Lib. De Spiritu, & lit. cap.* 27. Talia sunt multa Græcorum, & Romanorum egregie gesta. Idque confirmant Decreta S. Pontificum *Pii V.* & *Gregorii XIII.* qui eam *Baji* propositionem damnarunt: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia*. Ergo &c.

2°. Non usque adeo, ut sæpe monet *Augustinus* per peccatum detrita est in homine imago Dei, ut nulla in eo veluti extrema lineamenta remanserint, per quod aliquod opus ex officio, & fine proximo bonum possit efficere. Sed illud, ad quod ipsa per se imago Dei non penitus detrita inclinat, ac movet, non potest strictius loquendo vitium appellari. Ergo &c.

Scho-

Scholion.

Virtutes morales, ac civiles, quæ sine ulla charitate ab impiis, vel infidelibus exercentur, licet stricte vitia dici nequeant, ut mox diximus, si *objectum*, ac finis proximus bonus sit, & ad communem humanæ societatis utilitatem plurimum conducant; peccat tamen qui eas ad debitum non refert finem; quod peccatum non *vitium* est *operis*; sed *vitium operantis*. Nihilominus Patres uno complexu in iis virtutibus considerantes & operis officium; & vitium operantis, tamquam unum morale *objectum*, sæpe affirmant, opera infidelium licet egregia, non virtutes, sed vitia potius esse existimanda. *Proinde*; inquit Augustinus *Lib. De utilit. credend. cap. 12. virtutes, quas sibi habere videtur* (homo), *per quas imperat corpori, & vitiis ad quodlibet adipiscendum, nisi ad Deum retulerit, etiam ipsæ vitia sunt potius, quam virtutes*. Ad hoc autem umbratiles hujusmodi virtutes valent, ut homines minus sint improbi, minusque puniantur.

Diluuntur objecta.

Objic. I. cont. 1m. prop. Nemo negaverit, vere bonam esse, ac laudabilem pietatem erga parentes; clementiam, & misericordiam erga afflictos, fidem, ac justitiam erga alterum. Atqui multorum infidelium hujusmodi facta laudantur. Ergo potest sine charitate esse vera virtus.

℟. *Dist. maj.* Nemo negat, vere bonam esse pietatem &c. ex officio tantum, & fine proximo, *conc.* Absolute, & omni ex parte, *subdist.* Si ad debitum finem ultimum ex aliqua charitate referatur, *conc.* Secus, *neg.* Illi ergo, qui sine ulla charitate ejusmodi opera fecerunt; licet ex officio, & fine proximo non peccaverint, e fine tamen ultimo defecerunt. *Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non*

proe

propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur, ut inquit Augustinus *Lib. IV. cont. Julian. cap.* 3. Et *Lib. XIX. De Civit. cap.* 25. *Licet a quibusdam tunc verae, & honestae putentur esse virtutes, cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatae, & superbae sunt, & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt*; non quidem ratione ipsius operis, sed vitio operantis.

Inst. 1°. Sicut inter actus bonos, ac malos, nullus est *in individuo* indifferens, ut supra docuimus, ita inter virtutem, & vitium, nihil medium est; Ergo si infidelium sine charitate bona opera verae virtutes non sunt, vera vitia dicenda sunt. Sed hoc negatur in *Prop. III.* Ergo non secum invicem cohaerent nostrae doctrinae capita.

℟. *Dist. maj.* Inter virtutem, ac vitium nihil medium est in individuo actu operantis; *conc.* In specie, sive in ipso operis *objecto*, ac fine proximo *neg.* Fatemur itaque, eum, qui in individuo opera virtutis exercet, quae ad debitum non refert finem, non bonum, non indifferentem, sed vitiosum esse; sed hoc vitium non ipsius operis, quod bonum est, sed vitium est operantis. Patres autem inspicientes non solum officium, ac proximum finem, sed etiam defectum operantis tamquam unum morale, vitia potius, quam virtutes appellarunt quaecumque infidelium officia a charitate sejuncta. Ceterum potuerunt infideles, atque impii ex gratia Dei aliqua bona facere, etiam ex fine ultimo, quae verae virtutes dicenda sunt.

Inst. 2°. Moralis honestas, quae in actibus ex officio, & proximo fine bonis elucet, Deo utique placet; Atqui quod Deo placet, vera virtus est. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Moralis honestas Deo placet quatenus ipsa per se seorsim spectatur, *conc.* Quatenus ad Deum ab operante non refertur, *neg.*

Objic. II. Charitas ipsa a fide proficiscitur. Ait enim Augustinus *Lib. I. De doct. Christ. cap.* 31. *Non potest aliquis diligere quod esse non crediderit*. Ergo non est ipsa aliarum virtutum radix, & principium.

℟. *Neg. cons.* Nam 1°. ipsa fides esse non potest sine aliquo pio credulitatis affectu, & supernaturali amo-

amore veritatis; unde ait ipse Augustinus *Tract. XXXVI in Joan. Nemo credere potest, nisi volens*, hoc est aliquo pacto amans veritatem. 2°. Quia si ponatur fides sine ulla omnino charitate, non erit vera, ac perfecta virtus, ut docet S. Thomas *2a. 2ae. Q. IV. art. 5. Cum credere sit actus intellectus assentientis vero ex imperio voluntatis, ad hoc quod iste actus sit perfectus, duo requiruntur, quorum unum est, ut intellectus infallibiliter tendat in suum bonum, quod est verum, aliud autem est, ut voluntas infallibiliter ordinetur ad ultimum finem, propter quem assentit vero... Fides autem informis non est virtus &c.* Ceterum posita fide ex pio illo credulitatis affectu, sive imperfecta charitate, per fidem perficitur ipsa charitas, ideoque ait *Augustinus*, neminem posse diligere, scilicet per charitatem perfectam, quod esse non crediderit. Præcedit igitur ipsam fidem cogitatio rerum credendarum, sequitur pius credulitatis affectus in voluntate, quæ est imperfecta quædam charitas, tum fides ipsa concipitur, post quam spes, & perfecta charitas.

Inst. 1°. Quod, amissa per peccatum charitate, manet adhuc in animo, potest esse sine ulla charitate, ideoque a charitate non oritur. Atqui amissa per peccatum charitate, manet vera fides in peccatoribus, ut Concilium Tridentinum *Sess. VI. can.* 28. definivit. Ergo.

℟. *Dist. min.* Manet vera fides, amissa charitate *habituali*, & justificante, *conc.* Amissa omni prorsus etiam *actuali*, & imperfecta charitate, sive amore veritatis, *neg.* Damnat igitur Concilium Lutheranos, qui per solam fidem justificari hominem contendentes, asserebant, non amitti justitiam, sive charitatem justificantem, quin simul fides ipsa destruatur. Perperam tamen inde concluditur, destructa *habituali* charitate, non manere adhuc in homine qualemque veritatis amorem, quo servatur fides.

Inst. 2°. Idem Concilium *Sess. VI. Cap.* 6. varios enumerans, & explicans motus animi, quibus ad justificationem disponitur, ait, fidem præcedere ipsum charitatis initium; nam post fidem, timorem, ac spem in Deum, ait, peccatores ipsum Deum *tamquam*

omnis

omnis justitiæ fontem diligere incipiunt. Ergo si fides præcedit ipsum dilectionis initium, a dilectione non oritur.

℟. *Dist. ant.* Concilium asserit, fidem præcedere initium charitatis in corde dominantis, qua Deus ut omnis justitiæ fons super omnia diligitur, *conc.* Asserit, præcedere omnem imperfectæ charitatis motum, quo Deus tamquam omnis veritatis fons utcumque diligitur, *neg.* Ejus ergo charitatis initium ex Tridentino post fidem, timorem, ac spem concipitur, quo homo *movetur adversus peccata per odium aliquod, ac detestationem*. Ejusmodi autem odium, quod ad conversionem, & justificationem requiritur, debet esse *super omnia*, ideoque ab ejusmodi charitate oritur, quæ super omnia sit. Non negant vero Tridentini Patres, ipsam fidem ex aliquo imperfecto dilectionis motu proficisci, cum ibidem dicant, homines gratia Dei excitatos libero voluntatis actu moveri ad credenda ea, quæ divinitus revelata sunt, qui quidem voluntatis motus sine aliqua dilectione esse non potest, ut *Lib. VII. cap. 9.* explicavimus.

Inst. 3°. Ex Augustino *Fides prima datur, ex qua impetrentur cetera*, ipsa nempe dilectio *Lib. De prædest. Sanct. cap. 7.* Ergo.

℟. *Dist.* Ex fide impetratur ipsa dilectio perfectior, *conc.* Ipse primus dilectionis qualiscumque motus, *neg.*

PROPOSITIO IV.

Virtutes omnes in gradu perfecto ita secum invicem connexæ sunt, ut una sine ceteris esse non possit. Secus vero, si imperfectæ sunt.

Prob. 1a. pars. I ex PP. 1°. Augustinus *Lib. VI. De Trin. cap. 4. Virtutes*, inquit, *quæ sunt in animo humano, quamvis alio, atque alio modo singulæ intelligantur, nullo tamen modo separantur ab invicem*. 2°. Ambrosius *Lib. De Paradiso cap. 3. In quo aliqua harum, quas diximus, principalis est virtus, in eo etiam ceteræ præsto sunt, quia ipsæ sibi sunt connexæ, concretæque virtutes*. 3°. Hieronymus *in Cap. XVI. Is. Philosopho-*

rum quoque sententia est , & Apostoli Jacobi , ut cui una defuerit , huic omnes deesse putentur virtutes , & in Cap. LVI. *Virtutes invicem se sequuntur , & sibi harent ; ita ut qui unam habuerit , omnes habeat , & qui una caruerit , cunctis careat* . 4°. Gregorius M. *Lib. XXI. Moral. cap.* 1. *Una itaque virtus , sine aliis aut omnino nulla est , aut imperfecta* , quod & ibi fusius explicat . Idem docent Bernardus *Serm. De Annunc.* aliique.

Prob. II. Nulla vera , ac perfecta virtus esse potest sine prudentia. Atqui prudentia , quæ ad cuncta agenda se extendit , sine ceterarum adjumento virtutum perfecta esse nequit ; non enim est perfecte prudens , qui temperantia , fortitudine , justitiave caruerit . Ergo &c. Hac ratione etiam Gentiles Philosophi hanc doctrinam tradidere , ut Aristoteles *Lib. VI. Moral. cap.* 13. Cicero in Libris *De Officiis , & in Quæstionibus Tusculanis* , aliique.

Prob. 2a. pars. Multos passim vidimus , aut in historiis legimus, ad unam fuisse propensos virtutem , qui aliis caruerunt ; *ex. gr.* coluisse justitiam , cum temperantia carerent , aut fuisse temperantes , non ita tamen justos , aut fortes , vel ex quodam naturæ temperamento , vel consuetudine , aliave de causa . Ergo &c.

Diluuntur Objecta .

Objic. I. Apostolus *I. Cor. VII.* 7. ait : *Unusquisque proprium donum habet ex Deo , alius quidem sic , alius vero sic* . Imo in *Cap. XIII.* ait , esse posse egregia fortitudinis , & misericordiæ opera sine charitate . Ergo.

R. Neg. cons. Nam in priore loco ait Apostolus , unum habere donum castitatis virginalis , alium vero aliud ; quod non est contra sententiam nostram ; cum possit esse unum , aut alterum Dei donum cum omnibus virtutibus . In posteriore vero non ait , esse posse fortitudinem , aut misericordiam perfectam sine virtutibus ceteris , sed posse aliquem opera efficere egregia , quæ tamen non ex vera , atque perfecta virtute proficiscuntur .

Objic. II. Hieronymus *Lib. I. cont. Pelag.* ait , neminem in hac mortali vita cunctas posse habere virtutes, cum-

cumque sibi objecisset Philosophorum doctrinam, qui cunctas virtutes secum invicem putarunt esse connexas, respondet: *hæc doctrina non est Apostolorum, nec mihi curæ est, quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat*. Quibus similia alibi repetit. Cui concinit Augustinus *Epist. CLXVII. al. XXIX. Non ista*, inquit, *divina sententia est, qua dicitur: Qui unam virtutem habuerit, omnes habet, eique nulla inest, cui una defuerit*. Ergo.

℟. *Dist. ant. Hieronymus*, & *Augustinus* negant, unum omnes habere posse virtutes in sensu Pelagianorum, quos impugnabant, *conc.* Secus, *neg.* Putabant enim Pelagiani, ita omnes in uno esse posse virtutes plenas, atque perfectas, ut nulla in re, ne leviter quidem, peccaret. Quod merito *Hieronymus*, atque *Augustinus* negant. Adde, *Augustinum* in laudata Epistola Stoicos etiam redarguere, qui ex connexione virtutum falso concludebant, omnia inter se peccata æqualia esse, eoque sensu virtutum nexum intelligebant, ut qui contra unam peccaverit, contra omnes peccasse existimetur, quæ sententia *non est* utique *divina*.

Objic. III. Singulæ virtutes propriam honestatem habent, & potest quis unius virtutis opera frequenter agere sine aliis, ut in ea virtute evadat perfectus; imo credibile non videtur, ut qui unius virtutis opera frequentius agit, repente etiam virtutibus aliis, quarum efficere opera neglexit, exornetur. Ergo,

℟. *Conc. ant. quoad 1m. part. Dist. ant. quoad 2m. part.* Potest quis unius virtutis opera frequenter agere sine aliis, eo modo, qui ad perfectam requiritur virtutem, *neg.* Eo modo, qui ad imperfectam virtutem sufficit, *conc.* Cum ergo singulæ virtutes propriam honestatem habeant, potest aliquis imperfecte unam sine altera excercere. Non potest tamen perfecte, ut supra diximus. Vide hæc fusius apud Sylvium *in 1m. 2æ. Q. LXV. art. 1.*

CAP.

C A P. XXVII.

De virtutibus Theologicis, ac primo de fide, ejusque natura, objecto, ac divisione.

I. Diximus in superiori Capite *Corol. Prop. II*, virtutes omnes, licet ab una charitate proficiscantur, dividi in Theologicas, ac morales. Illas ἀμέσως *immediate* Deum ipsum, has vero bonum creatum, quod referatur ad Deum, respicere. De prioribus hic est accurate disserendum.

II. Potest quidem a nobis spectari Deus, vel ut summum verum, vel ut summum bonum. Rursus si spectetur ut summum bonum, vel consideratur ut summum bonum in seipso, vel ut summum bonum erga nos. Virtutes igitur, quæ *immediate* Deum ipsum respiciunt, ideoque *Theologicæ* appellantur, omnino tres sunt. Virtus enim, quæ ad Deum fertur, ut summum verum, fides est; quæ vero ad Deum fertur ut summum bonum nostrum, spes est; quæ denique ad Deum fertur, ut summum bonum in seipso, charitas est. A fide igitur est auspicandum.

§. I.

De fidei natura, & objecto.

Adv. Fidem ita definit Apostolus *Heb. XI. 1. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Dicitur autem 1°. *substantia*, seu ὑπόστασις tum quia fundamentum est, ac veluti basis spei nostræ, tum quia res sperandas tam certo ostendit, ut jam veluti præsentes illas, ac subsistentes intueri videamur, sicut de fide Moysis ibidem dicitur *v.* 27. *Invisibilem tamquam videns* sustinuit. Dicitur 2°. *rerum sperandarum*, quia præcipuum ejus objectum Deus est, quo nos speramus aliquando fruituros, et ad quem finem omnia, quæ credimus, referuntur. Dicitur 3°. *Argumentum* per *metonymiam*, quasi convictio, ut legit etiam Augustinus *Lib. XIII. De Trin. cap.* 1. et firma

animi persuasio, qualis solet ex evidenti argumento, ac demonstratione in nobis effici. Dicitur 4°. *non apparentium*, hoc est eorum, quæ nondum clara, ac beata visione conspicimus, licet nonnulla ratione naturali utcumque videamus. Quamvis autem aptissima illa Apostolica fidei definitio sit, Scholæ tamen ad clariorem explanationem earum rerum, quæ ad fidei naturam pertinent, aliam passim tradunt, quam nos sequenti propositione explicamus.

PROPOSITIO

Fides recte definitur: Virtus Theologica divinitus infusa, qua propter divinam veritatem firmiter assentimur omnibus, quæ revelavit Deus, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit.

Prob. Verba illa *Virtus Theologica divinitus infusa* explicant *genus*, in quo fides, spes, & charitas conveniunt: Reliqua vero *differentiam*. Dicitur autem fides 1°. *Virtus Theologica divinitus infusa*, quia ut docuimus *Lib. VII.* contra Semipelagianos, ipsum fidei initium non per naturæ vigorem, sed per Dei gratiam donatur credentibus. Inquit enim Apostolus *Philip. I. 29. Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut pro illo patiamini*. Unde Concilium Arausicanum II. *Can. 5. Si quis*, inquit, *sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis affectum . . . non per gratiæ donum, sed nobis naturaliter inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius reperitur*. Vide quæ fusius diximus *Lib. VII. Cap. 11.*

Dicitur 2°. *Qua, propter divinam veritatem firmiter assentimur*, quia credendi ratio, sive *motivum*, & ut Scholæ ajunt, *objectum formale* fidei est divina veritas, quam falli, aut fallere omnino repugnat; ideoque tam firmus inde oritur assensus, ac certa in nobis persuasio, quæ omnem aliam quamvis exploratam, ac certam veritatem longe superat, *verbum enim Dei summa ratio est*, ratio vero humana rivulus quidam est, atque exigua participatio summæ illius, ac necessariæ rationis.

Dicitur 3°. *Omnibus, quæ revelavit Deus*, quia licet ob-

objectum materiale primarium fidei sit ipse Deus unus, ac trinus, quo frui speramus, tamen quidquid Deus revelavit, objectum fidei est *totale*, & *adaequatum*, atque ad Deum ipsum refertur.

Dicitur 4°. *Et nobis per Ecclesiam credenda proposuit*, quia licet ii, qui primitus a Deo excitati sunt ad fundandam, ac instruendam Ecclesiam, ut Moyses, & Apostoli a Deo ipso edocti fuerint, Ecclesia tamen constituta, non aliunde fidelibus divina revelatio potest innotescere, quam docente Ecclesia, fidissima depositi custode, quam constat divinitus institutam, fallique non posse: ut *Lib. I. & II.* ostendimus. Unde illud celebre Augustini effatum *Lib. cont. Epist. Fundam. Cap.* 4. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae Catholicae commoveret auctoritas* (a).

Diluuntur Objecta.

Objic. cont. 1m. part. Non alia est credendi ratio, nisi quia Deus est in dicendo verax; Quod autem revera locutus sit Deus, non aliunde constat, nisi ex doctrina Ecclesiae, quam constat divinitus institutam. Atqui utrumque lumine naturali cognosci potest; quod enim Deus sit verax, evidenter ostenditur ex summa ejus perfectione, sine qua nec esset Deus; quod autem Ecclesia divinitus instituta sit, constat ex miraculis, aliisque signis, quae & sensu percipiuntur, & ratione constat, nonnisi a Deo fieri posse ad veritatem firmandam. Ergo ratio fidei, sive *motivum*, naturale est, ideoque non est ipsa fides divinitus infusa.

℞. *Dist. min.* Lumine naturali constat, Deum esse veracem, eumque fundasse Ecclesiam; sed tamen res ipsae a Deo revelatae obscurae sunt, nec rationi evidentes, *conc.* Secus, *neg.* Licet ergo ostendi ratione pos-

 sit,

(a) Vide quae diximus *Lib. II.* de auctoritate Ecclesiae in docendo, ac definiendo.

sit, Deum esse locutum, eumque esse veracem; non inde tamen mysteria ipsa, quæ divinitus revelata sunt, clara, atque evidentia fiunt. Cum autem mens ea tantum naturaliter credat, quæ evidentia sunt; manet semper in animo naturalis ad non credendum, vel ad dubitandum inclinatio, nisi divinitus per gratiam inspiretur pius credulitatis affectus, quo res licet obscuræ, firmius tamen, ac certius credantur, quam ea, quæ evidentissimis demonstrantur argumentis.

Inst. 1°. Qui suæ ignorantiæ, aut tardioris ingenii conscius est, naturaliter credit viro doctiori, ac veraci, quamvis evidenter non cognoscat rationem eorum, quæ credit, ut videmus in pueris, in rusticis, aliisque omnibus, qui novam artem, aut disciplinam incipiunt; unde Augustinus *Lib. de utilit. credendi* docet, in omni hominum ætate, atque statu utilem esse, imo & necessariam fidem, sine qua nec vivere homines possent; unde enim scirent, quæ utilia, quæ noxia sunt, nisi ex auctoritate majorum? Ergo &c.

℞. *Dist. ant.* Homo ingenii tardioris naturaliter credit doctiori ex ratione, sive *motivo* naturali, quod non omnino aufert errandi periculum, ac metum, *conc.* Credit motivo *supernaturali*, quod certissimam, ac firmissimam animi persuasionem efficiat, qualis est assensus fidei divinæ, *neg.*

Inst. 2°. Quod Ecclesia aliquid publice credendum proponat, pauci sunt, qui ἀμέσως norunt ex ipsis ecclesiæ definitionibus, quæ in Actis Conciliorum continentur; reliqui edocentur a Pastoribus, magistris, a parentibus, quos etiam ut homines falli posse, certum est, & aberrare ab Ecclesiæ doctrina. Ergo etiam in ipsis fides, humana ac naturali ratione, sive *motivo* nititur.

℞. *Neg. cons.* Ratio enim cur rusticus credit ea, quæ proponuntur a pastore, est quia prudenter existimare debet, eam esse Ecclesiæ doctrinam, licet ex accidenti contingere possit, ut pastor ipse fallatur, aut fallat: sicut etiam fieri posset, ut qui ecclesiæ ipsius definitionem in Conciliis œcumenicis audiret, aut legeret, erraret non bene legendo, aut intelligendo quæ proposita sunt.

Inst. 3°. Ergo, inquies, fidei divinæ falsum aliquid

sub-

subesse potest. Si enim pastor bona, malave fide, falsa doceat, rusticus prudenter existimans, eam esse Ecclesiæ doctrinam, fide divina credit quod falsum est.

℟. *Neg. seq.* Si quando enim accidat, pastorem falsa docere, rusticus falso putat, eam esse Ecclesiæ doctrinam; ideoque erit illa humana persuasio, quæ in rustico culpari, aut reprehendi nequit, non divina fides, quæ cum sit a Deo, in falsum inclinare non potest.

Corollaria.

I. Quoniam *objectum formale* fidei, seu credendi ratio, ac *motivum* est ipsa Dei veritas, qua firmiter assentimur rebus ab eo revelatis, fit hinc, nullam esse fidem in eo, qui dubitat an Deus locutus sit. Hinc merito damnata est ab *Innocentio XI.* anno MDCLXXIX. illa propositio: *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidat ne non sit locutus Deus.*

II. Rursus hinc sequitur, non esse veram fidem in eo, qui aut ex inani gloria, aut ex alia utilitate, aut ut securiorem ingrediatur viam, catholicam fidem profitetur, nec tamen contrarias hæreses damnare audet. Quæ quidem damnatio expresse exigenda est ab iis, qui ab hæresi ad catholicam fidem convertuntur; in catholicis enim ipsa firma fides contrariorum errorum implicita damnatio est.

III. Vera fides non est in hæreticis, neque in beatis, neque in damnatis. In hæreticis quidem, quia non credunt Ecclesiæ, ex qua una certo scire possumus quid revelaverit Deus; unde etiam ea dogmata, quæ cum catholicis habent communia, non vera fide, sed humana persuasione credunt: in beatis vero, quia jam clare vident, ac possident ea, quæ primario in hac vita speraverant, & obscure cognoverant, licet adhuc per charitatem futuram corporum resurrectionem expectent; denique in damnatis, quia nihil jam ipsis sperandum superest, sed mera desperatio, nec ulla amplius Dei gratia moventur. In animabus vero, quæ in Purgatorio de-

detinentur, manet adhuc fides, cum adhuc beatitudinem sperent, & obscure cognoscant.

IV. Cum peccatores, modo in hæresim non inciderint, adhuc animo assentiantur, atque adhæreant iis, quæ Deus revelavit, & Ecclesia ad credendum proponit, sequitur, in peccatoribus veram esse fidem, quod adversus Lutheranos in Concilio Tridentino definitum est, ut supra diximus.

V Cum fides Ecclesiæ propositionem requirat, consequens est, ut licet ante adventum Christi fides quoad numerum rerum credendarum paulatim increverit, donec veniret in plenitudine temporis ipse gentium præceptor Christus; tamen a tempore Apostolorum usque ad mundi finem fides quoad substantiam, seu numerum rerum credendarum crescere amplius non possit. Tota enim, atque integra rerum credendarum revelatio Apostolis, & per eos Ecclesiæ ab initio facta est: *Cum venerit Paraclitus*, ait Christus *Joan. XVI.* 23. *docebit vos omnem veritatem*, & Joan. XIV. 26. *Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia*, quam veritatem tamquam depositum Apostoli Ecclesiæ commendarunt. *O Timothee*, inquit Apostolus *I. Tim. VI.* 20. *depositum custodi*. Quæ verba explicans Lirinensis *Commonit. I. Cap.* 27. *Quid est*, inquit, *depositum custodi? idest quod tibi creditum est, non quod a te inventum: quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinæ, non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis, rem ad te perductam, non a te prolatam, in qua non auctor debes esse; sed custos, non institutor, sed sectator, non ducens sed sequens*. Et Cap. 32. *Christi vero Ecclesia cauta, & sedula depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his umquam permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena, sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter, sapienterque retractando, si qua illa sunt antiquitus informata, & inchoata, accuret, & expoliat*; (quod facit novis Conciliorum definitionibus) *si qua jam expressa, & enucleata consolidet, ac firmet, si qua jam confirmata, & definita custodiat*.

VI. Ergo in rebus fidei, ac morum, ad quas docen-

des

das Ecclesia instituta est, qui viciniores fuerunt Christo, a quo perfecte revelatio tum per ipsum, tum per Spiritum Sanctum facta est, ii doctiores existimandi sunt. Hinc merito illa propositio a Clero Gallicano damnata est anno MDCC. *Puto, omnia esse hodie melius examinata: hanc ob rem in omni materia, & præcipue in morali libentius juniores, quam antiquiores lego, & sequor . . . . doctrina fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus petenda est*. Verum de nonnullis junioribus ait S. Antoninus P. III. Tit. IV. cap. 5. *Vadunt ad inferos per vitium præsumtionis novitatum auctores, adinveniendo novas vias ultra consuetas ad regendum populum, sive ut extorqueant a subditis substantias, quod pertinet ad cupiditatem, sive ut laudemur ab hominibus, tamquam sapientiores antiquis, recedendo sine causa a semitis eorum contra illud Proverb. XXII. Non transgredieris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*.

Scholium.

I. Diximus, fidem esse divinitus, ac supernaturali modo infusam contra Semipelagianos, sed advertendum est, nonnullos in animo actus fidem ipsam antecedere, qui naturales vires non excedunt. Primo enim percipit mens ea, quæ prædicantur: deinde inquirit, utrum mereantur fidem, tertio expendens *motiva credibilitatis* judicat, credibilia esse quæ proponuntur; hæc inquam tria naturales animi vires non superant; licet etiam in his aliquando adjuvet Deus, sicut legimus *Act. XVI*. 14. *Quædam mulier nomine Lydia purpuraria civitatis Thyatirenorum colens Deum, cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo*. Quartum autem actum, quo mens *judicio practico* statuit, nunc esse credendum, verisimilius est, esse supernaturalem, cum inde ipse actus fidei, qui supernaturalis est, semper sequatur. Unde ait Concilium Arausicanum *II. Can.* 7. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, ut expedit, aut eligere posse confirmat, absque illuminatione, & inspiratione Spiritus Sancti, hæretico fallitur Spiritu*. Restat

ergo, ut ad dogma fidei pertineat, supernaturalem esse quintum, & sextum mentis actum, pium scilicet credulitatis affectum, ipsumque actum fidei.

II. Quamvis fides, ut supra diximus, quacumque alia naturali scientia sit certior, si ipsa per se spectetur; *ex accidenti* tamen fit, ut ratione *subjecti*, sive mentis, quæ non satis attendit ad ipsius fidei *motivum*, assensus fidei minus sit certus, quam assensus scientiæ evidentis *ex. gr.* Geometriæ, ideoque non excludat formidinem aliquam, & dubitationem saltem involuntariam in mente fidelium. Ceterum absolute fides scientia certior est, quia certiori principio nititur, ita ut fidelis paratus sit de quacumque potius evidentia dubitare, imo & mori potius, quam dubitare de rebus fidei; unde ait Augustinus *Lib. VII. Confess. cap.* 10: *Facilius dubitarem vivere me, quam non esse veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt intellecta conspicitur.*

III. Etsi fides non naturali ratione, sed divina auctoritate nititur; unde inquit Gregorius *Hom. XXVIII. in Evang. Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum*; tamen laudabile est, antequam ad fidem quis convertatur, inquirere, atque expendere *motiva credibilitatis*, sive argumenta illa, quæ revera Deum locutum esse, ostendunt. Fidelem enim oportet esse prudentem; imprudens autem est, qui sine ullo examine credit quidquid ei obtruditur, unde ait Sapiens *Eccli. XIX.* 4. *Qui cito credit levis est corde.* Imo & postquam fides habita est, non minuit, sed auget meritum inquirere rationes, quibus aut fides ipsa magis firmetur, & credibilior evadat, etiam apud infideles, aut ea quæ creduntur, si rationem naturalem non excedunt, etiam ratione demonstrentur; modo tamen fidelis ita sit comparatus, ut credat, etiamsi rationes illæ non appareant. Quod si in fide hæsitans rationes inquirat, sine quibus de fide dubitaret, hæc utique inquisitio meritum minuit, imo & fidem tollit Vide S. Thomam 2a. 2ae. *Q. II. art.* 10.

IV. Licet credere Deo, credere Deum, & credere in Deum non sint actus specie inter se distincti, cum idem habeant *objectum* tum *materiale*, tum *formale*, differunt tamen pro diversa ratione, qua ad Deum re-
fe-

feruntur. Credere enim Deo est ea credere, quæ revelavit Deus: credere Deum est credere Dei existentiam; credere in Deum est non modo credere, sed spe, & charitate in Deum, tamquam ultimum finem tendere. Duo illa priora etiam in impiis esse possunt; tertium vero justorum est, qui fide viva, quæ per charitatem operatur, ad Deum feruntur. *Joan. VI. 29. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Joan. XIV. *Creditis in Deum & in me credite.* Quod & in symbolo profitemur, dicentes: *Credo in Deum Patrem omnipotentem; . . . in Jesum Christum . . . & in Spiritum Sanctum.* Hinc Augustinus *Tract. XXIX. in Joan.* in ea verba: *hoc est opus Dei, ut credatis in eum &c.* hæc habet: *Ut credatis in eum, non ut credatis ei. Sed si creditis ei, non autem continuo qui credit ei, credit in eum. Nam & dæmones credebant ei, & non credebant in eum. Rursus etiam de Apostolis ipsis possumus dicere: credimus Paulo, sed non credimus in Paulum, credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Credenti enim in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & ejus membris incorporari. Ipsa est ergo fides quam de nobis exigit Deus, & non invenit, quod exigit, nisi donaverit quod inveniat.*

V. Quærunt Scholastici, utrum assensus fidei sit *discursivus*, hoc est utrum actus fidei consistat in hujusmodi ratiocinatione: Deus verax est: Atqui Deus revelavit, Christum esse Deum; ergo Christus Deus est. Sed certissime tenendum est, fidem non in ratiocinatione, sed in simplici mentis assensu consistere: Nam si ex ratiocinatione constaret fides, quoniam *conclusio semper sequitur debiliorem partem*; & in proposito *syllogismo* una ex *præmissis* semper naturali ratione cognoscitur, alioquin progrediendum esset in infinitum; sequeretur hinc, fidem non esse supernaturalem, sed naturalem, aut ejus certitudinem non superare certitudinem ejus propositionis, quæ naturali ratione cognoscitur. Requiritur quidem ante fidem inquisitio rationum, quæ probant, vere Deum locutum esse, ut assensus sit prudens. Sed ea posita, mens per

per gratiam Dei propositæ veritati simpliciter, ac firmiter assentitur.

VI. Quæstiones alias ab Scholasticis agitatas, quodnam sit *objectum formale quod*, *& sub quo fidei*, an scilicet Deus ut prima veritas *in essendo*, an vero *in dicendo*; utrum divina revelatio *ingrediatur objectum formale fidei*, an vero sit *conditio sine qua non*, & cetera ejusdem generis libenter omittimus; quæ videre potes apud Gonet *Tom. IV. Tract. X.*

§. II.

De fidei divisione.

I. Dividitur primo fides in *habitualem*, & *actualem*. Habitualis est ipse habitus fidei divinitus infusus, atque animum inclinans ad promte, faciliterque credendum. Actualis vero est actus fidei, quo rebus a Deo revelatis assentimur.

II. Rursus fides *actualis*, sive ipse actus fidei dividitur in interiorem, & exteriorem. Interior est intimus mentis assensus rebus a Deo revelatis: exterior vero est ipse assensus verbis, aliisve signis extrinsecus manifestatus.

III. Porro fides actualis sive interior, sive exterior, vel est *implicita*, vel *explicita*. Implicita est, qua generatim credimus omnia, quæ Deus revelavit, vel quæ continentur in altiori aliquo principio, quod credimus, sicut in existentia, ac providentia Dei continetur etiam mysterium Trinitatis, incarnationis &c. Unde S. Thomas in ea verba Apostoli *Heb. XI. Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & inquirentibus se remunerator sit*, ait: *In esse divino includuntur omnia, quæ credimus in Deo æternaliter existere, in quibus nostra beatitudo consistit. In fide autem providentiæ includuntur omnia, quæ temporaliter a Deo dispensantur ad hominum salutem, quæ sunt via in beatitudinem*. Explicita vero fides est, qua

qua speciatim articulis fidei assentimur expresse; *ut ex: gr.* Trinitati, Incarnationi &c.

IV. Denique fides sive *habitualis*, sive *actualis* dividitur in vivam, & mortuam, formatam, & informem. Fides viva est *quæ per charitatem operatur Galat. V. 6.* Mortua vero est quæ operibus bonis est vacua. Formata dicitur, quæ est in homine, charitate, sive gratia sanctificante exornato; informis vero, quæ est in peccatoribus. Fides autem formata etiam viva est; ubi enim est charitas, ibi & bona etiam sunt opera; sicut e contrario fides informis etiam mortua est, saltem quoad opera æternæ vitæ meritoria. Ceterum fides viva, ac formata, ab informi, ac mortua non differt *specie*; sed una, eademque est, quæ pro varia hominis, in quo est, dispositione, atque habitu variam denominationem habet.

C A P. XXVIII.

De necessitate fidei.

I. EXplicata superius fidei divisione, cum quærimus de fidei necessitate, de omnibus ejus partibus, quæ supra explicatæ sunt, quæstio potest institui.

II. Igitur 1°. fides *habitualis* formata, ac viva paris est necessitatis, ac gratia sanctificans, a qua sejungi nequit. 2°. Fidem *actualem* in infantibus necessariam non esse, manifestum est, cum nullius actus capaces sint, & baptismate tantum suscepto salvi fiant. Restat igitur quæstio de adultis, utrum ipsis necessarius sit *actualis* fides sive interior, sive exterior; sive *implicita*, sive *explicita*.

§. I.

§. I.

De necessitate interioris actus fidei in adultis.

Adv. I. Diximus sæpe, necessitatem aliam esse *medii*, aliam *præcepti*, earumque naturam, ac differentiam explicavimus.

II. Præterea ubi de gratia, de Trinitate, ac de Incarnatione tractavimus, diximus etiam tum generatim de necessitate fidei, tum speciatim de necessitate fidei explicitæ Trinitatis, & Incarnationis. Hic tamen ubi proprius videtur locus, repetenda simul breviter, quæ aliis in libris sparsim, ac fusius dicta sunt, simulque adjicienda ea, quæ alibi, propterea quod non erant ejus loci, prætermittenda putavimus.

III. Hulricus Zuinglius in *Professione fidei* Francisco I. Gallorum Regi oblata *Socratem*, *Platonem*, *Aristidem*, & quod mirabilius est, *Herculem Theseum*, aliosque in regno cœlesti cum Christo, Patriarchis, aliisque sanctis collocavit. Ad eumdem accesserunt errorem, qui plus æquo Synensium admiratores, falso affirmarunt, eos templum habuisse antiquissimum Deo creatori sacrum, multosque ex iis, spiritu Dei plenos, morum sanctitate claruisse (a). Denique *Berruyerus*, & *Harduinus* docuerunt, ante Christi adventum, imo etiamnum iis in locis, ubi prædicatum non est Evangelium, viguisse, ac vigere naturalem religionem, qua per cognitionem naturalem unius Dei remuneratoris pervenire homines ad æternam beatitudinem valeant. Quæ quidem dogmata Christianæ religioni prorsus adversa hic breviter refutanda sunt.

PRO-

(a) Le Comte Nouveaux memoires sur l'état présent de la Chine Tom. II.

PROPOSITIO I.

Actus fidei interior necessarius est adultis necessitate medii ad justificationem, & salutem. Est dogma fidei.

Prob. I. Apostolus *Heb. XI. 6. Sine fide*, inquit, *impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*, & Rom. X. 10. *Corde creditur ad justitiam*, quæ verba de fide actuali dicta esse, manifestum est. *Marc. XVI. 16. Qui vero non crediderit condemnabitur*. Ergo.

Prob. II. ex PP. 1°. Augustinus *Lib. De pecc. orig. cap. 24. Sine fide*, inquit, *unius mediatoris Dei, & hominum hominis Jesu Christi, nec antiquos justos, ut justi essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia justificari, veritas Christiana non dubitat*. 2°. Leo M. *Serm. LXIII. Una fides justificavit universorum temporum sanctos, & ad eandem opem, & fidem pertinet quidquid per mediatorem Dei, & hominum Jesum Christum vel nos confitemur factum, vel patres nostri adoravere faciendum, nec inter Judæos, & Gentiles ulla est distinctio*. 3°. Denique Concilium Tridentinum non solum ex Scripturis, sed ex perpetua Patrum traditione docet *Ses. VI. De Justif. Cap. 8.* fidem esse *humanæ salutis initium, fundamentum, & radicem omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire*. Ergo &c.

Diluuntur Objecta.

Objic. I. Justinus Martyr *Apolog. I. Christum*, inquit, *esse rationem illam, cujus omne hominum genus particeps est .... supra demonstravimus, & qui cum ratione vixerunt Christiani sunt, etiamsi athei existimati sint, quales apud Græcos fuere Socrates, & Heraclitus*. Hæc est ipsissima *Zuinglii*, aliorumque, quos supra commemoravimus, doctrina. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Ex *Justino*, qui cum ratione vixerunt Christiani sunt latiori, & improprio sensu, *conc.* proprie,

prie, *neg*. Vult ergo *Justinus*, eos, qui juxta regulam rationis vixerunt, fuisse aliquo pacto Christianos, quia humana ratio rivulus quidam est, & participatio æternæ rationis, quæ verbum est Dei Patris *illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*: quod quidem Verbum caro factum, est Christus Jesus. Numquam autem *Justinus* Gentiles Philosophos vere, & proprie Christianos appellat, cum tales proprie non sint, nisi qui Christum; idest Verbum Dei incarnatum, ejusque doctrinam universam profitentur.

Objic. II. Clemens Alexandrinus *Lib. I. Strom.* ait: *Per se quoque aliquando Græcos justificavit Philosophia*. Ergo non necessaria fuit fides.

℟. *Dist. ant.* Justificavit Philosophia exterius, *conc.* Interius, *neg.* Ait enim ipse Clemens *Lib. VI. Strom. Iis, qui justi erant ex Philosophia, non solum opus erat fide in Dominum, sed etiam ut discederent a cultu simulacrorum*, quibus verbis manifestum est, eos non fuisse vere justos. Unde concludit eodem *Lib. I. Strom. Abraham non ex operibus justificatus est, sed ex fide; nihil ergo eis Philosophis post vitæ finem proderit; etiamsi nunc recte operentur, nisi fidem habeant*.

PROPOSITIO II.

Non satis est, actum fidei semel in vita elicere, sed sæpius, ac frequenter illum elicere præcipimur.

Prob. 1a. pars. Quod sit præceptum, aliquando elicere actum fidei, constat ex definitione *Alexandri VII.* qui eam damnavit propositionem. *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*. Quod autem non sufficiat actum illum semel in vita elicere, constat ex definitione *Innocentii XI.* qui eam etiam damnavit thesim; *Satis est actum fidei semel in vita elicere*. Ergo.

Prob. 2a. pars. 1°. Apostolus *Rom. I.* 17. *Galat. III.* &c.

&c. illud sæpe inculcat: *Justus ex fide vivit*. Atqui cujus vita spiritalis ex fide pendet, is sæpius fidem renovare debet, sicut ille, cujus vita animalis ex pane alitur, ac sustinetur, sæpius panem edere debet. Ergo &c. 2°. Fides, ut ait Petrus, est *lucerna lucens in caliginoso loco II. Pet. I. 19.* Sed in loco caliginoso, ubi semel a luce avertas oculos, impingis, & corruis. Ergo. 3°. Denique varii sunt humanæ vitæ actus, in quibus actum fidei repetendum esse, certissimum est, ut primo cum rationis usus incipit; tunc enim homo primum ad Deum convertere animum debet: secundo cum gravis contra fidem tentatio pulsat; tertio cum suscipienda sunt sacramenta, aut vacandum orationi; quarto demum in exitu vitæ. Ergo &c.

Scholium.

I. Præceptum eliciendi actum fidei aliquando ipsum *per se* obligat, aliquando *ex accidenti*. Obligat quidem ex accidenti, cum scilicet alia occurrunt obeunda munia, quæ nisi actus fidei eliciatur, recte exerceri non possunt, ut sunt illi humanæ vitæ actus, quos paulo ante tertio loco commemoravimus. Per se ipsum vero obligat, cum licet alia non occurrant, ipsam tamen fidei virtutem exercere jubemur. Sed quoties hoc præceptum in anno, aut mense, aut die urgeat, definitum non est; generatim tamen dici sine errandi periculo poterit, toties esse actum fidei repetendum, ut vere de homine dici possit, illum ex fide vivere. Ceterum omnes actiones suas ex fidei principiis, ac regulis, & fine debet exercere Christianus, sicut debet Philosophus omnes actus suos ad rectæ rationis regulam, ac finem dirigere.

II. Cum fides, ut supra diximus, alia sit *explicita*, alia *implicita*, non sufficit *implicite* simul credere omnia, quæ revelata sunt, sive quod eodem redit, quidquid credit Ecclesia; sed nonnulla sunt explicite credenda. Et quidem 1°. in quocumque hominum statu necessarium semper fuit *necessitate medii* credere, Deum esse, & quidem remuneratorem in altera vita, ideoque animam hominis esse immortalem: *Credere enim oportet accedentem*

ad-

ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit; unde contraria opinio ab Innocentio XI. damnata est.

2°. In statu vero legis Evangelicæ necessarium est præterea *necessitate medii* credere mysteria SS. Trinitatis, & Incarnationis, ut docuimus *Lib. III. Cap.* 13. *Lib. VI. Cap.* 10.

3°. Præterea *necessitate precepti* tenentur fideles scire Symbolum Apostolorum, orationem Dominicam, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, necnon Sacramenta suscipienda, & missæ sacrificium. Et de Symbolo quidem, res est explorata ex perpetua Ecclesiæ praxi, quæ omnibus sæculis non ministravit baptismum cathecumenis, nisi symbolum didicissent, & hodie etiam in Rituali Parochorum patrinos monet, eorum esse officii, ut infantes, quos de sacro fonte suscipiunt, symbolum edoceant. Et quidem turpissimum est, nescire Christianum præcipuos fidei articulos, qui continentur in symbolo, quod ab *Augustino* dicitur *Serm. LIX. De verb. Evang. Regula fidei nostræ brevis, & grandis: brevis numero verborum, grandis pondere sententiarum*. Symbolo autem merito oratio Dominica adjungitur, quia fides oratione servatur, & fructum profert bonorum operum. De Decalogo autem, & ceteris, quæ paulo ante diximus, res est per se manifesta, cum nemo possit vitam ducere Christianam, nisi illa sciat. Cumque hæc omnia duplici ratione sciri possint, vel scilicet memoriter, & distincte, vel *quoad substantiam*; necesse est, fideles ea scire memoriter, & distincte, nisi adeo sint natura stupidi, ut nulla id omnino ratione, nullo labore sperari possit, quod vix potest accidere. Et hæc quidem præ oculis habere debet Sacerdos, cum pœnitentem earum rerum ignorantia laborantem deprehenderit. Qua de re in *Lib. VIII. Part. V.* diximus. Sed de symbolo ipso nonnulla scitu necessaria sunt, quæ sequenti §. II. expediemus.

§. II.

§. II.

De Symbolo.

Adv. I. Symboli nomen duo significat, collectionem scilicet rerum a pluribus collatarum, & tesseram militarem. Utroque autem sensu fidei nostræ regula symbolum dicitur; quia scilicet tessera quædam est, qua veri Christiani discernuntur ab ethnicis, & quia collectio est plurium articulorum.

II. Est autem articulus fidei primaria fidei propositio, omnibus ab initio ad credendum proposita, quæ peculiare, ac distinctum a ceteris dogma continet. Sic autem dicitur per metaphoram a membris humani corporis, quæ sæpe dicuntur articuli. Sicut enim corporis membrum est præcipua quædam pars peculiarem habens usum, aliisque minoribus constans partibus, ut caput, brachium, pedes &c. ita fidei articulus præcipua quædam est fidei nostræ pars, ex minoribus partibus composita, & peculiare quoddam dogma explicans, ut *Credo in Deum, Patrem Omnipotentem, Creatorem Cœli, & terræ.* Licet ergo omnis fidei articulus sit etiam propositio fidei; non omnis tamen propositio, quæ sive continetur in Scripturis, sive ab Ecclesia ex traditione definita est, articulus fidei dici potest.

III. Tria autem Symbola Catholica Ecclesia profitetur, & servat; hæreticorum enim varias excogitatas formulas nihil moramur; *Apostolicum, Niceno-Constantinopolitanum, & S. Athanasii.* Apostolicum est, quod a tempore Apostolorum semper fidelibus traditum est, ut fidei norma, ac tessera: Nicæno-Cpolitanum, quod a duobus illis Conciliis auctum est, adjectis iis, quæ ad Arii, ac Macedonii hæresim convellendam visa sunt necessaria, cui deinde etiam particula *Filioque*, ut in *Lib. IV. cap. 7.* diximus, adjuncta est. Denique *Athanasianum* est, quod sub tanti Doctoris nomine est editum. De Symboli igitur Apostolici, atque Athanasiani auctore dicendum est.

IV. Erasmus *Paraphrasi in Matth.* revocavit in dubium, utrum revera Apostolicum Symbolum ab ipsis Apostolis compositum fuerit. Calvinus *Lib. II. Instit. cap.* 16. §. 18. id non non esse anxie inquirendum, ait. Negant vero Vossius *Dissert. I. De tribus Symbol.* Dupinus in *Biblioth. Tom. I.* Anonymus auctor *Historiæ Symboli Apostolici*. Basnagius &c. At catholici fere omnes illud affirmant revera conditum esse ab Apostolis.

PROPOSITIO I.

Symbolum Apostolicum merito hoc nomine insignitum est, imo revera est ab ipsis Apostolis compositum.

Prob. 1a. *pars*, quæ etiam conceditur ab iis, qui Symbolum illud ab ipsis Apostolis conditum esse, aut negant, aut dubitant. Quod ab ipsis Apostolorum temporibus traditum est fidelibus ut regula fidei, quam Apostoli prædicarunt, id merito Apostolicum dicitur, etsi ejus fortasse ipsi Apostoli non fuerint auctores; sicut etiam *Apostolici canones* dicuntur, qui disciplinam continent, quæ tempore Apostolorum viguit. Atqui ejusmodi est Symbolum Apostolicum. Patres enim vetustissimi illud vel ab ipsis Apostolorum temporibus traditum esse fidelibus, affirmant. 1°. Irenæus *Lib. I. cap.* 2. ait: *Ecclesiam per omnem terrarum orbem dispersam ab Apostolis, eorumque discipulis illud accepisse.* 2°. *Tertullianus Lib. cont. Praxeam cap.* 2. ait, *hanc regulam ab initio Evangelii decucurrisse*. 3°. Idipsum docent alii complures collecti a Natali Alex. *Hist. Sæc. I. Dissert. XII.* Ergo &c.

Prob. 2a. *pars.* I. ex celebri illa *Augustini* regula *Lib. IV. De bapt. cont. Donat. cap.* 24. *Quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum, rectissime creditur*. Atqui Symbolum Apostolicum universa semper tenuit, ac tenet Ecclesia, nec in ullo legitur Concilio institutum. Ergo.

Prob.

Prob. II. ex omnium veterum Patrum auctoritate. Nam præter *Irenæum*, & *Tertullianum* paulo ante laudatos, 1°. Rufinus *in Exposit. Symboli, Tradunt*, inquit, *majores nostri, quod post ascensionem Domini, & adventum Spiritus Sancti Apostoli discessuri ab invicem prius normam futuræ prædicationis in commune constituerunt.* 2°. Hieronymus *Epist. XXXVIII. ad Pammach.* ait, *Symbolum fidei, ac spei nostræ ab Apostolis traditum.* 3°. Idem docent Leo M. *Epist. ad Pulcher.* aliique innumeri, quos præter Natalem Alex. *loc. cit.* collegit Genebrardus *Lib. III. De Trinit.* Fevardentius in *Lib. I. Irenæi*, &c. ita ut contraria opinio merito magnæ temeritatis coarguatur. Ipse *Lutherus*, licet ad omnem projectus audaciam, in *Colloquiis*, quæ citat Fevardentius, hæc de Symbolo habet Apostolico: *Symboli verba ab Apostolis constituta esse credo, qui in congregatione sua hoc Symbolum verbis tam brevissimis, & consolatoriis confecerunt. Est opus Spiritus Sancti rem tantam, tanta brevitate, ac tam efficacissimis, & emphaticis verbis describere. Extra Spiritum Sanctum, & Apostolos, non potuisset ita componi, etiamsi millia seculorum illud componere conarentur.* Ergo.

Diluuntur Objecta.

Objic. I. Si ab Apostolis ipsis Symbolum compositum esset, 1°. *Lucas* id non siluisset in *Actibus Apostolorum*, 2°. Non esset tanta inter auctores pugna opinionum de modo, tempore, loco, ac fine, quo illud est editum; 3°. Omnes veteres Patres, aut saltem omnes olim Ecclesiæ, symbolum illud eisdem verbis recitassent; quod tamen contra accidit; nam *Irenæus*, *Tertullianus*, *Origenes*; Ecclesia insuper Romana, Aquilejensis, & Orientalis diversis verborum formulis Symbolum exponunt, ut clare ostendit Dupinus *Lib. I. Bibliot.* qui in Tabulis per varios laterculos secum invicem comparatos symboli ipsius varietatem ob oculos lectorum ponit. Ergo.

℞. *Neg. ant. quoad omnes ejus partes.* Nam 1°. non

erat necesse, ut Lucas id scriberet, quod erat omnibus fidelibus notissimum, ideoque nulla in posterum oblivione obliterari poterat; imò sicut alia etiam facta Apostolorum silet, sic etiam istud silere potuit, neque ex silentio (quod argumentum est *negativum*) contra totius vetustatis testimonium concludi potest. 2°. Quamvis de modo, tempore, ac fine conditi symboli dissentiant veteres; de re tamen ipsa consentiunt omnes; quod ad veritatem sufficit, alioquin de tota rerum historia actum esset, nihil enim ferme est in antiquitate, de quo non sit aliqua de tempore, & modo dissensio veterum. 3°. Cum Symbolum Apostolorum Scriptura Sacra non sit, quippe Apostoli illud non condiderunt, tamquam Spiritus Sancti amanuenses, sicut ceteras Scripturas, sed tamquam Ecclesiæ Pastores; mirum non est, si nonnullæ Ecclesiæ quædam ad clariorem rerum explicationem adjecerint, aut varii Scriptores variis verborum formulis illud recitent, cum propositum illis esset sensum potius exponere, quam verba.

Inst. Si ab Apostolis editum esset Symbolum, omnes Ecclesiæ piaculo sibi duxissent aliquid de eo detruncare, saltem quoad sententias. Atqui apud nonnullas Ecclesias integræ deerant sententiæ in Symbolo, quod recitabant. Sic testatur *Rufinus* in Symbolo, quod Ecclesia Romana servabat, defuisse sententiam illam *descendit ad inferos*, quam etiam omittit Augustinus *Lib.* I. *De Symbol. cap.* 3. sicut & vocem *catholicam*, quæ vox velut integra sententia habenda est, quia peculiarem, & insignem explicat Ecclesiæ proprietatem. Ergo &c.

℞. *Neg. cons.* Non enim Ecclesiæ illæ, quæ particulam aliquam, vel vocem symboli non habebant, symbolum ipsum detruncaverunt, sed aliæ Ecclesiæ adjecerunt ad majorem alicujus articuli claritatem. Vide hæc fusius apud Natalem Alexandr. *cit. Dissert.*

Scho-

Scholium.

Symbolum editum ab Apostolis, certissimum est, sed quo tempore sit conditum, hoc est an statim post adventum Spiritus Sancti, ut putat *Rufinus*, an post mortem *Jacobi* Apostoli, ut censet *Baronius*, item quo fine sit conditum, an ut esset regula, ac tessera credentium, an ut esset norma prædicationis, an verò ut catechesis baptizandorum; item an singuli Apostoli singulos posuerint articulos, an omnes in communi totum confecerint, hæc omnia incerta sunt, nec satis firma ratione, aut auctoritate definiri possunt.

PROPOSITIO II.

Symbolum, quod vulgo Athanasio tribuitur, non est Athanasii, sed alterius junioris.

Prob. 1°. Veteres *Athanasio* suppares de hoc ejus opere silent, nec habetur in ullo ex veteribus MSS. codicibus operum *Athanasii*. 2°. Si *Athanasii* esset symbolum illud, Patres qui contra *Nestorium*, & *Eutychen* scripserunt, non omisissent illis Athanasianum symbolum objicere, in quo tam clare, ac perspicue hæreticorum illorum dogmata confodiuntur. 3°. Nec Latini omisissent contra Græcos, cum primum disputari cœptum est de processione Spiritus Sancti a Patre, & Filio, objicere symbolum *Athanasii*, cujus Doctoris tanta erat apud Græcos, Latinosque auctoritas. 4°. Stilus ipse non Græci hominis videtur esse, sed Latini. 5°. Denique nonnisi septimo Ecclesiæ sæculo Symbolum hoc, sub *Athanasii* nomine laudari cœpit, in Synodo scilicet Toletana IV. Ergo &c.

Scholion.

Etsi certum est, *Athanasii* Symbolum non esse ejus auctoris; a quo tamen conditum fuerit incertum est. Nonnulli illud tribuunt *Eusebio Vercellensi*, alii *Anastasio Synaitæ*, alii *Vincentio lirinensi*, alii *Vigilio Tapsensi*, quam postremam sententiam Quesnellius *Dissert. XIV. in opera S. Leonis* variis adstruere conatur conjecturis, eumque *Natalis Alexander* secutus est. Ceterum cum Ecclesia Romana symbolum Athanasii receperit, ut intemeratam fidei regulam, majorem inde trahit auctoritatem, quam si ab ipso editum esset *Athanasio*.

§. III.

De externa fidei confessione.

Adv. I. Duplex esse potest præceptum fidem exterius confitendi, alterum *positivum*, quo jubemur fidem data occasione confiteri, alterum *negativum*, quo prohibemur fidem umquam verbo, aliove signo, aut simulatione abnegare.

II. Erat hoc commune Manichæorum dogma, non solum non præcipi externam fidei confessionem, verum etiam unumquemque fidem exterius etiam perjurio negare posse ad vitandam persecutionem.

PROPOSITIO I.

Præceptum est, aliquando fidem exterius profiteri.

Prob. I. ex Apostolo *Rom. X. 9. Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus su-*

suscitavit illum a mortuis, salvus eris, corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ergo propositio ad fidem pertinet.

Prob. II. ex Augustino *Lib. De fide, & Symb. cap. I. Fides*, inquit, *duplex a nobis officium exigit, cordis, & linguæ*, & *Serm. CCLXXIX. De Apost. Paulo. Quid prodest corde credidisse ad justitiam, si os dubitet proferre, quod corde conceptum est?* Ergo.

Prob. III. ratione. Sicut non est vere justus, temperans, fortis, qui externos actus justitiæ, temperantiæ, fortitudinis, ubi occasio se obtulerit, non exercet, ita non est vere fidelis, qui data occasione, fidem exterius non profitetur. Ergo.

Q. Quænam est occasio, qua fidem exterius confiteri jubemur?

℟. Ex S. Thoma *2a. 2ae. Q. III. art. 2.* occasiones incidere posse duas, 1°. cum ex silentio nostro honor Deo debitus subtraheretur, 2°. cum inde aliorum scandalum, ac ruina timeri debet. Hinc 1°. qui a publico Magistratu de religione interrogatus tacet, aut obliqua responsione interrogationem vitat, contra præceptum fecisse censetur, de quo ait Christus *Luc. IX. 26. Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.* Hinc merito damnata est ab *Innocentio XI.* illa propositio: *Si a potestate publica aliquis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere autem, ut peccaminosum non damno.* 2°. Cum ex silentio periculum est, ne populus suspicetur, nos fidem ejurasse, atque inde in fide vacillans occasionem habeat ruinæ spiritalis. Ea igitur in causa, etiam cum vitæ periculo, fidem libere profiteri debemus; *debemus enim pro fratribus animas ponere I. Joan. III. 16.*

PROPOSITIO II.

Fidem exterius aliquo signo negare, semper grave peccatum est, etiamsi simulate fiat: Est dogma fidei.

Prob. 1a. pars. Illud semper grave peccatum est, quod æternæ pœnæ comminatione prohibet Deus. Atqui fidem exterius negantibus æternam pœnam Deus minatur. *Matth. X.* 33. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* II. Tim. II. 12. *Si negaverimus, & ille negabit nos.* Ergo. Hinc Ecclesia semper eos, qui fidem metu mortis negassent, tamquam lapsos in gravissimum scelus, nonnisi diuturna, & gravi pœnitentia emendatos absolvit.

Prob. 2a. pars. 1°. *Matathias*, aliique *Machabæi* tormenta, ac mortem atrocissimam subierunt, ne quid adversus fidem, ac religionem simularent. 2°. Eos qui exterius simulassent thus idolis adolere, jam lapsos in grave peccatum judicavit, & castigavit Ecclesia. 3°. *Libellaticos*, hoc est eos, qui pecunia libellum a magistratibus impetrassent, quo falso asserebatur, eos mandatis Imperatorum Gentilium paruisse, Ecclesia canonicis, iisque gravissimis subjecit pœnis. 4°. *Missionarios* illos, qui Sinensibus Christianis permittebant ad vitandam mortem thus idolis simulate adolere, Sedes Apostolica anno MDCXLIII. damnavit. Ergo &c.

Dices. IV. Reg. V. 18. *Naaman Syrus* ad veram fidem, ac religionem conversus, hoc petiit ab *Eliseo*: *Quando ingredietur Dominus meus Templum Remmon, ut adoret, & illo innitente super manum meam; si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus pro hac re servo tuo.* Cui respondit Elisæus: *Vade in pace.* Ergo &c.

℟. Missis variis Theologorum interpretamentis, quæ videre potes apud *Calmet* in peculiari *Dissertatione* de hac historia; duæ sunt præcipuæ responsiones, quæ vim argumenti prorsus elidunt. Prima est *Bocharti*, quam ipse

ipse sequitur *Calmet*, scilicet *Naaman* Syrum non petiisse ab *Elisaeo* veniam, ut sibi in posterum liceret in Templo *Remmon* genuflectere, sed indulgentiam de praeteritis actibus, quod ex textu Hebraico probare nititur, Vulgata enim versio huic interpretationi adversa est. Altera vero communior responsio Theologorum est, actum illum *Naamani*, quo manum, aut humerum supponebat Regi adoranti, merum fuisse civile officium, ad quod ratione muneris sui tenebatur; quod quidem officium non poterat judicari ab adstantibus falsi numinis adoratio, cum omnibus publice constaret, illum postquam mirabiliter a Propheta sanatus erat, nonnisi verum Israelis Deum adorare.

Dices II. IV. Reg. X. 18. *Jehu*, ut sacerdotes *Baal* interimeret, simulavit, velle se Sacrificium idolo offerre: *Achab*, inquit, *coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius . . . . Sanctificate diem sollemnem Baal* &c. & propterea a Domino laudatus est. Ergo.

℟. *Diss. ant.* Laudatus est a Domino propter idoli destructionem, *conc.* Propter impium mendacium, *neg.* Ita Augustinus *Lib. De mendacio cap.* 2.

Q. I. Quot modis fides exterius abnegari possit.

℟. 1°. Verbis, ut si quis expresse dogma aliquod fidei negaverit. 2°. nutibus, ut si quis interrogatus, an fidem negare velit, nutu annuat. 3°. factis, quae aut natura sua, aut ex hominum institutione, atque usu ad falsam religionem significandam usurpari solent, ut *ex: gr.* thura idolis adolere, coram ipsis genuflectere, circumcidi cum Judaeis, Coenam Calvinisticam cum haereticis sumere, aliisve eorum ceremoniis communicare: gestare vestes, quae falsae religionis signa sunt (de vestibus enim civilibus, quae gentem a gente distinguunt, ut Turcam ab Italo, alia est ratio), legem aliquam religionis violare, cujus violatio expresse a Tyranno exigitur in contemtum religionis, aut in abnegatae religionis signum. Mortem igitur potius subibit Christianus, quam aliquod horum admittat. Ceterum si quis metu negaret, se esse Episcopum, Sacerdotem &c. non propterea negaret, se esse Christianum.

Q. II. Qui simulate aliquid gerit exterius contra religionem, sed mente nolit religionem ejurare, censetur ne amisisse fidem? ℟. Mi-

℟. Minime; sed tamen graviter peccat contra negativum præceptum externæ confessionis fidei.

Q. III. Censetur ne abnegasse fidem, qui in persecutione fugit?

℟. Fuit hic *Tertulliani* error; numquam licere persecutionem fugere, quod absurdum toto conatu adstruere nititur infirmissimis licet rationibus in Libro *De fuga in persecutione*. Sed contra, 1°. qui fugit, potius fidem profitetur, quam negat. Si enim negare voluisset, fugæ incommoda vitasset. 2°. Ipse Christus nos admonet *Matth. X. 23. Cum persequentur vos in civitate is a. fugite in aliam*. 3°. Idipsum Sanctorum virorum exempla confirmant, ut Eliæ prophetæ *III. Reg. XI.* Apostoli Pauli, Polycarpi, Cypriani, Athanasii, aliorumque, quos Ecclesiastica Historia commemorat. 4°. Qui fugere detrectat, sæpe periculo abnegandæ fidei seipsum objicit; ut *Cyprianus* observat; ideoque superbiæ suæ relictus, labitur.

Q. IV. Licet ne ergo Pastoribus semper in persecutione aufugere?

℟. Quæstionem hanc late solvit Augustinus *Epist. CCXXVIII. al. CLXXX.* Duo, inquit, habemus in Evangelio, quæ secum invicem videntur adversari, sed tamen ambo pro diversis rerum causis vera sunt: Unum est quod legitur *Matth. X. Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*: aliud *Joan. X. Mercenarius videt lupum venientem, & fugit*. Quapropter distinguendum est: Si persecutio solos impetit pastores, quorum vita saluti ovium necessaria est, mors vero nullam ovibus utilitatem affert; fugiendum est, commissa interim alteri, quoad fieri poterit, cura gregis. Si vero persecutio in oves ipsas excitatur, quas, fugiente pastore, verisimile est esse perituras, etiam cum periculo mortis manendum est. *Bonus enim Pastor animam suam dat pro ovibus suis Joan. X. 11.*

CAP.

C A P. XXIX.

De peccatis fidei contrariis

I. PEccata fidei contraria tria sunt, infidelitas, hæresis; & apostasia

II. Infidelitas licet quodammodo communis sit omnibus, qui fidem aut omnino, aut aliqua ex parte negant, quisquis enim vel unum fidei negat articulum, fidem prorsus amittit, ut supra docuimus; tamen proprie de iis dicitur, qui revelatam religionem omnino rejiciunt. Duplex autem distinguitur a Theologis infidelitas, *positiva*, & *negativa*. Prior est eorum, qui religionem sibi expositam rejiciunt; altera vero eorum est, qui nihil umquam de Evangelio audire potuerunt. Et quidem positiva infidelitas grave peccatum est, non item infidelitas negativa, unde ait Christus *Joan. XV.* 22. *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo*. Hinc damnata est a *Pio V.* &c. illa *Baji* propositio: *Infidelitas negativa in iis, qui nihil audire potuerunt de Evangelio, peccatum est.* Et merito; nemo enim peccat in eo, quod vitare nullo modo potest; at infidelitas negativa ab iis, qui nihil de Evangelio audierunt, vitari non potest. *Quomodo autem credent in eum, quem non audierunt, quomodo autem audient sine prædicante?* inquit Apostolus *Rom. X.* 14. Damnantur quidem infideles negativi vel vitio originis, vel additamento propriæ voluntatis, non autem propter negativam infidelitatem.

III. Hæresis a verbo Græco αἱρέομαι *eligo* est error voluntarie electus ab homine, qui Christianam profitetur religionem; contra aliquod fidei dogma, cum pertinacia conjunctus. Et quidem debet 1°. error esse voluntarius, nullum enim peccatum est, nisi voluntarium, ut supra diximus *Cap. I.* Debet etiam esse 2°. cum pertinacia conjunctus, ut enim ait Augustinus *Epist. XLIII. Qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam nul-

nulla pertinaci animositate defendunt, corrigi parati cum verum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos computandi. Debet denique 3°. esse contra aliquod fidei dogma vel in Scripturis expresse positum, vel ab Ecclesia definitum. Si autem hæresis sit externa, hoc est verbo, aliove exteriori signo expressa, quamvis occulta, sufficit hoc, ut reum faciat pœnæ canonicæ, scilicet excommunicationis, irregularitatis &c. quæ in Decretalibus expressa sunt titulo *De hæreticis*.

VI. Apostasia est totius Christianæ religionis jam susceptæ ejuratio; ideoque non differt ab hæresi *in specie*, sed in majori gravitate; apostasia enim est fidei totius ejuratio, hæresis vero quorundam tantummodo dogmatum. Sunt & aliæ apostasiæ species, quæ ad hunc tractatum non pertinent, ut apostasia a religione, sive a statu religioso, apostasia ab ordine, apostasia ab obedientia. Variæ autem agitantur de infidelibus, & hæreticis quæstiones, quarum paucas hic attingere sufficiat.

Q. I. Utrum principes Christiani ritus infidelium, aut hæreticorum tollerare possint, aut debeant?

℟. Si infideles subditi non sunt, non licet ipsis inferre bellum ea tantum de causa, quia infideles sunt, nisi alias in principem Christianum, aut ejus subditos injurias inferant, quas bello defendi necesse sit. Si vero subditi sunt, possunt quidem eorum ritus, ac religio etiam pœnis gravioribus prohiberi; sed aliquando ne majora impediantur bona, aut majora oriantur mala, tolerari possunt. Hinc S. Thomas 2a. 2ae. Q. X. art. 11. *Humanum*, inquit *regimen derivatur a divino, & ipsum debet imitari. Deus autem quamvis sit omnipotens & summe bonus; permittit tamen aliqua mala fieri in universo, quæ prohibere posset, ne eis sublatis, majora bona tollerentur, vel etiam pejora mala sequerentur. Sic ergo in regimine humano illi, qui præsunt, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur, sicut Augustinus dicit in Libro de ordine, aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.*

Q. II. Utrum cum infidelibus communicare liceat?

℟. 1°. In eorum superstitiosis ritibus non licet; ait enim Apostolus *II. Cor. VI. 15. Quæ conventio Christi ad*

ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli . Quamvis autem non censeatur superstitiosis ritibus communicare qui adest tantummodo ab eam causam, ut videat quid agatur, vix tamen hoc vel a scandalo, vel saltem a noxiæ curiositatis vitio excusari poterit.

2°. In civili societate, atque commercio licet, modo periculum absit aut propriæ subversionis, aut alterius scandali. Ait enim idem Apostolus *I. Cor. X. 27. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate*.

3°. In rebus, quæ natura sua bonæ sunt, quibus tamen infidelis æque in bonum, atque in superstitiosum finem culpa sua abuti potest, licet cum infideli communicare, *ex. gr.* in causa necessitatis petere ab eo juramentum, quod ille per verum Deum dicere potest, licet per falsum numen culpa sua juraturus sit; vendere agnos, flores, aliave, quibus ille, licet culpa sua, ad sacrificium, aut ad ornatum idolorum abutitur. Hæc enim *cooperatio indirecta* est, ac remota, quæ si non liceret, omnino cum infidelibus abrumpenda societas esset. Secus vero se res habet in circumstantiis, in quibus infidelis certissime opera nostra ad pravum finem abutetur, ut si quis idolum infideli exculperet, vestesve conficeret ad idoli ornatum. Hæc enim *cooperatio directa*, ac proxima censenda est, non secus ac ejus, qui ensem vendit, aut venenum homicidæ ad hominem occidendum. Unde inquit Tertullianus *Lib. De idolol. cap. 6. Tu colis* (idola) *qui facis ut coli possint*. Vide Habert *Tract. de fide cap. 4.*

4°. Cum Judæis, qui plusquam ceteri infideles Christianæ religioni iniqui sunt, maior est adhibenda cautio, unde jus Canonicum vetat, Christianos cum iis habitare, comedere, lavari in balneo, commorari servitio, imo etiam ab iis medicinam accipere. *Tit. de Judæis*. Quod postremum tamen pati potest exceptionem necessitatis, in qua jus naturæ satis idoneam excusationem præbet.

5°. Denique cum hæretici eo ipso, quod hæresim profitentur, excommunicati sint, licet tolerati antequam publice, ac nominatim denunciati fuerint; in eorum commercio non solum ea servanda sunt, quæ de ex-

com-

communicatis tolerantis suo loco dicentur, verum etiam periculum subversionis sollicite cavendum, quod periculum in iis est maximum, dicente Apostolo *II. Tim. II.* 17. *Quorum sermo ut cancer serpit.*

Explicatis autem breviter iis, quæ ad fidem pertinebant, de altera Theologica virtute, sive de Spe, dicendum est.

C A P. XXX.

De Spe, ejusque natura, & Objecto

Adv. I. Spei nomen tripliciter intelligitur. 1°. pro ipsa re, quæ speratur, ut apud Apostolum *Tit. II.* 14. *Expectantes beatam spem.* 2°. pro causa, quæ ut speremus, efficit, sive ea sit causa princeps, ut cum in *Psal. XC.* dicimus: *Tu es, Domine, spes mea,* sive sit causæ principis instrumentum, ut cum B. Virginem *spem nostram* appellamus. 3°. pro ipso sperandi actu, vel habitu, ut apud Apostolum *I. Cor. XIII.* 13. *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, charitas;* quo quidem postremo sensu, hic de spe disputamus.

II. Rursus autem postremo hoc sensu adhibitum spei vocabulum, vel de quacumque spe, etiam naturali, generatim intelligitur, vel de spe Theologica.

III. Porro spes generatim est motus appetitus sive sensibilis, sive rationalis in bonum absens, arduum, apprehensum tamen ut possibile, ut fuse prosequitur S. Thomas 1*a.* 2*ae.* Q. *XL.* Hinc spes non intellectus actio, sed vel sensus, vel voluntatis affectio est; nec de bono præsenti, nec facili, nec impossibili, de quibus potest quidem esse amor, aut gaudium, aut desiderium, aut complacentia, spes autem nullo modo. His igitur explicatis, spes Theologica quid sit, subjecta indicat thesis.

PRO-

PROPOSITIO

Spes Theologica recte definitur: Virtus supernaturalis Theologica, per quam certa fiducia futuram beatitudinem, ac media illius adipiscendæ ex divino auxilio expectamus.

Prob. & explic. Dicitur 1°. *Virtus*: nam virtus est ordo amoris, ut supra docuimus; atqui id postulat ordinatus amor, ut in beatitudinem nostram, ad quam facti sumus, tendamus: eamque ex Dei auxilio expectemus; unde & beati dicuntur in Scripturis qui sperant in Domino, *Psal. II. Beati omnes, qui confidunt in eo.*

Dicitur 2°. *supernaturalis* ex iis, quæ diximus *Lib. VII.* contra Pelagianos, & Semipelagianos.

3°. *Theologica*, quia, ut supra diximus, virtus Theologica est, cujus *primarium objectum materiale* Deus est, & aliquod ejus attributum *objectum formale*. Atqui objectum materiale primarium spei est Deus ipse, in quo æterna beatitudo sita est; formale vero est Dei bonitas quoad nos, seu illa Dei proprietas, qua nos beatos efficere, & ad sui visionem, ac possessionem adducere & potest, & vult. Ergo.

Dicitur 4°. *per quam certa fiducia*; Spes enim si in seipsa spectetur, certissimo, ac firmissimo nititur fundamento, nempe bonitate Dei quoad nos, ejusque omnipotentia, ac misericordia. Unde Apostolus *Heb. VI. 19. Confugiamus*, inquit, *ad propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam* inter turbulentissimas scilicet vitæ hujus procellas. Quæ quidem Apostoli verba expendens Augustinus *in Psal. LXIV. Quemadmodum*, inquit, *de navi, quæ in anchoris est, recte dicitur, quod jam in terra sit; adhuc tamen fluctuat, sed in terra quodammodo educta est contra ventos, & tempestates; sic contra tentationes hujus peregrinationis nostræ spes nostra fundata in illa civitate Jerusalem facit nos non abripi in saxa.* Et *Rom. V. 5. Spes autem non* con-

confundit. Et *Eccli. II. 11. Respicite filii nationes hominum, & scitote, quia nullus speravit in Domino, & confusus est*. Licet autem ex hominis infirmitate, qui non ita sperat, uti sperandum est, accidat, ut spe sua frustrari possit, ideoque *cum metu, & tremore suam salutem operari* debeat *Philipp. II. 2.* id tamen spei in seipsa spectatæ non minuit certitudinem; sicut nihil decedit de certitudine regulæ ex eo, quod dubitet artifex ne eam non recte adhibuerit.

Dicitur 5°. *futuram beatitudinem*, quia, ut paulo ante diximus, *objectum* spei *materiale primarium* est Deus ipse; *formale* vero ejus erga nos bonitas, qua nos potest ad beatam visionem perducere.

6°. *Et media illius adipiscendæ*, quia spei *objectum materiale secundarium* sunt ea omnia tum supernaturalia, tum etiam naturalia bona, per quæ nos Deus ad beatam vitam ducere ab æterno decrevit. Porro utrumque objectum, primarium, & secundarium est bonum illud absens, arduum, & per Dei omnipotentiam, ac misericordiam possibile, in quod spes ipsa tendit.

Dicitur 7°. *expectamus ex Dei auxilio*, quia ad æternam beatitudinem non possumus naturæ viribus, sed Dei dumtaxat adjutorio pervenire, ut alibi diximus uberius contra Pelagianos. Atque ideo beatitudinem ipsam expectare potius dicimur, quam sperare, quia ut acute S. Thomas advertit 1a. 2ae. *Q. XL. art. 2. Quod aliquis sperat per proprium virtutem, non dicitur expectare, sed sperare tantum; sed proprie dicitur expectare, quod sperat ex auxilio virtutis alienæ*. Verum, quæ strictius posuimus, fient ex objectorum solutione clariora.

Diluuntur Objecta.

Objic. I. Si spei *objectum formale* esset Deus, quatenus bonus nobis, sequeretur, nos per spem referre Deum ad nos ipsos, tamquam ad finem. Atqui hoc non virtutis est, sed vitii; omnia enim, atque ideo nosmetipsos ad Deum tamquam ad finem referre debemus. Er-

Ergo aut non est hoc *objectum* spei, aut spes ipsa virtus non est.

℟. *Dist. maj.* Sequeretur, nos per spem referre Deum ad nos tamquam ad finem *cui* tantum bonum optamus, *conc.* Tamquam ad finem *cujus gratia* illud optamus, *neg.* Pari ratione *Dist. min.* Non virtutis est, sed vitii referre Deum ad nos, tamquam ad finem, *cujus gratia* Deum optamus, *conc.* Tamquam ad finem, *cui* illum optamus, *neg.* Finis igitur, *cui* aliquid optamus est persona, cui bene esse volumus, & optamus; finis autem, *cujus gratia* volumus, est bonum illud excellentius, quod nos ad id optandum movet. Sic cum proximo vitam æternam ex charitate optamus; proximus utique est *finis cui* bonum volumus, sed finis *cujus gratia* volumus, est ipse Deus, cujus amore ad tantum bonum proximo optandum movemur. Porro referre Deum ad nos, tamquam ad finem, *cujus gratia* volumus, utique in vitio est; hoc est enim uti velle Deo, & nobismetipsis frui, in quo omnis humana perversio est, ut inquit Augustinus *Lib. LXXXIII. quæst.* Q. *XXX.* sed vitiosum non est, imo a Deo ipso præceptum optare nobis visionem, ac possessionem Dei, ad majorem ipsius gloriam. Sicut enim jubemur, proximo optare beatitudinem ad gloriam Dei, ita multo magis eam nobismetipsis optare jubemur.

Inst. 1°. Qui sibi beatitudinem appetit ob Dei amorem, & gloriam, ex alia virtute movetur, scilicet charitate, qua seipsum, suaque omnia ad Deum refert; sed si spei Objectum est Deus, quatenus est nobis bonus, jam per spem in nobismetipsis sistimus, nec ulterius nosmetipsos, nostramque beatitudinem ad Dei gloriam referimus. Ergo nosmetipsi sumus finis, *cujus gratia* speramus.

℟. *Dist. ant.* Per spem in nobismetipsis sistimus, excludendo charitatem, qua nosmetipsos referamus ad Deum, *neg.* Non excludendo charitatem, *conc.* Hoc igitur solum ex argumento sequitur, amorem spei minus esse perfectum, quam amorem charitatis, quod ultro fatemur; sed non inde efficitur, ut per spem ita Deum mente apprehendamus nobis utilem, ut non sit ipse per se amabilis, sed tantum ut nobis bonus:

quod quidem magna perversio esset. Imo potius a minus perfecto ad id, quod perfectius est progredientes, a spe ad charitatem inducimur. Unde inquit S. Thomas 1*a.* 2*ae.* Q. *XVII. art.* 8. *Spes introducit ad charitatem, in quantum aliquis sperans remunerari a Deo, accenditur ad amandum Deum, & servandum praecepta ejus.*

Inst. 2°. Ex concessis per amorem spei in nobismetipsis sistimus, licet amor iste charitatem *positive* non excludat. Atqui ut actus sit omni ex parte bonus, non sufficit, ut non excludat relationem, atque ordinem ad Deum, seu non sufficit, ut possit referri ad Deum, sed necesse insuper est, ut revera ad Deum intentione saltem *virtuali* referatur, ut supra ostendimus, alioquin actus peccatum erit vel *vitio operis*, vel *vitio operantis*. Ergo si per spem in nobis sistimus, hinc efficitur, spem esse malam saltem *vitio operantis*.

℟. *Dist. min.* Necesse est, ut actus referatur ad Deum ex charitate Theologica, *neg.* Ex quantacumque dilectione justitiæ, ac summi boni, licet adhuc imperfecta, qualis est in spe Theologica, *conc.*

Inst. 3°. Amor mercenarius non laude, sed vituperatione dignus est, unde Christus *Joann. X.*12. pastorem improbum describens, cum mercenario comparat. Hinc Bernardus *Tract. De dilig. Deo cap.* 12. *Est*, inquit, *qui confitetur Domino, quoniam potens est; & est qui confitetur Domino, quoniam sibi bonus est; & item qui confitetur, quoniam simpliciter bonus est. Primus servus est, & timet sibi. Secundus mercenarius, & cupit sibi. Tertius filius, & defert Patri. Itaque & qui timet, & qui cupit, utrique pro se agunt.*

℟. *Dist. ant.* Vituperatione dignus est amor mercenarius proprie, ac stricta significatione dictus, sive qui pro mercede temporalia bona concupiscit, atque expectat, qualis est amor Pastoris, de quo Christus loquitur, qui scilicet sola turpis lucri cupiditate ducitur, *conc.* Amor mercenarius latiori significatione, qui scilicet non aliam mercedem, nisi Deum ipsum propositum habet, *neg.* Hujus enim mercedis promissione Christus ipse nos incitat, atque in rebus adver-

sis

sis roborat. *Matth. V.* 12. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.*

Inst. 4°. Amor mercenarius, quacumque tandem significatione intelligatur, est amor *concupiscentiæ*. Atqui amor concupiscentiæ semper in vitio est. Ergo.

℞. *Dist. min.* In vitio est amor concupiscentiæ rerum temporalium, qui simpliciter concupiscentia, & cupiditas dicitur, *conc.* Amor concupiscentiæ summi boni, *neg.* Est igitur concupiscentia laudabilis vel ipsius beatitudinis, vel rerum spiritalium, quæ nos ad vitam beatam ducunt; unde dicitur *Eccli. XXIV.* 26. *Transite ad me omnes, qui concupiscitis me.* Et *Eccli. VI.* 37. *Cogitatum habe in præceptis Altissimi, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi*, & alia ejusdem generis. Quare S. Thomas 2a. 2ae. Q. *XXVI. art.* 3. Spem vocat amorem concupiscentiæ. Fatemur quidem, concupiscentiæ, & cupiditatis nomen, si dicatur simpliciter, nec addatur cujus rei concupiscentia sit, semper intelligi deteriori sensu de concupiscentia prava; sed non eo sensu spem vocamus amorem concupiscentiæ.

Objic. II. Contra spei certitudinem. Non potest dici certa virtus illa, quæ timorem parit. Atqui spes timorem parit; cum enim ejus objectum sit bonum absens, atque arduum, non potest hinc non oriri timor, ne bonum illud amittatur; qui quidem timor tanto major erit, quanto majus est bonum. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Si virtus illa timorem pariat per se, & ratione principii infirmioris, & incerti, cui innititur, *conc.* Si timorem pariat ex infirmitate hominis, qui formidat, ne non bene partes expleat suas, faciatque quod ab eo exigitur, *neg.* Sic certissimæ sunt artis regulæ, & tamen timet artifex, ne non bene eas servet, tantoque magis timet, quo materia, quam tractat, pretiosior est. *Quod aliqui*, inquit S. Thomas 2a. 2ae. Q. *XVIII. art.* 4. *habentes spem deficiant a consecutione beatitudinis, contingit ex defectu liberi arbitrii ponentis obstaculum peccati, non autem ex defectu divinæ potentiæ, & misericordiæ, cui spes innititur. Unde hoc non præjudicat certitudini spei . . . . de omnipotentia autem Dei, & misericordia certus est quicumque habet fidem.* Imo ex metu *propriæ* infirmitatis magis

erigitur animus ad fiduciam suam in Deo collocandam, ut ait Apostolus *cum infirmor tunc potens sum II. Cor. XII. 10.* quia sicut qui viribus suis præfidit, ac superbit, a Deo deseritur, sic qui de se magis, ac viribus suis diffidit, eo magis a Deo adjuvatur, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Corollaria.

I. Quoniam spei *objectum* est futura beatitudo, atque adjumenta, quibus illam adipiscamur, sequitur 1°. spem non esse in damnatis, quibus non est æterna beatitudo expectanda, nec auxilia ulla, quibus eam consequantur. Nulla proinde in ipsis spes, sed æterna desperatio. 2°. Nec in beatis, qui jam sunt beatitudinem illam adepti, nec ullo ipsis amplius opus est adjumento, quo eam aut adipiscantur, aut servent, cum deficere nullo modo possit. Hinc Apostolus *Rom. VIII. 24. Spes, quæ videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?* Expectant quidem beati futuram corporum resurrectionem, at non ex virtute spei, sed potius charitatis, qua Deum diligunt, ideoque ejus gloriam desiderant, & expectant, quæ ex corporum resurrectione, atque perfecta piorum beatitudine splendescet. 3°. Nec in hæreticis, & infidelibus, qui ut ait Apostolus *spem non habent*; cum enim sperandi ratio sit Dei erga nos bonitas, ejusque potentia, ac misericordia lumine fidei cognita, ubi fides non est, nec spes esse ullo modo potest. 4°. Spem remanere in peccatoribus, modo ipsi illam speciali desperationis peccato non abjiciant; cum enim per spem ex divino auxilio expectemus salutis adjumenta; inter salutis autem adjumenta sit etiam remissio peccatorum, hinc fit, ut non omne peccatum spem extinguat. *Spes*, inquit S. Thomas *2a. 2æ. Q. XVIII. art. 4. non innititur principaliter gratiæ jam habitæ, sed divinæ omnipotentiæ, & misericordiæ, per quam etiam qui gratiam non habet, eam consequi potest, ut sic ad vitam æternam*

nam perveniat; de omnipotentia autem Dei, & misericordia certus est quicumque habet fidem.

II. Rursus quoniam objectum spei est Deus, ut bonus nobis, hinc efficitur, spem a fide, & charitate *in specie* differre; a fide quidem, ut contra Lutheranos, & Calvinistas (qui fidem ajunt esse fiduciam in Dei promissionibus) Catholici docent, quia fidei *objectum* est Deus, ut verax, ideoque fides virtus est intellectus, *objectum* vero spei est Deus, ut nobis bonus; atque ideo spes virtus est voluntatis: a charitate vero, quia charitatis *objectum* est Deus, quatenus in seipso bonus est, ut suo loco dicemus. Hinc Apostolus tres istas virtutes aperte distinguit, dicens *I. Cor. XIII.* 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, major autem horum est charitas.*

III. Spes sive sit in homine justo, quæ spes formata dicitur, sive sit in peccatore, quæ dicitur informis, unius, ejusdemque speciei est, cum unum, idemque habeat *objectum materiale*, ac *formale*, ita ut differentia omnis inter spem formatam, atque informem in denominatione extrinsecus adveniente sita sit, sicut etiam supra de fide diximus. Ceterum spes formata, quæ propria Christianorum est, viva dicitur, quia ex charitate, quæ virtutes omnes vivificat, redditque actuosas, fit spes ipsa vividior, propter vehementius rerum cœlestium desiderium, studiumque ardentius æternæ vitæ capessendæ per orationem, ac reliqua bona opera, & firmiorem fiduciam in Deum. *I. Joan. III.* 21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Hinc S. Thomas *1a 2ae.* Q. *XVII. art.* 8. advertit, quod licet ordine generationis spes charitatem antecedat, tamen ordine perfectionis charitas præcedit spem: *Secundum ordinem perfectionis*, inquit, *charitas prior est naturaliter. Et ideo adveniente charitate, spes perfectior redditur, quia de amicis maxime speramus*. Contra vero spes informis plerumque otiosa est, propter diffidentiam, quæ ex prava conscientia gignitur, frigusque cupiditatis, qua a rebus cœlestibus avocatur animus, & terrenis desideriis implicatur.

IV. Cum spes sit virtus, qua beatitudinem nostram, & illius assequendæ adjumenta expectamus, hinc sequitur, unumquemque per spem Theologicam sibimetipsi dumtaxat beatitudinem suam expectare posse, non autem alteri, nisi ille ita sit speranti charitate conjunctus, ut unum quodammodo cum eo fiat. Hinc Augustinus *Enchir. cap.* 8. *Fides*, inquit, *& suarum rerum est, & alienarum . . . . Spes autem nonnisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spe agere perhibetur*.

V. Quoniam sperandi ratio est infinita Dei potentia, ac misericordia, patet, nonnisi in Deo spem reponi posse, tamquam in auctore, & caussa principe nostræ salutis: minime vero in hominibus, aut Angelis. Hinc per Jeremiam ait Deus *Jerem.* XVII. 5. *Maledictus homo qui fidit in homine*, & multo magis si fidit in semetipso. Sed quia Deus creaturis suis uti potest, sicut sæpe numero utitur, *ex. gr.* precibus sanctorum, aut aliorum hominum consilio, & auxilio, ut nobis ea largiatur adjumenta, quibus ab beatam vitam assequendam indigemus: hinc non est absurdum collocare in homine spem aliquam, tamquam in instrumento, quo Deus ad salutem nostram utatur; ita tamen parati, ut si ab illo destituamur, non concidamus animis; quin eo magis nostram in Deo Patre amantissimo fiduciam roboremus, & augeamus. Qua in re peccatur a nonnullis, qui ita suis adhærent consiliariis, adjutoribus, Directoribus, ut si ab illis quocumque modo deserantur, jam de sua salute actum putent; ideoque in hominum virtute, potentia, doctrina, & non in Domino sperare videantur.

Scholium.

I. Diximus *objectum formale* spei esse Deum, quatenus nobis bonum, seu quatenus a nobis possidendus ex ipsius Dei omnipotentia, & misericordia est, ut vitaremus controversiam in Scholis agitatam de *formali objecto* spei, quod nonnulli volunt esse unam Dei erga nos bonitatem, alii omnipotentiam ejus, & misericordiam. Nos utrumque conjunximus, nempe bonitatem Dei

Dei erga nos, ejusque potentiam, & misericordiam. Nam cum spes feratur in bonum arduum, & possibile; hinc sequitur, neque solam Dei potentiam, & misericordiam esse ejus *objectum formale*, quia potentia, & misericordia non sunt bonum illud, quod concupiscimus, neque solam Dei bonitatem, quia sine omni potentia, & misericordia Dei non esset possibilis. Quapropter Dei in nos bonitas per potentiam ejus, & misericordiam possibilis, formale spei objectum est. Nomine autem misericordiæ, etiam Dei promissiones intelligimus, quibus nos in spem erigit beatæ vitæ adipiscendæ.

II. Rursus diximus, ex spe oriri timorem. Sed advertendum est, timorem esse duplicem, nempe *timorem mundi*, & *timorem Dei*. Timor autem mundi ille est, quo quis ad violandas Dei leges inducitur timore hominum. Qui quidem timor tantum abest, ut a spe oriatur, quin potius ab illa comprimatur, imo & effugetur. Quanto enim magis quis Deo fidit, tanto magis minas hominum contemnit; *Rom. VIII.* 31. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* *Psal. XXVI. Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?* Hinc contra hunc timorem sæpe Deus nos roborat in Scripturis. *Isaiæ LI.* 12. *Quis es tu, ut timeres ab homine mortali, & a filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet?* Matth. X. 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus*, &c.

III. Timor autem Dei triplex est, *servilis*, quo timetur pœna, *filialis*, quo timetur culpa, *initialis*, quo culpa simul, & pœna timetur. De quibus quoniam plura diximus *Lib. VIII. Part. V.* ea hic repetere non oportet, sed attingenda breviter, quæ sunt propria hujus loci. Timor igitur servilis bonus est, quo timore Christus ipse nos concutit dicens *Matth. X.* 28. *Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam*, quod non faceret, si timor ipse malus esset. Unde *Augustinus* Serm. CLXI. al. XVIII. De verb. Apost. *Modo*, inquit, *cum dicis mihi, gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus sum? male times? . . . . Non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est, quod magis timere debeas.* Et quidem licet ipsa *servilitas*, qua quis peccare vel-

let, nisi timore coerceretur, mala sit & vitium timentis, tamen timor ipse bonus est, & utilis, cum saltem externum prohibet peccati actum, atque peccandi consuetudinem minuens, parat locum dilectioni justitiæ. Hinc merito Tridentinum *Sess. VI. can.* 8. contrariam Lutheranorum doctrinam damnavit. Sed a fortiori bonus est *initialis* timor, quo non solum pœna timetur, verum etiam culpa. Omnibus autem præstat *filialis* timor, qui & timor *castus* appellatur, de quo dicitur *Psal. XVIII. Timor Domini Sanctus, permanens in seculum sæculi*. Est enim timor iste sanctus, quia a charitate simul, ac spe procedit in viatoribus, & quanto est charitas major, tanto etiam timor ipse augetur, unde inquit S. Thomas *2a. 2ae. Q.* XIX. *art.* 10. *Timor filialis necesse est, quod crescat, crescente charitate, sicut effectus crescente causa; quanto enim magis aliquis diligit aliquem, tanto magis timet eum offendere, & ab eo separari*. Est etiam *permanens in sæculum sæculi*, quia in patria, etiam cessante spe, manet charitas, ex qua manat *filialis* timor, non ut fuga mali possibilis, sed ut aversio, ac detestatio peccati, quod summo bono adversatur; unde etiam in Christo summum futurum esse timorem filialem prædicit Isaias *Is. XI. Replebit eum spiritus timoris Domini.*

C A P. XXXI.

De necessitate spei.

Adv. I. Cum necessitas, ut sæpe diximus, alia *medii* sit, alia *præcepti*, Spes autem spectari possit, vel quoad habitum, vel quoad actum; quanta ejus generatim necessitas sit, inquirendum est.

II. Spem *habitualem* esse omnino necessariam ad salutem, non secus, ac gratiam sanctificantem, a qua divelli nequit, res est manifesta. Spem vero quoad actum, necessariam esse ad justificationem *necessitate medii*, nemo umquam negavit catholicus. Sed nonnulli recentiores *Casuistæ* contendebant, nullum esse præceptum eliciendi actum spei, quod præceptum ipsum per se obligaret, etiam seclusa necessitate spei vel ad justi-

stificationem obtinendam, vel ad alias exercendas virtutes. Quorum doctrinam Alexander VII. damnavit in ea propositione: *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ; ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium.*

III. *Michael Molinos* Hispanus, falsa sanctitatis imagine magnam apud vulgus pietatis, & doctrinæ laudem adeptus, arcanam quandam, ac nefandam doctrinam Romæ spargere incœpit, ex *Beguardorum* principiis magna ex parte derivatam. Docuit enim, esse quemdam altiorem perfectionis statum, in quo animus nulla amplius spe vitæ beatæ moveretur, nulloque pulsaretur timore; sed abjecta omni salutis cura, totus in Deo quiesceret. In eo statu nullos omnino exercendos esse virtutum actus, nullisque tentationibus utcumque fœdis, atque infandis resistendum, *omnesque animæ potentias annihilandas*, ne a quiete sua deturbaretur animus. Hinc ejus sectatores, qui jam numero in dies augebantur; *Quietistæ* nuncupati sunt. Verum cum occultari amplius ea res non posset, comprehensus *Molinosius*, & in carceres *S. Inquisitionis* trusus, arcanum omne patefecit, ejusque doctrina ab *Innocentio XII.* in Bulla *Cælestis Pater* anno MDCLXXXVII. damnata est viginti tribus propositionibus, quarum hæc erat prima: *Datur habitualis status amoris Dei, qui est charitas pura, & sine ulla admixtione motivi proprii interesse . . . . Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.*

IV. In eundem scopulum, licet illa fœda, ac propudiosa *Molinosii* dogmata declinans, impegit *Franciscus Fenelon* Episcopus Cameracensis (a) Verum is, errore comperto, post *Innocentii XII.* definitionem, palam illum e suggestu ejuravit.

PRO-

(a) In Libello, quem inscripsit *Explication des Maximes des saints.*

PROPOSITITIO I.

Actus spei necessarii sunt adultis ad salutem tum necessitate medii, tum necessitate precepti. Est dogma fidei.

Prob. 1a. pars. I. ex Script. 1°. Non minor est ad justificationem, & salutem necessitas fidei, ac spei. Sicut enim dicitur ab Apostolo *Heb. XI. Sine fide impossibile est placere Deo*; ita etiam *qui spem non habent* inter eos recensentur, quorum est desperata salus; imo ipsa spes indirecte ponitur ab Apostolo in definitione fidei Christianæ, quæ sine dubio est ad salutem necessaria *necessitate medii*: *Est autem*, inquit, *fides sperandarum substantia rerum*. 2°. Sicut spes ab homine exigitur tamquam conditio, ac dispositio ad justificationem necessaria *Matth.* IX. 2. *Confide fili, remittuntur tibi peccata*; ita sine illa nihil boni a Deo expectandum esse denunciatur *Jac. I. 7. Non ergo æstimet homo ille* (qui spem vivam non habet), *quod accipiat aliquid a Domino*. Hinc merito Tridentinum *Sess. VI. Cap. 6.* inter dispositiones ad justificationem necessarias spem recenset. Ergo.

Prob. II. ex PP. 1°. Ambrosius *Lib. De pœnit. Cap. I. Nemo*, inquit, *potest bene agere pœnitentiam, nisi speraverit indulgentiam.* 2°. Augustinus *Hom.* XVII. *inter L. Judam proditorem non tam scelus, quod commisit, quam indulgentiæ desperatio fecit penitus interire.*

Prob. III. ratione. Tam arcta est fidei, speique conjunctio, ac veluti cognatio, ut qui spem non habet, is fidem vel nullam, vel omnino inanem, atque otiosam habere videatur. Sic qui non sperat, se a potentiore adjuvandum, is vel non credit, eum posse, aut velle auxilium ferre, vel ita se gerit, ac si non crederet. Hinc Scriptura fidem, ac spem ita aliquando conjungit, ut una veluti videatur esse virtus; unde dicitur de Abraham *Rom. IV. 3. In spem contra spem credidit*. Ergo si fides ad salutem est omnino necessaria, paris erit necessitatis hæc virtus, sine qua fides aut nulla est, aut prorsus inutilis.

Prob.

Prob. 2a. pars. 1°. Deus ipse in Scripturis sperare nos jubet. *Psal.* XXXVI. *Spera in Domino, & fac bonitatem*. Eccli. II. 6. *Dirige viam tuam, & spera in illum*. I. Pet. I. 13. *Sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam*. 2°. Quidquid necessarium est necessitate medii, necessarium est etiam *necessitate præcepti*, ut sæpe diximus. Atqui spem necessariam esse necessitate medii, paulo ante ostendimus. Ergo &c.

Scholium.

I. Quamvis certissimum sit sperandi præceptum; non ita tamen exploratum est, quo tempore, aut quoties obliget. Qua in re illud primum videtur affirmari posse, toties nos spem nostram excitare debere, quoties actiones nostras debemus ad vitam æternam consequendam referre; quod utique sine aliqua spe fieri nequit. Cum ergo ad eum finem omnes actus nostros dirigere debeamus; ad hoc enim Christiani sumus, *regenerati in spem vivam, . . . in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem*; hinc efficitur, spem nostram esse debere non actu, sed virtute continuam; sicut & continuam orationem nobis Christus ipse insinuat sæpius, & inculcat: & Apostolus *I. Thessal. V.* 8. præcipit, ut semper *induti simus loricam fidei, & galeam spem salutis*.

II. Sed certa esse tempora, in quibus præcipue urget spei præceptum, communis Theologorum sententia est. Et 1°. quidem initio usus rationis, quo tempore præcipue debet homo ad Deum converti per fidem, spem, & charitatem. 2°. In exitu vitæ; cum jam ad eam metam perventum est, in qua ardentius vitæ æternæ bravium concupiscere, atque anhelare necesse est. 3°. Cum graves contra spem tentationes urgent. 4°. Cum de peccatis agenda est pœnitentia. 5°. Quando est orandum; vana enim omnis est oratio, quæ sine ulla fiducia funditur, ut & Christus sæpe monet in Evangelio, & Jacobus Apostolus paulo ante laudatus *Jac. I.* 7. insinuat.

PRO-

PROPOSITIO II.

Non est agnoscendus ille perfectionis status a Quietistis confictus, in quo nec spes, aut desiderium æternæ vitæ, nec pœnarum timor, nec ullus actus potentiarum animæ locum habeat. Est dogma fidei.

Prob. I. ex Script. Apostolus, cui utique nemo se æquare, ne dicam anteponere audebit, *Philip.* III. 12. de omnibus utcumque in hac vita perfectissimis hæc habet: *Non quod jam acceperim, aut perfectus sim . . . fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium æternæ hereditatis. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* Et de viris ad summum perfectionis apicem erectis loquens *Rom. VIII.* 25. *Nos ipsi,* inquit, *primitias Spiritus habentes & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemtionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus.* Hæc quidem de spe dicta sunt. De timore vero ait idem Apostolus de seipso I. Cor. IX. 27. *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Et omnibus fidelibus præcipit Philip. II. 12. *Cum metu, & tremore salutem vestram operamini.* Denique de actibus omnium potentiarum animæ, ait Christus diligentibus eum Joan. XIV. 15. *Si diligitis me, mandata mea servate,* quibus verbis omnium virtutum comprehendit actus. Et Apostolus *Philip. IV.* 8. *Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.* Ergo.

Prob. II. ex PP. 1°. Augustinus *in Psal. CXXII. Non præter spem*, inquit, *esse debemus, imo cum magna fiducia præsumere, quia si per charitatem ipse nobiscum in terra est, per eandem charitatem & nos cum eo in cœlo sumus . . . Ille deorsum est per compassionem, & nos sursum sumus spe charitatis, Spe enim salvi facti sumus. Rom.*

Rom. VIII. 24. 2°. Bernardus *Lib. De diligendo Deo Cap.* 15. describens omnes gradus, quibus in hac vita in Deum tenditur, incipiens a timore pœnarum, qui primus est gradus; ex quo ascenditur in alterum, nemque spem, atque inde ad charitatem, sic habet: *Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter ipsum. At vero cum ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere, ac frequentare cogitando, legendo, orando, obediendo; quadam hujuscemodi familiaritate paulatim, sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit, & sic gustato quam suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, ut diligat Deum non jam propter se, sed propter ipsum. Sane in hoc gradu diu statur, & nescio, si a quoquam quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet diligat homo tantum propter Deum. Asserant hoc, si qui experti sunt, mihi, fateor, impossibile videtur.* Ubi S. Doctor ultimum perfectionis gradum, quem etiam in hac vita ait esse impossibilem, in eo constituit, ut homo diligat se, hoc est suam ipsius beatitudinem propter Deum. Fictitius igitur est ille gradus, in quo homo sese, ac beatitudinem suam non diligat, ideoque nec desideret, nec expectet.

Prob. III. ratione. 1°. Non est vera charitas, quæ conjuncta non est cum desiderio boni absentis, quod amatur; unde Christus orare nos jubet: *Adveniat regnum tuum.* Et Apostolus *desiderium* habebat *dissolvi, & esse cum Christo.* Si ergo nulla erit in nobis expectatio beatitudinis, qua perfecte adhæreamus, & conjungamur summo bono, nec charitas ipsa in nobis erit; ideoque tantum abest, ut summum attigerimus perfectionis apicem, quin potius jam in peccatum lapsi simus, atque a charitate exciderimus. 2°. Quandiu in hac vita sumus, continua est nobis colluctatio adversus nostræ salutis hostes, carnem scilicet, mundum, & diabolum, qui tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Atqui adversus ejusmodi hostes pugnandum est fortiter non nostris viribus, sed Dei auxilio. Nihil autem excogitari poterat fœdius, ac scelestius, quam non esse tentationibus resistendum. Ergo si tantisper abjiciamus arma fidei, & galeam spem salutis, jam de nobis, nostraque salute actum est.

Sol-

Solvuntur argumenta Quietistarum.

Objic. I. Datur quidam quietis status, in quo animus nullum omnino exercet actum, sed perfecte in Deo quiescit. Dicitur enim *Cant. II. 7. Adjuro vos filiæ Jerusalem per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.* Hanc orationem quietis viri Sancti, ad apicem evecti perfectionis, experti sunt, scriptoque tradiderunt, ut Bernardus *De domo interiori*, S. Theresia *in vita sua Cap.* 14. Salesius *Lib VI. De amore Dei*, & alii. Ergo &c.

℟. *Neg. ant.* Quod enim legitur in *Canticis*, quodque Sancti viri experti sunt, scriptoque tradiderunt, non est status ille quietis ab omnibus virtutum actibus, sed aliquantula requies a sensuum, aliarumque potentiarum inferiorum tumultibus, atque ab exterioribus etiam tentationibus, ita ut aliquantulum ab hoste, & a corporeis imaginibus quiescens animus, vehementius feratur in Deum per vividiores actus fidei, spei, & charitatis. Ita rem explicat Bernardus *Serm. LII. in Cant.* Contra hanc quietem adversa fronte pugnat *Molinosii* quies, per quam animus, abjecta omni salutis cura, tentationum etiam obscœnissimarum gurgite, prætextu quietis, ac libertatis spiritualis immergitur.

Objic. II. Moyses *Exod. XXXII.* 31. sic Deum pro Israelitis orat: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.* Et Apostolus *Rom. IX.* 3. *Optabam*, inquit, *ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Ergo datur ille perfectionis gradus, quo quis propriæ etiam salutis curam abjiciat.

℟. *Neg. cons.* Verba enim Moysis non de vita æterna intelligenda sunt, cum de libro illius vitæ, nempe de numero electorum nemo deleri possit, sed de vita temporali, quam vir sanctus pro fratribus suis perdere paratus erat; ut advertit Hieronymus *in Epist. ad Algas.* Sed si quis contendat, etiam de vita æterna intelligenda esse verba Moysis, sicut etiam verba Apostoli intelligit *Chrysostomus*, non inde sequitur, eos revera æternam damnationem exoptasse pro fratribus; sed

sed humano more, & affectu locuti sunt ad explicandam amoris vehementiam, ut si fieri posset, optassent æternam etiam subire pœnam, ut fratres salvi fierent.

Objic. III. Amor perfectus est gratuitus; ait enim Apostolus *I. Cor. XIII. 5. Charitas non quærit quæ sua sunt*. unde ait etiam *I. Cor. X. 24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius*. Sed qui mercedem respicit æternam, non amat gratuito, sed quærit adhuc quæ sua sunt. Ergo imperfecte diligit, ideoque alter ei ascendendus est perfectionis gradus, ut sine ulla spe æternæ mercedis, imo & cum persuasione æternæ damnationis Deum diligat.

℟. *Neg. min.* Qui enim non aliam mercedem quærit, nisi bonum ipsum, quod amat, gratis amat, quia nulla re alia fruitur, nisi bono, quod amat. *Nullo modo merces quæreretur ab eo, qui gratis amatur, nisi merces esset ipse, qui amatur*, inquit Augustinus *Serm. CCCXL. al XXXIX.* Imo non gratis quis amaret, nec amaret omnino, nisi optaret frui bono, quod amat. *Frui enim est amore inhærere alicui rei propter ipsam*, ut ait idem Augustinus *Lib. I. De doct. Christ. Cap. 4. Maxima charitas*, inquit S. Bonaventura *in III. Dist. XXVI. art. I. Q. I. maxime desiderat uniri Deo*. Non potest igitur in hac vita vera esse charitas sine spe, ut ostendit S. Thomas *1a. 2ae. Q. LXV. art. 5.* Qui ergo ajunt, se vitam æternam non desiderare, ne mercenarii videantur, *seipsos non intelligunt ... si aliud quæreres ab ipso, gratis non amares, sed non amares, si non desiderares*, inquit Hugo Victorinus *Lib. II. De Sacram. Cap. 8.* Quod ergo ait Apostolus: *Nemo quod suum est, quærat, sed quod alterius*, non ita accipiendum, quasi seipsum quis diligere non debeat, cum potius amor sui tamquam exemplar dilectionis proximi sit nobis propositum: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Sed ne quis proprio commodo ita studeat, ut nulla sit ei de salute proximi sollicitudo, aut cura.

Inst. Amor, quo quis proprium commodum, & utilitatem respicit, est amor concupiscentiæ. Atqui amor concupiscentiæ vel vitiosus est, si quis positive amorem charitatis excludat, vel saltem imperfectus, ut supra diximus. Ergo perfectior est amor purus sine ulla permixtione utilitatis propriæ. ℟. *Dist.*

4. *Dist. min. quoad 2m. part.* Est imperfectus si à charitate ad ipsum Deum summe dilectum non referatur, *conc.* Secus, *neg.* Concedimus igitur, amorem concupiscentiæ, si charitatem excludat, qualis est ámor rerum terrenarum, in quo quis finem ultimum constituit, in vitio esse. Concedimus etiam, ámorem concupiscentiæ etiam æternæ beatitudinis, qualis est amor spei, si sit a charitate sejunctus, imperfectum esse. Sed negamus, esse posse charitatem, sive amorem Dei perfectum sine desiderio fruendi summo bono; quod desiderium in hac vita sine spe esse non potest; sed ab ipsa spe magis accenditur; spe ablata, extinguitur. Hinc *Psal. CXVIII.* dicitur *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem*. Et Christus *Matth. VI.* 10. nos jubet regnum Dei quærere ea oratione *Adveniat regnum tuum*; quæ oratio sine spe nulla est. Apostolus etiam *Colos. I. 4. Audientes*, inquit, *fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in Sanctos omnes, propter spem, quæ reposita est nobis in cælis.*

Scholion.

Acriter in Scholis disputatum est, utrum ille, cui Deus certissime revelaverit, ac denunciaverit futuram damnationem, adhuc in Dei misericordia, & omnipotentia sperare teneretur. Nonnulli affirmant, alii negant. Nobis hæc quæstio parum videtur utilis, cum Deus, qui semper in se sperari jubet in Scripturis, numquam alicui certissimam damnationem revelaturus sit, nisi forte minitando, ut Ninivitis proximam urbis eversionem denunciavit. Sed etiam ea certissima revelatione posita, ut magis pium est de Dei bonitate cogitare, sic videtur Scripturis magis consentaneum, debere hominem etiam tum, exemplo Abrahæ, in spem contra spem credere, sive sperare, non quidem immutandum fore Dei decretum, quod est absurdum, sed vel revelationem illam esse potius voluntatem *signi*, quam beneplaciti, vel Deum alia ratione homini ignota posse extra ordinem ei succurrere.

CAP.

CAP. XXXII.

De peccatis contra spem Theologicam.

I. Quoniam spes Theologica est virtus, qua beatitudinem nostram, & adjumenta ad illam necessaria expectamus per divinam misericordiam, & omnipotentiam, hinc duplici ratione contra spem peccari potest, vel quia non amplius beatitudinem, aut *media* illius consequendæ expectamus, vel quia non ex Dei misericordia, & omnipotentia expectamus, sicut oportet. Prius dicitur desperatio; alterum præsumtio.

II. Est igitur *desperatio* dejectio animi, ac diffidentia obtinendi beatitudinem, atque adjumenta ad illam necessaria, quæ falso judicio existimantur impossibilia, oriturque plerumque ex fastidio rerum divinarum, aliquando etiam ex errore aliquo contra fidem, vel ex magnorum scelerum conscientia; ejusmodi fuit peccatum *Caini*, *Judæ*, aliorumque.

III. *Præsumtio* vero est temeraria fiducia beatitudinem obtinendi non ea ratione, ac via, qua nos Deus ad beatam vitam adducere constituit; sed alia, quam superbia, aut cupiditas suggerunt, hoc est vel propriis viribus, sine Dei auxilio; vel sine oratione, bonis operibus, ac celeri, ac prompta pœnitentia peccatorum, quam quis vana spe se acturum confidit in exitu vitæ, ut interim cupiditatibus indulgeat. Non est autem hæc ratio obtinendæ salutis a Deo proposita, cum clare edicat in Scripturis: *Sine me nihil potestis facere* Joan. XV. 5. *Oportet semper orare, & numquam deficere* Luc. XVIII. 1. *Magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis* II. Pet. I. 10. *Non tardes converti ad Dominum* Eccli. V. 8. Quia licet promiserit Deus pœnitenti indulgentiam, non promisit tamen tempus, & gratiam pœnitentiæ, ut sæpe advertit *Augustinus*.

IV. Porro peccatum utrumque tum desperationis, tum

tum præsumtionis, cum virtuti Theologicæ adversetur; lethale est ex genere suo. *Cum enim virtutes Theologicæ habeant Deum pro objecto*, inquit S. Thomas 2a. 2ae. Q. *XX. art.* 3. *peccata eis opposita important directe, & principaliter aversionem a Deo*. Et quidem, quod desperatio a Deo avertat, manifestum est, cum desperans omnem abjiciat ultimi finis desiderium, ideoque in creaturis finem suum constituens, in omnia ruat scelera: unde Apostolus de ejusmodi hominibus ait *Ephes. IV.* 19. *Qui desperantes tradiderunt se impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam*. Idem dicas de eo, qui *præsumit*, vel propriis viribus fidens, de quo dicitur *Jerem. XVII.* 5. *Maledictus homo qui fidit in homine*; vel de Dei misericordia male judicans, ideoque ad finem vitæ pœnitentiam differens, quasi Deus peccandi impunitatem foveat, cum contra clamet Apostolus *Rom. II.* 4. *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei*.

V. Ceterum quamvis ex genere suo desperatio, atque præsumtio lethalia sint; possunt tamen fieri ex imperfectione actus, sive ob defectum *advertentiæ*, & consensus venialia. In hominibus præsertim conscientiæ timidioris solent aliquando vehementes desperationis procellæ insurgere, licet in superiori voluntatis parte non sit consensus, saltem plenus, ac perfectus, quod ex aliis actionibus dijudicari potest, si scilicet orationem, aliave consueta pietatis officia inter ipsos desperationis fluctus non abjecerint.

VI. Utrum autem venialia fieri possint hæc peccata ex levitate materiæ, quæstio est. Et quidem si de rebus ad salutem non omnino necessariis agatur, concedit *Habert*, esse posse ex levitate materiæ leve desperationis, ac præsumtionis peccatum, quia etiam posita in rebus non necessariis ad salutem aliqua desperatione, aut præsumtione, manet tamen adhuc integra spes salutis, & eorum, quæ ad salutem consequendam necessaria sunt. Quod non accidit in peccatis contra fidem, cum quilibet dissensus rei revelatæ secum habeat contem-

temtum divinæ auctoritatis, & Ecclesiæ eam proponentis. Sed de spe hæc hactenus dicta sufficiunt, nunc de charitate disserendum est.

C A P. XXXIII.

De charitatis natura, atque objecto.

Adv. I. Jam de charitate dicendum, quæ maxima omnium virtutum est. *Charitas* enim, ut inquit Augustinus *Lib. XV. De Trin. cap.* 18. *est donum Dei, quo nullum excellentius. Sola est, quæ dividit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ*, & sine qua cetera quidem Dei dona, atque virtutes esse possunt, sed non ad vitam æternam adipiscendam prodesse, dicente Apostolo *I. Cor. XIII. Si charitatem non habuero, nihil sum, nihil mihi prodest &c.*

II. In definienda autem charitatis natura, in contrarios errores abiere nonnulli. Novi enim *mystici*, seu *Quietistæ* charitatem eam esse voluerunt veram, atque perfectam, quæ omnem excluderet æternæ vitæ spem, & desiderium, omnemque ejus amittendæ formidinem, ut supra diximus. Contra alii, ut longius ab eo errore declinare viderentur, ipsam charitatis naturam non aliud esse voluerunt, nisi amorem Dei, quatenus nobis bonus est, seu propter nostram beatitudinem; inter quos nuper *Bolgenius* novarum rerum studiosior, duo volumina de hoc argumento edidit, ut adstrueret, charitatem non aliud, nisi amorem concupiscentiæ esse existimandam.

P R O P O S I T I O

Charitas recte definitur: Virtus infusa Theologica, qua Deum amore benevolentiæ super omnia diligimus, & cetera propter ipsum.

Prob. & expl. Dicitur 1°. *Virtus*, quia ipsa præcipua, ac maxima virtutum est, quæ ceteras ordinat, vivificat, & informat, quæque simpliciter, & abso-

lute bonum facit hominem, dicente Augustino *Tract. VII. in I Joan. Habere nomen Christi & malus potest, habere autem charitatem, & malus esse non potest.*

Dicitur 2°. *infusa*; quia ut diximus in *Lib. VII. Cap.* 12. *ex* Concilio Arausicano II. *prorsus donum Dei est diligere Deum. Charitas* enim *ex Deo est I. Joan. IV.* 7. Et Rom. V. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.*

Dicitur 3°. *Theologica, qua Deum &c.* quia ejus *objectum primarium*, ad quod cetera referuntur, est ipse Deus, omniaque ejus attributa, quæ simul cuncta diliguntur, potentia, sapientia, justitia, misericordia, &c. ideoque totus amabilis, ac desiderabilis est sive puniat, sive misereatur.

Dicitur 4°. *qua Deum amore benevolentiæ*, ut distinguatur charitas ab amore concupiscentiæ. Amor enim concupiscentiæ proprium commodum quærit, ac diligit: amor vero benevolentiæ bonum ipsius amici vult, & facit quantum in se est; talis autem est charitas.

Dicitur 5°. *super omnia diligimus*, hoc est non solum plusquam omnia creata, sed etiam plusquam nosmetipsos; qua in re charitas a spe discernitur, per quam diligimus quidem Deum super omnia nostra, sed nondum *positive* super nos ipsos.

Porro duplici ratione Deum super omnia diligi posse, docent Theologi; nimirum *appretiative*, & *intensive*. Et *intensive* quidem super omnia diligitur Deus, cum amore maxime ferventi, atque intenso amatur, qualis est amor beatorum, qui utpote in hac vita impossibilis, non est viatoribus præceptus. *Appretiative* vero super omnia Deus amatur, cum amore tam forti diligitur, ut nulla res, licet vehementius afficere, atque amari videatur, ab eo separare valeat. Qui quidem amor *appretiative* summus si desit, charitas vera non erit; ideoque charitatem habere censendi non sunt, qui prima quaque impellente tentationis aura, in peccatum labuntur; quod sedulo advertendum est iis, qui judicare debent, utrum peccator vere fuerit in Sacramento pœnitentiæ justificatus.

Dicitur 6°. *& cetera*, ut significetur etiam *objectum* charitatis *secundarium*. Qui enim amicum diligit, secun-

cundario etiam ea omnia diligit, quæ ad amicum pertinent, eorumque propter amicum curam gerit. Cum ergo nos ipsi, & omnia, quæ sunt, ad Deum pertineant, quippe ab ipso Deo condita, & conservata ad ejus gloriam, hinc fit, ut si charitate Deum diligimus, nos etiam ipsos, & cetera omnia propter Deum diligamus. Sed non omnia eadem ratione diligenda sunt. Nam nos ipsos, & proximos (quo nomine creaturas omnes rationales ejusdem nobiscum beatitudinis capaces intelligimus) directe diligimus amore benevolentiæ: cetera vero, quæ non sunt amoris benevolentiæ capacia, diligimus indirecte, quatenus propter Dei gloriam existunt, atque ad hominum salutem conferre possunt.

Dicitur 7°. *propter ipsum*, quibus verbis designatur tota diligendi ratio, sive *objectum formale* charitatis. Patres enim in eo spem a charitate distinguunt, quod illa propter mercedem, hæc propter Deum ipsum per se amabilem operatur. Sic Gregorius Nys. *Orat. I. in Cant. Nonnullis*, inquit, *fit etiam salus per timorem, quando intuentes ad minas supplicii gehennæ separantur a malo: sunt etiam aliqui, qui propter spem mercedis repositam iis, qui pie vixerint, se recte, & ex virtute gerunt, non charitate bonum possidentes, . . . sed qui animo currit ad perfectionem, expellit quidem timorem, est enim ejusmodi servilis affectio . . . despicit ipsas quoque mercedes, ne videatur mercedem pluris facere, quam eum, qui donat mercedem*. Et Chrysostomus *Hom. V. in Epist. ad Rom.* docet, servandam esse Dei legem *nec propter minas supplicii, nec propter promissionem regni* (quæ ad spem pertinet), *sed propter eum, qui legem tulit*. Similiter Bernardus *in Tract. De diligendo Deo Cap. 12. Qui timet, & qui cupit, utrique pro se agunt: sola, quæ in filio est, charitas non quærit quæ sua sunt*. Et Cap. 14. *Cupiditas tunc quidem a superveniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis vero meliora præferuntur, nec bona nisi propter meliora appetuntur. Quod cum plene per Dei gratiam assecutum fuerit, diligetur corpus propter animam; anima propter Deum; Deus autem propter seipsum*. Denique, ut alios omittamus, S. Thomas 2a. 2ae. Q. XVII. art. 8. Per-

fectus amor est, quo aliquis secundum se amatur, utpote cui aliquis vult bonum, sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est, quo quis amat aliquid, non secundum ipsum, sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat, sicut homo amat rem, quam concupiscit. Primus autem amor pertinet ad charitatem, quæ inhæret Deo secundum seipsum. Sed spes pertinet ad secundum amorem; quia ille, qui sperat, aliquid sibi obtinere intendit. Accurata igitur est tradita superius charitatis definitio.

Corollaria.

I. Hinc sequitur, duo esse *objecta* charitatis *materialia* directe, alterum primarium, quod est ipse Deus; alterum secundarium, quod sumus nos ipsi, & proximus, sive creaturæ omnes rationales, quæ ejusdem beatitudinis sunt nobiscum capaces. *Proximus* enim, inquit Augustinus *Epist. CLV. non sanguinis propinquitate, sed rationis societate pensandus est*; quamcumque religionem profiteatur, quantumcumque scelestus, quamcumque nobis injuriam irrogaverit. Unde inquit Leo M. *Serm. XI. De jejun. X. mens. Proximi nomine non ii tantum intelligendi sunt, qui nobis amicitia, aut propinquitate junguntur, sed omnes prorsus homines, cum quibus nobis natura communis est.* Damnati vero, ac dæmones objectum charitatis non sunt; quia cum amare idem sit ac alteri velle bona, quæ nobis volumus, idest æternam beatitudinem; contra charitatem, quam Deo debemus, esset optare tantum bonum damnatis, qui jam a Deo rejecti sunt. Possunt tamen damnati, ut & creaturæ irrationales indirecte diligi, tamquam opera Dei, qui eas in gloriam suam conservat, sicut qui amicum diligit, etiam jumentum, aliasque res ad amicum pertinentes indirecte diligit.

II. Cum *formale objectum* charitatis erga Deum, nos ipsos, & proximum sit bonitas, quæ in ipso Deo est ratione ipsius essentiæ, in nobis vero, & proximo per quamdam participationem divinæ bonitatis, hinc sequitur, unam, eamdemque virtutem esse, qua Deum, nos ipsos, & proximum diligimus; ita ut qui Deum non

non diligit, neque se, neque proximum charitate diligat, & qui vel unum ex proximis non diligit; neque Deum, neque seipsum diligat, sicut qui vel unum fidei dogma negaverit, omnino fidem amittit. *I. Joan. IV.* 20. *Si quis dixerit, diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est*. Et Damascenus *Lib. I. Parallel. cap.* 18. *Quemadmodum nec anima sine corpore, nec rursus corpus sine anima, hominis nomen obtinet; eodem modo nec charitas erga Deum, nisi charitatem erga proximum comitem habeat, charitas dicenda est; nec rursus charitas erga proximum charitatis nomen tueri potest, nisi charitas erga Deum accesserit*. Hinc sæpe Scriptura solam proximi charitatem tamquam legis complementum commemorat. *Rom. XIII.* 8. *Qui diligit proximum, legem implevit*, quia scilicet dilectio proximi etiam dilectionem Dei, ideoque totam legis observationem includit.

III. Hinc etiam sequitur, amare Deum propter accepta beneficia, proprie esse actum grati animi, non charitatis. Sed sæpenumero divinis beneficiis excitamur ad ejus bonitatem considerandam, & diligendam, ut supra ex *Bernardo* advertimus. Item in justis, sicut charitas imperat aliarum virtutum actus, sic etiam actus grati animi imperare solet; ut gratiarum actio in justis a grato animo sit elicita, sed a charitate sæpenumero imperata.

IV. Sic etiam amare proximum propter ejus aut supernaturales, aut naturales dotes, atque virtutes, non est charitatis actus, sed ejus virtutis, quam in proximo admiramur, atque diligimus; nisi forte ejusmodi virtutes, ac dotes spectentur, ut participatio quædam divinæ bonitatis, quæ in proximo elucet. Tunc enim actus ad charitatem pertinebit.

V. Pari ratione qui proximum diligit propter consanguinitatem, amicitiam, aliasve necessitudines, nondum eum ex charitate diligit, nisi temporales istas necessitudines consideret ut effectus bonitatis Dei, qui admirabili sapientia, ac providentia talem inter homines constituit societatem, ut alter alterius æternæ saluti inservire posset, nisi ipsi ad perditionem suam iis instrumentis abuti vellent, quæ Deus ad eorum salutem suppeditavit.

Objecta Diluuntur.

Objic. I. A falsis *Mysticis* confictus est ille amor, quo Deus propter seipsum diligitur, & non propter amantis beatitudinem. Ergo male in definitione charitatis posita sunt ea verba *propter ipsum*.

℞. *Neg. ant.* Numquid enim falsæ mysticæ principia tradit *Augustinus* cum *Lib. III. De doct. Christ. cap.* 10. ait: *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, & proximo propter Deum*? Numquid Bernardus, qui *Lib. De dilig. Deo cap.* 15. de eo, qui a spe ad charitatem transit, sic ait: *transit ad tertium gradum, ut diligat Deum, non jam propter se, sed propter ipsum*? In eo igitur positus est damnatus recentiorum *Mysticorum* error, quod dicerent, esse aliquem perfectionis statum, quo non diligatur amplius, nec quæratur propria beatitudo, sed diligatur tantum Deus propter ipsum. Quod quidem supra merito refutavimus; qui enim non optat videre Deum, utique Deum ipsum non diligit. Sed hinc non sequitur, ut propriam beatitudinem non possit, ac debeat homo, diligere propter Deum.

Inst. 1°. Impossibile est, ut ametur aliquid, quod non sit amanti conveniens, scilicet ipsi utile, jucundum, honestum; si enim amari posset aliquid, quia in se bonum est, omnia ab omnibus amanda essent, omnia enim in se ipsa bona sunt, quod est absurdum; quia quod uni convenit, alteri repugnat. Non est igitur amor Dei propter ipsum, sed tantum propter nos ipsos; unde inquit Aristoteles *Lib. IX. Ethic. Amicabilia, quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad seipsum*; ita ut amor sui ipsius sit prima radix; & ratio amandi cetera, ideoque non possit amari Deus, nisi propter nos ipsos, nostramque beatitudinem. Ita fere *Bolgenius*.

℞. *Dist. ant.* Impossibile est, ut ametur aliquid, quod non sit amanti conveniens eo sensu, quod amans nullum ordinem, nullamque relationem ad illud habeat, *conc.* Eo sensu, qui positus est in argumento, nempe quod sit ipsi amanti utile, *subdist. Supernaturaliter*, *neg.*

neg. Naturaliter saltem in hoc statu naturæ corruptæ, *conc.* Fatemur itaque, amari non posse id, ad quod amans nullum habet ordinem, nec conveniens est; ideoque falsum est, omnia ab omnibus amanda esse; sed negamus, hinc fieri, ut id solum amari possit, eaque sola ratione, quod amanti sit utile. Sit hoc impossibile naturæ corruptæ, ideoque licuerit *Aristoteli*, qui Dei gratiam nesciebat, omnis amoris radicem in amore sui ipsius constituere, non erit tamen impossibile per Dei auxilium, a quo amor iste præcipitur. At *Bolgenium* potius Sanctorum Patrum, quam Philosophorum sententias sequi oportebat. Ceterum etsi naturalem tantum rationem spectemus, absurdum est, amorem sui ipsius esse radicem amoris Dei; ex hoc enim sequeretur, hominem esse sibi ipsi suum ultimum finem, ad quem omnia, ipsumque Deum referret; quo quid dici potest scelestius?

Inst. 2°. Patres docent, hunc esse ultimum finem nostrum, ut æterna beatitudine potiamur. Sic Augustinus *Serm. IX. al. XCVI. De temp. Qui de futuro sæculo non cogitat, nec propterea Christianus est, ut id quod Deus in fine promittit, accipiat, nondum Christianus est.* Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* Ut potiamur æterna beatitudine, quatenus nos Deo ultimo fini perfecte conjungit, *conc.* Quatenus ea beatitudo ad nostram dumtaxat refertur utilitatem, *neg.* Fatemur itaque, beatitudinem nostram esse ultimum finem, ad quem tendimus, ideoque recentiorum *Mysticorum* commenta rejicimus, quia nonnisi in ea beatitudine charitas nostra perficitur, & perfecte conjungimur Deo ultimo fini, eoque perfecte perfruimur, ipsam beatitudinem nostram ad ejus gloriam referentes; ideoque eum, qui hanc non expectat, non esse perfecte Christianum. Nihil tamen inde conficitur contra charitatis definitionem, atque naturam.

Objic. II. Nemo proprie ad semetipsum habere charitatem dicitur, sed charitas in alterum tendit, ut charitas esse possit, ut inquit Gregorius M. *Hom. XVII. in Evang.* Ergo nos ipsi charitatis objectum non sumus.

℟. *Dist. ant.* Charitas posita pro actuali amicitia, *conc.* Pro amore, quo aliquid propter Deum diligitur, qui

qui quidem amor omnis amicitiæ fundamentum est, *neg.* Si ergo charitatis nomen de actuali amicitia intelligatur, fatemur, nonnisi inter duos esse posse, cum amicitia mutuum duorum amorem, atque *unionem* significet. Sed principium, & fundamentum unionis est unitas, sicut fundamentum amoris erga proximum est charitas, qua nosmetipsos diligimus propter Deum. Ad rem S. Thomas 2*a.* 2*ae.* Q. XXV. art. 4. *Sicut unitas est principium unionis, ita amor, quo quis diligit seipsum, est forma & radix amicitiæ; in hoc enim amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habemus sicut ad nos ipsos.*

Objic. III. Angeli naturam habent ab humana diversam. Ergo absurdum est dicere, etiam Angelos censeri proximos nostros charitate diligendos.

℟. *Dist. ant.* Angeli habent naturam ab humana diversam, sed cum homine conveniunt in genere substantiæ spiritalis, quæ ejusdem nobiscum beatitudinis est capax, *conc.* Secus, *neg.* Porro charitas non in communione ejusdem naturæ fundata est: alioquin Deus qui naturam humanam infinito intervallo superat, non posset charitate diligi, sed in communione ejusdem beatitudinis, qua creaturæ omnes rationales unum cum Deo fieri possunt.

Objic. IV. Peccatores odio habentur a Deo, ut legitur *Sap. XIV.* 9. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Ergo si Deum diligimus, non possumus ex charitate diligere, nisi bonos, peccatores autem odisse debemus. Hinc legimus in Psalmis: *Perfecto odio oderam illos: Facientes prævaricationes odivi: Iniquos odio habui.* Quin & ipsis Regius Psaltes omnia mala passim adprecatur: *Deleantur de Libro viventium: Convertantur peccatores in infernum &c.*

℟. *Dist. ant.* Peccatores odio sunt Deo ratione peccati, sive quatenus peccatores sunt, *conc.* Ratione humanæ naturæ, *neg.* Diligit enim Deus peccatores, quatenus homines sunt, ad imaginem suam conditi, atque æternæ gloriæ capaces, & in tantum diligit, ut pro eis Filium suum miserit, eumque morti acerbissimæ dederit propter ipsorum salutem. Unde ait Apostolus *Rom. V.* 8. *Commendat autem charitatem suam Deus in no-*

nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Nos igitur Deum imitati odisse debemus cum Propheta peccatores, quatenus peccatores sunt, hoc est odisse in peccatoribus peccatum, tamquam vitium naturæ, naturam vero diligere; sicut medicus odit morbum, diligit ægrotum. *Iniquus homo*, inquit Augustinus *Lib. XIX. cont. Faust. cap.* 14. *in quantum iniquus est, odio habendus est: in quantum autem homo est, diligendus est*. Quam doctrinam S. Thomas 2a. 2ae. Q. *XXV. art.* 6. etiam auctoritate Aristotelis *Lib. IX. Ethic.* confirmat. Quod autem ait Propheta: *Convertantur peccatores in infernum*, non est imprecatio æternæ ipsorum damnationis, sed vel prædictio rei futuræ, vel desiderium, ut auferantur peccatores, quatenus peccatores sunt, hoc est, ut destruatur eorum culpa, vel ad summum ut e vivis auferantur, si emendari nequeunt, & nocere desinant.

Inst. 1°. Saltem ii, qui ab ecclesia excommunicati sunt, & a corpore Christi tamquam membra putrida recisi, non sunt amplius inter proximos censendi, cum non liceat pro eis orare, cum eis cibum sumere, imo nec *Ave* eis dicere. Idem videtur dicendum de infidelibus, & incredulis. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Excommunicatio enim est medicina, qua utitur Ecclesia, ut peccatores confundantur, & resipiscant; ideoque non est vetitum privatim pro eis orare, ut convertantur. Unde Apostolus incestuosum Corinthium *tradidit satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret I. Cor. V.* eumque resipiscentem magna charitate excepit *II. Cor. II.* Quod autem ipsi infideles, increduli, & persecutores inter proximos censendi, ac diligendi sint, ostendit Christus *Luc. X.* qui ut doceret, quis sit noster proximus, Samaritanum proposuit. Et Apostolus pro omnibus etiam principibus qui eo tempore increduli erant, & persecutores Ecclesiæ orandum præcipit *I. Tim. II.*

Inst. 2°. Qui nos odio habent, insectantur, calumniantur, nihilque relinquunt intentatum, quo nos perdant, ii utique nihil habent, quo voluntatem nostram ad ipsorum amorem allicere valent; voluntas enim non

fer-

fertur, nec ferri potest in id, quod sibi contrarium mente apprehendit. Ergo ii charitate diligi non possunt.

℟. *Neg. ant.* Sicut enim membra corporis nostri morbo affecta, licet acerbissimis cruciatibus nos afficiant, diligimus tamen quoad substantiam, & quantum possumus, morbum expellere nitimur; ita in homine nequissimo, nobisque inimico magnum bonum considerare possumus, quod voluntatem nostram alliciat, divinam nempe imaginem, tamquam gemmam pretiosissimam luto fœdatam, quæ deterso luto, mirum in modum refulget. Sic Christus inimicos dilexit, eosque sanguine suo mundatos amicos fecit, imo & fratres, & membra sua. Cujus dilectionis exemplum nobis reliquit, dicens: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos Joan. XIII.* 34. Præclare Augustinus *Tract. VIII. in I. Epist. Joan. Ne pigri sitis diligere inimicos. Sævit in te homo? Ille sævit, tu deprecare; ille odit, tu miserere: febris animæ ipsius te odit; sanus erit, & gratias tibi aget. Quomodo medici diligunt ægrotos? Ad hoc diligunt ægrotos, ne ægroti permaneant, sed ut ex ægrotis sani fiant: & quanta plerumque patiuntur a phreneticis, quales contumelias verborum? plerumque & percutiuntur: persequitur ille febrem, ignoscit homini. Et quid dicam, fratres? amat inimicum suum, imo odit inimicum suum, morbum; ipsum enim odit, & amat hominem, a quo percutitur, odit febrem. A quo enim percutitur? a morbo, ab ægrotatione, a febre: illud tollit, quod illi adversatur, ut remaneat illud, unde gratuletur. Sic & tu, si odit te inimicus tuus, & injuste te odit.* Quod si omnibus adhibitis fomentis non nobis contingat eorum frangere pervicaciam, licebit quidem ab ipsis, tamquam a putridis membris cavere, ne noceant; numquam tamen eos a charitate nostra excludere.

Scholium.

I. Quærunt Theologi, utrum charitas constituat vere, & proprie amicitiam inter Deum, & homines. Du-

Durandus negat, ceteri passim Theologi cum S. Thoma 2a. 2ae. Q. *XXIII. art.* 1. affirmant, & quidem verius. Nam *Jac. II.* 23. *Abraham . . . amicus Dei appellatus est.* Et *Psalm. CXXXVIII.* : *Nimis honorati sunt amici tui, Deus.* Et *Sap. VII.* 14. *Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei.* Unde Hieronymus *in Cap. VII. Michææ: Si vis*, inquit, *vera amicitia delectari, esto amicus Dei, sicut Moyses, qui loquebatur Deo, quasi amicus ad amicum; esto amicus, ut Apostoli, ad quos Salvator ait Joan. XV.* 14. *Jam non dicam vos servos, sed amicos.* Et quidem nihil charitati deest, quod ad veram requiratur amicitiam. Est enim 1°. amor benevolentiæ. 2°. est mutuus *Joan. XIV.* 21. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo.* 3°. Est notus utrique amanti; Deo enim notus est amor noster; nobis vero potest esse notus saltem morali certitudine amor Dei erga nos, ut diximus *Lib. VII. cap.* 18. 4°. Fundatur in communione bonorum, *Ut societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo I. Joan. I.* Imo quod in amicitia non requiritur, efficit charitas, ut homo in Deo sit, & Deus in homine *I. Joan. IV.* 16. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Neque refert, quod Deus ob gloriam suam nos diligat, nosque proximum propter Deum diligamus. Nam in hoc vere Deus bonum nostrum, nosque bonum proximi quærimus, si diligamur, & diligamus ob Dei gloriam, in quo nostra beatitudo est.

II. Dividitur charitas 1°. in *habitualem*, & *actualem*. 2°. in *inchoatam*, *provectam*, & *perfectam*. Perfecta erit in patria; provecta est in justis, habetque gradus varios pro eorum majori, vel minori perfectione: inchoata est in iis, qui primo ad Deum convertuntur, illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt.

CAP.

CAP. XXXIV.

De necessitate charitatis.

I. Cum necessitas duplex sit *medii*, & præcepti; quod pertinet ad necessitatem *medii*, charitas quidem *habitualis* sine dubio necessaria est, cum non differat, vel separari non possit a gratia sanctificante, sine qua salvus esse nemo potest. Charitas vero *actualis* in parvulis quidem necessaria non est, cum non sint ejus capaces, soláque baptismi gratia salvi fiant, in adultis vero eam, saltem inchoatam, necessariam esse ad justificationem, etiam in sacramento Baptismi, & Pœnitentiæ, ostendimus *Lib. VIII. Part. V.*

II. Restat ergo dicendum de necessitate præcepti. Sed cum duplex sit, ut superiori capite diximus, charitatis objectum, Deus, & proximus, circa proximum vero varius sit spectandus ordo, variaque sint implenda officia charitatis; idcirco quinque articulis, quæ ad præceptum charitatis pertinent, explicabimus: primo de præcepto charitatis erga Deum. 2°. de præcepto charitatis erga proximum. 3°. de ordine charitatis. 4°. de eleemosyna. 5°. de fraterna correctione.

§. I.

De præcepto charitatis erga Deum.

Adv. I. Cum universa lex, & prophetæ pendeant ex præcepto amoris Dei, & proximi, ipse autem amor proximi verus non sit sine amore Dei, ut supra vidimus, manifestum est, amorem Dei, quatenus implicite in præceptis ceteris continetur, esse omnibus præceptum. Sed quæritur; utrum sit speciale præceptum amandi Deum, quatenus amor hic distinctus est a reliquorum præceptorum observatione.

II. Non defuerunt inter nuperos *Casuistas* nonnulli, qui docerent, nullum esse præceptum charitatis, sive amoris Dei distinctum a reliquis legis divinæ præceptis; ex quo inferebant, non peccare eum, qui nullo um-

umquam vitæ suæ tempore actum amoris Dei eliceret. Alii vero concedunt, esse præceptum actum amoris Dei, sed raro, aut semel tantum in vita.

PROPOSITIO I.

Est præceptum charitatis erga Deum speciale, & distinctum a reliquis legis divinæ præceptis.

Prob. Illud præceptum est speciale, & distinctum, quod dicitur primum omnium, maximum omnium, & a quo cetera legis mandata pendere dicuntur; nihil enim est primum, maximum, & caput ceterorum, nisi sit speciale, & a ceteris distinctum. Atqui hujusmodi est præceptum amoris Dei, quod habetur *Deuter. VI.* 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua &c.* De eo enim ait Christus *Matth. XXII.* 37. *Hoc est maximum, & primum mandatum. Secundum autem simile est huic; Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ.* Quapropter hoc speciale præceptum, tamquam certissimum habens *Augustinus*, admirabundus ait *Lib. I. Confess. Cap. 5. Quid tibi sum ipse, ut amari te jubeas a me, & nisi faciam, mineris ingentes miserias?* Merito igitur *Alexander VIII.* anno MDCXC. eam damnavit propositionem: *Sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Nunc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitæ moralis.* Et Clerus Gallicanus anno MDCC. hanc alteram: *Præceptum affirmativum amoris Dei non est speciale, sed generale, & cui per aliorum præceptorum observationem satisfit.*

Diluuntur objecta.

Objic. I. *Joan. XIV*, 15. *Si diligitis me, mandata mea servate.* Et v. 22. *Qui habet mandata mea, & servat ea,*

ea, ille est, qui diligit me. Ergo præceptum amoris Dei non est distinctum, sed implicitum in ipsa mandatorum observatione.

℞. *Neg. cons.* Verba enim Christi non aliud sibi volunt, nisi 1°. observationem mandatorum esse signum amoris Dei, cum ab illo pendeat, tanquam effectus a causa; eum autem, qui legem violat, etsi diligere se dicat, esse mendacem. 2°. Eum vere præcepta implere, sicut oportet, qui Deum diligit, quia dilectio est plenitudo legis. *Si forinsecus*, inquit Augustinus *Quæst. XLIV. in Deuter. ea, quæ Deus jubet, manibus fiant, & in corde non fiant, nemo est tam insulsus, qui præcepta arbitretur impleri*. Fiunt autem in corde præcepta per dilectionem, quæ principium est, ac finis legis.

Objic. II. Ait Bernardus *Serm. I. in Cantic. Est charitas in actu, est & in affectu, & de illa quidem, quæ operis est, puto datam legem hominibus, mandatumque firmatum; nam in affectu quis ita habeat, ut mandetur?* Ergo non aliam charitatem *Bernardus* existimavit esse præceptam, nisi quæ in ipsis bonis operibus consistit.

℞. *Neg. cons.* Nam cum ait *Bernardus*, charitatem *in affectu* non esse præceptam, non intelligit, charitatem, quæ in interiori actu amoris Dei sita est, sed illam, quæ suaviter afficit animum, illumque spiritalibus deliciis, ac lætitia replet, & satiat, qui quidem amor in præcepto non est, cum non ex voluntate, ac libertate hominis pendeat, sed ex Dei misericordia aliquando donetur, aliquando vero ex Dei sapientia negetur amantibus. Quod quidem patet ex sequentibus *Bernardi* verbis, ubi distinguens triplicem affectum, carnis, rationis, & sapientiæ, ait: *Igitur per secundam* (nempe affectionem rationis) *opera fiunt, & in ipsa charitas sedet, non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini, sed quædam potius actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accendit*.

Objic. III. S. Thomas 2*a*. 2*ae*. Q. *XLIV. art.* 6. hæc habet de præcepto charitatis: *Qui in via hoc præceptum non*

non implet, nihil contra divinam dilectionem agens, non peccat mortaliter. Ergo &c.

R. Neg. cons. Nam ibi *S. Thomas* per ea verba *implere præceptum* significat plenissimam, ac perfectissimam charitatem habere, qua omnino impletur præceptum illud *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua* &c. Quod quidem præceptum impletur in patria a beatis, sed in via, qui illud perfecte non implet, non idcirco graviter peccat, unde ait: *Intendit autem Deus per hoc præceptum, ut homo Deo totaliter uniatur, quod fiet in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, & ideo plene, & perfecte in patria impletur hoc præceptum; in via autem impletur, sed imperfecte*. Quamvis autem præceptum dilectionis speciale, ac distinctum a ceteris agnoscamus, fatemur tamen, eum qui reliqua præcepta servat ex *motivo* dilectionis Dei, præceptum ipsum dilectionis implere, etsi non expresse dicat: *Diligo te, Domine*. Atque hoc sensu intellecta nostra propositio ad fidem pertinet.

PROPOSITIO II.

Sæpe, ac frequenter in vita charitatis actus ex præcepto eliciendi sunt.

Prob. Deus ipse sic præcipit *Deuter. VI. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: eruntque verba hæc, quæ præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque, & movebuntur inter oculos tuos, scribasque ea in limine, & ostiis domus tuæ*. Atqui frustra præcepisset Deus tam frequentem mandati hujus meditationem, nisi frequenter servandum esset. Ergo &c.

Scholion.

I. In definiendis temporibus, quibus præceptum hoc urget, Theologi varie opinantur. Nos primum eas opiniones, quæ a Sede Apostolica damnatæ sunt, rejicimus. Sunt autem hæc ab *Innocentio XI.* damnatæ, 1°. *Præceptum amoris Dei per se tantum obligat in articulo mortis.* 2°. *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* 3°. *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* 4°. *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.*

His igitur explosis opinionibus, quas mirum est a Christiano homine evulgari potuisse; certum videtur, præceptum dilectionis Dei obligare 1°. in ipso rationis crepusculo in pueris. Ait enim S. Thomas 1a. 2ae. Q. LXXXIX. art. 6. *Ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere usum rationis per aliquod tempus abstinere, sed a peccato omissionis prædictæ* (scilicet dilectionis Dei) *non liberatur, nisi quam cito potest se convertat ad Deum. Primum enim quod occurrit homini discretionem habenti est, quod de ipso cogitet, ad quem alia ordinet, sicut ad finem; finis enim est prior in intentione; & ideo hoc est tempus, pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmativo, quo Dominus dicit, Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* Sed cum hoc crepusculum non tamquam mathematicum, atque individuum punctum debeamus intelligere, sed cum aliqua morali latitudine, quæ pro vario puerorum ingenio varia esse potest; hinc nonnisi prudenti quadam æstimatione definiri debet, quandonam præceptum dilectionis Dei puer violasse videatur.

2°. In exitu vitæ, cum jam ad eum finem, ad quem nos, & omnia nostra directa sunt, properamus. 3°. Cum tentatione aliqua vel contra charitatem ipsam impellimur, vel contra præcepta alia; quæ quidem tentatio vinci nequit, nisi frigescens charitas repetitis actibus accendatur. 4°. cum eas Dominicæ orationis preces fundimus: *Sanctificetur nomen tuum; fiat voluntas*

tua.

sua. Per eas enim profitemur, nos primum Dei gloriam expetere, ejusque voluntatem, plusquam omnia nostra, imo plusquam nos ipsos diligere; ut late *Cyprianus* explicat in libro *De oratione Dominica*. Quapropter ne simus ex iis, qui labiis tantum Deum honorant; quæ ore proferimus, cordis etiam affectu prosequamur, necesse est. 5°. Denique dicendum cum Augustino *Lib. I. Doct. Christ. cap. 22. Dicendo ex toto corde nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi dare locum, ut alia re velit frui, sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit*.

II. Amor Dei, qui præceptus est, esse debet *ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus*; qui quidem diligendi modus etiam præcepto dilectionis continetur. Quod enim Scholastici ajunt, *modum præcepti non cadere sub præcepto*, tunc solum verum est, cum potest præcepti substantia servari, etiamsi non servetur modus; at charitas vera non est, nisi sit ex toto corde, tota mente, totis viribus, saltem imperfecte, quantum status viatorum efficere potest. Nam diligere Deum ex toto corde &c. est illum super omnia, & plusquam seipsum diligere, quod qui non facit, non utique Deum diligit, tamquam ultimum finem, ad quem omnia referenda sunt. Hinc Augustinus *Lib. I. De morib. Eccl. cap. 11. Summum*, inquit, *bonum non modo diligendum esse nemo ambigit, sed ita diligendum, ut nihil amplius diligere debeamus, idque significatur & exprimitur eo, quod dictum est, ex tota anima, ex toto corde, ex totis viribus*.

III. Sed quamvis in statu viatorum sufficiat diligere Deum super omnia, ut dici possit dilectio ex toto corde, tota mente, totis viribus, quantum hic status potest efficere; ut tamen quis perfecte Deum ex toto corde &c. diligat, non sufficit tantum super omnia diligere, sed necesse est, ut omnes cogitationes mentis, totus voluntatis impetus, omnesque aliarum potentiarum vires ita ad Deum amandum intendantur, ut ne minima quidem pars alio amore occupetur, aut retardetur; quod quidem quia in hoc statu, in quo corpus quod corrumpitur aggravat animam, impossibile est, non

est præceptum, nisi ut finis, ad quem tendere debeamus, quique perfecte obtinebitur in patria.

IV. Atque hinc sequitur, ut in hac vita semper novos in charitate progressus facere debeamus. Cum enim Deus summum, & infinitum sit bonum, quod nullos agnoscit dilectionis limites, unde ait Bernardus *Lib. De dilig. Deo Cap. I. Modus diligendi Deum est diligere sine modo*; conandum nobis semper est, ut si non possumus eum tanta hic perfectione diligere, quanta erit in cœlis, crescamus saltem quotidie, Deo auxiliante, & ad eum perfectionis gradum quantum possumus enitamur. Hinc dicitur *Eccli. XVIII. 22. Ne verearis usque ad mortem justificari*. Et *Apoc. XXII. 11. Qui justus est, justificetur adhuc*, hoc est in justitia crescat incremento charitatis, & imminutione cupiditatis. Nam ex Augustino *Lib. De nat. & grat. cap. 68. Charitas inchoata inchoata justitia est, charitas provecta provecta justitia est, charitas magna magna justitia est*. Et *Lib. III. De doct. Christ. cap. 10. Quanto magis regnum cupiditatis destruitur, tanto charitatis augetur*. Hinc illud Patrum effatum: *In via Domini non proficere, est deficere*: hoc est, eo ipso quod aliquis nolit amplius in charitate proficere, quasi jam satis dilexerit Deum, qui numquam satis amari potest; jam a charitate deficere incœpit, non secus ac illi, qui adverso flumine vehuntur, eo ipso regredi incipiunt, quo cessant toto conatu in anteriora conniti.

§. II.

De præcepto charitatis erga proximum.

Adv. Cum præceptum dilectionis Dei *Casuistæ* nonnulli conati sint evertere, mirum non est, quod etiam præceptum dilectionis proximi abolere tentaverint duabus illis propositionibus ab *Innocentio XI.* damnatis, 1a. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali*. 2a. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*.

PRO-

PROPOSITIO I.

Præceptum est proximum diligere interno amoris actu. Est dogma fidei.

Prob. Matth. XXII. 39. *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Atqui seipsum unusquisque diligit non externis tantum actibus, sed etiam interiori affectu. Præterea jubet nos Christus, ut diligamus proximum, sicut nos ipse dilexit. *Joan. XV.* 12. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos*: Atqui nemo negaverit, Christum nos interiori voluntatis affectu dilexisse; Accedit quod Apostolus *I. Cor. XIII.* externos charitatis actus sine interiori charitate nihil proficere docet: *Si distribuero*, inquit, *in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Denique ita expresse præcipitur *I. Pet. I.* 22. *In fraternitatis amore simplici corde invicem diligentes*: Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Scriptura totam proximi dilectionem in exterioribus charitatis officiis videtur constituere. Christus enim *Matth. XXV.* extremi judicii formam, atque statum in eo versari docet, quod quis officia charitatis externa aut impleverit, aut neglexerit. *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum . . . . . esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c. Discedite a me maledicti in ignem æternum . . . esurivi enim, & non dedistis mihi manducare* &c. Ergo &c.

℟. *Neg. ant.* Quod enim pertinet ad extremi judicii statum, quoad reprobos quidem sufficit ad damnationem neglexisse externa charitatis officia, quia ex eo neglectu, tamquam ex signo unicuique manifesto constat, eos etiam interiori charitate erga proximum, ideoque etiam erga Deum caruisse; ideoque violasse legem, quamvis nonnulla legis præcepta *ex objecto* bona fecisse videantur: Quoad electos vero implevisse officia charitatis

tunc sufficit ad salutem, cum ex interiori charitatis affectu implentur, quia interior charitas erga proximum a dilectione Dei, ideoque a legis totius observatione divelli nequit. Sed si impleantur sine interiori charitate, profecto & si distribuerint in cibos pauperum omnes facultates suas, charitatem autem non habuerint, nihil ipsis prodest.

Objic. II. Debet unusquisque diligere proximum sicut seipsum. Atqui nullum est præceptum, ut quis diligat seipsum interiori charitatis affectu. Christus enim duo esse ait, non tria mandata præcipua; ex quibus pendet universa lex. *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum.* Ergo.

℞. *Neg. min.* Eo ipso enim præceptum est diligere seipsum, quo præceptum est diligere Deum. Ait enim Augustinus *Epist. LI. Cum ergo illa dilectione, quam divina lex imperat, debeat homo diligere Deum, & seipsum, & proximum; non tamen ex hoc tria præcepta data sunt, nec dictum est in his tribus, sed in his duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ, idest in dilectione Dei ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & proximi tamquam sui ipsius; videlicet ut intelligeretur, nullam esse aliam dilectionem, qua quisque diligit seipsum, nisi quod diligit Deum, qui enim aliter se diligit, potius se odisse dicendus est; fit quippe iniquus, privaturque luce justitiæ, qui a potiore, ac præstantiore bono aversus, atque inde vel ad seipsum conversus ad inferiora, & egena utique convertitur, fitque in ipso quod veracissime scriptum est: Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Quia igitur nemo, nisi Deum diligendo, diligit seipsum, non opus erat, ut dato de dilectione Dei præcepto, etiam seipsum homo diligere juberetur, cum in eo diligat seipsum, quod diligit Deum. Debet ergo & proximum diligere tamquam seipsum, ut quem potuerit hominem vel beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coercitione adducat ad colendum Deum.*

Scho-

Scholium.

Quamvis constet, interiori affectu diligendum esse proximum; variæ tamen hac de re sunt expediendæ quæstiones.

Q. I. *Quid est diligere proximum sicut seipsum?*

℟. Particulam *sicut* non significare æqualitatem dilectionis, sed similitudinem, quemadmodum & alio in loco *Matth. V.* 48. ait Christus: *Estote perfecti, sicut & Pater vester coelestis perfectus est*, ut scilicet eadem bona quis proximo velit, & faciat, quæ sibi ex charitate desiderat, ipsam scilicet beatitudinem, & quæ ad illam perducunt; nam qui sibi divitias dumtaxat, voluptates, gloriam optant; nec seipsos vere diligunt, nec proximum, si eadem bona alteri desiderant. Ceterum non eodem dilectionis gradu nos ipsos, & proximum diligere debemus, cum semper nostram magis, quam alienam salutem optare, & operari debeamus; nec ullum vel leve peccatum debeamus admittere, ut mundum universum salvemus. Vide S. Thomam 2a. 2ae. Q. XLIV. art. 7.

Q. II. *Quasnam dilectio proximi conditiones habere debeat?*

℟. Tres ex S. Thoma 2a. 2ae. Q. *XLIV. art. 7.* conditiones charitas erga proximum habere debet, nempe ut sit *sancta, justa*, & *vera*. Et 1° quidem sancta, nempe ut sicut nos ipsos diligimus propter Deum, ita & proximum nonnisi propter Deum diligamus. *Ille veraciter amat amicum*, inquit Augustinus *Serm.* CCCXXXV. *qui Deum diligit in amico, aut quia est in illo, aut ut sit in illo*. Cujus dilectionis exemplum in seipso proposuit Christus dicens: *ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Quid enim*, inquit idem Augustinus *Tract. LXV. in Joan. nisi Deum dilexit in nobis; non quod habebamus, sed ut haberemus?* 2°. *Justa*, nempe ut non optemus, nec procuremus proximo, nisi verum bonum, quo possit ad beatam vitam pervenire. *Quemcumque diligis, propter vitam æternam dilige*, inquit Augustinus *cit. Serm.* CCCXXXV. nec aliquid faciamus mali, ut ei indulgeamus; unde ait ipse Cicero *Lib. De amicit. Hæc igitur prima lex in*

amicitia sanciatur, ut neque rogemus res turpes, nec faciamus rogari. 3°. Denique *vera*, nempe ut procedat ex animo erga proximum benevolo; Cum enim quis diligit proximum propter suam utilitatem, vel delectationem, non vere proximum diligit, sed seipsum, inquit S. Thomas *loc. cit.* Unde vides, non omnes, qui proximum diligere videntur, vere ex charitate diligere, sed plerumque ex carnali affectu, aliisque rationibus.

Q. III. *Quandonam urgeat præceptum charitatis erga proximum?*

℟. Cum amare, ut supra diximus, idem sit, ac bene velle, & facere, hinc charitas spectari potest vel quoad voluntatis affectum, vel quoad effectum. De præcepto autem charitatis erga proximum quoad effectum, sive de officiis charitatis, dicemus inferius. Rursus præceptum charitatis erga proximum quoad affectum spectari potest vel ut *negativum*, quo prohibemur proximum odisse, vel ut affirmativum, quo jubemur illum diligere. Negativum igitur semper obligat, nec ullum est temporis momentum, quo proximum odisse liceat, etiam in bello. Affirmativum vero non semper, cum non possit singulis momentis idem actus perseverare. Quando autem, & quoties obliget, non potest quidem definiri, sed certe urget sæpius, præsertim 1°. cum orationem dominicam recitamus, in qua non pro nobis solum, sed pro omnibus oramus hominibus; qui nobiscum tamquam unum corpus efficiunt, pro quo oramus. 2°. Quando periculum est, ne propter irrogatam nobis injuriam, aliquis iræ, aut odii motus insurgat. 3°. Denique cum menti proximus occurrit, tamquam indigens Dei auxiliis, nostrisque orationibus apud Deum.

Q. IV. *Præceptum dilectionis inimicorum quam habet vim, & ad quænam nos obliget?*

℟. Primo quidem tenemur inimico offensionem sincere, & ex animo remittere, & quidem statim; non enim ullum est momentum, quo liceat ei optare malum, aut ultionem meditari, cum id negativo charitatis præcepto, quod semper obligat, prohibeatur. Hinc Christus sæpe denunciat, non fore nobis dimittenda peccata, nisi & ipsi inimicis ignoverimus. *Matth. VI.*

VI. 15. *Si non dimiseritis hominibus , nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra* ; quod & sæpissime repetit in Evangelio . Ceterum licet offensionem remittere teneamur , non tamen tenemur etiam remittere actionem injuriarum , & damni illati , nisi forte plena satisfactio, ac restitutio privatim offeratur , quia justitia charitati non adversatur , ut S. Thomas 2*a.* 2*ae.* Q. *CVIII. art.* 1. acute , & sapienter ostendit . Sed cum sæpius periculum sit , ne prætextu servandæ justitiæ , dolori potius nostro , atque odio serviamus , hinc consultius est , ut cum agitur quidem de injuria Dei , aut proximi , eam defendere nitamur , aut optemus , cum vero de injuria nostra quæritur , eam exemplo Christi Domini patienter feramus . Damni vero illati restitutionem rei petere, nullo jure vetitum est , modo non sit adeo exiguum , ut ad removendum odii periculum satius sit illam remittere .

2°. Inimico , præsertim veniam petenti , sincere exhibenda sunt communia urbanitatis , & dilectionis signa, quæ aliis ejusdem conditionis hominibus , cum quibus nullas gerimus inimicitias , exhiberi solent . Specialia vero dilectionis , ac familiaritatis signa , ut ex. gr. familiare colloquium , invitatio ad cœnam &c. iis exhibere non tenemur , nisi duabus tantum in caussis , si scilicet aut spes affulgeat inimicum talibus benevolentiæ argumentis reconciliandi , atque ita eum a peccato retrahendi , aut ante acceptam injuriam ea signa familiaritatis ei exhibere consueverimus : tunc enim si post injuriam eâ denegentur, non bene reconciliatæ amicitiæ, sed occulti adhuc remanentis odii suspicionem injiciemus . Ceterum si prudenter judices , inimicum talibus benevolentiæ signis aut fieri pejorem , aut ad novas subinde injurias inferendas proclivem ; denique si tu superior sit , ille subditus , quem aliqua ratione coerceri oporteat , non erit contra charitatem specialia illa signa benevolentiæ, saltem ad tempus prætermittere , quoadusque ipsa inimici spiritualis necessitas, aut utilitas , quam semper in hoc negotio spectare debemus , aliam agendi rationem postulare videantur . Dixi autem *præsertim veniam petenti* , quia etsi æquum sit , ut qui prior læsit , prior se subjiciat , tamen etsi non petat ve-

veniam; iis quæ supra diximus urbanitatis officiis præveniendus est, nisi forte prudenter timeatur, ne deterior evadat. Cavendum autem semper est, ne cum aliqua amicitiæ signa prætermittenda sunt, scandalo simus intuentibus.

3°. In rebus adversis inimico opem ferre, quantum possumus, sine nostro gravi damno debemus. *Prov.* XXV. 21. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, potum da illi.* Et *Matth. V.* 44. *Benefacite iis, qui oderunt vos.... Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos; & pluit super justos, & injustos.*

§. III.

De ordine charitatis.

I. Servandum esse aliquem in charitate ordinem, ex ipsa charitatis natura consequitur, quia divina bonitas, quæ diligendi ratio est, non æque in omnibus elucet. *Ille juste, & sancte vivit*, inquit Augustinus *Lib. I. De doct. Christ. cap.* 27. *qui rerum integer æstimator est. Ipse est autem, qui ordinatam dilectionem habet; ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod est diligendum, aut amplius diligat quod minus est diligendum, aut æque diligat quod vel minus, vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius quod æque diligendum est.*

II. Sed ut charitatis ordo definiatur, distinguenda est dilectio in affectu, & in effectu, sive, ut scholæ ajunt, amor *affectivus*, & *effectivus*. Alius enim ordo charitatis servandus est in amore *affectivo*, alius in *effectivo*.

III. Et in amore quidem *affectivo* dilectionis ordo ex varia eorum, qui diliguntur, dignitate, ac præstantia sumendus est; ita ut magis diligantur meliores, ac sanctiores, tantoque magis, quanto meliores. Hinc primo loco diligendus Deus, qui summum bonum est, quo nihil melius nec esse, nec cogitari potest. 2°. Sancti ho-

homines, & Angeli, iique magis, aut minus pro majori, vel minori sanctitate, qua Deo conjuncti sunt, ideoque amore *affectivo* magis proximum, qui sanctus sit, quam nos ipsos, si peccatores sumus, debemus diligere, licet amore *effectivo* magis de nostra, quam de aliorum salute debeamus esse solliciti. 3°. Anima plusquam corpus, ideoque magis anima proximi, quam corpus nostrum. 4°. Qui vel æque sancti reipsa sunt, vel æque sancti a nobis sunt existimandi, ii æque diligendi sunt.

IV. In amore autem *effectivo* ratio ordinis duplici ex capite repetenda est, nempe ex vario gradu necessitatis, sive indigentiæ, & ex vario etiam gradu conjunctionis, quam nobiscum habent; ita ut in pari necessitate ii, qui nobis magis conjuncti sunt; præferendi sint ceteris, & in pari conjunctione ii, qui in majori necessitate sunt; Cum vero utraque inæqualia sunt & conjunctio, & necessitas, ut si *ex. gr.* qui in majori positus est necessitate, minus nobis conjunctus sit, tunc debemus esse, ut ait Cicero, *boni ratiocinatores officiorum; & addendo, deducendoque videre, quæ reliqui summa fiat, ex quo quantum cuique debeatur, intelligas.*

V. Sed ut hæc, quæ generatim dicta sunt, ex ipsa singularum rerum explicatione intelligantur clarius; advertendum est 1°. triplicem esse necessitatis gradum, ut scilicet alia sit *communis*; alia *gravis*, alia *extrema*. *Communis* est, qua quis indiget quidem aliorum ope, sed ei passim ab aliis succurri solet, ut est *ex. gr.* in bonis temporalibus necessitas pauperum, qui ostiatim mendicant. *Gravis* est, qua quis in gravi discrimine versatur, nec ei passim auxilium ferri potest, ut est in temporalibus quidem bonis necessitas eorum, qui nisi eis succurratur, e statu suo dejiciendi sunt, *ex. gr.* a conditione nobili ad statum mendicantium; in spiritualibus vero necessitas eorum, qui in extremo vitæ positi possent quidem per contritionem perfectam, sine Sacramento Pœnitentiæ, justificari; quod rarum est. Denique necessitas *extrema* eorum est, qui nisi feratur auxilium, certissime perituri sunt. 2°. Advertendum est, varia esse bonorum genera, in quibus

ali-

aliquis aliena ope indigere potest ; eaque in vario esse dignitatis , atque æstimationis gradu , ita ut primum teneant locum bona spiritualia ad vitam animæ pertinentia , secundum vita corporis , tertium fama , quartum bona , quæ dicuntur fortunæ . 3°. Varium esse conjunctionis gradum , ut primo loco, ex *Ambrosii* , aliorumque sententia , sit patria , deinde pater , tum mater (quamvis *S. Thomas* parentes patriæ anteponendos putet , qua de re dicemus inferius) , deinde uxor , postea filii , denique fratres , aliique cognati, alii aliis proximiores , aut remotiores .

VI. His igitur explicatis , illud primum pro certo habendum est, 1°. in pari necessitatis gradu vitam nostram spiritualem vitæ spirituali proximi præferendam esse . Neque enim licet vel minimum peccare , ut proximorum saluti consulamus : non sunt facienda mala , ut eveniant bona . *Quid autem prodest homini , si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur ? Matth.* XVI. 26. 2°. In extrema necessitate spirituali , etiam cum vitæ nostræ temporalis periculo succurrendum est , ut si infans certo moriturus baptizandus sit , nec ei baptismus sine vitæ periculo præsentissimo ministrari possit . *In hoc cognovimus charitatem Dei , quoniam ille animam suam pro nobis posuit , & nos debemus pro fratribus animas ponere 1. Joan. III.* 16. 3°. In gravi necessitate spirituali privatus quidem non tenetur cum evidenti vitæ periculo succurrere ; Pastorem tamen (qui ex officio suo obligatur arctius) teneri , communis Theologorum sententia est . *Bonus enim pastor animam suam dat pro ovibus suis* . Quapropter nec ei licet, grassante pestilentia , fugere , aut non ministrare sacramenta Baptismi , & Pœnitentiæ , quæ gravioris sunt necessitatis , ut sæpe Summi Pontifices , ac S. Congreg. declaravit ; qua de re vide *Fagnanum* in *Cap. Clericos De cleric. non resident.* idem de extrema unctione videtur sentiendum , si nullum aliud possit præter illud moribundo sacramentum ministrari . Sed de aliis sacramentis , quæ non adeo necessaria sunt , quæstio est ; *Merbesius* enim , & *Collet* putant , Parochum Eucharistiam etiam tempore pestis cum vitæ periculo mini-

nistrare debere; quod & sentit etiam *Sylvius*, nisi forte, ut ministret aliquibus Eucharistiam, aliis Pœnitentiæ sacramentum ministrare nequeat, aut probabilis metus sit, ne mortuo Parocho, nullus supersit alius Sacerdos, qui sacramenta ministret (a). 4°. Pro salute totius Reipublicæ tenentur ii, ad quos eam tueri spectat, vitam suam temporalem periculo objicere: idem dicas si agatur de servanda vita alicujus, ex quo salus ipsius reipublicæ pendet; secus si homo privatus sit, ex cujus morte nulla imminet reipublicæ pernicies; tunc enim propriam vitam alienæ anteferre, ordo charitatis postulat. 6°. Denique cum in pari necessitate multi positi sunt, quibus omnibus succurrere non possis, proximiores præferendi sunt juxta eum gradum, quem supra posuimus. *Omnes autem homines*, inquit Augustinus *Lib. I. De doct. Christ. cap. 27. æque diligendi sunt. Sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur*. Sed cum non eadem est omnium necessitas, poteris eos, qui in longe majori necessitate sunt, propinquioribus anteferre; dummodo tantus sit necessitatis excessus, ut debitam propinquioribus charitatem, prudentum judicio, vincat.

§. IV.

(a) Simplices Sacerdotes, deficiente Parocho, teneri sacramentum Poenitentiae moribundo ministrare, si is in peccati habitu sit, adeoque rudis, ut nesciat contritionis actum elicere, sentit post *Layman Ligorius*. Ex quo recte infertur, tempore pestis teneri Sacerdotes, deficiente Parocho, ministrare moribundis poenitentiae sacramentum, cum inter tot morientes multi non solum in gravi, verum etiam in extrema necessitate sint.

§. IV.

De charitate erga proximum, quoad effectum, sive de officiis charitatis erga proximum. Et primo de eleemosyna.

I. Nunc, quod supra propositum est, dicendum de charitate erga proximum quoad effectum, sive quoad ipsius charitatis officia. Omnia autem officia charitatis *Augustinus* uno *eleemosynæ* vocabulo comprehendit, quod a Græco verbo derivatum misericordiam significat. Sic *Enchirid. Cap. LXXII. Non solum*, inquit, *qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro, vel incluso visitationem, captivo redemtionem, debili subvectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viam, deliberanti consilium, & quod cuique necessarium est indigenti; verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat, & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, & tamen peccatum ejus, quo ab illo læsus est, aut offensus, dimittit ex corde, vel orat, ut ei dimittatur; non solum in eo, quod dimittit, atque orat, verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur invitis, quando eorum consulitur utilitati, quia ipsi sibi inveniuntur esse inimici, amici vero eorum potius illi, quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cum reddere mala Christianus non debeat pro malis. Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quæ cum facimus, adjuvamus, ut dimittantur nobis nostra peccata.*

II. Theologi passim post S. Thomam 1a. 2ae. Q. XXXII. art. 2. in duas classes dividunt eleemosynas, sive officia charitatis, quarum altera ad corporis, altera ad animæ adjumenta pertinet. Quæ ad corpus pertinent, septem sunt, hoc versiculo comprehensa:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo; scilicet visitare infirmos, potare sitientes, cibare esurientes, redimere captivos, tegere nudos, excipere hospi-

spites, sepelire mortuos. Quæ vero pertinent ad animam, item sunt septem, hoc altero versiculo explicata:

Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora,

hoc est, consilium dare dubitanti, corrigere peccantem, docere ignorantem, consolari afflictum, remittere offensionem, patienter ferre homines molestos, orare pro omnibus. Quamvis autem omnia hæc officia generatim *eleemosyna* dici possunt, nos tamen omissis ceteris, quæ nihil difficultatis habent, dicemus hic dumtaxat de sola eleemosyna, quæ ad victum, atque vestitum indigenti præstandum pertinet; in sequenti vero articulo de fraterna correptione.

III. Sed ut ea, quæ ad eleemosynam pertinent, explicentur clarius, 1°. repetendum est quod supra diximus, triplicem esse necessitatis gradum, *communem, gravem, extremam*; 2°. addendum hic est, bona temporalia, quæ eleemosynæ materia esse possunt, in triplici esse posse circumstantia; vel enim sunt necessaria vitæ, ita ut sine iis non possit qui ea possidet, seipsum, & suos alere; vel sunt superflua quidem vitæ, sed necessaria statui, sive conditioni legitime adeptæ, ita ut sine iis debeat quis ad humiliorem statum descendere; vel denique sunt superflua non solum vitæ, verum etiam statui, & conditioni conservandæ.

IV. His igitur explicatis, quoniam nonnulli præceptum eleemosynæ, quo nihil est in Scripturis expressius, convellere falsis interpretamentis conati sunt, juvat ea, quæ ad rem pertinent, sequentibus propositionibus explicare.

PROPOSITIO I.

Extat præceptum eleemosynæ faciendæ, & quidem graviter obligans. Est dogma fidei.

Prob. 1a. pars ex Script. Deuter. XV. 11. *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi.* Et Eccli. XXIX. 15. *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.* Tob. IV. 7. *Ex substantia tua fac eleemosynam.* I. Tim. V. 18. *Di-*

Divitibus hujus seculi præcipe . . . . facile tribuere. Atque his similia sexcenties in Scripturis occurrunt. Ergo.

Prob. 2a. pars. Illud præceptum graviter obligat, cujus violatores charitate, sive gratia sanctificante privantur, atque æterna pœna puniuntur. Atqui ejusmodi est eleemosynæ præceptum; ait enim Joannes *I. Joan. III.* 17. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* Et *Matth.* XXV. 41. prædicit Christus, præcipue propter eleemosynæ omissionem se dicturum reprobis; *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, sitivi, & non dedistis mihi potum, hospes eram, & non collegistis me; nudus, & non cooperuistis me, infirmus, & in carcere, & non visitastis me*. Ergo.

Prob. II. utraque pars ex PP. 1°. Basilius *Homil. in verb. Luc.* sic divitem inducit loquentem: *Quem tandem injuria afficio, dum quæ mea sunt, premo, ac retineo?* Cui sic respondet; *Quænam autem, quæso, tua sunt? Annon nudus e materno utero excidisti? Annon rursum nudus in terram reverteris? Quæ autem nunc habes, unde tibi contigerunt? Si a fortuna dixeris, impius es, qui Creatorem non agnoscas, nec ei, a quo accepisti, gratiam ullam habeas. Si autem a Deo ea te habere confiteris, affer jam causam, quamobrem acceperis. Num iniquus est Deus, qui ea, quæ ad servandam vitam attinent, nobis haud æque distribuit? Ecquid est, cur in opibus abundes, ille contra egeat? annon omnino, ut & tu benignitatis, ac fidelis administrationis mercedem referas, & ille ingentis patientiæ præmiis ornetur? Siccine vero cùm tu vastissimo, atque inexplebili avaritiæ tuæ sinu omnia coërceas, neminem te injuriam inferre censes, tot homines eorum usu spolians? Quis est avarus? an non is, qui in eo quòd satis est non acquiescit? Quis spoliator? annon is, qui sua cuique eripit? Tune igitur avarus, & spoliator non es, qui ea, quæ administrationis causa suscepisti, tua ducis? Si quis homini vestem detrahit, citra controversiam fur est; qui nudum non induit, cum id facere possit, alio nomine appellari debet? Famelici est*

est panis ille, quem retines; nudi vestimentum, quod in arcis asservas; ejus qui calceis caret, & calcei illi, qui apud te corrumpuntur; egentis illud aurum, quod humi defossum habes. Ac proinde tot homines injuria afficis, quot sunt quibus præbere poteras.

2°. Augustinus *in Psal. CXLVII. Superflua*, inquit, *divitum, necessaria sunt pauperum: res alienæ possidentur, cum superflua possidentur.*

3°. Chrysostomus *Homil. II. De Lazaro. Quemadmodum regalis ærarii custos, si commissas sibi pecunias illis ipsis, quibus est jussus distribuere, impertiri neglexerit, sed in suas contulerit voluptates, & delicias, plectitur, & exauctoratur; ita vir dives se gerere debet, ad instar quæstoris cujuspiam, qui ab ipso Deo pecunias pauperibus erogandas acceperit. Quapropter si majorem ejusmodi pecuniarum copiam, quam poscat sua ipsius necessitas, suos in usus convertat, se gravissime plectendum esse noverit; non enim ejus sunt quæ possidet, sed conservorum, quos egestas afflixerit.* Idem passim alii docent Patres. Nihil enim est in Scripturis, & Traditione inculcatum apertius, quam esse divinum præceptum, idque gravissimum largiendi eleemosynam. Ergo &c. Verum hoc, quod generatim diximus de præcepto eleemosynæ ad dogma fidei pertinere, de singulis, quæ supra positæ sunt circumstantiis, enucleatius explicandum est.

PROPOSITIO II.

Si pauper est in extrema necessitate, succurrendum ei est ex bonis vitæ nostræ superfluis, licet ad decentiam status necessariis.

Prob. Ordo enim charitatis postulat, inquit Layman *Lib. II. Tract. III. cap. 6. per se loquendo, & ceteris paribus, ut proximi vitam pluris faciamus, quam dignitatem nostram.* Quam doctrinam pluribus aliorum auctorum non utique rigidioris doctrinæ sectatorum sententiis confirmat.

Illud tamen animadvertendum est, quod sicut pro seipso, suaque vita servanda non tenetur quis extraordinaria quædam adhibere remedia, quæ cum immensa bonorum omnium jactura conjuncta sunt, ita nec pro servanda vita proximi. Ideo diximus in propositione *ad decentiam status*, non vero *ad statum ipsum, & conditionem*, quasi quis debeat in extrema proximi necessitate omnino statum mutare, & ex nobili, & divite fieri plebejum, & mendicum. Quapropter recte monet P. Collet *De Charit.* §. *V. post Sylvium*, judicio prudentum æstimandum esse, quantum de suo statu debeat quis diminuere, ut extremæ proximi necessitati succurrat.

PROPOSITIO III.

In gravi necessitate succurrendum pauperibus est non solum ex bonis statui superfluis, verum etiam ex iis, quæ ad aliquem status decentiam, ac splendorem necessaria sunt.

Prob. I. ex verbis *Joannis* supra laudatis: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necesssitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* At qui bona habet, licet ad splendorem status necessaria, revera habet substantiam hujus mundi; qui vero in gravi necessitate est, revera dicitur necessitatem habere, etsi non extremam. Ergo si ei in tali tempore non succurratur, non servatur charitas.

Prob. II. Unusquisque proximo succurrere debet eadem ratione, qua sibi in eodem tempore, ac necessitate succurri vellet. Atqui nemo est, qui in gravi necessitate non vellet, ut homines ditiores aliquantum de status sui splendore minuerent, ac sibi opitularentur; quis enim non indignatur, cum videt in magnum equorum, ac famulorum numerum insumi ea, quæ ipsum a gravi necessitate sine gravi divitis incommodo servare possent? Ergo &c.

Qua-

Quapropter, urgente annonæ penuria, ac caritate, aliquantum resecandum est de impensis, quæ ad splendorem status servandum fieri consueverant, ut pauperibus subveniatur; idque eo magis, quod in ejusmodi publica necessitate multi sunt pauperes, qui non solum gravi, verum etiam extrema necessitate laborant.

PROPOSITIO IV.

In necessitate communi opitulandum pauperibus est ex bonis tum vitæ, tum statui superfluis.

Prob. I. Christus absolute pronunciat *Luc. XI.* 41. *Quod superest, date eleemosynam*, nullo descrimine aut gravis, aut communis necessitatis. Et in extremo judicio pœnis æternis addicturu est eos, qui esurientibus, etsi in extrema, aut gravi non essent necessitate, eleemosynam largiti non fuerint. Sic etiam in veteri Testamento jubet Deus *Deuter. XV.* 11. *Præcipio tibi ut aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi.* Ergo &c.

Prob. II. ex iis Patrum sententiis, quas supra recitavimus, aliisque innumeris, quæ proferri possunt; ex quibus constat, hac lege Deum permittere, ut inæqualis sit inter homines divisio bonorum, quæ ad omnium hominum vitam alendam creata sunt, ut divites superflua egenis distribuerent. Hinc *S. Thomas* duobus ex capitibus debitum largiendæ eleemosynæ repetit, scilicet ex superfluitate bonorum, & ex gravi proximi necessitate; ita ut si necessitas proximi non gravis, sed communis sit; diviti vero bona ad vitæ, & status decentiam superflua sint, adhuc eleemosynam dare præceptum sit. *Dare*, inquit, *eleemosynam de superfluo, est in præcepto, & dare eleemosynam ei, qui est in extrema necessitate 2a. 2æ. Q. XXXII. art. 5.*

Prob. III. ratione. 1°. Si non esset præceptum largiri eleemosynam in communi pauperum necessitate, jam hæc necessitas non solum gravis, verum etiam extre-

ma evaderet. Nemine enim ferente opem, utique pauperibus moriendum esset. 2°. Unusquisque proximum debet diligere sicut seipsum. At dici non potest, alterum diligere sicut seipsum, qui in communi necessitate duriter ei opem ferre nolit. Ergo &c.

Diluuntur Objecta.

Objic. I. S. Thomas 2a. 2ae. Q. XXXII. art. 5. videtur utrumque simul conjungere, ut constet præceptum dandi eleemosynam, nempe urgentem necessitatem in paupere, & superfluum in divite; sic enim habet. *Dicendum quod est aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, si eleemosynam dare omittat; ex parte quidem recipientis, cum apparet evidens, & urgens necessitas, nec apparet in promtu qui ei subveniat; ex parte vero dantis, cum habet superflua, quæ secundum statum præsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter æstimari potest..... Alias autem*, inquit, *dare eleemosynam est in consilio*. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Non enim conjunctim postulat *S. Thomas* urgentem necessitatem, & superfluum, sed alterutrum sufficere ait ad præceptum: *Dare*, inquit, *eleemosynam de superfluo, est in præcepto, & dare eleemosynam in extrema necessitate*. Quod & clarius explicat 2a. 2ae. Q. CXVIII. art. 4. *Aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare vel propter periculum necessitatis, vel propter superfluitatem bonorum*. Quo nihil dici poterat luculentius.

Inst. Ex *S. Thomæ* sententia, est tempus aliquod, in quo dare eleemosynam consilii est, non præcepti. Atqui tempus illud non aliud esse potest, nisi cum nobis superflua sunt, pauperes vero in necessitate communi; nam si nulla ne communis quidem necessitas esset, ne consilii quidem erit dare eleemosynam. Ergo.

℟. *Neg. min.* Consilium enim est, non præceptum eleemosynam dare pauperibus, cum nos superflua status non habemus. Quod consilium Christus insinuat dicens *Matth. XIX. 21. Si vis perfectus esse vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*.

Objic. II. Si superflua pauperibus distribuenda essent

sent, jam nemini liceret ad meliorem, & altiorem statum, & conditionem ascendere, ut patet. Atqui hoc a communi sensu longe abhorret; imo & ipsi noxium esset Reipublicæ, cum hinc cessaret industria civium, commercia, artes, agricultura langueret, minuerentur communes divitiæ, & copia civitatis. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Sunt enim conditiones nonnullæ, quibus servatis, ad altiorem gradum ascendere, charitatis lex minime vetat. 1°. Si ascensus iste, spectatis omnibus circumstantiis, conveniens, atque probabilis sit; non somniantis cupiditatis delirium, ut sæpe accidit. 2°. Si non omnino pauperibus in communi necessitate positis eleemosyna negetur, sed tribuatur quantum Christiana prudentia suggesserit. 3°. Si in gravi pauperum necessitate hæc ascendendi, & status mutandi cogitatio abjiciatur, ne subtrahatur eleemosyna.

Objic. III. Si vera sunt, quæ a Patribus asseruntur de præcepto eleemosynæ in communi pauperum necessitate, idest eum, qui superflua non tribuit, retinere alienum, sequeretur, pauperes in communi necessitate surripere posse superflua divitibus. Hoc autem absurdum est, & damnatum ab *Innocentio XI.* in illa propositione: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Si enim in gravi necessitate furari non est permissum, multo minus in communi. Ergo &c.

℟. *Neg. maj.* In extrema enim necessitate furari licet, quia tunc omnia communia sunt; ideoque ille, qui furatur in ea caussa, non alienum, sed suum accipit. At in necessitate communi, imo, & in gravi, licet divites generatim pauperibus ex superfluo succurrere debeant, non tamen ex justitia uni potius singulari pauperi opitulari debet, quam alteri. Ideoque semper charitatis est, non justitiæ quod singulari pauperi tribuitur; quod enim uni negatur, tribui potest alteri; quæ quidem electio prudentiæ divitis relicta est. Potest etiam in alios pios usus impendi, qui fortasse majoris momenti sunt. Peccat ergo semper contra justitiam pauper, qui in gravi, aut communi necessitate furatur. Quod enim superfluum est diviti, non est ex justitia huic pauperi *in individuo* debitum.

Sed jam nonnullæ hic quæstiones explicandæ sunt, quæ pertinent ad rem præsentem.

Q. I. *Quidnam sit superfluum illud, quod communibus pauperibus erogari debeat, seu quænam sit eleemosynæ quantitas, quæ communibus pauperibus debeatur.*

℟. Christus quidem omnia, quæ supersunt, pauperibus erogari jubet. Sed superfluum non in aliqua certa mensura consistit, sicut non in aliquo indivisibili puncto consistit quod est statui necessarium. *Terminus necessarii*, inquit S. Thomas 2a. 2ae. Q. XXXII. art. 6. *non est in indivisibili constitutus, & multis subtractis adhuc remanet, unde possit convenienter aliquis vitam transigere secundum proprium statum.* Quapropter considerandum est 1°. quid soleant impendere homines pii ejusdem conditionis. Qui autem in vestium immoderatiore pompa, ædium magnificentia, epularum lautitia, equorum, & curruum numero, & ornatu inter æquales excellere contendit, jam charitatis legem violat, & superfluum, quod pauperibus debebat, in cupiditatis gurgitem projicit. 2°. Consideranda est familia alenda, filiorum numerus, & necessarii sumtus, ut ii aliquem vitæ statum juxta conditionem suam suscipiant. 3°. Quædam etiam servanda est pecuniæ summa, ut aliquibus occurratur necessitatibus, quæ in illa status conditione solent accidere. Sed ut advertit S. Thomas 2a. 2ae. Q. XXXII. art. 5. *Non oportet, quod homo consideret omnes casus, qui possunt contingere in futurum, hoc enim esset de crastino cogitare; quod Dominus prohibet. Sed debet dijudicari superfluum, & necessarium secundum ea, quæ probabiliter, & in pluribus occurrunt.* Verum hæc omnia non privata cujusque cupiditate, sed arbitrio viri prudentis metienda sunt; alioquin numquam invenietur superfluum, ex quo eleemosyna facienda sit. Unde damnata est ab *Innocentio XI.* illa propositio: *Vix in Secularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui; & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.* Ceterum multo strictius esse debet hoc viri prudentis arbitrium, ubi agitur de iis, qui Ecclesiasticos habent reditus, & bona; illi enim quidquid honestæ ipsorum sustentationi superest, pauperibus erogare debent. Imo si ca-

curam habent animarum, etsi iis non occurrunt pauperes, qui eleemosynam petant, debent ipsi sponte inquirere tum corporales, tum spirituales creditarum sibi ovium necessitates; & erga illos parentum vice fungi, ut monet Tridentinum *Sess. XXIII. De Reform. Cap. I.*

Q. II. *Quibus ex bonis facienda sit eleemosyna?*

℟. Eleemosynam faciendam esse ex bonis propriis, non vero ex alienis, aut alteri debitis. Ex bonis quidem propriis, & non alienis; sic enim jubet Deus *Tob. IV. 7. Ex substantia tua fac eleemosynam.* Et *Prov. III. 9. Honora Dominum de tua substantia.* Et *Is. LXI. 8. Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto.* Ex bonis vero alteri non debitis; non enim peccandum contra justitiam est, ut exerceamus misericordiam; ideoque qui ære alieno obligatus est, vel alias aliquid debet restituere, prius necesse est, ut justitiæ satisfaciat, deinde si quid superfuerit, tribuet charitati. Ceterum in extrema pauperis necessitate licet etiam aliena surripere, si propria non suppetant, ut ei succurratur; tunc enim omnia communia sunt.

Q. III. *Quinam possint, aut debeant largiri eleemosynas?*

℟. Eos omnes, qui rerum suarum non solum dominium, sed & liberam habent administrationem; ex rebus enim vel alienis, vel quæ alienari vetantur, eleemosynam dari non posse, manifestum est. Ex quo sequitur, nec famulos ex rebus domini; nec filios familias ex rebus paternis eleemosynam largiri posse. Licet tamen famulis, & filiis familias ex eo, quod sibi ad sustentationem honestam datum est, demere aliquid, quod pauperibus tribuant, dummodo id non cedat aut in detrimentum laboris, & operæ, quam domino debent famuli, aut in familiæ dedecus, quod filii familias cavere debent. Ceterum de bonis *castrensibus*, seu quæ militia compararint, vel de *quasi castrensibus*, quæ officio publico, aut beneficio Ecclesiastico filii familias adquisiverint; quoniam eorum plenum dominium, & administrationem habent, eleemosynas facere posse filios familias, nemo negat. Uxor vero de bonis quidem *paraphernalibus* eleemosynas quas volet largietur; sed de bonis dotalibus, aut

aliis ad maritum pertinentibus, non poterit nisi vulgares, & modicas largiri eleemosynas, quas aliæ ejusdem conditionis largiri solent. Denique *Regularium* Prælati, quæ sustentationi Religiosæ familiæ supersunt, pauperibus erogare possunt; secus vero privati *Regulares*, nisi ex expressa, vel *præsumta* Prælati venia.

Q. IV. *Quibus eleemosyna facienda sit?*

R. 1°. Salvo ordine charitatis, de quo supra dictum est, eleemosyna omnibus facienda est, si opes suppetant, nec ab ea excludendi peccatores, si vere pauperes sint, *Ut sitis*, inquit Christus *Matth. V.* 45. *filii patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos*. Unde generatim dicitur *Tob. IV.* 7. *Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere*. Et *Luc. VI.* 30. *Omni petenti te tribue*. Imo respectu peccatorum potest esse eleemosyna aptissima occasio, & modus, eos salutaribus monitis ad meliorem frugem revocandi.

2°. Pauperes, qui mendicare erubescunt, quoniam in graviori esse solent necessitate, quam ii, qui stipem ostiatim mendicant, ceteris præferendi sunt ex ipso charitatis ordine. *Sunt enim*, inquit Leo M. *Serm. VIII. qui palam ea, quibus indigent, poscere erubescunt, & malunt miseria tacitæ egestatis affligi, quam publica petitione confundi. Intelligendi ergo* (h. e. quærendi) *isti sunt, & ab occulta necessitate sublevandi, ut hoc ipso amplius gaudeant, cum & paupertati eorum consultum fuerit, & pudori*.

3°. Qui validi sunt viribus, sed ignavi, & otiosi, iis vel nulla, vel satis modica eleemosyna præbenda est. *Qui non vult operari, nec manducet*, inquit Apostolus *II. Thessal. III.* 10. Ceterum spectandæ sunt rerum, & locorum circumstantiæ, ex quibus dijudicandum est, utrum ii ex ignavia laborem detrectent, an ex eo quod laborandi occasionem invenire non possint.

Q. V. *Quænam esse debeant eleemosynæ conditiones?*

R. Quinque. 1°. Debet esse *prudens*, habita scilicet ratione tum indigentiæ pauperum, ne si plus æquo iis, qui minus egent, largiaris, largiendi aliis, qui magis egent, vena exhauriatur; tum etiam temporum dis-

difficiliorum, quibus annonæ caritas pauperibus est gravior. 2°. *Prompta*, ut monet Sapiens *Prov. III.* 38. *Ne dicas amico tuo vade, & revertere, cras enim dabo tibi*. 3°. *Hilaris*: *non ex tristitia*, inquit Apostolus *II. Cor. IX.* 7. *aut ex necessitate*; *hilarem enim datorem diligit Deus*. Alioquin, inquit Augustinus *in Psal. XLII. Si panem dederis tristis, & panem, & meritum perdidisti*. 4°. *Modesta*, ne scilicet tuba canas ante te sicut hypocritæ faciunt *Matth. VI.* 2. Quod non ita intelligendum est, ut semper aut occultanda, aut neganda sit coram aliis eleemosyna, cum sæpe expediat, ut & alii videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum, qui in cœlis est; sed ut in eleemosyna non nostram, sed Dei gloriam, & proximi bonum quæramus. 5°. *Urbana*, ut scilicet ab omni prorsus asperitate, contemtu, conviciis aliena sit. *Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus Prov. XVII.* 5. Juvat autem maxime, si eleemosynam salutaria etiam monita comitentur.

Q. VI. *Quinam sunt eleemosynæ fructus, quibus divites ad largiendam eleemosynam incitari possunt?*

R. 1°. *Eleemosyna ab omni peccato, & morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras Tob. IV.* 11. 2°. Vitam æternam meretur; unde Christus in extremo judicio dicturus est electis: *Venite . . . . possidete paratum vobis regnum . . . , esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c. Matth. XXV.* 34. *Cibus egeni*, inquit Leo M. *Serm. VIII. De collect. regni cœlestis est pretium, & largitor temporalium heres efficitur æternorum*. 3°. Bona etiam temporalia, quæ saluti largientis expediant, aliquando eleemosynæ merito comparantur: *Esurienti dedisti panem; ille quidem pastus est, sed ad te redit quod dedisti cum fructibus, & usuris*, inquit Ambrosius *Lib. de Tobia Cap.* 16.

§. IV.

§. V.

De correctione fraterna.

Nunc quæ pertinent ad alterum charitatis officium, quod superiori articulo proposuimus, ad fraternam scilicet correctionem, breviter expedienda sunt. Qua in re 1°. expendemus utrum fraterna correptio præcepta sit, & quinam præcepto illo teneantur. 2°. Quænam ejus præcepti materia sit. 3°. Quænam conditiones, & modus.

PROPOSITIO

Omnibus præceptum est corrigere peccantes non solum æquales, verum etiam superiores, maxime vero inferiores, ac subditos.

Prob. 1*a. pars. I. ex Script. Matth. XVIII.* 15. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Et *Eccli. XIX.* 13. *Corripe amicum . . . ne iterum addat facere . . . corripe proximum . . . ne forte iteret.* Ergo.

Prob. II. ex PP. Basilius *in Reg. brevior.* ad eam quæstionem: *an adversus peccantes dissimulatione uti conveniat*, respondet: *Sane quod hoc fieri non debeat, perspicuum est ex præceptis Domini, qui in veteri quidem Testamento dixit: Correptione corripies proximum suum, & non accipies peccatum propter ipsum; in Evangelio autem; Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Ex quibus vides, rem ad fidem pertinere.

Prob. III. ratione. Præcepta est proximi dilectio. Atqui dilectio postulat, ut cum possumus, alteri bene faciamus, non solum quoad corporis necessitates, quod fit per bonorum largitionem, verum etiam multo magis quoad necessitates animi, quod aliquando nonnisi per correctionem fieri potest. Ergo.

Prob. 2*a. pars*; scilicet non solum æquales, verum etiam superiores esse corrigendos. Præceptum fraternæ dilectionis non solum æqualium, verum etiam superiorum salutem nos optare, & quantum possumus procura-

curare jubet. *Unicuique enim mandavit Deus de proximo suo Eccli. XVII.* 12. Ergo non solum æquales, verum etiam superiores corrigendi sunt. Hinc S. Thomas 2a. 2ae. Q. XXXIII. art. 4. *Correctio*, inquit, *fraterna, quæ est actus charitatis, pertinet ad unumquemque respectu cujuslibet personæ, ad quam charitatem debet habere, si in eo aliquid corrigibile inveniatur*. Unde Paulus ipsum Petrum correxit, *quia reprehensibilis erat Gal. II.* 11. Ceterum non arroganter, sed summa cum reverentia superiores corrigendi, obsecrationibus potius, quam increpationibus, ut idem Paulus nos admonet *I. Tim. V.* 1. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*.

Prob. 3a. pars. Licet omnes urgeat correctionis fraternæ præceptum, ii tamen maxime eo tenentur, quibus specialius proximi cura, ac sollicitudo commissa est. Ii enim non solum ex charitate, verum etiam ex munere suo ad hoc charitatis officium obligantur. Ergo &c.

Dices. Qui in peccatis est, alios corrigere non debet. Ait enim Christus *Matth. VII.* 3. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? . . . . Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Unde ait *Isidorus* ap. S. Thomam 2a. 2ae. Q. XXXIII. art. 5. *Non debet vitia aliorum corrigere, qui est vitiis subjectus*. Ergo saltem peccatores ab hoc præcepto immunes sunt.

℟. *Dist. ant.* Peccator non debet alios corrigere more hypocritarum, qui exterius justitiam affectant, ideoque alios corrigunt, *conc.* Non debet alios corrigere prius corrigendo seipsum, *neg. Si cogitantes nosmetipsos*, inquit Augustinus *Lib. II. De serm. Dom. in mont. cap.* 19. *invenerimus in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque objurgemus, sed tamen congemiscamus, & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter conandum invitemus*. Nunc vero alia duo, quæ superius proposuimus, explicanda sunt.

Q. I. *Quænam peccata fraternæ correctionis materia sint?*

℟. Pri-

℟. Primo, & præcipue peccata mortalia vel commissa, vel certe, ac proxime committenda. Deinde peccata etiam venialia, quæ gravium malorum occasio sunt, ut si quis ex iis in proximum lethalis peccati periculum conjicitur, si scandalum pariant, ut nonnulla peccata in Clericis, vel Religiosis; denique si totius communitatis disciplinam labefactant. Quæ vero peccata venialia talium malorum caussa non sunt, ea si quis corrigenda putet, infinitam suscipiet provinciam, totique hominum societati intolerabilis, & inutilis evadet, nisi forte agatur de amicis, ac viris frugi, atque animi docilioris.

Q. II. *Quando præceptum fraternæ correctionis urgeat?*

℟. Tria debent concurrere: exploratum, certumque peccatum, spes emendationis, temporis opportunitas. Primo quidem peccatum debet esse certum, alioquin injuriam sibi illatam queri posset is, qui corripitur, si forte peccatum revera non admisit.; cum præsertim in rebus dubiis bene de altero sentire debeamus. Inquirere autem proximi vitia nemo tenetur, nisi forte sit superior, ad quem id ex officio pertinet: Sed privatus quisque ea tantum corriget, quæ veluti sponte occurrunt. Deinde emendationis spes aliqua esse debet. *Eccli. XXXII. 6. Non effundas sermonem, ubi non est auditus.* Quod quidem eo sensu est intelligendum, ut correctio omittatur, ubi eam esse inutilem moraliter certum est; non vero cum non est certum, eam esse profuturam. Ceterum cum æque dubitatur utrum profutura, an nocitura sit, quod plerumque accidit in iis, quorum ingenium, ac mores ignoramus, certo est omittenda, non secus ac medicamentum, quod utrum ægroto noceat, an prosit, æque ambigitur. Sed si peccanti quidem inutilis correctio videatur, sed speretur profutura circumstantibus, qui ex peccato scandalum passi, pravo possunt exemplo depravari, omittenda non est, nisi forte ex correctione majora scandala prudenter timeantur. Denique temporis etiam opportunitas spectanda est, si scilicet in aliud tempus dilata correctio utilior futura videatur; quæ præmature adhibita, dum adhuc peccantis animus ira;

ira, odio, aliave passione perturbatus est, aut minus utilis, aut noxia videatur.

Q. III. *Quinam sit correctioni adhibendus modus?*

℟. 1°. Si quidem peccatum sit publicum, publice redarguendum est. *Peccantes*, inquit Apostolus *I. Tim. V. 20. coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. Non tantum enim*, inquit S. Thomas *2a. 2ae. Q. XXXIII. art. 7. adhibendum est remedium ei, qui peccavit, sed etiam aliis, in quorum notitiam devenit, ut non scandalizentur.*

℟. 2°. Si vero fuerit occultum, clarissimum est Christi præceptum *Matth. XVIII. 15. Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum . . . Quod si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos . . . Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ.* Iis enim, qui occulte peccantes publice redarguuntur, non solum fama injuste minuitur, verum etiam nocet correctio. Ceterum hic correctionis ordo tribus in caussis mutari potest, ut prætermissa secreta correctione, statim crimen ad superiorem deferatur, 1°. quidem si secreta correctio evidenter inutilis appareat. 2°. cum agitur de peccatis, quæ in publicum damnum, atque perniciem vergunt, ut est *ex. gr.* patriæ proditio, occulta errorum doctrina contra fidem, aut bonos mores, sollicitatio ad turpia. Tunc enim periculum est, ne peccans non quidem ex secreta admonitione corrigatur, sed cautius, ideoque periculosius in publicum detrimentum peccet. 3°. cum speratur, longe utiliorem fore correctionem, si fiat a superiore viro prudente, non quidem ut Prælato, aut judice, sed ut patre, & sine periculo famæ peccantis. *Si ego scio*, inquit S. Thomas *Quodlib. XI. Q. 10. art. 11. quod frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denuntiare Prelato: si autem videtur, quod hoc melius fiat per Prelatum, & Prelatus sit nihilominus pius, & discretus, & spiritualis, non habens rancorem, seu odium adversus illum subditum; tunc licite potest hoc denuntiari ipsi, & tunc non dicit Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prelato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi, & emendam. Sed quia propter diversas conditiones Prelatorum, & subditorum,* non

proinde jure cum eis temporali ærumna flagellantur, quamvis in æternum non puniantur.

§. VI.

De peccatis charitati contrariis.

Quamvis omnia peccata tum mortalia, tum venialia charitati suo modo adversentur, cum omnia prodeant ex radice cupiditatis, quæ cum charitate ex adverso pugnat; sunt tamen quædam, quæ præcipue charitati opponuntur, quia scilicet pugnant contra proprios charitatis actus. Ea decem numerantur a S. Thoma *2a. 2ae. Q. XXXIV. & seqq.* scilicet odium Dei, ac proximi, *acedia*, sive tristitia de rebus ad Dei gloriam pertinentibus, invidia, discordia, contentio, schisma, injustum bellum, rixa, seditio, scandalum. Novem priora perstringemus breviter; de scandalo dicemus accuratius.

De novem prioribus peccatis charitati contrariis.

I. Odium Dei est voluntatis aversio a Deo ipso, quatenus mente apprehenditur ut malorum vindex. Est utique omnium peccatorum gravissimum. Vide S. Thomam *2a. 2ae. Q. XXXIV. art. 1.*

II. Odium proximi est voluntatis motus, quo proximo malum optatur. Est ex genere suo mortale peccatum, quod leve fieri potest ex levitate mali, quod optatur. Ceterum si quis proximo malum aliquod velit temporale, ut a peccando resipiscat, non hoc ad odium, sed ad charitatem pertinet. *Potest aliquis, salvâ charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingat, non in quantum est malum illius, sed . . . secundum quod per malum pœnæ impeditur frequenter malum culpæ*, ut inquit S. Thomas *in III. Dist. XXX. art. 1.* Sæpe tamen in ejusmodi desiderio non charitas, sed livor latet.

Hinc

opera carnis enumerat, graviterque reprehendit *Rom. I. 29.* est pugna verborum cum immoderata acrimonia. De ea inquit S. Thomas *2a. 2ae. Q. XXXVIII. art. 1. Si contentio dicatur impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ, sic contentio est laudabilis. Si autem accipiatur secundum quod importat impugnationem veritatis* (scilicet fidei, aut morum, quam quis cognoscit, aut debet cognoscere), *& inordinatum modum, sic est peccatum mortale. Si autem accipiatur contentio secundum quod importat impugnationem falsitatis cum inordinato modo, sic potest esse peccatum veniale, nisi forte tanta inordinatio fiat in contendendo, quod ex hoc generetur scandalum aliorum. Unde & Apostolus cum dixisset II. Tim. II. noli contendere verbis, subdit: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.*

VII. *Schisma* est separatio ab Ecclesiæ unitate, qua scilicet quis non solum Ecclesiæ præcepta contemnit, & infringit (non enim omnis, qui non obedit, schismaticus est), verum etiam rebellis est, & contumax, nolens subesse vel generali Concilio, vel S. Pontifici, vel suo Episcopo. Patet autem, id esse grave peccatum.

VIII. Bellum omne esse illicitum docuerunt Waldenses, aliique. Sed ex utriusque Testamenti Scripturis manifestum est, esse aliquod bellum licitum, cum multa bella a filiis Israel, Deo jubente, suscepta sint, & in Evangelio *Luc. III.* Joannes Baptista militibus interrogantibus, quid sibi esset faciendum, non præceperit, ut militiam desererent, sed ut nulli injuriam irrogarent, suoque stipendio contenti essent, ut advertit Augustinus *Epist. CXXX. al. V.* Verum ut bellum sit justum, quatuor simul servari necesse est. 1°. Ut a legitima potestate, hoc est a summo Reipublicæ principe, penes quem summa potestas est, indicatur, ut advertit Augustinus *Lib. XXII. cont. Faust. cap. 75.* ideoque nec privata duella, nec ea, quæ a minoribus principibus, aut magistratibus, aut ab ipso populo suscipiuntur, justa censenda sunt. 2°. Ut causa justa sit, nempe *si quæ gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit quod a suis improbe factum est; vel reddere quod per injurias ablatum est*; ut idem monet Augustinus *Q. X. in Josue.* Fie-

ri autem non potest, ut bellum ex utraque parte sit justum, licet accidere fortasse possit, ut una pars injustitiam caussæ suæ invincibiliter ignoret. Ceterum cum dubia est causæ injustitia, subditus sine culpa obediet principi, cujus est de hoc negotio cum consiliariis suis, adhibita omni diligentia, judicare. 3°. Ut intentio recta sit, *scilicet*, ut inquit S. Thomas *2a. 2ae. Q. XL. art. 1. ut bonum promoveatur, vel ut malum vitetur* (nec alia pateat via bonum illud promovendi, aut malum vitandi præter hoc terribile, & vehementer formidandum instrumentum). *Potest autem contingere, ut sit legitima auctoritas indicentis bellum, & causa justa; nihilominus propter pravam intentionem bellum reddatur illicitum; dicit enim Augustinus Lib. XXII. cont. Faust. nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi: & si qua similia, hæc sunt quæ in belli jure culpantur*. 4°. Legitima administratio. Sunt enim quædam belli jura vel ipsa naturæ lege, vel jure gentium recepta, quæ etiam adversus hostem servari necesse est. Verum cum ad hoc terribile malorum remedium devenitur, non solum justitiæ, verum etiam humanitatis debet meminisse Christianus, ne ad arma capienda non communis boni causa, sed ex immanitate, aut cupiditate ditescendi ex hostium spoliis incitatus esse videatur. Quæ autem belli jura sint, singillatim explicare non est hujus loci.

IX. Rixa est bellum privatum, in quo duo, vel plures ex discordia voluntatum, contentionibusve verborum sese mutuo percutiunt. Quæ quidem in aggressore grave peccatum est: in eo, qui se defendit, licita, si servet *moderamen inculpatæ tutelæ*; quod si excedat, erit pro ratione excessus vel veniale, vel lethale peccatum.

X. Ad extremum addenda est seditio, quæ est plurium civium tumultus, qui pacem societatis turbant, & contra se mutuo bellum gerunt; quod non solum ipsum per se, verum etiam propter ingentia mala, & innumera scelera, quæ hinc oriri solent, peccatum est sine ulla dubitatione gravissimum.

De

De Scandalo.

I. *Scandalum* σκανδαλον Græcum nomen proprie est offendiculum, in quod impingens viator corruit, per metaphoram vero in moralibus rebus scandalum est *dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis*; quæ definitio ex *Hieronymo in Cap. XV. Matth. a S. Thoma*, aliisque Theologis communiter traditur.

Dicitur autem 1°. *dictum vel factum*, quibus verbis etiam omissio continetur eorum, quæ quis dicere, vel facere debet, quæ quidem omissio præbet alteri occasionem peccandi.

Dicitur 2°. *minus rectum*, hoc est quod aliquam mali speciem habeat; quamvis in se malum fortasse non sit; cum contra id, quod revera malum est, si nullam mali speciem præseferat, non possit esse alteri ruinæ occasio.

Additur 3°. *præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis*; quod satis est ad scandalum, licet fortasse ruina ipsa spiritualis minime sequatur. Nam si quis ignem paleis admoveat, satis est ut incendii reus habeatur, quamvis ignis fortasse aliorum cura sit extinctus.

II. Duplex autem a Theologis scandalum distinguitur, *datum*, sive *activum*, & *acceptum*, sive *passivum*. Scandalum *activum* est ipsum scandalum, quod paulo ante definivimus, sive ipsum dictum, vel factum minus rectum. *Passivum* vero est ipsa proximi ruina, quæ ex activo scandalo sequitur.

III. Rursus autem scandalum datum, sive activum duplex est, *directum*; & *indirectum*. *Directum* est, quo quis data opera dictis, vel factis suis quærit alterum in peccatum impellere. *Indirectum* vero est, quo quis licet non quærat directe proximi ruinam, revera tamen ut commodis suis, aut voluptati serviat, dicit aliquid vel facit, quod ruinæ spiritalis occasionem præbeat.

IV. Sed & scandalum *passivum* distinguendum est duplex, nempe *Pharisæorum*, & *pusillorum*. Prius est, quod non ex facto alterius, vel dicto, sed ex propria

peccantis malitia oritur, quale erat scandalum, quod Pharisæi ex dictis, vel factis Christi accipiebant. Alterum vero est, quod ex proximi ignorantia, aut infirmitate oritur. Quamvis autem præter Pharisæos, & pusillos sint etiam homines perfecti, monet tamen *S. Thomas 2a. 2ae. Q. XLIII. art. 5.* non esse addendam tertiam scandali speciem, quod scandalum perfectorum dicatur. Homines enim ejusmodi tantum abest, ut ex aliorum peccatis in ruinam impellantur, quin potius majorem inde charitatis exercendæ occasionem accipiant, unde dicitur *in Psal. CXVIII. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum*. Imo vero addit *S. Thomas*, perfectos homines scandalum aliis non præbere, tum quia peccata venialia, in quæ ex infirmitate labuntur, plerumque in subitis, atque internis contrariæ cupiditatis motibus sita sunt, tum quia si quid exterius ipsis excidat dictum minus cautum, aut aliquid agant minus rectum, tam leve est, tamque facile ex laudabili eorum vitæ ratione excusari potest, ut si quis inde peccandi occasionem accipiat, ex malitia potius, quam ex infirmitate peccare videatur. Frustra igitur quidam peccata sua aliquibus sanctorum factis, plerumque falsis, & gratis confictis excusare nituntur, cum potius ad legem ipsam, ad quam sancti omnem vitam suam exigere studuerunt, attendere debeant, non ad leviora quædam, in quæ illi quodammodo inviti ex infirmitate prolapsi sunt.

V. His igitur explicatis; 1°. scandalum quidem *passivum* peccatum est, cum sit ipse hominis lapsus ex alterius facto, vel dicto; & quidem ejus speciei, cujus est materia, in qua peccatur.

VI. 2°. Scandalum *activum directum* sine ulla controversia peccatum est; cum impellere alterum data opera in ruinam, contra charitatem ex adverso pugnet.

VII. 3°. Scandalum *indirectum*, quod *Pharisæorum* dicitur, cum ex sola peccantis malitia proficiscatur, peccatum non est; unde Christus de iis, qui ex suis verbis, vel factis scandalizabantur, ait *Matth. XV. 14. Sinite illos; cæci sunt, & duces cæcorum.*

VIII. Restat ergo *scandalum indirectum* pusillorum, quod

quod nonnulli falso affirmant, non esse peccatum: quod si verum esset, jam nullum scandalum peccatum esset, præter *directum*, contra apertissima Scripturæ testimonia. Ex communi igitur Theologorum sententia post S. Thomam *2a. 2ae.* Q. XLIII. *art.* 3. scandalum pusillorum grave peccatum esse affirmamus, si materia gravis sit, & quidem speciale peccatum, ideoque in Sacramentali confessione speciatim explicandum. Quod enim grave peccatum sit, Christus ipse nos admonet dicens *Matth. XVIII. 6. Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris. Væ mundo ab scandalis. Necesse enim est, ut veniant scandala.* Quæ postrema verba satis ostendunt, non de scandalo tantum *directo*, verum etiam de *indirecto* verba Christi intelligenda esse, cum scandalum directum & rarius sit, & facilius vitari possit. Sed & Apostolus *I. Cor. VIII.* 11. loquens de iis, qui carnes idolis immolatas comedebant coram fratribus, qui scandalum inde patiebantur, quod sine dubio indirectum erat, ait. *Peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.* Quæ non solum grave peccatum significant, sed etiam rationem insinuant, quæ id ostendit; si enim ex charitate fratres a peccato retrahere, quantum possumus, debemus, pro quibus Christus mortuus est, quanto magis cavere debemus, ne illos per scandalum indirectum in ruinam impellamus? Quod autem hoc peccatum speciale sit, ideoque in sacramentali confessione speciatim explicandum, patet; pugnat enim adversus specialem virtutem, scilicet charitatem.

IX. Illud autem diligenter est expendendum; quænam ad vitandum scandalum opera aut facere debeamus, aut prætermittere. Et quidem 1°. id fixum, ratumque sit, ad vitandum quodcumque scandalum nihil esse faciendum mali, quod lege naturali sit vetitum. *Non enim sunt facienda mala, ut veniant bona Rom. III.* 8. Ipsa enim præcipit charitatis, & naturæ lex, ut salutem nostram anteponamus alienæ.

Quapropter ne leviter quidem ad vitandum alterius scandalum mentiri licet.

2°. Actio quæcumque, sive ea bona sit, sive etiam indifferens, ad vitandum scandalum Pharisæorum, quod ex sola alterius malitia oritur, omitti non debet: *Sinite illos cæci sunt*. Quapropter ne bona quidem nostra temporalia negligere, aut dimittere debemus, quia inde homines iniqui, aut nolentes solvere quæ debent, aut invidi, aut alio vitio excæcati, peccandi occasionem arripiunt.

3°. Ad vitandum vero pusillorum scandalum fieri potest id, quod est lege humana vetitum. Sic laborare die festo poterit famulus, aut subditus ad vitandam iniquam heri; aut principis infidelis vexationem, blasphemias; aliave peccata. Item carnes diebus esurialibus comedet catholicus; si alioquin injusta ab hæreticis immineat contra catholicos persecutio; Secus vero se res habet, si id præcipiatur in religionis contemtum, aut signum ejuratæ religionis catholicæ.

4°. Si autem actio sit non vetita, sed præcepta vel humano, vel etiam divino; imo & naturali præcepto positivo; profecto cum positiva præcepta non semper, sed pro loco, & tempore urgeant; prætermittenda, vel differenda actio est, si scandalum inde prudenter timeatur. Sic differenda vel omittenda est fraterna correctio, imo etiam aliquando juridica (ut excommunicatio ex Augustino *Lib. III. cont. Parmen. cap.* 2.) aut manifestatio veritatis, si majora inde mala imminere videantur: *Nolite sanctum dare canibus Matth. VII. 6.* Quod non ita intelligendum est, ut, ad vitandum scandalum, aut mendacium pro veritate obtrudamus; aut proximi peccata exterius approbemus, quod semper malum est, sed ut prudenti ratione sileamus, nisi forte metus sit, ne perniciosus error latius serpat; aliosque decipiat, tunc enim prædicanda veritas, & contemnendum scandalum; quod ea in caussa Pharisaicum censeri debet; Sic Christum non impedivit oblatrantium Pharisæorum scandalum, quominus eorum vitia redargueret, falsamque doctrinam confutaret.

5°. Si actio bona sit, sed non præcepta, ex qua scimus scandalizari aliquos ex pusillis, occultanda, vel dif-

differenda est, donec ipsis rationem nostræ actionis indicaverimus; tunc enim si adhuc scandalum patiuntur, Pharisaicum est.

6°. Denique si actio indifferens sit, omittenda est, si pusillus ob eam scandalum pati scimus. Hinc Apostolus *I. Cor. VIII.* 13. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*. Dixi autem *si scimus*; non enim omittenda actio est bona, aut indifferens vel ea tantum de causa, quia fieri potest, ut aliquis adsit pusillus, qui scandalum patiatur; hoc enim intolerandum esset, nisi forte actio talis sit, ut prudentum judicio omnibus infirmis ruinæ occasio esse soleat. Hæc autem, quæ strictim prosecuti sumus, fusius S. Thomas 2a. 2ae. Q. XLIII. prosequitur.

X. Valde autem implexa quæstio est, & ad solvendum difficilis, utrum, & quando liceat alterius peccato *cooperari*. Duplex autem *cooperatio* distinguitur a Theologis, *formalis*, & *materialis*. Prior est, qua quis *directe*, aut *indirecte* peccatum alterius cum sua operatione conjungendum interdit, ut si quis homini irato ensem præbeat, ut inimicum interficiat. Altera vero *cooperatio* est, qua quis rem bonam, aut indifferentem suppeditat, qua posset aliquis bene uti, sed ex sua malitia abutitur ad peccatum, quod quis vel non prævidet, vel si prævideat, non censetur intendere, aut velle.

I. Et formalem quidem cooperationem semper esse illicitam, manifestum est. De materiali vero tam variæ in peculiaribus causis circumstantiæ esse possunt, ut difficile aliquando judicium sit, & prudentum arbitrio relinquendum. Illud tamen generatim dici potest, *cooperationem materialem* esse quidem illicitam, si nulla adsit justa causa *cooperandi*; licitam vero, si justa sit causa. Si enim nulla justa causa sit, ideoque peccatum proximi sine nostro incommodo impedire possumus, certe si non impedimus, nulla erga eum charitate tangimur, quod malum est. Si vero justa sit causa, profecto censetur quis proximi malum moraliter impedire non posse, ideoque illud non quidem velle, sed permittere. Sic in causa necessitatis licet pecuniam ab usurario mutuam accipere: item ad vitandam mortem,

aliudve grave damnum, licet vinum præbere iis, qui eo ad ebrietatem abusuri prævidentur, aut cibos, qui jejunium violaturi sunt.

II. Sed in æstimanda caussæ gravitate, quæ *cooperationem materialem* efficiat non illicitam, magna interdum difficultas est in peculiaribus caussis; nec nisi generalia hac de re præcepta tradi possunt. Quapropter hæc semper in hoc judicio rata habeantur, ac certa: 1°. ut eo major causa requiratur, quo majus est peccatum; quod *materialem cooperationem* consequitur. 2°. eo major, quo propius cooperatio peccatum ipsum attingit. 3°. eo major, quo minus jus habes ad actionem tuam exercendam. 4°. eo etiam major, quo probabilius est, sine hac *cooperatione* peccatum non esse secuturum. 5°. Denique eo major, quo majus ex futuro peccato imminet tertio damnum.

CAP. XXXV.

De virtutibus moralibus.

I. Quamquam in *Dissertatione Prodroma Cap.* 4. de virtutibus moralibus seorsim me acturum, si Deus dederit, prædixerim; tamen si paulo plura præstem, quam pollicitus sum, nemo, ut arbitror, id mihi vitio vertet. De virtutibus autem moralibus divinitus infusis diximus pauca *Lib. VII. Cap.* 20. quantum eo in loco sufficere judicavimus. Hic de virtutibus eisdem dicendum est, non solum quatenus divinitus per gratiam infusæ sunt; sed generatim quatenus & infusas, & naturales complectuntur, licet naturale sine gratia virtutes non veræ, ac perfectæ sint virtutes, ut supra *Cap. XXV.* explicavimus, semperque cum aliquo operantis vitio conjunctæ sint, propter quod a Patribus, præsertim *Augustino*, non virtutes, sed vitia appellantur. Sed nos eas hic spectamus non quales in homine sunt sive justo, sive vitioso, sed

sed quales sunt in se ipsæ *ex officio*, sive *ex objecto* bonæ.

II. Est igitur moralis virtus bona qualitas mentis; quæ versatur circa bonum creatum, ac finitum naturæ rationali consentaneum; ideoque in mediocritate consistit. Cum enim moralis virtutis materia creatum, ac finitum sit bonum, ideo in ejus prosecutione sicut defectus esse potest, ita etiam excessus; unde inquit Poeta: *Virtus est medium vitiorum; & utrimque reductum*. Qua in re morales virtutes a Theologicis differunt, in quibus, quia circa *objectum* infinitum versantur, non per excessum, sed per defectum peccari potest, ut supra docuimus.

III. Sed medium illud, in quo morales consistunt virtutes, duplex a Theologis, ac Philosophis distinguitur, nempe medium *rationis*, & medium *rei*. Medium rationis est, quod non in ipsa virtutis materia, sive *objecto* est definitum, sed pro varia *subjecti* dispositione, arbitrio prudentum definiendum est: quod in virtute temperantiæ apertissime cernitur: eadem enim cibi, potusve quantitas, quæ in uno temperantia est, in alio erit excessus, in alio nimia abstinentia. Medium vero rei est, quod in re ipsa est definitum; quod in justitia commutativa semper servandum est, in qua rei ad rem æqualitas requiritur.

IV. Quamquam autem virtutes morales multæ sint; eæ tamen omnes ad quatuor præcipuas revocantur, circa quas veluti circa cardines omnis honestæ vitæ ratio vertitur, ideoque virtutes cardinales appellantur: Sunt autem *prudentia*, *temperantia*, *fortitudo*, ac *justitia*, de quibus hic pauca dicemus. Nam prolixiores tractatus de justitia, ac religione, quæ justitiæ ipsius pars quædam est, in alitud tempus, ut in *Dissertatione Prodroma* ante denuntiavimus, reservandos putavi.

§. I.

§. I.

De prudentia.

I. Prudentia est virtus, qua bene, ac sagaciter ea seligimus, quæ ad propositum honestum finem conducunt, rejicimusque contraria. Est igitur præcipue virtus hæc in intellectu, cujus est cognoscere instrumenta ad finem apta, atque inter ea eligere meliora, quæ prudentiæ partes sunt. Sed quia non in sola consistit consideratione eorum, quæ ad finem ducunt, sed ulterius ea ad opus aptanda, atque adhibenda judicat, & imperat, ideo inter morales virtutes recensetur; imo moralium omnium regina quædam est, ac magistra virtutum, sine qua omnis aliarum virtutum actus in vitio est.

II. Est autem prudentia triplex, *singularis*, *œconomica*, & *politica*. Prima bonum spectat privatum unicuique proprium; altera bonum familiæ, tertia bonum totius reipublicæ. Ex quibus postrema ista major est, magnamque requirit sapientiam rectoris, cui reipublicæ cura, ac salus concredita est. Quæ quidem sapientia non solum ex præceptis religionis, & justitiæ, sine quibus salus esse publica nulla potest, verum etiam tum ex veteri rerum gestarum historia, tum ex præsenti aliorum regnorum præcipue vicinorum statu; tum maxime ex omnium reipublicæ partium exquisita cognitione comparatur.

III. Cum autem prudentia virtus sit cardinalis, ad eam multæ aliæ reducuntur virtutes, quarum nonnullæ dicuntur ejus partes *subjectivæ*, seu ejusdem prudentiæ species, de quibus paulo ante diximus; aliæ ejus partes *integrales*, quæ licet ad virtutis ipsius essentiam non pertineant, ad ejus tamen perfectionem requiruntur; aliæ denique partes *potentiales*, quæ sunt virtutes quædam adjunctæ, quæ ad ipsam prudentiam accedere videntur.

IV. Porro prudentiæ partes *integrales* (nam de *sub-*

jectis

jectivis satis diximus) sunt novem , *intelligentia* , *memoria* , *providentia* , *ratio* , *sollertia* , *circumspectio* , *cautio* , *sollicitudo* , denique *docilitas* . 1°. quidem Intelligentia est plena rei agendæ cognitio , & generalis notitia moralium principiorum , qua cernitur quid sit rectum , quid honestum , quid utile ; quænam vero contraria . 2°. Memoria est præteritarum rerum , atque eventuum recordatio , ex quibus quid in similibus causis sit agendum , ut felicem exitum habeant , ediscimus : hinc historia magistra vitæ merito appellatur; cum homines in similibus causis simili ratione constanter agere soleant ; quæ quidem regula perraro fallit . 3°. Providentia est , qua futura antequam contingant prævidentur , naturalia quidem necessario , contingentia vero cum morali quadam certitudine , ex qua quid agere debeamus, facile est intelligere . 3°. Ratio est illa ingenii vis , qua celeriter unum ex alio colligimus . 5°. Sollertia est animi prompta, atque expedita facultas, qua statim , ubi fuerit usus , instrumenta , sive *media* invenimus ad propositum finem conducibilia . 6°. Circumspectio est attenta circumstantiarum omnium consideratio , qua quid facto opus sit , judicamus . 7°. Cautio est cura vitandi ea , quæ rem propositam impediunt . 8°. Sollicitudo est vigilantis animi celeritas ad ea cito efficienda , quæ si tardius fiant , quam oportet ; omnis consiliorum nostrorum ratio irrita , atque inanis erit . 9°. Demum docilitas ; quæ nescio an primo loco poni debuerit , est animi affectio , qua libenter recta aliorum consilia , ac monita suscipimus , ac sectamur .

V. Sed & partes prudentiæ potentiales a S. Thoma *2a. 2ae. Q. LI.* ponuntur tres , *Eubulia* , sive boni consilii facultas , *Synesis* , sive bene judicandi virtus , & *Gnome* , seu perspicacitas quædam mentis , qua de extraordinariis quibusdam caussis , quæ solent accidere, recte judicamus .

VI. Vitia autem prudentiæ contraria , ut sapienter advertit Augustinus *Lib. IV. cont. Julian.* partim ei manifeste adversantur , ut temeritas ; partim sunt ipsi quasi specie fallente similia , ut astutia . Quæ igitur manifeste adversantur prudentiæ , sunt temeritas , incon-

consideratio, inconstantia, negligentia. Quæ vero illi falsa quadam prudentiæ similitudine videntur accedere, sunt prudentia carnis, qualis est in peccatoribus, in quibus vera prudentia non invenitur, astutia, dolus, fraus, sollicitudo futurorum, de quibus late *S. Thomas*, atque acute disserit.

§. II.

De temperantia.

I. Temperantia est virtus recte hominem ordinans circa ea, quæ sensibus delectabilia sunt; sive, ut eam definit Augustinus, est amor, Deo sese integrum, incorruptumque servans, *ut scilicet nihil eorum* (quæ delectant sensus) *diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus, atque officiorum necessitatem, quantum sat est, usurpet utentis modestia, non amantis affectu Lib. I. De morib. Eccl. cap.* 21. Partes autem temperantiæ sunt *abstinentia, sobrietas, & castitas*. Abstinentia usum cibi moderatur, cui opponitur gula. Sobrietas temperat usum potus, qui inebriandi vim habet; cui adversatur ebrietas. Castitas regit, ac refrænat venereorum appetitum, cui opponitur luxuria.

II. Porro virtutes temperantiæ adnexæ, sunt *continentia, clementia, mansuetudo, modestia, humilitas, taciturnitas, studiositas*, denique *eutrapelia*. Sed de hac postrema observandum est, Apostolum *Ephes. V.* 3. *eutrapeliam*, quam vulgata vertit *scurrilitatem*, inter vitia recensere, non secus ac turpitudinem, & stultiloquium: Contra vero, *S. Thomam*, ceterosque Scholasticos, post *Aristotelem*, inter virtutes. Non tamen idcirco putandum est, *S. Thomam* Apostolo esse contrarium, cum longe diverso sensu *eutrapeliæ* nomen usurpet, ac ab Apostolo usurpatum est, sive pro petulanti illo, atque illiberali, & obscœno jocandi genere, quod & ipse Cicero *Lib. I. De officiis* merito reprehendit; sed pro urbanitate quadam, & comitate, quæ jocos etiam, ac ludos secundum rectam rationem moderatur. Si enim

loco

loco; & tempore adhibeantur opportuno, nec de rebus sint aut turpibus, aut viro gravi indignis, ad reparandas fatigati animi vires non mediocriter conducunt.

II. Contra singulas autem eas virtutes, sicut & ceteras morales, non solum defectu, verum etiam excessu peccari potest; unde unaquæque in duorum vitiorum posita est medio.

§. III.

De fortitudine.

I. Fortitudo est virtus ita animum regens in adversis, ut nec frangatur metu, nec temere quidquam contra rationem adgrediatur, sive ut eam definit *Augustinus*, est amor omnia propter Deum facile perferens.

II. Duo autem fortitudinis officia sunt *adgressio*, & *perpessio*. Prior est, qua sponte pericula adeuntur, ut rectus justitiæ servetur, vel restituatur ordo. Altera vero, quæ longe præstantior est, licet minus splendoris, & gloriæ habere videatur, est, qua gravia perferuntur incommoda, ne deseratur justitia; quo in genere martyrum nostrorum fortitudo excellit, qui longe plura præstiterunt, quam inflatis buccis philosophi de fortitudine prædicaverant.

III. Porro adfines fortitudini virtutes sunt *magnanimitas*, *magnificentia*, *perseverantia*. 1°. Magnanimitas est, quæ animum ad heroicos omnium virtutum actus inclinat, cui opponitur per excessum *ambitio*, *præsumtio*, & *inanis gloria*; per defectum vero *pusillanimitas*, 2°. *Magnificentia* est, quæ ad magna opera erigit animum, magnis sumtibus secundum rectam tamen rationem efficienda; cui per excessum opponitur profusio, quæ ad magnos quidem sumtus inclinat, sed ad opera, quæ non tantam opum merentur impensam; per defectum vero *parvifacientia* 3°. Perseverantia est propositi tenacitas; qua quis in opere incœpto adversus obstantia quæcumque mala perseverat. Huic opponitur per defectum inconstantia, qua quis sine justa causa a suscepto opere absistit; per excessum vero pertinacia, qua

qua quis in proposito perstat cum non oportet ; aut plusquam oportet.

IV. Quæsitum est a Theologis, utrum semetipsum occidere, actus sit fortitudinis. Et quidem quamvis olim aliter sentirent Stoici, nobis certum est, id ad imbecillitatem potius, & ignaviam, quam ad fortitudinem pertinere. Qui enim sibi mortem consciscit, non aliam ob causam violentas sibi manus infert, nisi quia res adversas patienter tolerare nequit. Peccat ergo contra præcipua fortitudinis officia. Unde Augustinus *Lib. XIX. De Civ. cap.* 4. *de Catone* sapienter ait: *Non patientia, sed potius impatientia se peremit ; non enim hoc fecisset, nisi victoriam Cæsaris impatienter tulisset. Ubi est fortitudo? cessit, succubuit.* Accedit, quod cum homicidium a Deo prohibeatur, qui sibi vitæ, ac mortis arbitrium omne reservavit: *Non occides: Ego occidam, & ego vivere faciam. Tu es Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem*: profecto, qui seipsum interimit, similis est militi, qui contra jussa imperatoris metu hostium e statione decedit ; qui actus utique non fortitudinis, sed imbecillitatis est. Quod si qui aut in Scripturis, aut in Ecclesiastica historia laudantur, qui sibi mortem consciverunt, ut Samson, Eleazarus &c. eos vel majori Spiritus Sancti impulsu motos fuisse putandum est, ut advertit Augustinus *Lib. I. De Civ. cap.* 21. vel mortem non sibi *directe* intulerunt, sed *indirecte* permiserunt, ut de *Samsone* præsertim, & *Eleazaro* manifestum est.

§. IV.

De Justitia.

I. Justitia definitur communiter a Jurisconsultis, atque Theologis constans, & perpetua voluntas (sive animi dispositio) jus suum cuique tribuendi. De qua quidem virtute, sicut & de religione, quæ ipsi est adfinis, valde prolixa tractatio est, neque hic expedienda. Quapropter de reliquis tantum virtutibus justitiæ affinibus pauca strictim explicabimus. Sunt autem hæ :

pie-

pietas, observantia, obedientia, veritas, gratia, liberalitas, affabilitas.

II. Pietas proxima justitiæ virtus est, qua post Deum parentibus, ac patriæ debita officia obimus. Utrum autem parentes patriæ præferendi sint, an patria parentibus, inter Patres, & Theologos disputatur. Certe Ambrosius *Lib. I. De Offic. cap.* 27. patriam parentibus anteponit: *Justitiæ*, inquit, *pietas est prima in Deum, secunda in patriam, tertia in parentes*. At S. Thomas 2*a*. 2*ae*. *Q. CI. art.* 1. parentes patriæ anteponendos censet. Sed ne quid asseramus, quod tantis Doctoribus, quorum utrumque summe veneramur, vel leviter adversari possit, utrumque verum esse dicimus, ut in iis rebus, in quibus magis a parentibus, quam a patria accepimus, ut est existentia, & vita ipsa, quam vivimus, parentes patriæ præferamus, in aliis vero, in quibus & nos, & ipsi parentes a patria magis acceperunt, patriam anteponamus parentibus.

III. Observantia est, qua viros in dignitate constitutos debito honore prosequimur. Si enim omnes homines invicem se *honore prævenire* jubet Apostolus *Rom. XII.* 10. multo magis eos, qui in dignitate sunt.

IV. Obedientia est, qua propter Deum voluntatem nostram voluntati superiorum vel generatim aliqua jubentium, vel speciatim præcipientium subjicimus. Quæ quidem maxima virtutum est. *Melior est enim obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere I. Reg. XV.* 22. Quam virtutem qui perfecte colit, & hanc mortalem vitam quiete agit, & æterna beatitudine potietur.

V. Veritas est virtus, qua homo talem se & vita, & verbis exterius exhibet, qualis est. Cui virtuti contrarium est mendacium, de quo plura dicenda essent, quæ non sunt hujus loci.

VI. Grati animi virtus est, quæ ad referendam gratiam inclinat, cui opponitur ingrati animi vitium, quod naturæ rationali valde dissentaneum est.

VII. Liberalitas est virtus, quæ in convenienti bonorum distributione, atque usu consistit, ut scilicet nec

ne-

negemus indigentibus, nec tribuamus indignis. Contra eam autem vel avaritia, vel prodigalitate peccatur.

VIII. Affabilitas est virtus, qua in civili societate, ac conversatione ita dicta nostra, ac facta moderamur, ut neminem offendamus. Cui quidem virtuti adversantur per excessum *adulatio*; per defectum *morositas*. Verum has morales virtutes, quoniam ad finem jam instituti laboris oratio properat, strictissime explicavimus, de quibus vide S. Thomam, qui in 2a. 2ae. de iis copiose disputavit.

IX. Harum autem virtutum officia sæpe ita servanda concurrunt, ut cum simul servari nequeant, unius virtutis actus alteri præferendus sit, ut si quis eodem tempore officia religionis, ac pietatis erga parentes obire debeat, nec possit officia religionis obire, nisi parentes deserat, nec parentibus officia pietatis præstare, nisi posthabitis religionis officiis. Qua de re ut rectum judicium sit in peculiaribus causis, illud est præ oculis habendum, omnes virtutes, ut veræ sint, a charitate proficisci debere; ideoque eam virtutem esse semper alteri præferendam, quæ a charitate propius oritur, ipsumque charitatis *objectum*, quod est Deus, ac proximus, propius attingit. Quapropter ipsum oremus Deum, qui charitas est, ut spiritum nobis dilectionis suæ tribuat, quo & dum vivimus omnia virtutum obire officia, cum oportet, valeamus, & postquam hac mortali vita fuerimus defuncti, ad ipsum æternæ veritatis, & charitatis fontem perveniamus, atque inde satiati penitus, & inebriati (qui finis fuit studiorum principio propositus) beatitudine sempiterna perfruamur.

Finis Lib. IX.

DISSERTATIONES

DE INDULGENTIIS, ET CENSURIS.

UT fidem, quam Libro superiori *Part. V. Cap.* 12. *in Schol.* obligavimus, in hujus voluminis exitu liberemus; Quoniam pœna temporalis, quæ etiam dimissa culpa remanet luenda, non semper satisfactione pœnitentis expungi potest, ideoque Ecclesia pœnam illam per indulgentiam remittit; merito Theologi in Tractatu de Sacramento Pœnitentiæ, de indulgentiis etiam disputare solent. Rursus cum pœnitens aliquando censuris Ecclesiasticis sit ligatus, a quibus absolvi debet, ideo censuras etiam, earumque vim perspectam habere oportet eum, qui Pœnitentiæ sacramentum ministraturus est. Nos utramque tractationem ad calcem hujus Libri rejecimus, duabus Dissertationibus explicandam, ut integrum sit Præceptori, si annuum spatium pro auditorum ingenio satis ei non videatur integro Tractatui de sacramentis absolvendo, Dissertationes has duas in alium reservare annum, quo breviores tractatus laxius ei spatium relinquunt.

DISSERTATIO I.

De Indulgentiis.

CAP. I.

De indulgentiarum natura, & existentia.

INdulgentia est remissio pœnæ temporalis, quæ post remissam culpam subeunda remanet, facta extra sacramentum. Cum dicitur *remissio pœnæ temporalis* convenit indulgentia cum ea remissione temporalis pœnæ, quam *virtute clavium* pro majori, vel minori charitate in sacramento consequimur. Sed cum additur *extra Sacramentum* distinguitur indulgentia a quacumque pœnæ remissione, quæ in Sacramento fit.

Esse in Ecclesia potestatem concedendi indulgentias saltem pro pœnis graviorum scelerum, negarunt Montanistæ, ut constat ex *Tertulliano* jam illa hæresi infecto *Lib. De Pudicit. cap.* 22. Deinde eam generatim negarunt Waldenses sæculo XII. teste Raynero *Lib. cont. Valdens. cap. 6. Wicleffus*, ejusque asseclæ *Joannes Hus*, *& Hieronymus Pragensis*, quorum ea propositio damnata est in Concilio Constantiensi *Sess. XV. Indulgentiæ Papæ, sive Episcoporum concessæ nihil prosunt*. Tandem *Lutherus*, qui ex hac ipsa indulgentiarum occasione ab Ecclesia recessit, cujus eæ propositiones a *Leone X.* damnatæ sunt: *Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, & remissiones bonorum operum. Seducuntur credentes, indulgentias esse salutares, & ad fructum spiritus utiles*. Eum secuti sunt *Zuvinglius*, & *Calvinus*.

At catholici quamvis uno ore fateantur, ut dogma fidei potestatem esse Ecclesiæ concedendi indulgentias, easque esse utiles, ac salutares; non omnes tamen eadem ratione explicant quam late pateat hæc potestas, & ad quid indulgentiæ utiles sint. Nam *Alexander de Hales*, *Durandus*, *Paludanus*, *Hadrianus VI.* & ipse Cardinalis Ca-

Cajetanus, qui hac de re scripsit contra *Lutherum*, opinantur, potestatem Ecclesiæ concedendi indulgentias non ad aliud valere, quam ad remittendam satisfactionem a Sacerdote impositam in Sacramento Pœnitentiæ. At S. Thomas *in IV. Dist. XX. Q. I. art.* 3. & 3. *P. Suppl. Q. XXV. art.* 1. *Dominicus Soto*, *Bellarminus*, aliique Theologi fere omnes consentiunt, indulgentiarum potestatem non solum valere ad remittendam pœnam a Sacerdote impositam, sed etiam eam, quæ imponenda esset, si antiqui Canones vigerent; imo addunt, ad remittendam ipsam pœnam temporalem, quæ Deo solvenda remanet sive in hac vita, sive in *Purgatorio*, ad quam pœnam redimendam satisfactio a pœnitente exhibenda esset.

PROPOSITIO I.

Dogma fidei est, esse in Ecclesia potestatem concedendi indulgentias, easque fidelibus utiles esse, ac salutares.

Prob. 1a. pars. Ipse Christus *Matth. XVI.* 19. Claves Regni cœlorum promittit Petro, ut aperiat, & claudat: *Tibi*, inquit, *dabo claves Regni cœlorum .... quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*. Eandem potestatem, salvo tamen Petri primatu, omnibus Apostolis post Resurrectionem dedit *Matth. XVIII.* 18. *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis*. Atqui hæc Christi verba constans, & perpetua traditio intellexit non solum de remittenda peccatorum culpa in sacramento Pœnitentiæ, verum etiam de remittenda pœna temporali, ad quam redimendam satisfactio sive ante, sive post absolutionem exhibenda est. Nam 1°. Apostolus incestuoso Corinthio post annuam satisfactionem reliquam pœnitentiam per indulgentiam remisit *II. Cor. II. 6. & seq. in persona Christi*, sive potestate a Christo accepta; non quod jam satis ille fecerat, sed *ne abundantiori tristitia absorberetur*. 2°. *Tertullianus* secundo sæculo testis est, Ecclesiam libellis, & precibus Martyrum pœnitentibus indulgentiam concedere consuevisse *Lib. Ad Martyres cap.* 10.

 3°. *Cy-*

3°. *Cyprianus* sæculo tertio eandem consuetudinem indulgentias concedendi ob martyrum preces testatur, & probat *Epist. XIII.* nisi quod invehitur in abusus, quos eam in rem nimia Presbyterorum Carthaginensium facilitas invexerat *Epist. XI.* 4°. Concilium Ancyranum *Can.* 5. & Nicænum *Can.* 12. Sæculo quarto statuunt, ut penes Episcopum sit indulgentius agere cum pœnitentibus, qui alacriter canonicæ pœnitentiæ stadium ingrediebantur, eisque aliquid de pœna, ac tempore statuto condonare, quod & Basilius *Epist. ad Amphiloch.* & *Nissenus Epist. ad Letojum*, aliaque Patrum, & Conciliorum testimonia confirmant ad sæculum usque VIII. quo indulgentiæ frequentiores esse cœperunt, & maxime usque ad sæculum XI. & XII. quo ad recuperandam Palæstinam frequentissimus evasit indulgentiarum usus a Conciliis œcumenicis probatus, & a *S. Bernardo* prædicatus, ut ipse testatur *Lib. II. de Consid. cap.* 1. & *Epist. CCXLVI.*

Prob. 2a. pars, quæ evidenter ex priori consequitur. Si enim indulgentiæ inutiles essent, aut noxiæ, neque Christus hanc potestatem Ecclesiæ fecisset, neque Ecclesia per XVIII. sæcula fidelibus illusisset, inutiles, aut noxias indulgentias largiendo, nemine Sanctorum virorum per tot sæcula reclamante, nisi contra abusus, quos & nos cum Ecclesia catholica reprehendimus. Merito ergo Tridentinum *Sess. XXV. Decr. De Indulg. Sacrosancta*, inquit, *Synodus indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem, juxta veterem, & probatam Ecclesiæ consuetudinem adhiberi cupit, ne nimia facilitate Ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus qui in his irrepserunt, quorum occasione insigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blasphematur, emendatos, & correctos cupiens* &c.

PRO-

PROPOSITIO II.

Potestas concedendi indulgentias non tantum valet ad remittendam pœnam a Sacerdote impositam in Sacramento, sed & ad pœnam secundum canones, & delictorum gravitatem, & numerum imponendam.

Prob. 1°. Christus (*loc. cit.*) generatim ait: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Atqui generalis hæc potestas non solum complectitur injunctas pœnas, sed etiam injungendas; ubi enim Legislator non distinguit, nec nos distinguere oportet. 2°. Quamvis aliquando Pontifices in concedendis indulgentiis ea verba posuerint: *de pœnis injunctis*, ut plurimum tamen ea verba omittunt, præsertim ubi *plenarias* concedunt indulgentias, ut in *Extravag. Antiquorum* Bonifacii VIII. in *Extrav. Unigenitus* Clementis VI. aliisque Pontificum Bullis. Imo etiam cum concedunt indulgentias *de pœnis injunctis* contendunt *Sylvius*, *Suarez*, aliique Theologi contra Bellarminum *Lib. I. de Indulg. cap.* 7. eas comprehendere non solum injunctas a Sacerdote pœnas, sed etiam injungendas juxta Canones, idque satis solide probant ex Regula juris *Cap. Ex parte. De Decimis*: *Ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur*; Porro majus est solvere a pœna per Sacerdotem injuncta, quam a pœna injungenda per canones; imo cum pena injuncta sit exigua pars injungendæ, quia pœnitens non amplius ferre poterat, qui etiam exiguam illam partem remittit, totam remittere censetur: ut si creditor debitori condonet etiam partem illam debiti minimam, qua fuit contentus, universum debitum dimisisse existimatur. 3°. Si indulgentiæ ad pœnas dumtaxat injunctas solvendas valerent, inutiles prorsus essent; cum non soleant hodie injungi a Sacerdotibus tales pœnæ, quales per indulgentias remittuntur. Ergo &c.

PROPOSITIO III.

Indulgentiæ non solum ad pœnas canonicas remittendas valent, sed ad pœnam etiam illam temporalem, quæ luenda est coram Deo vel in hac, vel in altera vita.

Prob. I. Christus *Matth. XVIII.* 18. promittit, ratam fore in coelo indulgentiam a Pastoribus in terra concessam. *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Sed si indulgentia ad pœnas tantum canonicas solvendas valeret; quæ a Pastoribus solvuntur, soluta tantum essent in terra coram Ecclesia, sed maneret cœlesti judici adhuc solvenda pœna temporalis. Ergo.

Prob. II. auctoritate, & ratione gravissima S. Thomæ *in IV. Dist. XX. Q. I. art.* 3. & 3. *P. Suppl. Q. XXV. art.* 1. *Quidam dicunt*, inquit, *quod indulgentiæ non valent ad absolvendum a reatu pœnæ, quam quis in Purgatorio secundum judicium Dei meretur, sed valent ad absolvendum ab obligatione, qua Sacerdos obligavit pœnitentem ad pœnam aliquam, vel ad quam etiam ordinatur ex canonum statutis. Sed hæc opinio non videtur vera.* 1°. *quia est expresse contra privilegium Petro datum, ut quod in terra remitteret, in coelo remitteretur. Unde remissio, quæ fit quantum ad forum Ecclesiæ, valet etiam quantum ad forum Dei. Et præterea* 2°. *Ecclesia ejusmodi indulgentias dans, magis damnificaret, quam adjuvaret, quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet Purgatorii, absolvendo a pœnitentiis injunctis. Et ideo aliter dicendum, quod valent & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad judicium Dei ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & confessionem, & absolutionem, sive sit injuncta, sive non.*

Prob. III. ex definitionibus Sum. Pontificum. Nam 1°. *Sixtus IV.* damnavit eam *Petri Oxomensis* propositionem: *Romanus Pontifex pœnas Purgatorii remittere non potest*. (Bulla *Licet ea*) 2°. Leo X. eum inter ceteros Lutheri errores proscripsit: *Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœ-*

na

tæ pro peccatis actualibus debita apud divinam justitiam : Ergo &c.

Prob. IV. ex definitione Tridentini. Concilium enim *cit. Sess. XXV. Decr. de Indul.* 1°. damnat anathemate Protestantes, qui negant Ecclesiæ potestatem largiendi indulgentias. At numquam fuerunt illi adeo stupidi, ut negarent, Ecclesiam posse pœnas canonicas remittere, cum eæ ab ipsa Ecclesia institutæ sint, & ipsi Protestantes eas aliquando in sua Ecclesia remittant, sed negarunt dumtaxat, posse Ecclesiam remittere pœnam coram Deo luendam, præsertim in *Purgatorio*. Ergo &c. 2°. Declarat Concilium, indulgentias esse fidelibus utiles, ac salutares; at si non liberarent a pœnis, præsertim in purgatorio luendis, valde noxiæ forent; remittentes enim satisfactionem canonicam, quibus pœnæ illæ redimi possent, reservarent homines majoribus pœnis cruciandos. *Sciendum enim est*, inquit Anselmus *in Cap. 3. Ep. I. ad Cor. quia gravior est ille ignis, quam quidquid homo pati potest in hac vita*, quæ sententia ex Augustino deprompta est, qui *in Psal. XXXV. Neque in ira*, inquit, *tua emendes me, ut in hac vita purges me, & talem me reddas, cui emendatorio igne non opus sit propter illos, qui salvi erunt, sic tamen quasi per ignem... & quia dicitur salvus erit, contemnitur ille ignis. Ita plane, quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid pati potest homo in hac vita*. Ergo si indulgentiæ ex Tridentino salutares sunt, adeo evidenter consequitur, eas etiam ad pœnam coram Deo remittendam valere, ut Suarez (*in 3. P. S. Th. Disp. L Sect. I. Concl. I.*) aliique contendant, hoc esse ut dogma fidei definitum a Tridentino.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. cont. 1m. prop. Si Deus, dimissa culpa, pœnam aliquam temporalem a peccatore luendam reliquit, nequit intelligi, quomodo possit Ecclesia illam remittere, cum non possit homo Deo esse major. Ergo &c.

R. Dist. ant. Nequit illud intelligi, si ipse Christus non

non abunde satisfecisset divinæ justitiæ pro peccatis totius mundi, neque Ecclesiæ fecisset potestatem applicandi hominibus infinitum thesaurum meritorum suæ satisfactionis, *conc.* Secus, *neg.* Christum satis, & abunde fecisse pro omnium hominum peccatis, jam demonstravimus *Lib. VI. Ipse enim est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*, inquit *Joannes I. Joan. II. 2.* Restat tamen, ut ejus satisfactionis merita nobis applicentur. Applicantur autem non solum per sacramenta, sed etiam per Ecclesiæ indulgentiam. Quod autem Christus Ecclesiæ tribuerit potestatem hanc applicandi fidelibus merita satisfactionis Christi, probatur iisdem argumentis, quibus *Prop. I.* demonstravimus, esse in Ecclesia potestatem concedendi indulgentias; neque enim aliter indulgentias concedere posset, nisi applicando fidelibus merita satisfactionis Christi. Hac igitur de causa merita Christi per metaphoram dicuntur *Indulgentiarum thesaurus* dispensationi Ecclesiæ commissus. Et quamquam merita Christi infinita sint, tamen voluit ipse, ut caput in membra, influere merendi virtutem etiam sanctis, atque ideo in thesauro indulgentiarum sunt etiam merita Sanctorum non adjecta, sed innixa meritis Christi, tamquam instrumento, quibus ille pro sua Omnipotenti bonitate uti voluit.

Hæc luculenter explicat Clemens VI. (*Extrav. Unigenitus Tit. De Pænit. & Remis. In ara crucis* (Christus) *innocens immolatus non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemtione totius generis humani suffecisset, sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse . . . Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis, & superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit &c. . . . . Ad cujus quidem thesauri cumulum, B. Dei Genitricis, & omnium electorum a primo justo usque ad ultimum merita, adminiculum præstare noscuntur. De cujus consumtione, seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi, ut prædictum est, merita, quam pro eo quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis ipsorum accrescit cumulus meritorum*. Utrum autem merita sanctorum ad in-

indulgentias concurrant impetrando dumtaxat applicationem meritorum Christi, an *immediate*, atque ad modum solutionis, quæstio fuit inter Theologos agitata. *Pius V.* tamen eam *Baji* propositionem damnavit: *Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur peccata; sed per communicationem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur.*

Objic. II. cont. 2m. prop. Si indulgentiæ liberarent a pœnis a Sacerdote in Sacramento impositis, qui lucratur indulgentias, præsertim *plenarias*, non deberet satisfactionem in Sacramento impositam adimplere. Sed hoc absurdum est; Sacerdos enim est in tribunali pœnitentiæ veluti supremus judex soli Deo subjectus, ejusque sententia non potest ab alio in terris rescindi. Ergo &c.

℟. *Dist. maj.* Non deberet, si incertus esset an indulgentias sit lucratus, *neg.* Si certus esset, *subdist.* Non deberet adimplere satisfactiones, si mere pœnales essent, *Trans.* Si essent etiam medicinales, *neg.* Cum ergo nemo sine speciali revelatione certus esse possit, se indulgentias fuisse lucratum, semper debet impositam a Sacerdote adimplere satisfactionem; Constat enim debitum, solutio incerta est. Sed etsi daremus, aliquem ex revelatione cognoscere, se indulgentias plenarias lucratum fuisse, non deberet ille quidem impositam satisfactionem exhibere, quæ mera vindicta sit, neque tunc rescinderetur sententia Sacerdotis, sed subtraheretur materia; soluto enim debito, non rescinditur; sed non amplius urget sententia judicis. Sed quia satisfactiones non solum imponuntur, ut pœnæ peccatorum, sed etiam ut fræna licentiæ, & medicinæ, quibus peccata præcaveantur in posterum, hinc semper pœnitens impositam debet satisfactionem exhibere, si non ut pœnam, saltem ut medicinam.

Objic. III. Antiqui canones *pœnitentiales* non vigent hodie in Latina Ecclesia. Ergo inutile est illos per indulgentias relaxare, cum etiam sine indulgentia nemo illis servandis teneretur.

Neg. cons. Imo cum non serventur antiqui canones, qui-

quibus vel tota, vel magna pars pœnæ temporalis coram Deo luendæ redimebatur, utilissimum est indulgentiam consequi, ne quod in hac vita patiebantur olim pœnitentes, longe acerbius patiantur modo fideles in Purgatorio. Eadem enim est hodie, quæ fuit olim justitia Dei, sed quia fideles præ infirmitate non possunt tali pœnitentia defungi, quæ redimendæ pœnæ temporali par sit, succurrit Ecclesia indulgentiis.

CAP. II.

De ministro, & causa indulgentiarum.

Adv. I. MInister indulgentiarum ille est, cui concredita est a Christo potestas eas concedendi, seu, ut loquuntur, dispensatio thesauri indulgentiarum: isque vel ordinarius est, vel delegatus.

II. Causa autem concedendi indulgentias est finis, quem obtinere optat qui concedit, & opus injunctum. Quæstio ergo est inter Theologos, utrum indulgentiæ sine justa causa *valide* concedantur. *Durandus*, *Paludanus*, *S. Antoninus*, aliique affirmant. At *S. Bonaventura*, *Hadrianus*, *Cajetanus*, *Navarrus*, *Estius*, *Sylvius* aliique negant; quæ sententia inter recentiores communior est.

PROPOSITIO I.

Ministri ordinarii indulgentiarum sunt Episcopi, imprimis summus Pontifex, delegati vero possunt esse quicumque Clerici.

Prob. 1a. pars. Cum potestas indulgentias concedendi descendat a potestate solvendi, quam Christus Apostolis fecit *Matth. XVIII.* 18. illi sunt ordinarii indulgentiarum ministri, qui Apostolis succedunt. Atqui Episcopi Apostolis succedunt, ut ostendimus *Lib. VIII. Part.* 7. imprimisque summus Pontifex, qui successor est Petri Apostolorum principis, ut demonstravimus *Lib. II.* cui peculiariter promisit Christus, se daturum claves regni

regni cœlorum, ut quodcumque solveret super terram, solutum esset & in cœlo. Ergo.

Prob. II. ex traditione perpetua, qua hæc potestas semper Episcopis, imprimisque summo Pontifici attributa est. Sic Cyprianus *Epist. IX.* conqueritur, Presbyteros, Episcopo inconsulto, ausos esse indulgentias dare pœnitentibus, *quod*, inquit, *numquam omnino sub antecessoribus factum est*. Sic Concilium Ancyranum, & Nicænum solis Episcopis permittit, ut indulgentius, quando opus sit, agant cum pœnitentibus. Ergo &c.

Prob. 2a. pars. 1°. Concilium Lateranense IV. *Can.* 60. agnoscit, Abbates (qui Episcopi non sunt) posse ex speciali concessione indulgentias largiri. 2°. Cum indulgentia sit remissio extra sacramentum, non requirit potestatem ordinis, sed dumtaxat jurisdictionis, ita ut ab Episcopis electis, & nondum consecratis dari possit, ac proinde iis delegari potest, quibus potest jurisdictio Ecclesiastica delegari, ut sunt quicumque Clerici. Ergo &c.

Corollarium.

Cum jurisdictio Episcoporum suæ tantum diœcesis limitibus coerceatur, & Archiepiscoporum jurisdictio ad universam provinciam aliquo modo se extendat, summus vero Pontifex universæ Ecclesiæ præsit, hinc Episcopi suis tantum diœcesanis, etiam a diœcesi absentibus, Archiepiscopi omnibus provincialibus *Cap. Nostro. De Pœnit. & remission.* summus Pontifex omnibus fidelibus indulgentias dare possunt.

Dices. Si summus Pontifex per indulgentias solvere posset, quæ Episcopi ligarunt, magna sequeretur in Ecclesia ordinis perturbatio. Ergo non est putandum, Christum ei dedisse potestatem omnibus fidelibus concedendi indulgentias, sed tantum singulis Episcopis in sua diœcesi.

℟. *Dist. ant.* Si sine justa causa solvere posset, *transeat*. Si ex publica Ecclesiæ causa, ob quam ipsi Episcopi consentire censentur indulgentiis, *neg.* Dixi *Transeat*, tum quia dubitant nonnulli, ut infra videbimus, utrum *valide* Summus Pontifex sine justa causa indul-

gen-

gentias concederet, tum quia etiam hoc dato, non perturbaretur ordo jurisdictionis, quia ut supra observavimus, per indulgentias non rescinditur sententia Episcopi, aut Sacerdotis, sed tollitur obligationis materia.

PROPOSITIO II.

Episcoporum potestas quoad indulgentias certis limitibus coercetur.

Prob. ex Concilio Lateranensi IV. in quo ita statutum est *Can.* 62. *Quia per indiscretas, & superfluas indulgentias, quas quidem prælati facere non verentur, & claves Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio enervatur, decernimus, ut cum dedicatur Basilica, non extendatur indulgentia ultra annum sive ab uno solo, sive a pluribus Episcopis consecretur, ac deinde in anniversario dedicationis tempore, quadraginta dies de injunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Hunc quoque dierum numerum indulgentiarum litteris præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet causis aliquoties conceduntur. Cap. Cum ex eo. De Pœnit. & remiss.* Ergo &c. Utrum autem Decretum illud Lateranense intelligendum sit tantum de sollemnibus indulgentiis, quæ in foro externo conceduntur, ita ut possit Episcopus in foro pœnitentiæ majores facere indulgentias, ut censent Fagnanus *in cit. Cap.* Innocentius IV. aliique, quæstio est.

Dices. Episcoporum potestas a Christo descendit; non ergo potuit per Concilium coerceri.

℞. *Neg. cons.* 1°. quia ipse Christus Episcopis potestatem Concilio œcumenico subjectam dedit: 2°. quia in Concilio œcumenico ipsi Episcopi voluerunt, ut eorum potestas illis limitibus circumscriberetur.

PRO-

PROPOSITIO III.

Non valent indulgentiæ sine justa causa concessæ .

Prob. 1°. *Martinus V.* in Constitutione , quæ habetur in Actis Concilii Constantiensis , interrogari jubet suspectos de hæresi *Wiclefi* . *Utrum credant , quod Papa omnibus Christianis vere contritis , & confessis ex causa pia , & justa possit concedere indulgentias* . Non ergo sine pia , & justa causa . 2°. Ecclesiæ Pastores sunt Ministri , & Dispensatores , ut loquitur Apostolus , quorum præcipuum munus est , ut sint fideles ; non enim credendum est , Christum ratum habiturum quod ab infideli dispensatore, seu potius dissipatore geritur . Atqui infidelis dispensator est , qui sine justa , & pia causa indulgentias concedit . Ergo &c. 3°. Dispensatio bonorum Ecclesiæ temporalium sine justa causa irrita , & inanis est ; ergo a fortiori dispensatio bonorum spiritualium . 4°. Potestas Ecclesiæ , ejusque ministris data est *in ædificationem* , ut inquit Apostolus *II. Cor. X.* 8. *non in destructionem* . Sed indulgentiæ sine justa causa in destructionem vergerent , ut advertit Concilium Lateranense , & Tridentinum . Ergo &c.

Objic. S. Thomas *in IV. Dist. XX. Q. I.* & 3. *P. suppl. Q. XXV.* art. 2. *ad* 1. ait : *Si inordinate remittat, ita quod homines quasi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ revocentur , peccat faciens tales indulgentias , nihilominus quis plenam indulgentiam consequitur* . Ergo etsi illicita , *valida* tamen est indulgentia sine justa causa .

℟. *Neg. cons.* Nonnulli enim ajunt , *S. Thomam retractaturum* quæ scripsit junior in *Libros Sententiarum*, si Summam Theologicam absolvisset . Sed quia hoc divinare est , observandum cum *Soto* , *Estio* , *Sylvio* , S. Thomam per illa verba *si inordinate remittat* , non intelligere indulgentias sine justa causa ; ait enim *in IX. Dist. XLVI.* & *in Suppl.* 3. *P. Q. LXXI. art.* 16. *Nec tamen sequitur , quod Papa possit pro arbitrio animas e Purgatorio liberare , quia ad hoc ut indulgentiæ valeant , requiritur causa conveniens* : sed intelligere indul-

dulgentias frequentiores, alioquin sibi ipse contradiceret.

Inst. Tritum est Canonistarum axioma, quod & S. Thomas (*loc. cit.*) verum agnoscit: *Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant, vel prædicantur*. Ergo &c.

R. Dist. ant. Tantum valent, quantum sonant, si debitæ adsint conditiones, *conc.* Secus, *neg.* Cum ergo ex omnibus conditionibus tum ministri, tum *subjecti*, tum causæ, indulgentiæ ratæ sunt; earum quantitas tanta est, quantum sonat, & prædicatur. Sic nos dicimus, Sacramenta efficere quod significant, si tamen debitæ adsint ministri, & *subjecti* conditiones.

Scholion.

Causæ autem, quibus indulgentia concedi possit, pro quantitate indulgentiæ æstimanda est. Quis enim non videt ad indulgentiam *plenariam* causam requiri graviorem, quam ad indulgentiam dierum aliquot? Duo sunt autem, ut recte observat Bellarminus *Lib. I. De Indulg. Cap.* 12. quæ ad justam indulgentiæ causam concurrere debent, finis, & opus injunctum. Finis quidem semper debet esse bonum aliquod Ecclesiæ non exiguum: ut conversio infidelium, & hæreticorum, exaltatio Ecclesiæ, pax inter Christianos principes; item Basilicarum extructio, pauperum in publica necessitate sublevatio, ministrorum sustentatio &c. Opus vero injunctum tale esse debet, ut ad finem illum consequendum censeatur aptum, & ipsum per se non leve, ita ut coram Deo melius sit opus illud fieri ad eum finem obtinendum, quam temporalem pœnam ab homine solvi. Ceterum in indulgentiis, quæ toti Ecclesiæ, vel Regno, vel provinciæ conceduntur, potest opus aliquod injungi aliquanto levius; quod enim ipsum per se levius est, in tota Ecclesiæ communitate magnum est.

CAP.

C A P. III.

De subjecto indulgentiarum, & primo de vivis.

Adv. I. Indulgentiarum *subjectum* dicimus eos, quibus indulgentiæ concedi possunt, iique vel vivi sunt, vel defuncti. De vivis hic agimus: de defunctis *Cap.* sequenti.

II. Omnes homines baptizati, & justi indulgentiarum capaces sunt: baptizati quidem, quia in eos, qui foris sunt, Ecclesia jurisdictionem non habet: justi vero, quia indulgentia, ut supra diximus, est remissio pœnæ temporalis, quæ remanet, culpa jam dimissa, ideoque cum Pontifices indulgentiam concedentes ajunt, se remissionem peccatorum concedere, de peccatis quoad pœnam temporalem intelligendi sunt. Hinc passim indulgentiæ conceduntur *contritis*, & *confessis*. Sed utrum necessaria sit sacramentalis confessio etiam iis, qui jam in gratia sunt, quæstio est. *Suarez* enim, *Sylvius*, aliique putant verba illa: *contritis*, *& confessis*, non apponi in *Bullis* Pontificum, ut conditionem necessariam, sed ad significandum, necessarium esse statum gratiæ sanctificantis. Sed communis fidelium praxis contraria, & tutior est. Imo id est hodie definitum. Declaravit tamen *S. Congregatio* Cardinalium anno MDCCLXIII. eos, qui laudabilem habent consuetudinem, octava quaque die confitendi, non teneri ad sacramentalem Confessionem, ut lucrentur indulgentias, quæ intra illud octiduum cadunt, nisi forte sint in peccato. Quam declarationem auctoritate sua *Clemens XIII.* confirmavit.

III. Ceterum necesse non est, ut singula opera a Pontifice injuncta peragantur in statu gratiæ sanctificantis, sed satis est, si ultimum opus in gratia peragatur, quia eo instanti indulgentia effectum sortiri potest. Nam & in veteri disciplina Episcopi prius probabant laboriosa pœnitentium opera, deinde si iis videretur, indulgentiam cum absolutione dabant, ut constat ex *Cypriano*, Concilio Ancyrano, & Nicæno.

IV. Sed quæstio gravis est inter Theologos, quænam di-

dispositiones in *subjecto* necessariæ sint, ut totam, quæ concessa est, indulgentiam consequatur. Certum enim est, pro majori, vel minori dispositione, magis, vel minus de concessa indulgentia obtineri. Et consentiunt quidem Theologi pro majori, vel minori fervore charitatis, & contritionis, majorem, vel minorem percipi indulgentiarum partem. Sed controversia est, utrum ad totam lucrandam indulgentiam necessarium sit in *subjecto* efficax propositum satisfaciendi Deo, quantum humana patitur infirmitas. Bellarminus enim *Lib. I. de Indulg. cap.* 13. aliique affirmant, id non esse necessarium, quia ad hoc, inquiunt, indulgentia datur, ut quis a debito satisfactionis liberetur. At *Cajetanus*, *Hadrianus*, *Soto*, & *Hesselius* (ambo hi interfuerunt Tridentino Concilio) *Navarrus*, *Estius*, *Sylvius*, aliique recentiores contrarium tenent; alioquin, inquiunt, indulgentia fomentum socordiæ, non supplementum infirmitatis esset.

PROPOSITIO

De indulgentia, etiam plenaria, majorem vel minorem quis partem percipit pro majori, vel minori fervore charitatis, quo injuncta opera peragit, & pro majori, vel minori voluntate, ac proposito satisfaciendi Deo quantum potest.

Prob. 1a. pars. 1°. Bonifacius VIII. (*Extrav. Antiquorum*) *Unusquisque tamen*, inquit, *plus merebitur*, *& indulgentiam efficacius consequetur*, *qui Basilicas ipsas amplius*, *& devotius frequentabit*. 2°. Innocentius IV. (*in Cap. Quod autem De pœnit.*) *Licet generaliter fiat indulgentia propter laborem*, *propter devotionem*, *& propter pericula*; *tamen unus plus alio habet intra metam a Prælato constitutam*, *secundum quod plus devotus est*, *vel plus laborat*, *vel majoribus periculis se exponit.* Idem docent Scholarum Principes S. Thomas 3. *P. Suppl. Q. XXV. art.* 2. *ad* 3. S. Bonaventura *in IV. Dist. XX. Q. ult.* aliique. Ergo &c.

Prob. 2a. pars, quæ majoris momenti, & difficultatis est. 1°. Veteres non aliis indulgentias putarunt conce-

cedendas, nisi iis, qui satisfacerent ipsi per se, quantum possent. Sic Apostolus non alia ratione Corinthium absolvit, quam *ne ille majori tristitia absorberetur*. *Cyprianus* iis, qui libellos indulgentiarum a Martyribus acceperant, non aliter indulgendum statuit, quam si ipsi quantum possent satisfacerent. Quod si urgeret mortis, aut persecutionis periculum, quia tunc satisfacere amplius non poterant, reliquam satisfactionem remittendam censuit, cujus disciplinæ quam tenax fuerit sedes Apostolica, apparet non solum ex Epistolis Cleri Romani ad *Cyprianum*, sed etiam ex præclaris *Gregorii VII.* verbis in Epistola ad Lineolniensem Episcopum, qui indulgentiam delictorum petierat: *Absolutionem*, inquit, *præterea peccatorum tuorum, sicut rogasti, tibi mittere dignum duximus, si tamen bonis operibus inherendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris, corporis tui habitaculum Deo mundum templum exhibueris . . . Ex quibus apparet*, ait Baronius *ad an.* 1063. *n.* 71. *Sedis Apostolicæ indulgentias illis communicari, qui quantum suppetunt vires, bene operari non prætermisiunt, non autem ignavis, otiosis, ac negligentia torpescentibus*. Ergo.

Prob. II. ratione. 1°. Ea semper fuit Ecclesiæ mens, ut per indulgentias non enervetur disciplina; nec homines a bonis operibus, retrahantur, sed potius ut augeatur fidelium pietas, devotio, & charitas, ut patet ex verbis Concilii Lateranensis, & Tridentini, alioquin non utiles, sed noxiæ forent indulgentiæ. Sed nemo non videt, enervari disciplinam, & retrahi homines a bonis operibus, nempe a faciendis dignis pœnitentiæ fructibus, imo procliviores fieri ad peccandum, si per indulgentiam ab hoc onere liberaretur, quod est veluti frænum, quo coercentur homines a peccatis, & medicina vitiorum. Ergo.

2°. Fieri non potest, ut qui vere de peccato dolet, tamquam de injuria, atque offensione Dei summe dilecti, quique in justificatione virtutem etiam pœnitentiæ infusam accepit, non habeat animum divinæ justitiæ, quantum in se est, satisfaciendi, ad quam satisfactionem ipsa per se virtus pœnitentiæ inclinat. Quis

ergo credat, dari ab Ecclesia indulgentias, ut ejus virtutis actus impediatur?

3°. Ipsi Pontifices dum indulgentias *plenarias* in *Jubileo* concedunt, Sacerdotes monent, ut injungant pœnitentias salutares. Non ergo putant per indulgentias auferri propositum, ac debitum satisfaciendi quantum fieri potest.

Objectiones.

Objic. Si vera est nostra sententia, commentitia est indulgentiarum virtus. Si enim fidelis ad obtinendam indulgentiam efficax habere debet satisfaciendi propositum; manet ergo adhuc debito satisfaciendi ligatus, ac proinde indulgentiæ non remittunt temporales pœnas, post culpæ dimissionem luendas.

℟. *Neg. ant. Ad confirm. Dist. ant.* Manet adhuc ligatus debito satisfaciendi, quantum humana patitur infirmitas, *conc.* Quantum Dei justitia exigeret, *neg.* Quod ergo homo non posset satisfacere, id divina justitia puniret vel in hac vita, vel in *Purgatorio*, nisi per indulgentias remitteretur.

Inst. Indulgentiæ liberant etiam a pœnis in Sacramento Pœnitentiæ impositis. Atqui pœnæ illæ numquam superant pœnitentis vires; imponuntur enim a prudenti Sacerdote pro viribus pœnitentis, & si aliquando videntur graviores, possunt sine indulgentia ab eodem, vel ab alio Sacerdote commutari. Ergo virtus indulgentiæ non solum pertinet ad remittendum id, quod homo non potest, sed etiam ad id quod potest.

℟. *Dist. ant.* Indulgentiæ liberant a pœnis impositis, si medicinales sunt, *neg.* Si mera vindicta, *subdist.* Si sunt pœnitentis infirmitate graviores, *conc.* Secus, *neg.* Duplici ratione satisfactio a Sacerdote imposita potest esse pœnitentis infirmitate gravior, vel propter ipsam operis substantiam, vel propter modum, quo illud faciendum esset, ut divinæ justitiæ perfecte satisfaceret, cum magno scilicet fervore charitatis, & contritionis. Et quamvis satisfactio illa commutari possit; tamen per eam commutationem, solveretur quidem

dem pœnitens a vinculo per Sacerdotem imposito; ita ut non peccaret mutando satisfactionem Sacramentalem, sed non solveretur a debito divinæ justitiæ satisfaciendi vel in hac, vel in altera vita. Ab hoc igitur debito solvit indulgentia:

Corollarium.

Ex his, quæ dicta sunt, facile est intelligere, quam difficile sit, ac rarum plenarias consequi indulgentias, præsertim in tanta, quanta hodie est, fidelium socordia, ac tepore in operibus injunctis persolvendis.

CAP. IV.

De indulgentia pro defunctis.

Adv. I. Lutherani, & Calvinistæ post *Petrobrusianos*, *Albigenses*, *Valdenses*, Purgatorium ipsum esse negant, in quo animæ piorum justitiæ Dei satisfaciunt pro eo, quod in vita satisfaciendum reliquerunt. At inter Catholicos, qui *Purgatorium* agnoscunt, fuere nonnulli, qui assererent, ad animas ibi patientes indulgentias extendi non posse, ut Hostiensis *Lib. V. de Remiss.* Gabriel Biel *in Can. Missæ*, *Petrus Oxomensis*, cujus varias propositiones *Sixtus IV.* damnavit, & inter eas etiam unam, qua affirmabat, indulgentias mortuis non prodesse; ex eaque damnatione admonitus *Biel* sententiam retractavit.

II. Disputatur tamen inter catholicos, quomodo indulgentiæ defunctis prosint, utrum scilicet ad modum absolutionis, an ad modum suffragii, sicut orationes, sacrificia, eleemosynæ, aliaque pia opera.

PROPOSITIO

Dogma fidei est, esse Purgatorium, animasque justorum ibi detentas juvari suffragiis fidelium, imo certum est, iis indulgentias applicari posse, atque prodesse.

Prob. 1a. *pars.* I. *ex Script.* 1°. Auctor *Lib. II. Machabaeorum Cap. XII.* 43. ait: Judas *jacta collatione duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene, et religiose de resurrectione cogitans . . . . quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam; sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Hoc loco nihil est luculentius, cum ex eo constet, animas piorum aliquando habere aliquid, quod eis post mortem luendum superest; easque suffragiis, & sacrificiis adjuvari posse, ut a peccatis solvantur. Quod autem reponunt Novatores, *Machabaeorum* librum non esse canonicum, nihil est, 1°. quia saltem ex eo tamquam ex historia constat, quae fuerit Synagogae fides, & praxis quoad animas defunctorum, 2°. quia jam ostendimus *Lib. II.* eum librum, sicut & ceteros Deuterocanonicos, etsi nondum fuerunt a Synagoga relati in canonem ob rationes ibi recensitas, tamen ab Ecclesia semper habitos fuisse ut divinos. *Machabaeorum libri*, inquit Augustinus *Lib. XVIII. De Civ. cap.* 36. *quos non Judai, sed Ecclesia pro canonicis habet*; idque fatetur ipse Hieronymus *Prol. in Lib. Machab.* qui & alibi *Lib. V. Comment. in cap.* 23. *Is.* eos libros, ut Scripturam divinam citat. Eos in Canone recenset Concilium Carthaginense III. Synodus Romana sub Gelasio I. Innocentius I. *Epist. ad Exuper.* Eosdem antiqui Patres, ut Origines *Lib. II. Periarch. cap.* 1. Cyprianus *Epist.* 55. Augustinus, aliique ut Scripturam divinam laudarunt; ita ut merito Tridentinum in canone Scripturarum habendos definiverit *Sess. IV.*

2°. In novo etiam Testamento habemus insignem Chri-

sti

sti Domini sententiam *Matth. XII.* 32. *Quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro*. Atqui ex iis verbis clare elucet *Purgatorii* veritas. *Neque enim*, inquit Augustinus *Lib. XXI. de Civ. cap.* 24. *de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur neque in hoc sæculo, neque in futuro, nisi essent quibus, etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro*. Ergo.

Prob. II. ex perpetua Ecclesiæ traditione. 1°. Epiphanius *Heres. LXXV. Quæ pro mortuis*, inquit, *concipiuntur preces, eis utiles sunt . . . necessario facere illud Ecclesiam dico, quæ traditum sibi ritum illum a majoribus acceperit*. 2°. Augustinus *Serm. CLXXII. Orationibus Sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt; hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia*. 3°. Omnes *Liturgiæ* tum orientalis, tum Occidentalis Ecclesiæ in Sacrificio orationem pro animabus defunctorum fieri præcipiunt: *Lex autem orandi legem statuit credendi*. 4°. Tridentinum *Sess. VI. Can.* 30. *Si quis, post acceptam justificationis gratiam cuilibet peccatori pænitenti ita culpam remitti, & reatum pænæ æternæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pænæ temporalis exsolvendæ vel in hoc sæculo, vel in futuro, in Purgatorio, antequam in regnum cælorum aditus patere possit, anathema sit*. Et *Sess. XXV. Decr. de Purg.* declarat, *Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio juvari.* Ergo.

Prob. III. ratione. Certum est, plurimos aliqua saltem veniali labe aspersos diem supremum obire. Atqui ob eam causam non possunt in æternum a regno cælorum extorres esse; si enim filii adoptivi sunt, heredes etiam esse debent: neque possunt statim in regnum cælorum introire; *nihil* enim *coinquinatum intrabit in regnum* illud. Restat ergo, ut aliquandiu ab ea maculæ purgentur. Porro si justi in hac vita possunt alter alterum suffragiis, & orationibus juvare; quidni ergo

 pos-

possint viventes justi mortuos adjuvare, cum pro istis, utpote Deo magis gratis, multo magis acceptæ esse debeant orationes, & suffragia vivorum?

Prob. 2a. pars, quæ evidenter sequitur ex prima, licet definita non sit ut dogma fidei. 1°. ex praxi universæ Ecclesiæ, contra quam disputare insolentissimæ insaniæ est, ut inquit Augustinus *Ep. LV. al. CXVIII.* 2°. Si possunt privati fideles, ut supra demonstratum est, defunctos adjuvare orationibus, suffragiis, sacrificio, quod quidem nihil aliud est, nisi offerre Deo pro defunctis satisfactiones Christi, & sanctorum; a fortiori id potest universa Ecclesia, seu Ecclesiæ ministri, quibus thesaurus satisfactionum Christi, & Sanctorum concreditus est. Atqui hoc ipsum est indulgentias pro defunctis concedere. Non enim dicimus, indulgentias ad modum absolutionis dari defunctis, in quos Ecclesia jurisdictionem non habet, sed per modum suffragii, offerendo scilicet Deo pro defunctis satisfactiones Christi, & Sanctorum; quæ oblatio non potest non placere Deo, cui maxime gratæ sunt animæ justorum, qui in gratia obierunt, ac proinde animabus ipsis plurimum prodesse. Ergo &c.

Objectiones.

Objic. I. cont. 1m. part. Scriptura nos edocet, justorum animas beata frui pace, ac requie. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis Apoc. XIV.* 13. Et *Sap. IV.* 7. *Justus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Commentitius ergo est ille defunctorum cruciatus, & ignis, cui mitigando captantur eleemosynæ, & venditantur indulgentiæ tanto scandalo, ut hac occasione magna pars Europæ ab Ecclesia discesserit.

R. *Neg. cons.* Triplici enim ex capite justorum animæ in refrigerio, ac requie esse dicuntur post mortem: 1°. quia ab ærumnis vitæ hujus liberatæ sunt; non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus; 2°. quia si in charitate perfecta decesserunt, statim in beatam requiem ingrediuntur. 3°. quia licet iis aliqua pœna luenda sit in *Purga-*

gatorio; tamen quia jam de sua sorte securæ sunt, nec amplius excidere possunt a jure æternæ hereditatis, in ipsis cruciatibus gaudent multo magis, quam gaudebat Apostolus, cum dicebat: *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*, quia multo puriori, & defæcatiori charitate incensæ, voluntati divinæ sine ulla carnis rebellione subjectæ sunt. Si qui autem abusus ex humana infirmitate in adjuvandis defunctorum animabus irrepserunt, eos non probat, sed extirpandos præcipit Ecclesia, a qua stulte discesserunt, qui privatorum vitiis offendebantur.

Objic. II. Communis est S. Patrum doctrina, post hanc vitam nullum esse satisfactioni locum. Sic Cyprianus (*cont. Demetrium*) *Quando isthinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus*. Similia docent Ambrosius *Lib. de bono mortis cap.* 2. Chrysostomus *Homil. II. de Lazaro*, aliique. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Docent Patres, nullum esse post hanc vitam locum pœnitentiæ, aut satisfactioni pro peccato mortali, *conc.* Pro venialibus maculis, aut reliquiis peccatorum, *neg.* Contrarium enim passim affirmant, ut supra vidimus.

Objic. III. Quamvis Græci a Latinis dissentiant de *Purgatorio*, tamen in Concilio Florentino habiti sunt catholici. Ergo saltem dogma fidei non est.

℟. *Dist. ant.* Dissentiunt quoad rem ipsam, sive quoad substantiam, *neg.* Quoad adjuncta, sive accidentia, *conc* Fatentur itaque Græci *Purgatorium* esse, animasque ibi detentas suffragiis juvari, ut patet ex eorum Liturgiis, in quibus suum habet locum commendatio mortuorum, & ex Synodis apud ipsos Græcos schismaticos habitis contra *Cyrillum Lucarem* Calvinianа lue infectum. Sed dubitant de loco, & qualitate cruciatus, hoc est utrum vero ibi igne torquεantur animæ piorum, propter quam dubitationem, quæ ad fidem non pertinet, non poterant in Florentino damnari.

Objic. IV. Ecclesia non habet in mortuos jurisdictionem; quod enim aliquando legimus, mortuos excommunicatos, vel ab excommunicatione absolutos, nihil aliud est, nisi declaratio, qua judicatum est, illos mortuos esse Eccle-

siæ rebelles, aut obedientes; ideoque prohibetur, aut permittitur viventibus, cum illis communicare orationibus, & suffragiis. Atqui concessio indulgentiarum actus jurisdictionis est, ut supra observavimus: imo ipsi Summi Pontifices concedentes pro defunctis indulgentias affirmant, se id facere ex *potestate Clavium*. Ergo non potest extendi ad mortuos, nisi ex inutili clavium abusu.

℟. *Dist. min.* Est actus jurisdictionis, qui diverso modo exercetur pro diversitate *subjecti*, *conc.* Secus, *neg.* Concedunt ergo Pontifices ex *potestate clavium* indulgentias, quæ quidem viventibus prosunt ad modum absolutionis, defunctis vero ad modum suffragii, quatenus scilicet Ecclesia Deo offert Christi, & Sanctorum satisfactiones, & merita pro animabus justorum; Hac responsione multæ hac de re difficultates evanescunt.

Scholion.

Quamvis animas in *Purgatorio* patientes indulgentiis adjuvari certum sit; non est tamen æque certum, eas statim a purgatorio liberari, pro quibus *plenariæ* indulgentiæ conceduntur, ut in altaribus, quæ dicuntur *privilegiata*, & aliis passim *plenariis* indulgentiis. Cum enim indulgentiæ defunctis prosint ad modum suffragii, ad divinam sapientiam, & bonitatem pertinet suffragia illa eo modo accipere, quem magis gloriæ suæ expedire viderit. *Cajetanus* quidem ait, eas justorum animas magis indulgentiis juvari, quæ in vita magis Deo satisfacere, & pro se ipsis, & pro animabus defunctorum, studuerunt. Quæ sententia licet Suaresio *Disp. LIII.* Bellarmino *Lib. I. cap.* 14. aliisque videatur singularis, est tamen doctrina S. Thomæ 3. *P. Q. LII. art.* 8. qui docet, in Christi descensione ad inferos eas tantum animas statim e *Purgatorio* liberatas, quæ vel plene purgatæ erant, *vel dum adhuc viverent, meruerunt per fidem, & devotionem ad mortem Christi, ut eo descendente liberarentur a temporali Purgatorii pœna*; & a pluribus recentioribus passim defenditur. Id

er,

ergo certum est, valde esse incertum, utrum statim e *Purgatorio* liberentur animæ, pro quibus *plenariæ* indulgentiæ conceduntur; quæ quidem non alio sensu *plenariæ* dicuntur, nisi quia Ecclesia quantum in se est totam iis pœnam a Deo condonari optat, & orat, si tamen Deo placuerit.

C A P. V.

De divisione Indulgentiarum.

Adv. I. INdulgentiarum varia est species, & natura. Dividuntur enim 1°. in indulgentias pro vivis tantum, & eas, quæ ad mortuos etiam extenduntur. 2°. In temporaneas, & perpetuas. 3°. In *partiales*, & *plenarias*, in quas principem habet locum *Jubileus*. Pauca igitur hic observanda sunt de indulgentiis *partialibus*, *plenariis*, & *Jubileo*, cum de reliquis nulla sit difficultas.

II. *Partiales* indulgentiæ inductæ sunt ut remissio partis alicujus canonicæ pœnitentiæ, *ex. gr.* aliquot dierum, mensium, annorum, & ex consequenti (ut supra observavimus) etiam pœnæ temporalis coram Deo solvendæ, quæ parti illi canonicæ pœnitentiæ respondeat. Sed cum canones numquam pœnitentiam produdecendam constituant nisi ad annos *ex. gr.* septem, decem, viginti, aut ad summum ad totam hominis vitam, circumferuntur tamen indulgentiæ quædam centum, mille, imo & viginti, aut triginta millium annorum. *Quæ indulgentiarum liberalitas*, inquit Estius *in IV. Dist. XX.* §. 10. *commentitia, & Sedi Apostolicæ minime adscribenda est, cum in nullis Apostolicis literis inveniatur*. Potest tamen, ut advertit *Habert*, numerus ille annorum, quantumvis enormis recto sensu intelligi, atque defendi pro remissione scilicet tantæ pœnæ, quæ nonnisi per tot annorum millia redimi posset; & certe si ob unum peccatum viginti annorum pœnitentia imponebatur aliquando a canonibus, quanta im-

imponenda fuisset ei, qui multis millibus ejusmodi sceleribus se fœdaverit?

III. *Plenaria* indulgentia est remissio totius pœnæ temporalis coram Deo exsolvendæ. Sed in plenariis indulgentiis Ecclesia quidem quantum in se est totam condonare pœnam intendit, & optat; si modo fideles rite dispositi indulgentiam consequi satagant. Est autem una ex dispositionibus, ut supra diximus, efficax desiderium, ac propositum satisfaciendi, quantum humana patitur infirmitas, ex quo fit, ut rari *plenarias* indulgentias consequantur integras.

IV. *Jubilæum* est *plenaria* indulgentia, sed nonnullis aucta privilegiis, quæ in aliis *plenariis* indulgentiis concedi non solent. Primus *Bonifacius VIII.* anno MCCC. *Jubilæum* concessit iis, qui Sanctorum Basilicas Romæ visitaverint, statuitque ut centesimo quoque anno rediret. Deinde *Clemens VI.* habita ratione brevitatis humanæ vitæ, ex qua fiebat, ut multi *Jubilæum* numquam viderent; constituit anno MCCCL. ut quinquagesimo quoque anno celebraretur. Rursus *Urbanus VI.* anno MCCCLXXXIX. decrevit, ut ad memoriam triginta trium annorum, quibus vita Christi durasse creditur, quolibet trigesimo tertio anno *Jubilæum* recurreret. Tandem *Paulus II.* anno MCCCCLXX. ad vigintiquinque annos coarctavit Jubilæorum intervallum, quam constitutionem a *Sixto IV.* anno MCCCCLXXIII. confirmatam servat Ecclesia.

Est autem *Jubilæi* nomen ab Hebræa voce *Jubal*, quæ remissionem significat. Sic enim ex lege Mosaica Hebræi quinquagesimo quoque anno a debitis omnibus absolvebantur, ad fundorum suorum possessionem, si eos ex necessitate vendidissent, redibant, servique libertatem recuperabant. Sic Ecclesia in *Jubilæo* fidelibus debita omnia remittit, a servitute peccati liberat, eisque restituit merita, quæ per peccatum amiserant; meritoque propterea annus ille sacer, sive *Sanctus* appellatur. Incipit autem Jubilæum a vesperis Vigiliæ Nativitatis Domini, & ad vesperas ejusdem Vigiliæ insequentis anni clauditur, eo quod in Nativitate Domini aperta peccatoribus janua est indulgentiæ, & remissionis.

nis. Solent autem Pontifices insequenti anno Jubilæum extendere ad fideles omnes, quibus Romam pergere in anno sancto commodum non fuit, injunctis operibus unicuique in patria sua exequendis.

Porro Privilegia conceduntur, ut fideles facilius indulgentias *plenarias* consequi possint. Ea autem sunt 1°. electio cujuslibet sacerdotis approbati ab ordinario; 2°. facultas in Sacerdote absolvendi ab omnibus peccatis, & censuris reservatis sive Episcopo, sive Pontifici, & commutandi, vel etiam dispensandi vota simplicia (si tamen justa causa sit), exceptis votis castitatis perpetuæ, & profitendæ religionis.

V. Iam vero solent a Pontificibus vel ipsa sua inauguratione, vel ob aliam gravem, atque publicam Ecclesiæ causam concedi *plenariæ* indulgentiæ ad *instar Jubilæi*; quæ scilicet iisdem augentur privilegiis, quibus *Jubilæum*, similiaque habent injuncta opera. Ceterum in omnibus his diligenter verba Pontificii diplomatis, sive *Bullæ* inspicienda, ac ponderanda sunt, ne aut fideles errent in peragendis injunctis operibus, atque ita indulgentiæ frustrentur, aut Sacerdotes in absolvendo.

DIS.

DISSERTATIO II.

DE CENSURIS.

Ex Elementis Hiacynti Stampò.

AD extremum restat, ut & de censuris Ecclesiasticis disseramus, quæ quidem tum ad alia vitæ moralis officia, tum ad Sacramentum Pœnitentiæ rite administrandum, valde necessaria tractatio est. Sed cum variis rationibus, quas commemorare longum esset, & inutile, non putaverim, eam hic adjiciendam esse de meo, idcirco ne, ut ille ait, tamquam ab inerti poeta postremus actus vel omnino prætermissus, vel neglectus esse videretur, ex Elementis *Hiacynthi Stampò*, omnium jam judicio comprobatis, eum tractatum de integro mutuatus sum, ut & ego meis consiliis uterer, ne hanc tractationem ingenio, ac marte meo concinnarem, & iis, qui nostra legere hucusque non sunt dedignati, spe sua se fraudatos esse minime quererentur:

CAP. I.

De Censuris in communi.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Censura.

Q. I. QUid sit Censura?

℟. Censura est *pœna spiritualis, & medicinalis, qua homini baptizato delinquenti, ac contumaci quorundam spiritualium bonorum usus aufertur ab Ecclesia, donec a contumacia recedat.*

Prob. ac simul explicatur definitio. Censura dicitur 1°. *Pœna*, quia supponit culpam.

2°, Spi-

2°. *Spiritualis*, ob bona spiritualia, quibus privat. Quod si aliquando, ut in excommunicatione, privet etiam bono aliquo temporali, puta conversatione cum fidelibus, id tantum fit secundario, & quatenus ordinatur ad bonum spirituale.

3°. *Medicinalis*, quia præter punitionem, ad emendationem infligitur.

4°. *Qua homini baptizato*, quia Ecclesia in solos fideles baptizatos suam potestatem jure exercere valet.

5°. *Delinquenti, ac contumaci*. Censuræ enim non feruntur, nisi in delinquentes, & contumaces, ut ad obsequium Ecclesiæ revertantur.

6°. *Quorundam spiritualium bonorum*, eorum nempe, quorum dispensatio Ecclesiæ commissa est: ut sunt publica suffragia, sacramenta, sacrificia &c. Non autem auferuntur bona illa, quæ dicuntur proprie, & mere interna: ut character, potestas Ordinis, gratia, aliæve virtutes infusæ, quæ cum censura componi possunt.

7°. *Usus aufertur*. Bona enim spiritualia auferri possunt vel quod ad usum, ut in suspensione, & interdicto; vel quod ad jus, ut in excommunicatione; vel demum quod ad rem ipsam, vel ejus usum, ut in depositione, & degradatione, quæ de se in perpetuum privant, vel re ipsa, vel ejus usu, *ex. gr.* exercitio sacrarum functionum.

8°. Denique illæ particulæ, *donec a contumacia recedat*, denotant, censuram intentione Ecclesiæ perpetuam non esse, cum reus statim ac resipuerit, a superiore absolvi debeat. Quod liquido constat ex *Cap. I. de Sentent. excomm. in 6.* ubi *Innoc. IV.* de excommunicatione in hunc modum loquitur: *Cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis; disciplinans, non eradicans; dum tamen is, in quem lata fuerit, non contemnat.*

Q. II. *Quotuplex sit Censura?*

℟. Est triplex, scilicet *Excommunicatio*, *Suspensio*, & *Interdictum*, ex *Cap. querenti* 20. *de verbor. signific.* ubi *Innocentius III.* interrogatus de censuris, illas tantum tres species enumeravit.

Hinc colliges 1°. irregularitatem etiam ex delicto, de-

depositionem, & degradationem inter Censuras non computari; cum non sint pœnæ medicinales, quæ post emendationem delinquentis auferri debeant; sed natura sua perpetuæ sunt, quæ non auferuntur, nisi per solam dispensationem; 2°. Concessa facultate absolvendi a censuris, non intelligi concessam facultatem dispensandi ab Irregularitatibus, nisi exprimatur, cum sint facultates diversæ.

Dividitur hæc censura 1°. in eam, quæ est *a jure*; & in eam, quæ est *ab homine*. Illa fertur per modum legis, seu statuti generalis, ac perpetui, quæ durat usque dum lex abrogatur: ut sunt censuræ Conciliorum decretis latæ, & in Jure Canonico scriptæ: Hæc vero per modum præcepti fertur ab aliquo singulari Superiore, & eo mortuo, vel jurisdictione privato, corruit, si non sit contracta; si vero contracta sit, durat, etiam ablata vel suspensa superioris jurisdictione, donec obtineatur absolutio. Præterea censura a jure semper generalis est; quæ vero est ab homine, potest esse vel generalis, vel particularis, seu lata contra aliquas personas determinatas. Addunt & tertium discrimen inter utramque censuram, quod nimirum censura a jure non intelligitur reservata, nisi in Canone exprimatur: ea vero quæ ab homine est, præsertim per sententiam particularem, semper intelligitur reservata; sed de hoc alias.

Dividitur 2°. in Censuram *latæ*, & *ferendæ sententiæ*: Prior ipso facto, seu criminis commissione ante judicis sententiam ligat: posterior non ipso facto incurritur, sed post peccatum commissum per judicis sententiam infligi debet. Regula utriusque discernendæ hæc est; Si censura exprimatur per verba temporis præteriti vel præsentis, est latæ sententiæ: si vero per verba temporis futuri, ferendæ sententiæ est: nisi significetur futurum instantaneum.

Hinc resolves, latæ sententiæ censuram reputari, si Superior dicat: *Qui hoc fecerit, noverit se esse excommunicatum*, vel *excommunicationem incurrisse*; quia hæc verba indicant tempus præteritum; Item si dicat *Excommunicantur*, *suspenduntur*, *interdicuntur*; quia hæ voces denotant tempus præsens. Item si dicat: *Subjaceat ex-*

excommunicationi, *incidat in excommunicationem*, *maneat suspensus*; quia hæ formulæ imperativi modi non diriguntur ad judicem, nec ejus actiorem requirunt.

Contra vero ferendæ sententiæ esse censuram, si Superior his verbis utatur: *Excommunicabitur*, *suspendatur &c.* quia sunt voces futuri temporis. At si verbis etiam de futuro, quibus exprimitur censura, addatur una ex his particulis, *ipso facto*, *ipso jure*, *ex tunc*; *mox*, *protinus*, *continuo*, *confestim &c.* latæ sententiæ erit censura; quia hæ particulæ clare indicant, ad incurrendam censuram nullum exigi judicis officium. In dubio autem, an censura sit latæ, vel ferendæ sententiæ, censenda est ferendæ; quia in pœnalibus dubium benigne est interpretandum. Denique an hæc formula, *anathema sit*, latæ sententiæ censuram contineat, disputant Theologi: communiter docent esse latæ, præsertim si sit contra hæresim.

Hæc autem latæ, ac ferendæ sententiæ distinctio Veteribus in antiquo jure ignota fuisse, videtur *Gersonio*, *Espenio*, *Florentio*, aliisque, qui censuras omnes olim nonnisi ferendæ sententiæ putant, quas nimirum, constito crimine, judicio Pastorum lato, subirent rei; nam constito crimine, pœna quidem imminebat, non tamen ferebatur. Addit *Gerson* id discriminis inter latæ, ac ferendæ sententiæ, quod ea statim percelleretur, qui summarie convictus, vel confessus in judicio fuerit: ad alteram vero præcedere potestas judicialis cum omni juris solemnitate deberet.

Potius illa usitata Veteribus distinctio erat Excommunicationis medicinalis, ac mortalis: illa pœnitentes, hac pertinaces & obfirmati plectebantur. Sed de singulis infra ad calcem.

Dividitur 3°. in Censuram justam, & injustam; *Justa* dicitur ea, quæ fertur secundum leges, ac formas juris præscriptas: *Injusta*, cui hæc desunt, vel quæ sinistra fertur intentione.

Q. III. *An omnis Censura injusta sit etiam nulla?*

℟. *Cum Dist.* Si censura sit, ut loquitur *D. Thomas in IV. Dist. XVIII. q. 2. art. 2. de Excommunicatione injusta ex parte excommunicantis*, *sicuti cum ex ira*, *vel odio excommunicat*, *&c. excommunicatio nihilominus habet*

bet effectum suum. Hoc idem locum habet, si sine necessitate accidentalem juris ordinem prætermittat. Hinc qui in eo statu actum sacri Ordinis exercet, pœnas Canonum incurrit, & irregularis efficitur; ut communis omnium consensus testatur, neque hac de re dubium esse potest, ait *Sayrus Lib. 10. cap. 17. n. 5.* De hac injusta censura, quæ tamen valet, intelligenda est præclara hæc *Gregorii Magni* sententia *Hom. 26.* in Evangelia: *Sed utrum injuste, an juste obliget Pastor, Pastoris tamen sententia gregi timenda est*.

Si vero Censura sit injusta defectu caussæ sufficientis ex parte excommunicati, vel quia falso supponitur reus criminis, quod censuris castigatur; vel quia censura lata est, non servatis essentialibus formulis a jure præscriptis: tunc censura nulla est. Quia sicuti caussa est tantum apparens, ita & censura; nec potest, nec vult Ecclesia punire innocentes. Hinc communiter contra *Navarrum* docent, innocentem, contra quem lata fuit injusta censura, ex suppositione nimirum falsi criminis, licite posse privatim, & secluso scandalo, actus, quibus prohibitus est, exercere. Secus publice, & cum scandalo in legitimi Superioris contemptum, ob quem mereretur justa percelli censura.

§. II.

De Censurarum Latore, & Subjecto.

Nota I. Potestatem infligendi Censuras a *Wicleffo* impetitam, Concilium Constantiense an. 1414. *Sess. VIII.* & *IX.* Ecclesiæ vindicavit, damnatis aliquot hoc in genere ejusdem nequissimi hostis articulis. Eadem Ecclesiæ facultas agnoscitur in Trident. *Sess. XXV. cap.* 3. in decret. *de reform.* ubi *nervus ecclesiasticæ disciplinæ, ad continendos in officio populos, valde salutaris excommunicationis gladius nuncupatur*.

Nota II. Certum est, potestatem ferendi Censuras immediate a Christo Domino originem habere, ut colligitur

gitur ex verbis ipsius Christi *Matt. XVIII.* 18.: *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata, & in Cælo*; ubi Ecclesiæ Prælatis, Apostolorum successoribus datur omnis potestas expediens ad bonum animarum, & rectum Ecclesiæ regimen, ad quod pertinet potestas non solum ferendi leges; verum etiam delinquentes, ac contumaces puniendi, ac coercendi, privando eos communibus Ecclesiæ bonis.

Nota III. Quamvis hæc facultas infligendi censuras, seu spiritualibus pœnis coercendi Ecclesiæ rebelles, immediate a Christo sit; ipsa tamen censurarum institutio quod ad species, & formam est humana, quia nusquam legimus, censuram aliquam per se, & immediate esse a Christo institutam.

Hinc recte colligimus, 1°. nullum esse peccatum, cui jure divino adnexa sit censura; 2°. censuram quod ad formam, & species esse mutationi obnoxiam. Sed nullus præter Romanum Pontificem potest in jam obfirmata censurarum disciplina aliquid immutare. His positis, videndum nunc quinam in Ecclesia facultatem habeat infligendi Censuras.

PROPOSITIO I.

Omnis, & solus Superior ecclesiasticus habens in foro externo jurisdictionem ordinariam, vel delegatam, potest ferre Censuras.

Prob. ex verbis Christi Domini supra adductis: *Quæcumque alligaveritis &c.* ut & ex iis aliis paulo ante a Christo prolatis: *Si Ecclesiam non audierit; sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*: idest segregatus ab omni commercio fidelium, & suffragiorum participatione privatus; quemadmodum infidelis ab omni commercio cum Christianis in rebus ecclesiasticis sejunctus est. Unde sic arguitur: hæc verba, quæ potestatem infligendi censuras adstruunt, eam exteriori Ecclesiæ foro attribuunt. Ergo hi tantum censuras ferre valent, qui exteriori Ecclesiæ foro præsunt. *Antecedens prob.* Agitur hic de pœna spirituali, quæ contumacem delinquentem ligat, sed non nisi post factam Ec-

clesiæ denunciationem ; quæque ita sit publica , ut qui eam incurrerit , ut publicanus sit habendus . Atqui pœna spiritualis , quæ denunciationem Ecclesiæ requirit , & publica est , nonnisi in exteriori foro intelligi potest . Ergo hi tantum , qui jurisdictione ordinaria , vel delegata huic foro Ecclesiæ præsunt , eam ferre possunt . Hoc idem etiam colligere licet ex *Cap. Cum ab Ecclesiarum 3. de Officio Judicis ordinarii* .

Potestatem autem ferendi jure ordinario censuras respectu universæ Ecclesiæ habet summus Pontifex , & Concilium generale : Episcopus in subditos propriæ diœcesis : Concilium provinciale in suam provinciam . Item Prælati Regulares hanc potestatem habent juxta cujusque Ordinis leges , & consuetudines . At Parochis hæc facultas communiter denegatur .

Delegatam habent omnes , & soli Clerici , quibus fuit legitime concessa ab habente ordinariam . Docent plures , Summum Pontificem posse potestatem ferendi censuras conferre homini laico , non vero feminæ , quæ est omnino incapax ecclesiasticæ jurisdictionis , adeoque censuræ ferendæ .

Nota . Ecclesiæ Prælati eo jure censuras ferre possunt , quo jure subditis præsunt . Hinc Rom. Pontifex, Concilium generale , Episcopi , qui jure divino præsunt , eodem jure censuris ligare valent . Eis vero , qui ecclesiastico tantum jure habent jurisdictionem , jure solum ecclesiastico convenit potestas ferendi censuras in eos , quos ipsis Ecclesia subjecit .

Q. Quinam a censuris absolvere valeat ?

R. Quilibet Sacerdos approbatus potest a censuris absolvere . Ita communiter ex *Cap. Nuper 29. de Sent. excommunicat.* ubi *Innocentius III.* ait : *Quia conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi* . Confer huc dicenda in *Tract. de Pœnitentia* de facultate absolvendi a reservatis.

Nota . A censura ab homine lata per sententiam particularem contra determinatam personam, ille tantum absolvere potest , a quo fertur , vel ejus successor, vel superior , vel delegatus . Secus de censuris latis ab homine per modum sententiæ generalis ; puta si dicatur:

tur: *Sint excommunicati, qui tale delictum commiserint &c.* non determinando personas, possunt absolvi a quolibet Confessario, nisi sint reservatæ. Quia hujusmodi censuræ se habent ad modum censuræ latæ a jure, nullo alio discrimine habito, nisi quod latæ ab homine cessantmorte Superioris illas infligentis.

PROPOSITIO II.

Censuræ subjectum est quilibet homo viator, qui fuerit baptismate initiatus, subditus, ac doli capax.

Prob. 1a. pars. Censuræ subjectum est *quilibet homo viator*. Nam cum censura feratur ad resipiscentiam, ejusdem non potest esse capax, nisi homo viator. Hinc sequitur, 1°. Censuris non subjici dæmones, utpote resipiscentiæ incapaces; 2°. Bruta, utpote nequaquam libera; 3°. Mortuos, utpote incapaces emendationis, & Ecclesiæ foro non amplius subjectos. Hinc contra dæmones, & animalia nociva, Ecclesia exorcismis, non vero censuris uti consuevit. Mortui vero aliquando in Ecclesia excommunicantur, at non proprie, & directe, sed indirecte, quatenus prohibentur fideles, ne eos in loco sacro sepeliant, nec pro iisdem suffragia offerant.

Prob. 2a. pars; Ut sit *baptizatus*. Nam qui sunt extra Ecclesiam, ejusdem legibus non sunt subjecti; Ecclesia enim *non judicat de iis, qui foris sunt I. ad Cor. V.* 12. Et Pagani *constitutionibus canonicis non arctantur*, ut fatetur *Innoc. III.* in *Cap. Gaudemus* 8. *de Divortiis*. Hinc censuræ ferri nequeunt in Cathecumenos, & multo minus in Judæos, & Infideles, qui per baptismi januam in Ecclesiam non sunt ingressi; secus in hæreticos, qui ab Ecclesia pendent propter baptismum.

Prob. 3a. pars, Ut sit *subditus*. Potestas ferendi censuras est actus jurisdictionis. Atqui ejusmodi actus exerceri non potest, nisi in subditos; tum quia par in parem, aut superiorem, nullum habet imperium, aut jurisdictionem, juxta commune effatum; tum quia sub-

subjectio, & jurisdictio sunt invicem correlativa. Ergo &c.

Hinc 1°. exempti a jurisdictione Ordinarii per privilegium a Papa concessum, ut sunt Regulares exempti, censuras non incurrunt in casibus, in quibus exemti sunt. Secus vero in casibus, in quibus Episcopali potestati subjiciuntur, ut si præsumant absolvere a reservatis, vel sæcularium confessiones excipere, sine Ordinarii approbatione, & facultate.

Hinc 2°. Subditus delinquens extra diœcesim ligantis, censuram non incurrit, si lata sit per modum statuti. Quod profecto liquido constat ex *Cap. Ut animarum 2. de Constitution. in 6.* ubi & ratio adnectitur per hæc verba: *Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*. Secus vero, si censura lata sit per modum præcepti transitorii: puta si Episcopus Clerico peregrinaturo sub pœna suspensionis ludum alearum prohibeat. Ratio disparitatis est, quia Statutum afficit territorium, pro cujus recta gubernatione fertur, neque extra illud obligat: Sententia vero est præceptum, quod immediate tendit ad personas subjectas, eisque cohæret, quocumque terrarum discesserint. Peregrini delinquentes in alieno territorio contrahunt censuras latas per modum statuti. Ita multi contra multos; quia probabilius peregrini subjiciuntur legibus territorii, in quo versantur ratione suæ personæ in eo existentis: Ergo & censuris, quæ harum legum violationi adnexæ sunt.

Prob. 4a. pars; Ut sit doli capax, qui censuris ligari debet: alias non esset culpæ, & emendationis capax.

Hinc neque perpetuo amentes, neque pueri ante rationis usum sunt censuris obnoxii: quia nequeunt peccare.

Impuberes subjiciuntur censuris non solum a jure, ut patet ab excommunicatione ob ingressum in monasterium Monialium, & ob percussionem Clerici; sed etiam ab homine. Communiter tamen eximuntur ab excommunicatione, & reservatione.

§. III.

§. III.

De Materia, forma, & effectibus censurarum.

PROPOSITITIO I.

Materia censuræ saltem totalis est peccatum grave, externum, contra præceptum Ecclesiæ contumaciter admissum.

Prob. 1a. pars. Censura pœna gravissima est, cum privet magnis bonis spiritualibus. Atqui pœna debet respondere culpæ; alias esset injusta. Ergo imponi nequit, nisi ob culpam gravem. Unde in *Can. 41. Caus. 11. qu. 3.* dicitur: *Quia anathema est æternæ mortis damnatio, nonnisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non potuerit corrigi.*

Dixi, *totalis.* Nam censuræ minores, ut excommunicatio minor, suspensio ad breve tempus ab aliquo officii usu, & interdictum particularis personæ ad breve intervallum ex communi Doctorum sententia possunt ob culpam levem infligi.

Nota hic: Si materia tum in se, tum spectatis omnibus circumstantiis sit levis, non potest sub gravi censura prohiberi. Verum si materia levis in se, sed fine, & circumstantiis sit magnopere gravis, tunc si a Superiore prohibeatur sub expresso præcepto, censura adjecta illius transgressioni gravis est. Hinc Prælati sub majori excommunicatione sibi reservata locutionem prohibent cum Monialibus, etiam de re ceteroqui licita, ob periculum, ne sacræ Virgines e divino servitio avertantur.

Prob. 2a. pars; Ut sit *externum*. Nam censura licet sit pœna spiritualis, infligitur tamen in exteriori Ecclesiæ foro. Atqui Ecclesia in foro exteriori non judicat de mere internis, & quæ nullo signo exteriori manifestantur. Ergo &c. *Nobis*, ait *Innocentius III.* in *Cap. Tua nos 34. de Simon.* *datum est de manifestis tantummodo judicare.* Nam de internis judicat ille, *qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum*, idem

ibid. Atque hinc manarunt hæc juris axiomata : *Non habent latentia peccata vindictam* , *Cap. Christiana* 23. *Caus.* 32. *q.* 5. Et *cogitationis pœnam nemo patitur* . *Cap. Cogitationis* 13. *de Pœniten. Dist.* 1.

Hinc interes, ob hæresim mere mentalem, nullo signo externo manifestatam, censuram non contrahi: secus, si homo eam manifestaret, tametsi solus in cubiculo clausus, sejunctus ab hominum consortio; quia tunc hæresis esset utique occulta, sed simul sensibilis, & externa.

Item peccatum exterius, propter quod censura infligitur, debet esse in suo genere consummatum; tum quia lex non obligat, nec operatur ultra intentionem legislatoris verbis expressam : tum quia odia restringi decet.

Hinc Neapoli non incurrit in reservatam excommunicationem latam contra patrantes homicidia, & mutilationes membrorum in Ecclesiis, qui animo occidendi, vel mutilandi, hominem graviter vulneravit; nisi mors, vel mutilatio sequatur : secus, quando in lege aliud exprimatur. Si enim lex declaret, se velle punire conatum, & quamlibet malitiam attentatam, jam non est necesse, ut peccatum in eo genere sit consummatum. Sic excommunicatio reservata incurritur a provocantibus, aut acceptantibus duellum, etiam pugna non secuta.

Item censura contra executores criminis lata, mandantes, vel consulentes non comprehendit, nisi in lege sint nominati. Ita omnes ex communi illo principio, odia in puris pœnalibus esse restringenda.

Prob. 2*a. pars*; Ut sit *contra præceptum Ecclesiæ contumaciter admissum*. Nam censura ecclesiastica ad contumaciam, & rebellionem contra Ecclesiam reprimendam est constituta, juxta illud *Matth. XVIII.* 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus*. Ergo culpa, quæ censuræ subjacet, debet esse contra præcepta Ecclesiæ cum contumacia, & ideo *Innocentius III. Cap. Ex parte* 23. *de V. S.* ait : *Quia citatus stare noluit juri . . . quia jussus maleficium noluit emendare*.

Hinc ob peccatum mere præteritum non potest ferri cen-

censura, nisi tractum successivum habeat; vel quia reus in eo perseveret, vel ut cogatur scandalum tollere, aut per congruam satisfactionem injuriam resarcire. Ideoque censura ferri debet pro inobedientia, vel contumacia saltem virtuali, & interpretativa, quatenus delinquens scit, nec tamen curat Ecclesiam prohibentem sub censura.

Q. *Num pro ferenda censura requiratur culpa, & contumacia propria, an sufficiat aliena?*

℞. Ad incurrendam excommunicationem majorem requiritur culpa, & contumacia propria; cum sit pœna omnium gravissima: ad incurrendum vero interdictum generale, & suspensionem non personalem sufficit peccatum grave alterius; qui tamen sit caput Communitatis.

PROPOSITIO II.

Forma censurarum sunt ritus, seu conditiones, quas jura, & consuetudo præscripsere.

Prob. ex *Cap. Constitutionem de Sent. excomm. in 6.* & ex *Cap. Cum medicinalis* 1. eod. *tit.* ubi *Innocentius IV.* formam, & ritus ferendi censuras præscribit: nempe 1°. ut præcedat canonica monitio, id est trina juxta canones; vel si adsit gravis caussa, una pro tribus, dummodo pro tribus valitura esse exprimatur, *ex. gr. Moneo te pro tribus vicibus*. 2°. Ut ex scripto recitetur. *Quisquis igitur excommunicat excommunicationem in scriptis proferat*, dicitur in laud. *Cap.* 1. 3°. Ut caussa censuræ exponatur. 4°. Ut reo petenti exemplum, seu ut ajunt, copiam ejusmodi scripturæ, infra mensem tradatur; alioquin judex ipse suspenditur a divinis officiis.

Q. I. *An recensitæ conditiones omnes sint necessariæ ad valorem censuræ?*

℞. *Neg.* & dico 1°. ad incurrendam censuram, quæ lata est per modum statuti, seu legis, vel ab homine per sententiam generalem contra actum futurum, non requiri aliam monitionem, quam promulgationem ipsius legis. Lex enim cum sit publica & permanens, sem-

 per-

per satis per se monet, ex *Cap. 26. de Appellat.* ideoque si hujusmodi censuræ sint latæ sententiæ, ipso facto in eas incurritur, etiamsi occultum sit delictum. Si vero censura a jure sit ferendæ sententiæ, præter monitionem, quam ipsa legis promulgatio complectitur, antequam in transgressorem feratur censura, requiri aliam monitionem, docent non pauci.

Dico 2°. ad contrahendam censuram, quæ specialiter fertur ab homine pro satisfactione, aut emendatione peccati præteriti, requiri omnino præviam monitionem. Nam ferri censura nequit, nisi in contumacem: contumax autem esse nequit, nisi sit admonitus. Ergo &c.

Dico 3°. Ceteras *formalitates*, quas vocant, seu conditiones, quæ in *Cap. Cum medicinalis*, sub gravi pœna præscribuntur, necessarias esse ad accidentalem solemnitatem, secus ad substantialem valorem censuræ. *Probatur*. Quia ad censuræ valorem nullo jure præscribitur certa forma. Hinc valet censura, cum judex sufficienter manifestat suam voluntatem, & speciem censuræ, quam infert. Quare valida est censura, licet illicita, si caussa, quæ tamen revera existat, non exponatur; si scripto omisso sola voce proferatur, vel si solis nutibus, aliisque signis externis manifestetur.

Q. II. *Quænam forma in absolutione a censuris servanda sit?*

℟. 1°. Censuram absque absolutione non auferri, constat ex hac proposit. 44. damnata ab *Alexandro VII. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ*.

℟. 2°. Absolutionem a censuris ex natura rei non requirere certam verborum formam, cum non sit sacramentalis; sed posse valide conferri per quælibet signa, quibus absolutio impendi aperte significetur. Imo apud omnes convenit, validam esse, licet illicitam, absolutionem ab habente potestatem ordinariam datam absenti, vel invito, & male disposito; quia censura cum sit solum pœna, potest a Superiore ad libitum valide auferri. Verum censuræ absolutio, ut sit licita, regulariter loquendo, non est impertienda, nisi reo

præ-

præsenti, & verbis congruis, quæ rituales libri præscribunt.

Q. III. *Quinam sint censurarum effectus?*

℟. Varios esse, & 1°. quidem censuræ privant quibusdam bonis spiritualibus, de quibus Cap. sequenti sermo instituetur: 2°. Obligant in conscientia, ita ut peccent, qui censuris irretiti eas obeunt actiones, a quibus prohibiti fuerint; 3°. Violatio censuræ per exercitium sacri ordinis parit irregularitatem.

PROPOSITIO III.

De Caussis a censura incurrenda excusantibus.

Nota. Caussæ ab incurrenda censura excusantes, ad sex capita ab Auctoribus revocari solent; nimirum injustitia caussæ, censuræ invaliditas, ignorantia, metus, impotentia, & appellatio. De injustitia caussæ diximus §. I. illud porro advertatur, quod id omne, quod excusat a culpa contra præceptum, eximit quoque a censura, quæ sine culpa contrahi nequit.

Præterea censura dicitur invalida, 1°. defectu potestatis in judice; ut si lata sit in personam non subditam; vel si judex auctoritate careat; aut eam ligatam habeat: 2°. Si subditus appellationem interponat tempore opportuno; 3°. Si judex omittat formam substantialem a jure præscriptam.

Q. I. *An ignorantia excuset a censura contrahenda?*

Nota. Ignorantia multiplex est, juris, facti, & pœnæ: atque ea dividitur in vincibilem, & invincibilem; in crassam seu supinam, & affectatam.

Ignorantia *juris* laborat, qui ignorat legem prohibentem, vel præcipientem: laborat ignorantia *facti*, qui *ex. gr.* nescit esse Clericum, quem percutit. Ignorantia *pœnæ* est, cum quis perspectam non habet pœnam ei crimini adjectam; *ex. gr.* Scis prohibitam esse Clerici verberationem, & quem verberas esse Clericum: at ignoras huic illicitæ percussioni adjectam esse pœnam. Porro ignorantia *invincibilis* est, quæ superari humana industria non potest; *vincibilis* vero dicitur, quæ superari potest. Hæc ignorantia vincibilis

alia

alia est *affectata*, cum quis studiose ignorare vult, quod scire tenetur: alia *crassa*, vel *supina*, cum quis nullam adhibet diligentiam ad investigandum id, quod potest, & tenetur scire. Denique alia est *antecedens*, quæ est caussa actus: alia *concomitans*, quæ non est caussa actus, & sine qua actus fieret. Ut quando aliquis ita odio affectus est contra Clericum, ut occidens hominem, quem Clericum esse ignorat, illum tamen occideret, si Clericum agnosceret. His animadversis;

Dico 1°. *Ignorantia invincibilis sive juris, sive facti, sive pœnæ excusat ab incurrenda censura.*

Prob. I. Quia ipso jure ignorantes censuris non ligantur, nisi eorum ignorantia crassa fuerit, aut supina. Ita expresse edicitur in *Cap. II. de Constitution. in 6. Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis nolumus ignorantes ligari: dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina.*

Prob. II. Quia ad contrahendam censuram necessaria est contumacia, & culpa mortalis. Atqui ubi est ignorantia invincibilis, saltem alterutrum deest. Ergo &c.

Ex his colliges 1°. eum, qui occidit Clericum in sylva, quem invincibiliter putabat esse feram, a censura excusari; quia deest culpa, quæ necessaria est ad contrahendam censuram.

2°. Eum, qui scit duellum esse jure divino vetitum, ignorat vero invincibiliter legem ecclesiasticam sub censura illud prohibentem, censuram non incurrere; quia deest contumacia, licet peccet contra jus naturale, & divinum.

3°. Eum, qui sciret legem ecclesiasticam prohibentem, *ex. gr.* ingressum in monasteria Monialium, & ignoraret invincibiliter huic ingressui adnexam esse censuram, huic non subjici. Ut enim aliquis censuram incurrat, necesse est, ut monitus fuerit saltem a lege sub gravi pœna h. e. censura prohibente. Sed qui pœnam lege latam ignorat invincibiliter, monitus non fuit a lege, sub gravi prohibente; quia ipsam pœnam, seu censuram invincibiliter ignorat. Ergo.

4°. Eum

4°. Eum, qui invincibiliter nescit esse Clericum, quem percutit, immunem esse a censura; quia actio cum non sit voluntaria circa id, quod ignoratur, non potest dici culpabilis, & contumax transgressio legis ecclesiasticæ. Idem docent de ignorantia concomitante, quia pravus affectus non influit in actionem externam, quæ revera procedit ab ignorantia.

Dico 2°. *Ignorantia crassa, & supina sive juris, sive facti, sive poenae non excusat ab incurrendis censuris.*

Prob. 1°. ex laud. *Cap. 2. de Constitut.* 2°. Quia virtualiter, & interpretative legem contemnit, qui eum potest, & debet, nulla adhibita diligentia eam investigare conatur. Qua de re ex tali ignorantia peccans, est sufficienter contumax.

Dico 3°. *Ignorantia vincibilis, non affectata, a censura excusat, quando in lege dicitur*: Qui scienter, qui temere, qui audacter id fecerit.

Prob. 1a. pars. Hujusmodi clausulis lex majorem notitiam requirit, quam quæ in aliis legibus, ubi hæ clausulæ desiderantur, exigi solet. Ergo violator legis non dicitur, qui ignorantia vincibili, non affectata laborat.

Prob. 2a. pars. Ignorantia affectata æquivalet scientiæ, & auget potius, quam minuit culpam. Ergo non excusat.

Q. II. *An metus gravis cadens in virum constantem excuset a censura.*

R. 1°. Si res, quæ fit ob metum gravem, sit prohibita dumtaxat jure ecclesiastico; qui eam facit, non incurrit censuram. Atque ea est ratio, quia jus ecclesiasticum non obligat cum gravi incommodo. Quare sicut metus iste excusat a peccato, ita etiam potiori jure excusat a censura. Secus, si ex gravi metu quis violaret legem ecclesiasticam, cui adnexa est censura, in contemptum ejusdem legis; *ex. gr.* Si quis cogeretur manducare carnes die Veneris sub censura prohibitas, in contemptum Ecclesiæ, hic & peccaret mortaliter, & censuram incurreret, cum in casu publicum bonum Religionis obliget, non obstante quovis privato incommodo. Ergo sicut non est immunis a pec-

peccato, ita etiam ne a censura quidem contra hoc peccatum lata.

℞. 2°. Si res prohibita esset jure naturali, aut divino, & præcepto ecclesiastico infligente censuram, metus gravis, sicut non excusaret a peccato, ita etiam nec a censura quidem incurrenda. Ita multi.

Prob. I. Ad incurrendam censuram duo requiruntur, peccatum, & contumacia contra præceptum Ecclesiæ. Atqui in hypothesi, de qua agimus, neutrum deest. Ergo. *Prob. min.* Non deest peccatum, & quidem contra jus ecclesiasticum; nam ideo Ecclesia iis criminibus censuram imponit, ut homines potentius, & efficacius retrahantur ab illis patrandis. Ergo tam late debet obligare Ecclesiæ censura, quam Dei, vel naturæ lex. Quamobrem sicut non excusatur a peccato contra jus naturale, aut divinum; ita nec etiam excusatur a peccato contra jus ecclesiasticum, ac proinde a contumacia saltem interpretativa contra Ecclesiam, sub censura tale delictum prohibentem. Ita videtur decisum in *Cap. Sacris de Iis, quæ vi, metusve*: *Si*, ait Pontifex, *qui communicat cum excommunicatis invitus, sit per coactionem adstrictus . . . . non credimus excommunicatione teneri, cum magis pati, quam agere convincatur*: Si vero per metum inductus, *cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari*.

Prob. II. Si vera esset sententia opposita, sequeretur, acceptantes duellum ex gravi metu, non incurrere ecclesiasticas pœnas contra duellantes. Atqui hoc ipsum fuit damnatum a *Bened. XIV.* in Const. quæ incipit *Detestabilem*, edita an. 1752. in Prop. 3. quæ sic se habet: *Non incurrit ecclesiasticas pœnas contra duellantes latas dux, vel officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, vel officii*. Ergo.

Q. III. *Quomodo se gerere debeat, qui dubius est, an sit censura irretitus?*

R. cum Dist. Si dubitet de existentia legis aliquid prohibentis sub censura, judicare debet non esse latam, quia hoc casu mitior pars eligenda est. Si vero certus sit, censuram esse latam sive a jure, sive ab homi-

mine, dubitet vero, an illam incurrerit, tenetur se gerere, perinde atque censura irretitus esset, donec aut dubium deposuerit, aut a censura absolutus fuerit, ob rationem generalem, quod in dubio tutior pars est eligenda, alioqui se exponeret periculo peccandi, violando censuram actu per eam prohibito. Utraque responsionis pars colligitur ex *D. Thoma Quodlib. IV. art.* 14. ubi disserit de obligatione vitandi excommunicatos.

CAP. II.

De Excommunicatione.

Nota I. EXcommunicatio est censura *privans hominem baptizatum communione fidelium*. In majorem, & minorem dividitur. Illa omni, hæc aliqua tantum communione privat. Hinc excommunicatio absolute prolata semper de majore intelligitur, ut videre licet in *Cap. LIX. de Sent. excommun. Qua pœna in Ecclesia nulla major est*, ait *D. Augustin.* in Lib. *de Corrept. & grat. Cap.* 13.

Nota II. Tres olim in Ecclesia fuerunt species excommunicationis majoris. Prima dicebatur *Excommunicatio simplex*, altera *Anathema*, tertia *Maranathà*. Simplex excommunicatio, & anathema in hoc dumtaxat inter se differebant, quod illa solo verbo proferebatur; anathema vero majori solemnitate contra impios, ac scelestos pronunciabatur. Id autem *Maranatha* anathemati addebat, ut excommunicatus solius Dei judicio relictus, ab Ecclesiæ communione saparatus permanere juberetur usque ad adventum Domini, seu ad diem judicii. Vide Glossarium *Caroli Du-Gance* in verbo *Maranatha*. Hac tertia excommunicationis specie contra Fidei desertores usi sunt Patres Concilii Toletani III. *Can.* 18. *Cui hæc Fides non placet, aut non placuerit, sit anathema maranatha in adventum Domini nostri Jesu Christi.*

§.I.

§. I.

De Excommunicato vitando, ac de Excommunicatione majori.

Nota I. Excommunicatus majori excommunicatione alius est toleratus, alius vitandus. Excommunicatus *vitandus*, seu *non toleratus* est, quem Fideles tenentur vitare; ita ut neque in rebus divinis, neque in civilibus possint cum eo communicare. *Toleratus* vero dicitur ille, quem fideles non tenentur vitare.

Nota II. Omnes olim excommunicati erant vitandi; sed hodie ex Const. *Ad vitanda scandala*, confirmata a *Martino V.* (quam licet Concilio Constantiensi tribuat *S. Antoninus*, aliique eum secuti; in hujus tamen Concilii actis non occurrit, sed tantum in Concilio Basileensi convocato an. 1431. *Sess. XX.*) & ex praxi communiter recepta, illi dumtaxat vitandi dicuntur, qui sunt nominatim excommunicati, & denunciati, vel *qui notorie in excommunicationis sententiam constiterit incidisse*: velut notorii Clericorum percussores. Ita omnes memoratam Constitutionem interpretantur. Vide *Natal. Alexand. Theolog. Dogmat. & Moral. Lib. II. de Censuris Cap. 2. art. 5. reg. 27.*

Nota III. Ut quis dicatur excommunicatus nominatim denunciatus, duo requiruntur: primum, ut in scriptura, quam *cedulonem* dicimus, exprimatur proprium nomen, & cognomen personæ excommunicatæ. Hinc licet dicatur: *Excommunicamus Petrum ex. gr. incendiarium, & ejus complices*; solum tamen Petrus est vitandus, non vero socii, quamvis notorii fuerint: quia socii non sunt nominatim expressi. Vel talia signa adhibeantur, ut plane omnibus constet, quisnam exprimatur; adeo quidem ut non liceat de ea persona dubitari; *ex. gr. Excommunicamus talis loci Decanum, Rectorem*. Alterum, ut judicis auctoritate publice declaretur, talem esse excommunicatum: quæ declaratio, seu denunciatio in publico loco fieri debet, aut inter Missarum solemnia, aut affigendo chartam loco publico, juxta locorum diversitatem.

Ne-

Nota IV. Publicus Clerici percussor ex Constitutione nuper laud. dicendus est ille, cujus percussio publica *nulla potest tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari.*

Q. I. *An sine ulla necessitate, vel absque speciali utilitate peccent fideles petentes, ut excommunicatus toleratus celebret, sibi administret Sacramenta, aut secum recitet divina officia?*

Ante responsionem *nota*. Certum est, Constantiensem Constitutionem latam esse, quo fidelibus, non vero excommunicatis prospiceretur. *Per hoc tamen*, sunt verba Concilii, *hujusmodi excommunicatos, suspensos, aut interdictos, aut prohibitos non intendimus in aliquo relevare, aut quomodolibet suffragari.* Hinc excommunicati licet tolerati non possunt communicare in divinis, vel humanis cum aliis; quia id expresse prohibetur ex verbis Constitutionis modo relatis. Contra vero fideles possunt in civilibus, & politicis communicare, etiam præcisa necessitate, cum excommunicatis toleratis: & necessitate urgente, vel utilitate postulante, etiam in divinis.

R. Ad Quæsitum *Affirm.* Ita multi, non quidem contra præceptum censuræ, sed contra charitatem inducendo excommunicatum ad actum, quem ille per se loquendo præstare nequit. Item contra Religionem, cum indecens sit, ut talis excommunicatus absque necessitate, aut aliqua utilitate Sacramenta ministret.

Q. II. *Sub qua culpa, & pœna prohibita sit fidelibus communicatio cum excommunicato vitando?*

R. Mortale est communicare in rebus sacris cum excommunicato vitando; quia materia est gravis, & valde repugnat tum auctoritati, & fini censuræ, tum etiam dignitati rerum sacrarum. Sed veniale est communicare in civilibus, sublato scandalo, vel contemtu. Id quidem aliquanto fusius ostendit *Natal. Alexander*, pluribus ex *D. Thoma* allatis argumentis. Vide *Lib. II. Cap. 2. art. 5. reg. 21. tit. de Censuris*. Utrobique vero incurritur excommunicatio minor, ut constat ex *Cap. Nuper 29. de Sentent. excomm.*

Nota. Excipiuntur tres casus, in quibus ob hanc communicationem incurritur excommunicatio major. Pri-

Primus est quando Clericus sciens, libere, ac sponte communicat in divinis cum excommunicato a Papa per sententiam particularem, & nominatim; incurrit in excommunicationem majorem ipsi Papæ reservatam. Ita sanxit *Clemens III.* in *Cap. Significavit* 18. *de Sent. excomm.*

Alter, quando quis participat, aut communicat cum excommunicato post sententiam latam contra participantes, incurrit excommunicationem majorem, præcedente tamen trina monitione, vel una tribus æquivalente: & ab hac excommunicatione non potest absolvi, nisi ab eo, qui potest absolvere principalem. *Cap. Nuper* 29. *ibid.*

Tertius, quando quis scienter communicat in crimine criminoso, seu in eo crimine, ob quod quis excommunicatus est, præbens ei auxilium, consilium, favorem &c. *ibid.*

Q. III. *An aliquando liceat fidelibus communicare cum excommunicato vitando?*

℟. In quinque casibus juxta *Glossam* in *Cap. Cum desideres* 15. *de Sentent. excommun.* qui hoc versiculo comprehenduntur:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Utile significat omnem utilitatem spiritualem, vel temporalem sive excommunicati, sive communicantis cum eodem. Hinc licet fideli agere omnia, quæ ad ipsius excommunicati conversionem conferunt; tum etiam illum consulere, dummodo hujusmodi consilia ab alio peti nequeant; ac tandem petere restitutionem, vel debitum ex contractu. Sed contractus novos cum excommunicato inire non licet.

Lex intelligitur matrimonialis, vi cujus uxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit divortium. Quod etiam locum habet, si excommunicatio matrimonium antecesserit. Quamvis enim peccet, & in minorem incurrat excommunicationem, quicumque cum excommunicatis connubia jungere ausus fuerit; contracto tamen matrimonio, communicationis privilegio uti jure poterit. Ita *Natal. Alexander cit. Lib. II. cap.* 2. *art.* 5. *reg.* 17. Contra vero privilegium hujusmodi locum non haberet, si excommunicatio lata

es-

esset matrimonii caussa : imo vi excommunicationis separari deberent.

Humile significat subjectionis communicationem, quam præstare valent filii erga parentes, & famuli erga dominos excommunicatos, si serviebant ante excommunicationem. Item Religiosi cum proprio Prælato excommunicato communicare valent. Facultatem communicandi cum parentibus, & dominis concessam filiis, & servis extendunt etiam permulti ad communicandum in sacris, in iis tantum, quæ ad subjectionem, & famulatum pertinent &c. Hinc colligunt, licere servo recitare officium divinum cum domino excommunicato, vel cum eo assistere Missæ, si vocetur ad comitandum. Contra vero filius, quamvis sit Parochus, non potest patri vitando Sacramenta ministrare, nec coram eo officia divina facere; quia hæc communicatio non competit ei ratione filiationis.

Res ignorata, scilicet ignorantia sive juris, sive facti, quæ dummodo non sit affectata, juxta multos excusat a communicando cum excommunicatis vitandis.

Necesse indicat gravem aliquam necessitatem sive animæ, sive corporis aut excommunicati, aut communicantis, aut cujuslibet personæ.

§. II.

De Excommunicatione minori, ejusque effectibus.

Q. *Quid sit Excommunicatio minor, & quinam illius effectus?*

℟. Est *Censura ecclesiastica per se solum privans usu passivo, seu susceptione Sacramentorum*. Atque hæc privatio Sacramentorum est præcipuus, ac directus hujus censuræ effectus. Quare graviter peccat, qui hac excommunicatione ligatus, aliquod Sacramentum suscipit, licet ob hujusmodi censuræ violationem nullam irregularitatis notam contrahat.

Sunt & alii duo minoris excommunicationis effectus, sed remoti, indirecti, & per consequentiam. Quorum primus est, quod saltem venialiter pecces, qui hac censura irretitus Sacramenta ministrat; quia indecens

 esse

esse videtur, excommunicatum administrare Sacramenta, cum ipsi susceptio Sacramentorum tamquam indigno prohibita fuerit.

Alter effectus minoris excommunicationis etiam indirectus est privatio electionis passivæ ad beneficia ecclesiastica, ut decernitur in *Cap.* ult. *de Clerico excommunicato ministrante*: *Si scienter* (verba Canonis) *talis electus fuerit, ejus electio est irritanda, pro eo quod ad eorum susceptionem eligitur, a quorum perceptione a SS. Patribus est privatus*. Peccat ergo graviter, quia materia gravis est, qui scienter ligatum minori excommunicatione ad beneficium ecclesiasticum eligit, præsentat &c. Item qui scienter illud recipit, & ejus electio est solum irritanda, non vero irrita, ut patet ex laud. *Cap.* ult. Excommunicatio hæc contrahitur ob participationem cum excommunicato vitando juxta modo dicta, & potest absolvi a quolibet Confessario approbato. *Cap. Nup. de Sent. exc.*

§. III.

De Effectibus Excommunicationis majoris.

Cum excommunicatus a gremio sanctæ Matris Ecclesiæ, & a consortio totius Christianæ Societatis eliminetur, ita ut non jam velut membrum Ecclesiæ, sed ut infidelis habendus sit; hinc *S. Joan. Chrysost. hom. V.* in *I. ad Timoth.* de Corinthio incestuoso ita loquitur: *Ejiciebatur ergo statim a communi consessu, abscindebatur a grege, erat desertus, & nudus, & tradebatur lupo*: sequitur proinde, ut effectus adæquatus, & per se hujus ecclesiasticæ pœnæ sit totalis privatio cujuscumque juris, quod ei tanquam Ecclesiæ membro competebat. Hujus totalis privationis ecclesiasticæ communionis varii a Doctoribus numerantur partiales effectus; & sunt privatio communium Ecclesiæ suffragiorum, participationis Sacramentorum activæ, & passivæ &c. Sunt & alii effectus mediati, & per accidens: ut irregularitas, quam contrahit Clericus, qui excommunicatione ligatus actum sacri Ordinis exercet.

§. IV.

§. IV.

De Privatione Suffragiorum.

Nota. Suffragia Ecclesiæ communia sunt spiritualia quædam subsidia, quibus ecclesia suis membris suffragatur, quæque a ministris ecclesiæ nomine offeruntur: quales sunt fructus Sacrificii, orationes publicæ, indulgentiæ &c.

PROPOSITIO I.

Excommunicatus privatur communibus Ecclesiæ Suffragiis.

Prob. Hæc spiritualia subsidia pendent ab Ecclesiæ dispensatione. Atqui Ecclesia potest, & vult excommunicatos hac privatione punire. Ergo. 1°. Quod Ecclesia possit, patet ex potestate sibi a Christo concessa instituendi censuras. 2°. Quod autem velit, constat ex *Cap. Sacris* 38. *de Sentent. excomm.* & ex *Cap. A nobis* 28. tit. eod. ubi vetitum est, ne publica suffragia pro excommunicatis offerantur.

Hinc excepto die Parasceves, quo in Ecclesia pro hæreticis, & schismaticis publicæ preces fundi solent; qui prædicta suffragia pro excommunicato offerret, 1°. graviter peccaret: 2°. minorem excommunicationem incurreret: 3°. invalida foret talis applicatio, utpote facta contra voluntatem Ecclesiæ, quæ a Christo Domino constituta est communium bonorum dispensatrix.

Q. I. *An excommunicatus contritus, & in gratia constitutus, particeps fiat communium Ecclesiæ Suffragiorum?*

℟. *Neg.* Ita multi. Nam censura non tollitur, nisi per absolutionem. Ergo quandiu perseverat censura, tandiu omnis ejus effectus manet. Ergo &c.

Q. II. *An pro excommunicatis toleratis liceat Ecclesiæ suffragia offerre?*

℟. *Neg.* Ita multi. Nam ex Const. *Martini V.* Ecclesia non intendit toleratis ullum favorem concedere, aut in aliquo suffragari. Atqui maximus favor eis præsta-

staretur, si tolerati participes essent suffragiorum, cum tolleretur præcipua pœna, & ratio excommunicationis. Ergo.

PROPOSITIO II.

Nullus excommunicatus etiam vitandus excluditur a privatis fidelium orationibus, quæ non fiunt nomine Ecclesiæ.

Prob. 1°. Id non prohibet Ecclesia. 2°. Usus fidelium est præstare omnibus hoc officium misericordiæ, & spiritalis eleemosynæ. Hinc quilibet Sacerdos in *Memento Missæ* potest ut persona privata orare pro excommunicatis. Licet enim in hoc Sacrificio gerat personam Christi, & Ecclesiæ, non propterea personam privatam exuit.

§. V.

De Privatione usus Sacramentorum.

Sacramentorum usus duplex: alter *passivus*, quo recipiuntur: *activus* alter, quo administrantur.

PROPOSITIO I.

Excommunicatus, etiam toleratus, etiam occultus, absolute loquendo illicite recipit quodvis Sacramentum.

Prob Excommunicato etiam tolerato, etiam occulto vetita est passiva Sacramentorum participatio. Ergo absolute loquendo graviter, & sacrilege peccat, si in excommunicatione recipiat aliquod Sacramentum: quia violat præceptum Ecclesiæ in re gravi ad religionem pertinente.

Dixi 1°. *illicite recipit*. Quia excommunicatus cetera, præter Pœnitentiam, Sacramenta valide recipit quod ad substantiam; quia Sacramenta, dum legitima ma-

materia, & forma constant, valida sunt: neque Ecclesia potest irritare Sacramenta, quæ cum essentialibus conditionibus a Christo præscriptis collata fuere. Unde excommunicatus licet lethaliter peccet in ipsa Sacramentorum receptione, alios tamen effectus recipit, ut characterem in Ordine, & Confirmatione &c.

Dixi *præter Pœnitentiam*; quia ad Pœnitentiæ valorem requiritur sincerus de peccatis dolor, quem non habet qui non obstante excommunicatione, a qua absolvi non curat, ad Pœnitentiam accedit.

Dixi 2°. *absolute loquendo*. Nam interdum usuvenire potest, ut valide, & licite recipere Sacramenta excommunicatus valeat: 1°. si adsit ignorantia invincibilis excommunicationis, vel inadvertentia ejusdem. 2°. si urgeat necessitas vitandi scandalum, infamiam aliudve grave incommodum. In hisce casibus Sacramenta ab excommunicato suscipi posse, communior sententia affirmat; dummodo valide administrentur, & suscipiantur non in contemtum Ecclesiæ, sed cum debita dispositione; quia Ecclesiæ præcepta non obligant cum tanto incommodo.

Idem dicendum etiam de susceptione Sacramenti pœnitentiæ juxta probabiliorem sententiam. Quare si excommunicatus ad pœnitentiam accedat vel cum invincibili excommunicationis ignorantia, vel ad grave detrimentum vitandum, vel bona fide petat absolutionem a censuris, & peccatis; Confessarius vero ex oblivione eum a peccatis absolvat, non vero a censuris: in his casibus, dummodo pœnitens sit alias rite dispositus, valide recipit pœnitentiæ Sacramentum, remanente excommunicationis censura; quia Confessarius valide, & licite Sacramentum administrat, cum jurisdictionem habeat. Neque enim aliquo jure probatur, in his circumstantiis Ecclesiam auferre Confessariis jurisdictionem in excommunicatos, quin possint illos absolvere a peccatis. Pœnitens vero sufficienter contritus digne illud suscipit, vel quia laborat invincibili excommunicationis ignorantia, vel quia gravissima urgente caussa accedit, puta, ut diximus, ad declinandum grave damnum.

Qui extra prædictos necessitatis casus scienter excommunicato vitando ministraret Sacramenta absque prævia absolutione ab excommunicatione, peccaret graviter contra prohibitionem Ecclesiæ: & incurreret excommunicationem minorem, & interdictum ab ingressu Ecclesiæ. *Cap. Episcoporum* 8. *de Privilegiis in* 6. Imo si esset excommunicatus per sententiam particularem a Papa, & nominatim denunciatus, incurreret excommunicationem majorem Pontifici reservatam. *Cap. Significavit de Sentent. excommunicat.* At si ille esset excommunicatus toleratus, non peccaret vi illius censuræ, si quis ei Sacramenta administraret; quia decretum *Ad evitanda scandala* permittit omnem communicationem, etiam in divinis; cum tolerato. Peccare tamen potest contra jus naturale, & divinum, quæ vetant, ne Sacramenta conferantur indigne petenti: nisi petens sit peccator occultus, & publice petat.

Nota. Excommunicatus, qui in excommunicatione Sacramenta recipit, nullam incurrit pœnam a jure sancitam, nisi in sola susceptione Ordinis sacri, a quo in perpetuum deponendus decernitur, si fuerit sæcularis clericus, qui scienter sacros Ordines susceperit. *Cap. Cum illorum* 32. *de Excomm.* Si vero fuerint Religiosi, eosque ad Ordines promoveri contingat scienter, ab executione suscepti Ordinis, & officii jubentur manere suspensi.

PROPOSITIO II.

Extra necessitatis casum nullus excommunicatus sive vitandus, sive toleratus, aliquod Sacramentum licite administrare potest.

Prob. Quia Ecclesiæ præceptum in gravissima re violatur. Ergo graviter peccat, & irregularitatem contrahit, si sacramentum, quod illicite administrat, sui Ordinis exercitium exigat.

Dixi 1°. *extra necessitatis casum*. Nam I. urgente necessitate extrema jam jam morituri, excommunicatus etiam vitandus, interiori tamen cordis dolore affectus,

ctus, baptismum, & pœnitentiam administrare valet. Item juxta aliquos etiam viaticum; & extremam unctionem, saltem quando infirmus aliud Sacramentum suscipere nequit. Item assistere matrimonio in periculo mortis, ad consulendum honori feminæ, quæ a viro cognita fuisset, & ad filios legitimos constituendos. Item ad evitanda gravissima incommoda; puta jacturam famæ, ac bonorum: quia præcepta Ecclesiæ non obligant cum gravissimo incommodo, sublato tamen contemtu, & scandalo; vel nisi Sacramentum nullum efficeret: quo quidem in casu potius mortem subire deberet, quam Sacramentum profanare.

II. Si excommunicatus sit toleratus, excusatur a peccato, & irregularitate non solum ob recensitas caussas, verum etiam si, præmissa contritione, Sacramenta ministret ad petitionem, & utilitatem fidelium; dummodo hanc administrationem ultro non subeat; quia ex Constantiensi decreto toleratus non amittit potestatem administrandi Sacramenta in utilitatem fidelium, si ad id rogatus fuerit.

Advertendum est discrimen inter excommunicatum vitandum, & toleratum in administratione Sacramentorum. Utrique enim vetita est sub gravi Sacramentorum administratio. Verum toleratus, si sit requisitus, & adsit aliqua utilitas, vel necessitas fidelis petentis, præmissa contritione, potest licite Sacramenta conferre; vitandus vero, etiam requisitus, non potest, nisi in casibus supra expressis.

Dixi 2°. *illicite*. Nam excommunicatus per se valide confert quodvis Sacramentum, excepto Sacramento pœnitentiæ ministrato ab excommunicato vitando. Cujus quidem rei ratio est, quia ubi essentialia Sacramenti concurrunt, Ecclesia nec vult, nec potest illud irritum reddere. At contra est in Sacramento pœnitentiæ; quia vitandus caret jurisdictione requisita in collatione hujus Sacramenti. Unde fideles, qui extra mortis articulum excommunicato vitando sive scienter, sive ignoranter confitentur, repetere confessionem debent.

§. VI.

De divinorum Officiorum Assistentia.

Nota. Nomine *divinorum officiorum* hic intelliguntur omnes functiones, quæ solemniter fiunt ex institutione Christi, vel Ecclesiæ: ut Missarum celebratio, horæ canonicæ, publicæ preces, processiones, benedictiones, chrismatis consecratio, atque aliæ hujus generis ceremoniæ.

PROPOSITIO

Excommunicatus quilibet vi censura privatur munere celebrandi divina Officia, & iisdem assistendi.

Prob. Excommunicatus divina officia celebrare, & iisdem adesse non potest, quin cum fidelibus communicet. Atqui cuilibet excommunicato vi censuræ vetita est communicatio cum fidelibus, præsertim in divinis: Ergo & divinorum officiorum celebratio, & assistentia. Hinc quilibet excommunicatus graviter peccat, si Missæ sacrificio, vel divinis officiis assistat, quia materia gravis est, & in re valde sacra. Possunt tamen excusari ab ignorantia, vel necessitate vitandi scandalum, juxta jam dicta. Si vero sit toleratus, potest requisitus ministrare celebranti, qui nullum alium habet, qui Missæ inserviat: secus, si vitandus sit.

Q. I. *An peccet excommunicatus non audiendo Sacrum in die festo?*

R. Affirm. Et quidem graviter juxta multos, si negligens sit in obtinenda absolutione. Nam Christianus eodem præcepto, quo obstringitur Missam audire, tenetur etiam removere, quoad potest, impedimenta, quæ ipsum removent ab observantia ejusdem. Idem potiori jure dicendum de præcepto annuæ confessionis, & communionis.

Q. II. *An, & quomodo teneatur excommunicatus horas canonicas recitare?*

R. 1°.

℟. 1°. Excommunicatus obligatus ad horas canonicas, non excusatur ab illis recitandis, ne commodum ex iniquitate reportet: imo addunt aliqui, adhuc eum teneri, si ad horas adstringatur ex solo beneficii titulo, etsi fructus illius beneficii non recipiat; quia iisdem sua culpa privatur, juxta *Reg.* 86. *juris in* 6. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi, non aliis debet imputare*. Secus, si ipso beneficii titulo privatus sit.

℟. 2°. Quod ad modum recitandi, nequit excommunicatus in recitandis horis socium adhibere absque veniali culpa, neque etiam absque ea simili culpa dicere debet, *Dominus vobiscum*: quæ formula est Sacerdotis ad populum salutatio, sed ejus loco, *Domine exaudi orationem meam*. Possunt tamen excommunicati sacram concionem audire, privatim Ecclesiam ingredi, ibique orare.

Q. III. *An in aliquam incurrat pœnam excommunicatus, qui Missæ sacrificio, aliisque divinis officiis interest?*

℟. Nullam incurrit pœnam præter peccatum mortale, quia nulla ei imposita est in jure.

Excipiuntur tamen duo casus: primus est, si excommunicatus vitandus assistens Missæ, monitusque a Sacerdote, ut recedat ab Ecclesia, nolit recedere; tunc novam incurrit excommunicationem Papæ reservatam. Sicut illam etiam incurrit interdictus, qui fuerit denunciatus, Missæ pertinaciter assistens, & omnes qui impediunt, ut excommunicatus, aut interdictus recedat; ita sancitum occurrit in *Clementina Gravis de Sent. excommunic.*

Alter casus est, si Sacerdos excommunicatus auctoritate sua faciat, ut coram se Missæ, vel alia divina officia celebrentur: tunc incurrit irregularitatem. Ita *Natal. Alexand. Lib. II. Cap.* 2. *art.* 5. *reg.* 6. ceterique communiter, ut satis aperte constat ex *Cap. Illud Dominus* 5. *de Clerico excomm. &c.*

Nota. Si excommunicatus vitandus, jussus, nolit ab Ecclesia exire, tenentur Clerici eum, etiamsi esset Sacerdos, expellere, si possint; aut si id præstare nequeant, fideles adstantes recedere debent, ne cum illo communicent, & Sacerdos tenetur Missam inchoatam abrumpere, si nondum canonem incœperit. Si vero

ca-

canonem incœperit, debet cum ministro solo Missam persequi usque ad calicis sumptionem, & reliqua perficere in sacristia. Clerici scienter coram excommunicato vitando Missam, vel alia divina officia celebrantes, graviter peccant, & incurrunt excommunicationem minorem, & interdictum ab ingressu ecclesiæ. Ceteri vero fideles adstantes, qui ab officiis, aut processionibus non recedunt, juxta omnes contrahunt excommunicationem minorem.

§. VII.

De Inhabilitate ad beneficia ecclesiastica.

PROPOSITIO

Ligati excommunicatione majori inhabiles sunt ad beneficia ecclesiastica.

Prob. ex *Cap. Postulastis 6. de Clerico excommunicato ministrante*, ubi dicitur: *Clericis excommunicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri non possunt, nec illi valent ea licite retinere . . . cum ea non fuerint canonice consecuti*. Præterea beneficium datur propter officium ecclesiasticum, quod excommunicatus exercere non potest. Ergo &c. Licet beneficio ante excommunicationem obtento non privetur, quia nullo jure hoc cavetur, potest tamen eo privari, si in excommunicatione per annum sordescat. Quin imo debet, si insorduerit per biennium: Ita multi. Vide *Cap. Cum bonæ de ætate & qualitate &c.* & *Glossam* ibi *verbo* spoliare.

Hinc 1°. præsentatio, electio, nominatio, collatio, impetratio literarum apostolicarum in favorem excommunicati nullæ sunt.

2°. Hæc electio, collatio, resignatio per absolutionem postea consecutam non convalescunt; quia *non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit*, ex *Regula 18. juris in 6.* unde renovari debent, obtenta a Superioribus legitimis post absolutionem dispensatione.

3°. Non

3°. Non solum recipientes beneficium, verum etiam eligentes, conferentes scienter, peccant mortaliter; quia in re gravi faciunt actum nullum, & præter excommunicationem minorem, quam conferentes beneficium excommunicato vitando incurrunt, suspensionem etiam contrahunt collationis ejus beneficii, *Cap. Postulastis §. illi vero* tit. eod.

4°. Quæ dicta sunt de excommunicato, extendunt communiter ad suspensum, interdictum, & irregularem.

Excipitur ab hac regula collatio facta a Pontifice, si vel is scienter conferat beneficium excommunicato, vel in concessione adsit clausula absolutionis a censuris ad effectum gratiæ consequendum: nisi 1°. quis esset excommunicatus ob hæresim, quæ non aufertur per clausulam generalem: 2°. si recipiens beneficium, esset irregularis.

Q. I. *An sit nulla collatio facta ei, qui invincibiliter ignorat, se vel esse excommunicatum, vel ab excommunicatione non fuisse absolutum?*

℟. *Affirm.* quia ignorantia excusat quidem a culpa, sed non tollit præcedentem inhabilitatem in subjecto. Hinc qui bona fide beneficium suscepit, ignorans suam excommunicationem, cum venerit in malam fidem, beneficium dimittere debet, & restituere fructus in eo, in quo factus sit ditior, aut saltem, juxta aliquos, tenetur restituere id, quod ex beneficio superest suæ congruæ sustentationi tempore præstiti Ecclesiæ servitii. Quod si mala fide beneficium recepisset, omnes fructus restituere deberet.

Q. II. *An qui est excommunicatus post beneficium obtentum, privetur fructibus ejus beneficii ante judicis sententiam?*

℟. *Affirm.* 1°. quia in *Cap. Pastoralis* 53. §. *Verum de Appellationibus* hæc habentur: *Illi proventus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ communio denegatur.* Atqui vox *subtrahuntur* non judicis sententiam, sed factum vi censuræ significat. Ergo excommunicatus ipso facto fructibus beneficii privatur. 2°. Quia excommunicatus est ipso facto ab officio suspensus: ergo & a fructuum perceptione; cum fructus dentur propter officium.

Nota

Nota I. Excommunicati non solum sunt inhabiles ad beneficia, verum etiam ad pensionem clericalem, ad dignitates, & officia ecclesiastica. Ita Doctores communiter ex *Cap. Postulastis 7, de Clerico excommunicato &c.* II. Hæc intelligenda sunt non solum de excommunicato vitando, verum etiam de tolerato; quia decretum Constantiense non favet excommunicatis, sed fidelibus.

§. VIII.

De Privatione Jurisdictionis.

Nota. Jurisdictio potest accipi 1°. *proprie*, & *stricte*, & est potestas regendi subditos, leges condendo, dispensando, absolvendo in utroque foro, sive per se, sive per alios, 2°. *latius*, prout est potestas beneficia conferendi, eligendi, aut etiam presentandi. His positis:

PROPOSITIO

Excommunicati omnes illicite faciunt, quæ sunt jurisdictionis valide tamen, si tolerati sint; secus si sint denunciati.

Prob. 1a. pars. Excommunicati non possunt jurisdictionem exercere, quin cum fidelibus communicent in re magni momenti. Ergo id illicite faciunt: unde per se loquendo peccant.

Prob. 2a. pars. Constantiense decretum permittit fidelibus omnem communionem cum excommunicato tolerato, ac si excommunicatus non esset. Ergo conservat in eo jurisdictionem, ut requisitus possit in favorem fidelium eam exercere. Ita Doctores communiter.

Hinc toleratus potest absolvere, & dispensare non solum valide, sed etiam licite, si requisitus; sin minus,

nus, valide, sed illicite; quia nequit ultro administrationem suscipere , ut jam diximus. Fideles litigantes coram excommunicato tolerato , possunt contra eum excipere, utpote excommunicatum, & tunc nullius valoris essent acta ab eo deinde facta. Dantes vero exceptionem , intra octo dies speciem excommunicationis manifestare deberent; sin minus, nulla esset exceptio.

Prob. 3a. pars. Excommunicato vitando, utpote juridice a corpore Ecclesiæ præciso, non prohibetur solum, sed aufertur etiam jurisdictionis usus. Ergo omnia ejus acta non solum illicita, sed etiam invalida sunt.

Hinc nulla est ejus judicialis sententia, dispensatio, absolutio, facultatis concessio ad Sacramenta ministranda, quæ sunt actus ecclesiasticæ jurisdictionis, excepta absolutione in mortis articulo, & quando adest error communis cum titulo colorato. Contra vero valide, quamvis illicite exercet ea, quæ sunt ordinis, ut confirmare, baptizare &c.

Item nulla est ejus jurisdictionis delegatio: si tamen post factam delegationem ipse evadat excommunicatus, tunc si judicium sit incœptum, delegatus potest illud prosequi; secus, si res sit integra: vel si delegatus unum cum delegante excommunicato tribunal efficiat: ut excommunicato Episcopo, cessat jurisdictio Vicarii generalis.

Item vitandus invalide exercet actus jurisdictionis improprie dictæ, ut sunt electio, præsentatio, collatio, ex *Cap.* un. *Ne sede vacante in 6.* Hinc nulla est electio, quæ absque suffragio vitandi concludi nequit.

Item nulla est resignatio beneficii facta a vitando in favorem alterius: secus, si fuerit simplex.

Nota. Hoc certum est quod ad jurisdictionem ecclesiasticam; nam jura de solo judice ecclesiastico loquuntur. An vero extendi debeat ad judicem sæcularem, ita ut ejus acta sint nulla, si vitandus sit, disputant Theologi. Affirmativam sententiam Doctores communiter defendunt, & ajunt hanc esse usu receptam, ut vitandus, etiamsi fuerit judex sæcularis, privetur omni actu ad judicium pertinente.

§. IX.

§. IX.

De Privatione communicationis forensis, & civilis.

Nota. Communicatio politica duplex est: una publica & forensis; altera privata & civilis. *Publica* & *forensis* consistit in temporali Reip. gubernatione, & omnibus, quæ huic adnexa sunt: ut leges civiles condere, judicia ferre, agere in judicio, testari &c.; *Privata*, & *civilis* communicatio habetur in rebus, quæ ad humanum commercium, & quotidianam consuetudinem spectant; ut cohabitatio, mensa, allocutio, salutatio, ac similia. His positis,

Dico 1°. *Actus forenses facti ab excommunicato vitando, si sint actus jurisdictionis, sunt invalidi: alii sunt solum illiciti.*

Prob. 1a. pars. Quia excommunicatus vitandus privatur omni actu jurisdictionis tam in foro civili, quam ecclesiastico. Ergo &c.

Prob. 2a. pars. Nam hujusmodi actus forenses, in quibus nulla exercetur jurisdictio, nulla lege irritantur. Ergo pro validis habentur a jure. Sunt tamen illiciti, quia non possunt exerceri, quin vitandus communicet cum fidelibus, quod est excommunicato vetitum.

Hinc 1°. vitandus nequit valide ferre leges, dispensare, absolvere; quia sunt actus jurisdictionis. 2°. Etsi licite non possit officia publica exercere, ut tutoris, actoris, advocati, testis, procuratoris in foro &c. ejus tamen acta valent, nisi excipiantur. Nam licet sint actus forenses, non sunt tamen actus jurisdictionis. 3°. Tabellionis seu Notarii excommunicati vitandi acta irrita sunt, & invalida, si ejus actus ad substantiam contractus a jure requiratur. 4°. Valent contractus initi a vitando, ut contractus emptionis, locationis &c. Item contractus donationis tam excommunicato, quam ab excommunicato factus: ministris tamen ecclesiæ vetitum est oblationes ab excommunicato vitando recipere.

Item

Item vitandus valide potest institui heres, & condere testamentum, nisi fiat ab excommunicato propter hæresim, cum hic nec testamenta condere, nec ad hereditatis successionem permittitur accedere, ex *Leg. Credentes Cod. de hæret.* Vel propter percussionem Cardinalis, ex *Cap. Felicis de Pœnis in 6.* ubi etiam decernitur, hujusce criminis reos *nec testamenti liberam habere factionem, nec ad alicujus bona ex testamento, vel ab intestato vocari.*

Dico 2°. *Quilibet actus forenses facti a tolerato, sunt tantum illiciti, quando ultro sese ad agendum offerat: secus, sunt liciti.*

Prob. Rationes patent ex dictis.

Nota. Excommunicatos ad quædam vitæ civilis officia esse inhabiles, ex eo ortum est, quod Christiani Principes leges suas, quoad fieri potest, ad bonos mores, atque evangelicam disciplinam accommodent; non autem quod excommunicatio per se ullo temporali jure, bonoque privet.

Dico 3°. *Privata & civilis communicatio, quæ in quotidiana consuetudine consistit, cum excommunicatis vitandis interdicta est.*

Prob. ex *Cap. Nuper 29. de Sententia excommunicat.* ubi prohibetur, ne quis cum excommunicato communicet, etiam in his, quæ pertinent ad quotidianam consuetudinem: ut salutare, convivari, hospitio excipere. Expedit enim, ut excommunicatus hoc civili commercio privetur, 1°. ut pudore victus resipiscat; 2°. ne aliis offendiculo sit; 3°. ad exemplum, & terrorem aliorum.

Hinc 1°. non licet excommunicato vitando communicare in civilibus cum fidelibus, nec fidelibus cum eodem. 2°. Tolerato ipsi solum est illicita communicatio, quoties ultro id faciat.

Q. *Quinam sint casus, in quibus non licet fidelibus cum excommunicato vitando communicare?*

℟. Sunt quinque, in hoc notissimo versiculo comprehensi:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Per *Os* intelligitur vetita omnis communicatio per verba, signa, nutus, epistolas, amplexus, nuncios, &c.

&c.. *Orare* prohibet communicationem in orationibus, & divinis officiis; *vale* vero omnem salutationem honorandi caussa. *Communio* prohibet omnem societatem in contractu, opere, itinere, ludo, habitatione &c. *Mensa* vetat communicationem in cibo, & potu.

Nota. Interdictum de vitandis excommunicatis in tecto, mensa, salutatione, osculo, intelligitur prout hæc sunt voluntaria, ac voluntariæ necessitudinis indicia. Ceterum in hoc secundario excommunicationis effectu, ac veluti ejusdem appendice locum habet moralis necessitatis exceptio, ita ut extra divina officia cum vitando communicare liceat in casibus a jure exceptis, & in illo versiculo supra exposito comprehensis: *Utile*, *lex*, *humile &c.*

§. X.

De Privatione Ecclesiasticæ Sepulturæ.

Nota. Sepultura Ecclesiastica, seu in loco sacro, est vel in templo, cœmeterio, claustro, vel alio loco deputato ad divina officia celebranda.

PROPOSITIO

Excommunicati vitandi ecclesiastica sepultura post mortem privantur.

Prob. ex *Cap. Sacris* 12. *de Sepulturis*, ubi dicitur *excommunicatos privari ecclesiastica* sepultura, *ut quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis*.

Hinc 1°. Si excommunicatus vitandus sepultus fuerit in loco sacro, & ab aliis cadaveribus secerni possit, exhumandus est, & foras projiciendus, cit. *Cap. Sacris* tit. eod. Locus vero sacer erit reconciliandus, cum per ejus sepulturam pollutus sit, h. e. *aspersione aquæ solemniter benedictæ, ut in dedicationibus Ecclesiarum fieri consuevit*, ut respondit *Innoc. III.* in *Cap. Consuluisti de Consecratione Ecclesiæ &c.*

2°. Si vero excommunicatus decesserit cum pœnitentiæ

tiæ signis, non est extumulandus, sed absolvendus, petita absolutione ab herede.

3°. Peccant graviter, & ad minus incurrunt excommunicationem minorem, qui comitantur vitandum ad sepulturam, Clerici canentes &c. Qui ejusmodi excommunicatum propriis manibus sepeliunt, incurrunt excommunicationem majorem. Vide *Clementinam Eos qui*, *de Sepulturis*, & *Glossam* ibi verbo *sepelire*. Quam pœnam aliqui extendunt ad mandantes, & procurantes.

4°. Sepelientes excommunicatum toleratum non peccant, neque excommunicationem incurrunt; quia possumus communicare defuncto, cui permissum erat vivo communicare; dummodo tamen ante mortem pœnitentiæ signa dederit: aliter sepultura concedi non debet, non quia excommunicatus decessit, sed quia impœnitens mortuus est.

Q. *Quinam sint effectus per accidens excommunicationis?*

R. 1°. Irregularitas, quam incurrit excommunicatus, qui exercet actum ordinis. 2°. suspicio hæresis, quam contrahit, qui per annum in censura insordescit. 3°. juxta aliquos privatio effectus absolutionis generalis, quæ in rescriptis Pontificiis præmitti solet. Etenim clausula illa absolutionis ad effectum gratiæ consequendum, emanans ex curia Romana, non prodest illis, qui in aliqua censura per annum continuum, & certis in casibus in Sententia excommunicationis per quatuor menses perseverarunt.

§. XI.

De Excommunicatione ob percussionem Clerici.

Cum inter omnes excommunicationes a jure latas, ea, quæ incurritur ob percussionem clerici, vel monachi, sit valde freqnens; idcirco operæ pretium esse duximus, ut de ea singulatim agamus. De ceteris vero excommunicationibus Episcopis, & Papæ reservatis, consule dicenda in *Tract. de Pœnitentia* §. 8. *de Reservatione*.

Habetur hæc excommunicatio *Can.* 17. *q.* 4. *can.* 29. his verbis : *Si quis suadente Diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat: & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere (nisi mortis urgente periculo), donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.*

Q. I. *Quosnam comprehendat vocula illa, si quis?*

℟. 1°. Hac voce *si quis* comprehendi omnes utriusque sexus, cujusvis ordinis, ac dignitatis personas, quæ censuræ capaces sunt; neque ab hac canonis excommunicatione eximitur, qui percutit clericum, vel monachum consentientem ad sui percussionem; quia licet ei, utpote qui juri suo cedat, personaliter injuriam non faciat; facit tamen injuriam ordini clericali; cum ille canon non tam in favorem clerici particularis, quam in favorem ordinis clericalis fuerit promulgatus, *Cap. Contingit.* 36. *De Sent. excommunicat.* Idem probabilius dicendum contra paucos de clerico se ipsum percutiente ex ira, vel desperatione ob eandem rationem. Secus, si clericus mortificationis caussa, aut ob dolorem de morte amici conceptum se flagellet, capillosve sibi evellat.

℟. 2°. Comprehendi etiam mandantes, consulentes, consentientes, auxilium præbentes, effectu sequuto, ut statuitur in *Cap. Mulieres* 6. §. *Illi*, & *Cap. Quantæ* 47. *de Sent. excomm.* Item non impedientes, si ex officio ad hoc teneantur. Num vero qui ex charitate impedire hanc percussionem tenentur, & dolose permittunt, hanc excommunicationem contrahant, disputant Theologi. Affirmant multi auctoritate innixi *Cap. Quantæ* 47. *de Sententia excomm.* ubi hæc habentur : *Eos delinquentibus favere interpretamur, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obviare.* Negant contra plures alii, præsertim si ob timorem, vel verecundiam negligant impedire.

℟. 3°. Demum comprehendi, qui ratam habet percussionem clerici suo nomine factam; quanquam ad illam auxilium, mandatum, consilium non præbuerit; idque colligunt Doctores ex *Cap. Cum quis* 23. *de Sent.*

ex-

excomm. in 6. quia in hac peculiari censura ratihabitio mandato æquiparatur.

Nota I. Tres conditiones requiruntur, ut ratihabitio mandato æquivaleat; 1°. ut ejus nomine sit facta percussio, judicante percussore, illi gratam futuram; 2°. ut exterius signo sensibili prodat suam approbationem; 3°. ut quando percussio executioni demandata est, fuerit ipse ratam habens hujusmodi percussionem habitualiter aptus ad præbendum mandatum, vel consilium; quia si tunc fuisset amens, eam non incurreret.

Nota II. Illud, *suadente diabolo*, significat percussionem, quæ sit peccatum mortale ratione injuriæ personæ clericali irrogatæ.

Q. II. *Quis nomine* Clerici, *vel* Monachi *intelligatur*?

℟. 1°. Omnes clerici, etiam prima Tonsura insigniti; hi enim veri clerici sunt ex *Cap. XI. de Ætate & qualitate Ordinandorum*.

Sed ab hoc Canonis privilegio excluduntur 1°. qui abjectis vestibus ecclesiasticis, negotiis sæcularibus sese immiscent, & ter a superiore moniti, non corriguntur. 2°. Qui, dimisso habitu clericali, tyrannidi, & enormitati, id est seditioni, vel latrociniis, & iniquis bellis se inserunt. *Cap. Perpendimus 23. de Sententia excommunicationis*. 3°. Qui per annum exercent artem ignominiosam ludionis, mimi, parasiti. 4°. exercentes publice officium lanii, aut cauponis, & ter moniti non cessent. 5°. Qui degradati sunt realiter; secus, si verbaliter tantum degradati sint; multo minus si sint solum irregulares, suspensi, aut excommunicati etiam vitandi; hi enim non desinunt clerici esse, & ut tales habentur. 6°. Bigami. 7°. Conjugati, qui neque habitum gestant, neque alicui ecclesiæ ministrant.

℟. 2°. Nomine *Monachi* comprehenduntur omnes utriusque sexus Religiosi: quin & eorum conversi, & novitii. Item Equites Melitenses; sunt enim veri religiosi, propriis votis ligati. Item Eremitæ, si subjecti sint alicui regulæ, vel superiori.

Q. III. *Quid significetur per* manus violentas?

℟. Quævis injuriosa, seu contumeliosa actio exterior mortalis circa clerici personam, vel res ei ad-

suspecto reperiatur, quia difficultas temperandi dolorem, & impetum vindictæ aliquid meretur indulgentiæ. Secus, si percussio non fiat in continenti, vel percutiat inventum cum alia conjuncta, sed non cum consanguinea in primo gradu. Lege laud. *Cap.* 3. tit. eod. & *Glossam* verbo *turpiter*. Similiter libera est a censura mulier, quæ ipso facto a clerico ad turpitudinem sollicitata, illum violenta percussione rejicit, quando solis verbis non potest.

3°. Magistri, Prælati, parentes subditos clericos in minoribus constitutos correctionis titulo percutere valent *Cap. Cum voluntate* 44. §. *Si qui*, habita ratione culpæ, & excluso semper excessu.. Imo Prælatus, & Præceptor ecclesiasticus possunt castigare clericum in majoribus ordinibus constitutum, *Cap. Ex tenore* 10. *de Sent. excomm.* modo per se, vel per alium clericum, si necessitas urgeat, castigent, non tamen per laicum; alioqui contrahitur excommunicatio tam ab eo, qui tales verberari jubet, quam ab illis, qui verberant, argumento *Cap. Universitatis* 23. tit. eod. An idem possit pater, in utramque partem probabiliter disputatur: affirmativam sententiam tenet *Concina*, qui docet, *posse parentes filios Clericos, etiam in sacris constitutos punire, vinculis ligare, in carcerem detrudere, detinere, & ea omnia exercere, quæ opportuna prudenter judicantur ad illorum correctionem*.

4°. Denique si pueri clerici mutuo rixantes, pugnis, alapisque se percutiant, licet naribus guttæ sanguinis effluant, excommunicatione non innodantur; illos enim *ætas excusat*, ut ait *Alexand. III.* in *Cap. Super eo* 1. *de Sent. excommunic.* secus si scholastici clerici puberes ex odio, seu gravi ira se percusserint. cit. *Cap. Super eo* tit. eod.

Q. V. *Quis possit ab hac excommunicatione absolvere?*

℟. Hujusmodi excommunicatio de jure communi reservata est Rom. Pontifici; possunt tamen Episcopi, & alii Superiores multis in casibus ab eadem absolvere. Ad cujus intelligentiam hæc sunt adnotanda.

I. Triplex distinguitur clerici percussio, enormis, mediocris seu gravis; & levis: ut colligitur ab *Extra-*

viganti Perlellis, relata *a Navarro* in *Manuali Cap. XXVII. num.* 91.

II. *Enormis* seu *atrox* habetur, 1°. ex gravitate percussionis: ut si clericum occidas, mutiles, aut ei grave vulnus infligas; 2°. ex gravitate injuriæ irrogatæ. Unde licet aliquando percussio in se sit levis, censetur tamen enormis, quia est clerico valde injuriosa: quod dijudicari potest ex variis circumstantiis; puta 1°. ratione personæ offensæ, ut si Episcopum, vel Prælatum percutias: 2°. ratione personæ lædentis, ut si officialis laicus auctoritative clericum lædat: 3°. ratione temporis, si Sacerdotem sacris vestibus indutum ferias: 4°. ratione loci, nempe si percussio fiat in ecclesia, vel platea; 5°. ratione scandali, si monachus cum gravi scandalo clericum sæcularem percutiat.

III. *Mediocris* vel *gravis* censetur illa, quæ inter levem, & enormem media incedit: ut si, præcisis aliis circumstantiis, clerico extrahatur dens, vel capillorum copia evellatur, aut si fiat sugillatio carnis, qua sanguinis copia effunditur absque gravi læsione, vel injuria.

IV. *Levis* denique percussio dicitur illa, quæ opponitur enormi, & mediocri, non quæ sit tantum culpa venialis, ob quam nulla incurritur excommunicatio; sed quæ intra latitudinem peccati mortalis est infima: ut si, præcisis aliis circumstantiis, clericum percutias palma, pugno, baculo sine sugillatione carnis, & multi sanguinis effusione &c. quæ omnia ad arbitrium viri prudentis dijudicanda sunt. His positis,

Dico 1°. *Valere Episcopos absolvere ab excommunicatione contracta ob clerici percussionem, etiam publicam, dummodo percussio levis sit.*

Prob. Ita Doctores communiter ex *Cap. Pervenit* 17. *de Sent. excomm.*

Dico 2°. *Posse quoque Episcopos in multis casibus ab eadem censura absolvere; etiamsi gravis, vel enormis fuerit clerici percussio.*

Prob. Enumeratione casuum, quibus Doctores communiter ex pluribus canonibus relatis in tit. Decretalium

lium *de Sent. excom.* in Episcopis hanc facultatem agnoscunt.

I. A percussione gravi, dummodo non sit enormis, potest Episcopus absolvere 1°. clericos collegialiter viventes. *Cap. Quoniam 7. de Vita & Hon. cler.* 2°. Officialem, seu ostiarium, qui *sub prætextu sui officii clericum malignatus percusserit. Cap. Si vero 3. de Sentent. excomm.* 3°. Prælatus regularis potest absolvere suos Religiosos invicem se percutientes, dummodo percussio non sit enormis, *Cap. Monachi 2.* & *Cap. Cum illorum 32. de Sentent. excomm.* Si Religiosus clericum sæcularem percusserit, non potest absolvi, nisi ab Episcopo, videlicet si percussio levis fuerit: uti sancitum occurrit in *Cap. Religioso 21. de Sentent. excommunic. in 6. Aliter vero non nisi per Sedem Apostolicam, ut scandalum evitetur, poterit absolutionis beneficium promereri*, ut decrevit *Innoc. III.* in *Cap. Cum illorum 32. de Sent. excomm.*

II. Valent absolvere feminas a quacunque clerici percussione etiam publica, & enormi, ex *Cap. Mulieres 6. de Sent. excomm.* Idem est de impuberibus, etiamsi petatur absolutio post pubertatem: *cum propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus*, quemadmodum *Cap.* ult. tit. eod. loquitur *Gregorius IX.*

III. Clerici percussor potest ab Episcopo absolvi, etiamsi percussio sit enormis, quando delictum est occultum, nec ad forum contentiosum deductum, ex Tridentino, *Cap. Liceat Sess. XXIV.* de quo suo loco agendum. Item si percussor ex impotentia physica, vel morali non possit Romam accedere per seipsum, quamvis possit per alios; cum obligato adeundi Pontificem sit personalis. Ceterum a percussione mediocri, vel enormi, si est publica, potest absolvere tantum Papa, aut alius, qui gaudeat Pontificia auctoritate, ut Legatus a latere, vel Legatus missus ad aliquam provinciam.

§. XII.

De Excommunicatione, quæ contrahitur ex Monitorio in finem revelationis.

Nota. Monitorium est mandatum Ecclesiæ, quo sub excommunicationis pœna præcipitur factum aliquod revelari.

Q. I. *Quinam monitionem in finem revelationis concedere possit?*

℟. Solus Episcopus eam decernere valet, idque pro re non vulgari, & caussa diligenter examinata, ex Trid. *Sess. XXIV. Cap.* 3. *de Reform.* Hinc colligit doctissimus *Collet* graviter peccare tum qui levibus de caussis Monitoria petunt, tum judices, qui sic concedunt. In hac Neapolitana Diœcesi, teste *Genuense* in sua *Praxi*, excommunicatio non publicatur, nisi pro aureis saltem quinquaginta, quando qui damnum passus est non sit pauper, & in paupere aliquando etiam pro decem.

Insuper peccat judex Monitoria concedendo, quando res potest aliter probari, vel si prævideat, populum illa contempturum. Item si debitores non sint solvendo pares, aut si res sit adeo antiquata, ut non sit qui revelet. Item si delictum factum sit coram iis, qui non tenentur revelare.

Q. II. *Quinam teneantur revelare?*

℟. Omnes Diœcesani, qui subjacent Episcopo monitorium concedenti, tenentur revelare, statim ac monitorii notitiam habent; nisi jure eximantur a revelando: illi enim suo Episcopo generaliter præcipienti parere tenentur.

Q. III. *Quinam facto Monitorio excusentur a revelando?*

℟. 1°. In monitoriis, in quibus agitur de bono publico Fidei, vel Religionis, aut de communi bono Reipublicæ, nemo liber est a revelando, nisi sceleris auctores, aut socii. Quia quisque bonum publicum Fidei;

dei, vel Reipublicæ cuique bono privato anteponere debet. Unde illud effatum: *Contra publicos hostes, & majestatis reos omnis homo miles*. Hinc si agatur de crimine hæresis, læsæ majestatis &c. filius contra patrem, uxor contra maritum, & vicissim revelare debent.

Excipiuntur sceleris auctores, aut socii; quia nemo reus tenetur prodere seipsum, nec sceleris socios, cum hoc esset idem, ac seipsum prodere; etsi teneatur ad criminis sui reparationem, quam per alios, præcipue vero per Confessarium præstare facile potest: ita monet *Collet*.

%. 2°. In ceteris monitoriis ex communi sententia non tenentur ad revelandum, qui denunciare non possunt 1°. absque aliquà sui diffamatione: 2°. sine gravi detrimento: 3°. sine secreti naturalis diffamatione: 4°. ex quorum revelatione nulla exoriretur utilitas; uno verbo, quibus sub mortali præcipi nequit, ut revelent. Quia leges humanæ ordinarie non obligant cum gravi incommodo, seu damno; multo minus ad violandum jus naturæ, vel ad subeundam gravissimam excommunicationis pœnam pro peccato non admisso, vel veniali; quæ mala sequerentur, si Ecclesia intenderet obligare ad revelandum in recensitis casibus.

Hinc 1°. non teneris denunciare parentes, fratres, filios, conjugem, consanguineos, vel affines usque ad secundum gradum juxta aliquos, & juxta plures, usque ad quartum gradum; tum quia ordinarie id fieri nequit sine aliqua propria infamia, adeoque sine gravi incommodo ob revelantis conjunctionem; tum quia facile ex tali revelatione orirentur odia, & dissensiones in familiis; nec præsumi potest, rem ita odiosam exigi ab Ecclesia. Idem docent de famulis, & domesticis contra dominum: id enim vulgo sine gravi detrimento præstare nequeunt: secus, si agatur de crimine privilegiato, puta de hæresi &c.

2°. Si delictum audieris caussa petendi a te consilium, ut Advocatus, Theologus, Medicus: quia ad bonum commune spectat, quod homines secure petant consilium, ne detur occasio errandi; unde intentio judicis non est, ut reveles contra legem naturalem servandi secretum.

3°. Si scias detentorem rei alienæ impotentem esse, ut restituat, & a fortiori si legitima usus sit compensatione, præscriptione; quia rem, quæ culpâ vacat, in damnum vocari non convenit.

4°. Si delictum audieris ab ignotis, nec fide dignis hominibus; vel tuum testimonium probare non possis; quia ad actum inutilem nemo tenetur.

5°. Si peccatum sit occultum, & emendatum, nec habet effectum in futurum; quia sic cessat omnino finis illius præcepti, excepto hæresis crimine.

Q. IV. *Qui jacti in Monitorio contenti notitiam habet, an teneatur statim post primam monitionem revelare?*

℞. *Affir.* Nisi legitima caussa moram permittat, quia quilibet Ecclesiæ præcipienti, in materia præsertim gravi, quam primum obedire tenetur: quia ex dilatione revelationis sæpius sequitur grave læsæ partis detrimentum; puta, quia dum procrastinatur, res furto ablatæ absconduntur, aut debitor fugam arripit.

Obligatus ad revelandum, si intra tempus in monitorio præfixum non revelaverit, graviter peccat, & excommunicationem latam contrahit, remanetque obligatus ad revelandum, quamdiu conjicere potest, eam utilem fore; quia terminus in monitorio appositus est ad sollicitandam, non vero ad finiendam obligationem.

Dixi, *nisi caus à legitimâ moram permittat*; quia posita legitima caussa, censeris impeditus. Hinc non peccas, si caussa petendi consilium, quo indiges, ut scias ad quid tenearis, non statim intra terminum præscriptum reveles.

Q. V. *An obligatus revelare ex Monitorio, si non reveles, teneatur tertio damnum restituere?*

℞. Juxta multos non tenetur; quia talis revera non peccat contra justitiam commutativam, sed contra legalem, vel obedientiam, quæ non obligat ad restitutionem.

CA-

CAP. III.

De Suspensione,

§. I.

Quid, & quotuplex sit Suspensio.

SUspensio est Censura ecclesiastica, per quam Clericus privatur usu officii, aut beneficii, aut utriusque simul.

Prob. Appellatur 1°. *censura*, ut distinguatur ab ea prohibitione, qua Sacerdos aliquando interdicitur a Confessario, ne celebret, quia indignus. 2°. *Clericus* in definitione positus, non laicus, subjectum hujus censuræ designat. 3°. *Per quam privatur usu officii &c.* hæc verba produnt discrimen inter suspensionem, & excommunicationem minorem; quia hæc privat tantum usu passivo Sacramentorum; illa vero activo, aliisque functionibus ecclesiasticis. Insuper suspensio differt ab excommunicatione majori; quia haec privat his functionibus, quatenus sunt quædam *communicationes cum fidelibus*, illa vero privat, quatenus sunt *functiones clericales*. Denique differt ab interdicto: quia hoc prohibet interesse talibus functionibus; ideoque afficit laicos; illa vero tantum prohibet eas exercere, ideoque solos afficit clericos.

Suspensio aliquando in jure accipitur pro cujusvis officii, & dignitatis usu, & exercitii privatione: juxta quam significationem valde amplam Officiales, Abbatissæ, Priorissæ ab officio suspenduntur.

Q. *Quotuplex sit Suspensio*?

℟. Suspensio alia est a jure, alia ab homine, ut est omnis censura. Quæ *a jure* est, incurritur ipso facto, seu ipsa commissione criminis, si verba legis omnem judicis actionem excludant, ut si dicat: *Suspenditur, maneat ipso facto suspensus*. Contra vero ferendæ sententiæ, si judicis sententiam requirat, ut infligatur; id-

idcirco hæc verba : *qui hoc fecerit suspendatur*, significant suspensionem ferendam. Quæ *ab homine* est, licite non fertur, nisi in scripto, in quo caussa, & species censuræ exprimatur, præcedente etiam monitione, sine qua suspensio est irrita. Hinc quando Episcopus subdito verbis tantum prohibet, ne celebret, non præsumitur ea esse vera censura, sed pura pœna, censuræ effectus non ferens.

Rursus suspensio alia est *ab officio*, alia *a beneficio*, alia demum *ab utroque* simul, quæ in totum, seu *totalis* nuncupari solet.

Insuper dividitur in eam, quæ est *ab ordine* tantum, per quam clericus privatur usu suorum ordinum, ita ut ei non liceat Sacramenta ministrare, celebrare; & in eam, quæ solum est *a jurisdictione*, ita ut non liceat ei censuras ferre, instituere, delegare &c. & in eam, quæ est *a beneficio* tantum, quæ privat solum fructibus beneficii.

Hæ tres suspensiones partiales subdividuntur in plures alias partiales. Nam suspensio potest esse tantum a parte officii, seu aliqua tantum functione sive ordinis, sive jurisdictionis; vel a solo munere audiendi confessiones. Similiter in beneficio aliquando quis suspenditur a quotidianis distributionibus, aut a dimidia fructuum parte.

Dividitur etiam suspensio ex parte temporis in temporalem, & perpetuam. *Temporalis* est ad mensem, ad annum; *perpetua* nulla duratione limitatur. Denique suspensio ferri potest vel absolute, vel sub conditione, vel per modum meræ pœnæ in vindictam criminis præteriti, vel per modum medicinæ, ut clericus resipiscat. Inter hæc postrema suspensionum genera quid discriminis intercedat, qui nosse cupit, consulat Natalem Alexand. *Theol. Mor. & dogmat. Lib. II. cap. 3. art. 1.*

§. II.

§. II.

De Effectibus Suspensionis.

Nota I. Suspensionis effectus alii sunt *per se*; nempe privatio officii, vel beneficii, vel utriusque: alii *per accidens*, de quibus infra.

Nota II. Nomine *officii* intelligitur omnis potestas spiritualis sive ordinis, sive jurisdictionis, sive administrationis ecclesiasticæ. *Beneficii* vero nomine venit jus perpetuum ad ecclesiasticos proventus, vi spiritualis tituli percipiendos.

Q. *Quænam regula assignetur ab Auctoribus, ut qualis, & quanta sit Suspensio cognoscatur?*

℞. Consideranda sunt verba, quibus fertur suspensio, quæque stricte accipi debent, utpote in materia odiosa.

Dico 1°. Si verba legis sunt absoluta, & indefinita, nec distinguunt; puta si absolute dicant: *Suspendatur*: intelligitur tam ab officio, quam a beneficio; cum nulla sit ratio, cur potius ad unum, quam ad aliud limitetur.

Dico 2°. Si suspensio sit tantum ab officio, & absolute proferatur; puta si dicatur: *Sit ab officio suspensus*, intelligitur ab omni actu officii, sive ordinis, sive jurisdictionis, sive cujuscumque ecclesiastici ministerii, quod a solo clerico exerceri potest.

Dico 3°. Si suspensio lata, sit determinata ab aliquo officio, vel ejus actu, intelligitur de illo, qui exprimitur, vel cum ipso necessario connectitur. Ita communiter.

Hinc resolves sequentes casus in suspensione ab officio. I. Suspensus absolute ab officio non est suspensus a beneficio: sicut suspensus a beneficio non est suspensus ab officio; quia in jure hæ duæ suspensionis species diversæ sunt. Ergo si judex suspendere ab utroque velit, ambo exprimere debet.

Nota 10. Suspensus ab officio, debet per alium supplere, quod per se nequit, ut beneficii fructus percipiat:

piat. 2°. Suspensus a beneficio non solum potest; imo tenetur recitare divina officia &c. quia pœna non eximit ab onere beneficii.

II. Suspensus absolute ab officio privatur 1°. omni usu ordinis, ita ut non possit Sacramenta ministrare, celebrare, canere solemniter epistolam; evangelium, exercere divina officia, qualiter a clerico, prout clericus est, exercentur; quia sunt actus ordinis. 2°. Usu jurisdictionis, ut est ferre censuras, indulgentias impertiri, absolvere, sententias ferre, vel etiam hæc delegare; quia actus sunt ecclesiasticæ jurisdictionis. 3°. Usu munerum pontificalium, ut conficere Crisma, Ecclesias consecrare, Virgines benedicere; quia hæc ministeria a clericali potestate pendent. Contra vero suspensus omnia ministeria, quæ a clericali potestate non pendent, exercere valet. Hinc potest Sacramenta recipere, divinis assistere &c.

III. Suspensus simpliciter ab ordine, non est suspensus a jurisdictione. Hinc Episcopus suspensus ab ordine tantum, potest exercere omnes actus jurisdictionis ad ordines non pertinentes: puta aliis concedere facultatem absolvendi a peccatis, etsi ipse absolvere ab eis non possit; quia ad impertiendam a peccatis absolutionem requiritur ordo, non vero ad eam facultatem concedendam.

IV. Suspensus absolute ab ordine, privatur actu cujuscumque ordinis.

V. Suspensus ab ordine superiori, non est suspensus ab ordine inferiori: puta Sacerdos, qui præcise suspenditur ab ordine Sacerdotali, non est suspensus a Diaconatu, aliisque inferioribus ordinibus. Nam qui prohibet majus, prohibere minus non censetur. Contra vero, juxta aliquos, suspensus ab ordine inferiori remanet suspensus a superiori ordine. Sed examinanda sunt verba legis, utrum censura feratur in eum, qui absolute est indignus sacro ministerio; an vero in eum, qui ob delictum non sufficiens ad tollendum majus, puniatur in minori. Si primum, utique verum est, suspensum ab ordine inferiori, a superiori etiam remanere suspensum; secus si secundum.

VI.

VI. Suspensus a pontificalibus non potest chrisma conficere, confirmationis sacramentum administrare, consecrare ecclesias, ordinare; at potest exercere quæ sunt ordinis mere sacerdotalis; ut Missam celebrare.

VII. Suspensus a collatione ordinum nullum ordinem conferre potest. Contra suspensus a collatione primæ tonsuræ, non remanet suspensus a collatione ordinum, ex *Cap. 4. de Temporibus ordinationum in 6.*

VIII. Suspensus absolute a jurisdictione, privatur omni usu spiritualis jurisdictionis, & actu ordinis, qui exerceri absque jurisdictione nequit: cujusmodi sunt absolutio sacramentalis, & collatio ordinum. Hinc potest sic suspensus celebrare, sacramenta alia ministrare; nisi tamen ea ex officio administret ut Parochus: quia tunc actum jurisdictionis exercet, qua privatus est. Si suspensio sit a determinata parte jurisdictionis, non privat altera ex parte: ut si Parochus sit suspensus ab excipiendis Confessionibus, potest celebrare, & alia Sacramenta ministrare.

§. III.

De Suspensione a beneficio.

I. Suspensus a beneficio non privatur ipso beneficio; quod jure possidebat; sed fructibus ejus, & quidem ante judicis sententiam. Deinde suspensus a beneficio simpliciter & absolute, censendus est suspensus ab omnibus beneficiis, & quorumcunque beneficiorum fructibus privari; locutio enim indefinita æquivalet universali, nisi verbis expressis aliqua ratione illa restringatur.

Nomine *fructuum beneficii* veniunt emolumenta illa, quæ ratione beneficii percipiuntur; ut oblationes, proventus agrorum, pensiones ædium locatarum. De distributionibus quotidianis, quæ dantur pro assistentia in Choro, disputant Theologi, an veniant nomine fructuum beneficii. Pro more alii negant, alii affirmant, alii demum sic distinguunt: si distributiones extractæ sint

sint a fructibus beneficiorum, affirmant, utique contineri eas nomine fructuum; secus vero, negant.

Inter fructus beneficii ejus administratio computatur. Quare suspensus a beneficio, nequit ædes beneficii locare, fructus vendere, pro eo vel per se, vel per alium in judicio agere, aliamve actionem praestare, quæ ad temporalem administrationem pertinet, ideoque suspenso a beneficio Œconomus assignandus est, cum in illorum interdictam administrationem se ingerere nullo modo poterit: quod si contra ausus fuerit, ipsis beneficiis ipso jure in perpetuum privatur, ut habetur *Cap. I. §. ult. de Electione & electi potest.* & *Cap. Cupientes 16. §. ceterum* tit. eod. Item nequit beneficium permutare, aut in favorem alterius resignare; quia hi sunt quidam usus beneficii. Contra vero sic suspensus non privatur potestate eligendi, aut alio jure, quod sit beneficio adnexum; quia potestas eligendi &c. etsi oriatur ex beneficio, non est tamen usus beneficii, sed officii ex beneficio competentis.

II. Suspensus absolute a beneficio, intelligitur de omni beneficio existente in suspendentis territorio.

Disputatur, an absolute suspensus a beneficio, intelligi debeat etiam de aliis beneficiis, quæ actu possidet in diverso territorio? Dico, posse quidem clericum sic suspendi; quia etsi plura beneficia in variis diœcesibus existentia uni Episcopo non subjaceant; ei tamen subjicitur, qui ea omnia possidet, ac proinde ex omnibus suspendi potest, si mereatur. Utrum verum suspensio indeterminata sic debeat intelligi, pendet ab intentione Superioris, quæ ex circumstantiis colligi potest. Attamen suspensio in usu semper intelligenda erit de solis beneficiis manentibus in diœcesi Episcopi, suspensionis pœnam inferentis, nisi quid amplius exprimatur, ut docet *Natal. Alexand.* Panormitanum sequutus, sæpius laud. *Lib. II. Cap. 3. art. 1. de Suspens. Reg. 6.*

III. Suspensus determinate ab aliquo beneficio, intelligitur solum de illo, quod exprimitur.

Q. I. *An suspensus a beneficio sit inhabilis ad aliud beneficium suscipiendum?*

℟. Communiter docent, non esse inhabilem; unde si novum beneficium ei conferatur, hujusmodi collatio erit

erit valida; quia non est privatus jure radicali ad beneficia; quamvis illicita erit hujusmodi collatio; quia inconveniens est, ut novum beneficium ab Ecclesia conferatur ei, quem censuit indignum.

Q. II. *Quinam sint effectus* per accidens *Suspensionis*?

℟. 1°. Peccatum mortale, in quod incidit, qui suspensionem violat; nisi materiæ parvitas excuset. Ut si suspensus ab ingressu Ecclesiæ, in eam paullisper introeat, quo tempore divina officia recitantur, leve tantum peccatum committet.

2°. Irregularitas, quæ contrahitur ob violationem suspensionis ab ordine sacro, ejus officium solemniter exercendo, ex *Cap. 1. de Sent. excom. in 6.*

Hæc pœna hoc solum casu incurritur, quia nullibi contra alias cujuscumque suspensionis violationes decreta legitur. Unde ob violationem suspensionis a beneficio, vel a jurisdictione, nulla contrahitur irregularitas. Ideoque suspensus a jurisdictione, si conferat beneficium, eligat, proferat sententiam, quamvis peccet, non fit irregularis; nisi simul exerceat actus ordinis, puta sacramentaliter absolvendo.

Dixi 1°. *ab ordine sacro*. Unde si suspensus in ordinibus minoribus solemniter ministret, irregularis non est; quia officia horum ordinum exercentur etiam a laicis.

Dixi 2°. *Ejus officium solemniter exercendo*. Unde si Subdiaconus ab officio suo suspensus, in Missa cantet epistolam sine manipulo, irregularitatem non incurrit, quia non censetur ex officio canere. Ita multi.

Controvertitur, an qui violat suspensionem ab ordine, latam ad tempus determinatum, in irregularitatem incidat,

Alii negant; quia suspensio lata ad tempus determinatum se habet per modum puræ pœnæ, quæ irregularitatem non inducit. Alii affirmant, idque conantur ostendere ex *Cap. Cum æterni 1. de Sentent. & re judicata in 6.* ubi Judex Ecclesiasticus *si contra conscientiam, & contra justitiam in gravamen partis alterius in judicio quidquam fecerit per gratiam, vel per sordes, ab executione officii per annum* jubetur manere suspensus. Atque dehinc adjungitur: *Quod si suspensione* du-

durante damnabiliter se ingesserit divinis, *irregularitatis laqueo se involvet*. Unde eruunt, aperte patere, violationem suspensionis ab ordine, licet ad tempus latæ, irregularitatem inducere. Alii denique probabilius ita distinguunt: si suspensio lata fuerit per modum statuti, aut præcepti ob crimen futurum, vel etiam præteritum, sed tractum habens successivum; tunc suspensionis violator incurrit irregularitatem, ut patet ex textu laudato; secus, si suspensio lata ab homine ob meram punitionem criminis omnino præteriti; quia hujusmodi suspensio rationem habet meræ pœnitentiæ, sive puræ pœnæ vindicativæ, non vero censuræ.

3°. Annullatio actus ab ipso suspenso præstiti: quæ pœna solum habet locum in iis, quæ pendent ab ipsa Ecclesia, uti est jurisdictio, & beneficium. Hinc suspensus a jurisdictione, invalide absolvit, si sit denunciatus nominatim; valide, si non sit denunciatus: & etiam licite, si sit requisitus, ex Const. *Ad evitanda*. Similiter dicendum de suspenso a beneficio.

Nota. In extrema necessitate, & in casu, quo adsit error communis cum titulo colorato, acta per suspensum denunciatum sunt valida, prout alibi diximus

Q. III. *An peccet, qui a suspenso petit exercitium illius officii, a quo est suspensus*?

℟. *Cum Dist.* Vel suspensus est nominatim denunciatus, vel non. Si primum, peccat per se loquendo mortaliter: quia petit aliquid illicitum contra prohibitionem Ecclesiæ, ejusque censuram. Nam ideo judex ecclesiasticus suspensum denunciat, ut vitetur in his actibus, a quibus est suspensus. Verum nullam incurrit censuram, vel irregularitatem; quia nullibi est expressa. Si secundum, justa de caussa licet, prout habetur in Const. *Ad evitanda*.

Q. IV. *Ob quam culpam ferri suspensio possit*?

℟. Regulariter loquendo non potest ferri, nisi ob culpam gravem propriam. 1°. Quia suspensio gravis pœna est, quæ pro peccato veniali, omnibus circumstantiis inspectis, infligi nequit. 2°. Quia suspensio, quæ proprie est pœna privans jure quæsito proprio, non potest contrahi ob culpam alienam, sed propriam.

Di-

Dixi 1°. *Regulariter loquendo ob culpam gravem*, quia suspensionem aliquam ad modicum tempus multi docent posse infligi ob culpam levem, & tunc culpæ levi respondet pœna levis.

Dixi 2°. *Ob culpam propriam*; quia aliquando suspensionis sententia ferri potest in aliquem etiam sine peccato proprio. Id sane diserte tradit *D. Thomas in IV, Distin.* 18. *q.* 2. *art.* 3. *Quæstiunc.* 2. *ad* 2. Accedit & Canonum auctoritas, ut in *Cap. Vel non est compos* 14. *de Tempor. ordinat.* ubi puer tredecim annorum in Diaconum ordinatus, ab executione officii Diaconi usque ab ætatem legitimam suspenditur *in injuriam Ordinantis*. Sic non raro etiam suspenditur Capitulum ab actionibus capitularibus, & tunc suspensio privat a ministeriis, & officiis, quæ a communitate exerceri possunt; non vero ab actionibus, quas singuli, ut personæ particulares, exercere possunt.

§. IV.

De Suspensionis absolutione.

Q. I. *Quinam absolvere a Suspensione possit?*

℟. A Suspensione lata ab homine contra aliquem nominatim absolvere potest solus, qui illam tulit, vel ejus successor, vel superior, aut delegatus: ut est dictum supra de absolutione a censuris in communi. Si sit lata a jure, & non reservata, absolvere ordinarius suspensi valet, aut ejus vicarius. Item docent, posse Episcopum absolvere subditos a suspensione Papæ reservata, si proveniat ex delicto occulto, & non sit deducta ad forum contentiosum. Quod aperte colligitur ex Tridentino *Cap. Liceat 6. Sess. XXIV. de Reform.*

Disputatur, an Parochus, vel simplex confessarius possit absolvere a suspensionibus in jure latis, & non reservatis, sicut asseritur de excommunicatione non reservata. Negant aliqui, quia suspensionis absolutio

non est necessario præmittenda absolutioni sacramentali. Contra alii affirmant ex generali regula, quod conditor Canonis aliis relaxandi facultatem concessisse videtur, cum illius absolutionem sibi specialiter non reservaverit: *Cap. Nuper 29. De sent. excomm.* Addunt, confessarium ex concessione Ecclesiæ posse a suspensione absolvere, saltem quando pœnitens suspensionis incursæ non est conscius, ne frustra a confessario proferatur usitata in Ecclesia formula, quæ sacramentali absolutioni præmittitur: *Te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti.*

Q. II. *Suspensio semel incursa quomodo tollatur?*

℟. *Cum Dist.* Si suspensio lata sit absolute, & sine determinatione temporis per modum censuræ, tollitur per solam absolutionem. Si vero lata sit ad tempus determinatum, puta ad mensem, vel sub conditione, elapso tempore, vel conditione impleta, suspensio cessat sine absolutione. Secus de excommunicatione; quæ semel contracta non cessat, nisi per absolutionem, etiamsi lata sit sub conditione, puta *donec pars satisfacta fuerit.* Si vero suspensio lata sit in perpetuum ob culpam præteritam, tanquam pura pœna vindicativa, tollitur solum per dispensationem, vel relaxationem Prælati, aut ejus delegati; quia non est censura.

§. V.

De Suspensionibus Juris in particulari, ubi de frequentioribus contra Clericos.

Nota. Suspensiones, quæ feruntur in jure contra clericos, comprehendunt tam clericos sæculares, quam regulares prima saltem tonsura insignitos; nisi peculiariter ad solos sæculares clericos restringantur: non vero includunt Episcopos, aut alios Prælatos superiores, nisi eorum fiat expressa mentio.

Q. I. *Quænam sint Suspensiones juris frequentiores contra Clericos?*

℟. Se-

b. Sequentes . I. Contra recipientes Ordines sacros vel ab alieno Episcopo sine litteris dimissoriis: uti constat ex Tridentino *Sess. XXIII. Cap.* 8. *in decreto de Reform.* vel a proprio in aliena diœcesi absque licentia Episcopi loci, ex eod. Trident. *Sess. VI. cap.* 7. *in decreto de Reform.*

II. Contra illos, qui absque titulo vel beneficii, vel patrimonii, aut pensionis, aut professionis religiosæ, sacros ordines recipiunt, intercedente pacto cum ordinante aut præsentante de non petendo ab iis alimenta. *Cap. Per suas* 37. & *Cap. Si quis* 45. *de Simonia*. Hæc suspensio est in perpetuum ab ordine sic suscepto, & est Papæ reservata. Insuper Episcopus sic ordinans manet suspensus a collatione ordinum per triennium. Si autem hujusmodi pactum non intercesserit, probabilius docent, incurri suspensionem non reservatam ab eo, qui conficto beneficii, aut patrimonii titulo, adhibitoque dolo, ordinatorem decipiendo sacris initiatur, ex Trid. *Sess. XXI. de Reform. cap.* 2. ubi antiquorum Canonum pœnæ super his innovatæ sunt. Vide Pontas verbo *Titulus cleric.* cas. I. Natal. Alex.

In diœcesi Neapolitana præsentantes falsum, fictum, vel fiduciarium patrimonium, aut quomodolibet fraudulentum pro ordinibus suscipiendis, etiam pro prima tonsura, præter casum reservatum cum excommunicatione, in quem incurrunt etiam ad hoc cooperantes; clerici præsentantes incurrunt suspensionem ab exercitio susceptorum ordinum Archiepiscopo reservatam; a qua non potest absolvere confessarius, qui generalem facultatem habet absolvendi a reservatis.

Nota 1°. Nomine *patrimonii falsi*, vel *ficti* intelligitur patrimonium nullum. Item nomine *fiduciarii* intelligitur, quod clerico assignatur cum pacto illud restituendi post ordines: quod pactum, seu promissio fit per antapocham. 2°. Clericus renuncians beneficium, vel patrimonium, ad cujus titulum fuit promotus, non subrogato de licentia Curiæ alio titulo, peccat, & renunciatio est invalida, & incurrit in suspensionem ipso facto ab exercitio ordinum non reservatam, ex Synodo Pignatellana *part.* 2. *cap.* 8. *n.* 9.

III. Suspenduntur, qui per saltum ordines recipiunt, seu qui ordinem superiorem recipiunt, omisso inferiori. Verum *cum promotis per saltum, si non ministraverint* (alias fierent irregulares), *Episcopum ex legitima caussa posse dispensare*, statuit Trid. *Sess. XXIII. Cap.* 14. *de Reform.* Item suspenditur, qui ordines recipit, omissa clericali tonsura, ex declaratione sacræ Congregationis apud *Coles.*

IV. Suspensio Papæ reservata incurritur ab eo, qui majori excommunicatione, etiam occulta ligatus, culpabiliter ordines sive majores, sive minores recipit, ex *Cap. Cum illorum, de Sent. excomm.* Hæc tamen suspensionis pœna respicit potius Regulares, qui *si scienter in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ se fecerint promoveri, ab executione suscepti ordinis, & officii* jubentur manere suspensi; ut patet cuivis legenti laudatum *Caput* §. *ult.* Nam contra clericos sæculares decernitur perpetuæ depositionis pœna, si scienter in excommunicatione positi ordines receperint, ut alibi dictum est. Quidam vero memoratam suspensionem extendunt ad recipientes ordines in suspensione, vel interdicto, sed ex nullo textu id eruitur. Communiter tamen eximunt recipientem Tonsuram in excommunicatione; tum quia Tonsura in odiosis non censetur ordo; tum quia Tonsura non habet actum, a quo suspendatur.

Dixi, *qui culpabiliter ordines recipit*. Quia hunc excusat tum ignorantia invincibilis, tum etiam aliquando gravis metus; ut de effectibus excommunicationis supra diximus.

V. Suspenduntur quoque recipientes ordines sacros extra tempora a jure statuta.

VI. Recipientes ordines sacros ante legitimam ætatem ex Bulla *Pii II. Cum ex sacrorum*, ipso facto in perpetuum suspenduntur, & hæc suspensio Papæ reservatur. Ubi nota, 1°. suspensionem hanc non incurri ab eo, qui bona fide ratus, se canonicam ætatem habere, sacris initiatur. Hinc taliter ordinatus, completa ætate, potest sine ullo ad Superiorem recursu susceptum ordinem exercere. Imo juxta aliquos excusatur ab hac suspensione, etiam qui ex ignorantia cras-

crassa, non tamen affectata, ante legitimam ætatem ordinatur; quia in prædicta Bulla suspensio imposita est in temerarios, cujusmodi non sunt, qui peccant ex ignorantia crassa, prout diximus *de Censuris in genere*. 2°. Qui mala fide ordines ante præscriptam ætatem suscipit, completa ætate, non potest ordines exercere, nisi absolvatur ab incursa suspensione; quia censura semel contracta, non tollitur nisi per absolutionem.

VII. Suspenduntur qui furtive ordines suscipiunt, hoc est, qui non approbati inter ordinandos irrepserunt, aut alium suo nomine examini substituerunt. Hæc suspensio potest ab Episcopo absolvi; nisi Episcopus, ut in multis diœcesibus fieri solet, furtivam ordinum susceptionem sub excommunicationis pœna prohibuerit; hac enim in hypothesi aliquid amplius exigitur. Consule *Cap. Veniens* 1. *Cap. Cum lator* 2. & *Cap. Innotuit* 3. *tit. De eo qui furtive ordines suscepit*.

VIII. Lata est suspensio contra recipientes plures ordines sacros eodem die. Item contra eos, qui per simoniam realem ordines recipiunt. Item in illos, qui post contractum matrimonium, licet non consummatum, aliquos de sacris ordinibus præsumunt accipere.

Hi omnes recensiti clerici in ordinatione peccantes, sunt suspensi ab executione ordinum, &, si hujusmodi suspensione durante, in ordinibus ministrare præsumpserint, eo ipso irregularitatem incurrunt. Item clerici concubinarii, quorum crimen si sit notorium per sententiam, seu per confessionem factam in jure, aut per evidentiam rei, quæ tergiversatione aliqua celari non possit, suspensi declarantur & quidem vitandi jure antiquo ex *Cap. Quæsitum* 10. *de Cohabitatione clericorum &c.* At jure novo clerici concubinarii, quorum crimen notum est & publicum, suspensi non sunt, nisi suspensionis sententia in eos lata fuerit ab ecclesiastico judice, canonica tamen monitione præmissa, atque insuper nominatim fuerint denunciati. Id quidem aperte colligitur ex Trident. *Sess. XXV. de Reform. cap.* 14. ubi præcipitur, ut si Episcopi monitionibus parere detrectaverint, suspensionis pœna plectantur.

Enumerantur & aliæ a jure suspensiones contra clericos peccantes in exercitio sui ordinis, vel muneris, ut contra omittentes sine gravi caussa Missam inchoatam, vel Missam celebrantes, & in ea non communicantes. Item contra clericos crimen nefandum exercentes, vel provocantes ad duellum, aut illud acceptantes, contra raptores, vel præbentes auxilium. Tandem leguntur in jure suspensiones propriæ Episcoporum, Capitulorum, Conventuum, de quibus vide Theologos morales, & inter ceteros *Natalem Alexand.* cit. *Lib. II. Cap. III. art.* 3.

Q. II. *An mere suspensus ab ordine, quem habet, incurrat irregularitatem suscipiendo ordinem superiorem?*

℟. *Neg.* Quia ex nullo textu expresse colligi potest, hunc esse irregularem. Ita multi. Neque aliquid officit, si dicatur, quod qui recipit altiorem ordinem, solemniter ministret in inferiori, a quo est suspensus nam improprie dicitur ministrare in ordine inferiori, qui recepit superiorem. Quare cum agatur de materia pœnali, non censetur cadere sub legem quod non nisi improprie verba legis comprehendunt.

Q. III. *An clericus, qui in ipsa ordinatione suspenditur, eam indebite suscipiendo, irregularitatem incurrat, si in ipsa ordinationis Missa solemniter ministret, puta canendo evangelium, vel epistolam?*

℟. Affirmat *Tournely* cum aliis; quia jam tum exercet ordinem cum censura prius contracta. Sed alii negant; quia ille actus moraliter loquendo non est distinctus ab ipsa ordinatione; cum tota actio ordinantis a principio usque ad finem officii sit unus actus moralis, ad quem reliqui spectant.

AP-

APPENDIX

De Depositione, & Degradatione.

Suspensioni subjiciuntur *Depositio* & *Degradatio* ob affinitatem, quam habent cum illa; censuræ tamen non sunt, cum non sint pœnæ medicinales, sed vindicativæ; at instar suspensionis privant officio, & beneficio.

Q. I. *Quomodo definiatur Depositio?*

℟. Est *pœna ecclesiastica privans Clericum officio, & beneficio in perpetuum jure ordinario irremisibiliter*; ita Doctores communiter ex *Cap. Cum non ab homine* 10. *de Judiciis*.

Q. II. *Quid sit Degradatio?*

℟. Degradatio dividitur in verbalem, & realem sive actualem. *Verbalis* est pœna ecclesiastica, qua clericus in perpetuum privatur omni officio, ac beneficio clericali, retento solo privilegio canonis, & fori. *Realis* vero degradatio tunc dicitur, quando clericus primo verbaliter degradatus, certa solemnitate expoliatur omnibus vestibus, & insignibus clericalibus, omnique privilegio clericali. Realis ergo degradatio verbalis degradationis executio est: una tamen ab altera distinguitur, quia per verbalem degradationem clericus adhuc retinet privilegium fori, & canonis; per realem vero eodem privilegio spoliatur, & transit in potestatem brachii sæcularis; ita Doctores communiter ex *Cap. Degradatio de Pœnis in 6.*

Subjectum utriusque pœnæ est clericus, minister vero depositionis, seu degradationis verbalis est quilibet Superior habens jurisdictionem ecclesiasticam in foro externo, ex Trid. *Sess. XIII. Cap.* 4. in decreto *de Reform.* Degradationis autem realis est solus Episcopus consecratus, quia est actus ordinis.

Crimina, ob quæ depositio fieri solet, sunt quædam atrociora, & scandalosa; ut homicidium voluntarium, stuprum, adulterium &c. Degradatio vero realis

lis hodie non fit, nisi ob aliquod grande delictum, cui a jure communi ecclesiastico, aut Pontificiis sanctionibus sit expresse, & nominatim adnexa ejusmodi pœna: ut sunt crimen hæresis, in quam saltem sit aliquis relapsus, in eaque pertinax: crimen falsi in litteris apostolicis: calumnia & contumelia gravis in proprium Episcopum. Sunt & alia, de quibus legendus *Bened. XIV. de Syn. diœc. Lib. IX. Cap. 6. n. 7. & 8.*

Depositionis effectus est perpetua, atque irremisibilis privatio officii, ac beneficii. Ita depositus privatur titulo, ac radice beneficii; officii vero privatur usu, non vero ordine, ac potestate, cujus character est indelebilis. Unde valide, licet illicite exercet actus ordinis, qui a jurisdictione non pendent; retinet tamen privilegium fori, & canonis, & manet obnoxius clericalibus oneribus: scilicet recitandi horas canonicas, servandi castitatem, & abstinendi a negotiis, officiisque statui indecentibus.

Degradationis vero realis effectus sunt præter privationem officii, & beneficii, privatio omnis honoris, ac privilegii clericalis, etiam fori, & canonis, & laicali jurisdictioni subjectio, a qua degradatus capi, in carcerem conjici, & puniri potest: licet remaneat oneribus clericalibus addictus, cum non amittat characterem, & potestatem ordinis.

C A P. IV.

De Interdicto.

§. I.

De Natura, & divisione Interdicti.

Tertia censuræ species est *Interdictum*, quod definiri potest, *censura ecclesiastica, qua prohibentur omnia divina officia, & quorundam Sacramentorum usus, & ecclesiastica sepultura*. Ita passim Doctores ex *Cap. Non est vobis, de Sponsalibus.* Differt ab excommunicatione, quæ his bonis privat, quatenus sunt communica-

catio cum Fidelibus; & a suspensione, quæ etiam privat a divinis, quatenus sunt actus ordinis; Interdictum vero, quatenus sunt bona Ecclesiæ.

Interdictum præter divisiones, quas cum censura in genere communes habet, 1°. dividitur in locale, personale, & mixtum. *Cap. Si civitas* 17. & *Cap. Si sententia* 16. *de Sentent. excomm. in 6. Locale* immediate, & directe afficit locum, prohibetque, ne divina in eo celebrentur, aut recipiantur etiam ab extraneis; mediate vero afficit personas, & sub eo respectu vera est censura.

Personale immediate, ac directe respicit personas, easque ubicumque sint, a divinis arcet.

Mixtum dicitur, vel quando locus simul, & incolæ interdicuntur; vel quando interdicitur persona, & locus omnis, quo illa persona fuerit ingressa: & vocatur a canonistis *deambulatorium* cit. *Cap. Non est vobis.*

Rursus dividitur interdictum tum locale, cum personale in generale, & speciale.

Interdictum locale *generale* est illud, quod fertur in locum aliquem universalem, qui plura alia loca sub se continet: ut si interdicatur regnum, provincia, civitas, tota parochia.

Interdictum locale *speciale* est illud, quo interdicitur locus aliquis sacer determinatus: ut una ecclesia, vel aliquæ ex iis, quæ sunt in civitate.

Q. I. *Quodnam discrimen inter interdictum generale, & speciale intercedit?*

R. Interdictum generale locale comprehendit totum districtum locale tam sacrum, quam profanum; ita ut nemini liceat nec intra, nec extra ecclesiam divina audire; non item interdictum speciale, ita ut si interdictum feratur in omnes ecclesias civitatis, adhuc dici possit speciale; quia non comprehendit loca civitatis profana, neque oratoria privata sive constructa, sive construenda, in quibus divina fieri possunt: in profanis vero, si divina peragi nequeant, hoc oritur ex conditione loci, non ex natura interdicti.

Hoc autem interdictum locale potest dupliciter considerari, vel quod ad ipsum locum, & tunc certum est, non posse celebrari divina officia in eo loco, qui

in

in interdicto exprimitur, nisi in casibus exceptis: vel quod ad personas, & tunc certum est, etiam ipsas non posse interesse divinis, quoties existunt in loco interdicto, & non alibi; cum prohibitio Ecclesiæ in interdicto locali afficiat tantummodo locum, ad differentiam interdicti personalis, in quo prohibitio afficit personas, etiamsi existant in loco non interdicto. Verum aliquando interdictum locale extenditur ad locum, etiamsi non exprimatur, & ad personas, etiamsi alibi existant.

I. Ad locum non expressum extenditur interdictum, quoties non expressus locus est pars loci expressi: quod censetur vel quando non expressus locus est pars accessoria principalis expressi; vel quando non expressus est ita contiguus loco expresso, ut si ibi, ut prius, celebrarentur divina, interdictum parvipenderetur. *Cap. Si civitas, de Sent. excom. in 6.*

Hinc resolves 1°. Interdicta civitate, intelliguntur interdictæ omnes ecclesiæ ibi existentes, etiam Regularium, ex Trid. *Sess. XXV. Cap.* 12. *de Regularibus*, etsi interdictum latum sit ab Episcopo. Item ecclesiæ, quæ postmodum fuerint erectæ, quia respicit locum, cui ecclesia de novo erecta inhæret. Item censentur interdicta suburbia, & ædificia continentia, etsi ad alium Episcopum pertineant ex juris dispositione; quia aliter eluderetur interdictum.

Nota. Aedificia continentia intelliguntur ea; quæ licet sint ab urbe divisa, tamen a civibus commode adiri possunt; ut quæ sunt intra milliare. Verum hoc vel prudentum judicio, vel judicis arbitrio definiendum.

Resolves 2°. Interdicta aliqua Ecclesia, censentur interdictæ omnes ejus cappellæ, & cœmeterium ei contiguum. Porro cœmeterium ecclesiæ contiguum dicitur, quando ita alicui ecclesiæ adhæret, eamque immediate tangit, ut pars, aut accessorium illius censeatur. Contra vero non intelligitur interdictum cœmeterium, quod non est ecclesiæ contiguum; sicuti etiam neque alia ecclesia; quæ licet ecclesiæ interdictæ sit contigua, non censetur tamen moralis pars ejus, cum sit prorsus una ab alia independens.

Ceterum interdicto cœmeterio, non ideo intelligitur in-

interdicta ecclesia contigua; quia interdictum totius cadit in partes, non interdictum partis in totum.

II. Ad personas, etiamsi alibi existant, extenditur interdictum locale, quando personæ caussam hujusmodi interdicto dederunt; quia respectu earum interdictum locale secum fert etiam personale: unde ii ubicumque sint, non possunt divina participare. Porro caussam interdicto dare dicuntur ii, qui quomodolibet cooperantur delicto, ob quod fertur interdictum.

Q. II. *Quasnam personas complectatur interdictum locale sive generale, sive speciale?*

℟. Interdictum locale sive generale, sive speciale omnes incolæ tam laici, quam ecclesiastici, etiam regulares, imo idem Episcopus, (excepto Romano Pontifice) qui illud apposuit, servare tenentur: quia interdictum locale non est tam prohibitio facta personis, quam inhabilitas, seu privatio divinorum apposita loco.

Q. III. *Quotuplex sit interdictum personale, & ad quas personas extendatur?*

℟. Interdictum personale, quo interdicitur persona, aliud est *generale*, quo interdicitur Populus, vel Communitas; aliud *speciale*, quo interdicitur persona particularis.

Generale interdictum personale afficit omnes personas, quæ unum corpus morale constituunt, seu sunt membra communitatis interdictæ.

Hinc resolves 1°. Interdicto populo alicujus civitatis, omnes, qui illius membra sunt, censentur interdicti, etiam innocentes. *Cap. Si sententia 16. de Sent. excomm. in 6.* etiamsi sint absentes tempore, quo interdictum imponitur; quia absentia non impedit, quin sint ejus membra. Item qui de novo post latum interdictum fiunt partes illius communitatis, quia vere evadunt ipsius membra. Item hujusmodi interdictum comprehendit concives habitantes in suburbiis, & ædificiis continentibus; dummodo æque ac alii de populo ejus honores, & onera subeant, quia sic censentur esse de illo populo; secus vero, si sint sui juris, suaque onera, & honores distinctos habeant.

Excipiuntur ab interdicto populo. 1°. Episcopi, nisi

nisi illorum fiat expressa mentio. 2°. Infantes, & amentes, quia cum usu rationis careant, legibus non subduntur. Hi tamen sepulturæ ecclesiasticæ tradi nequeunt: quæ prohibitio sepelientes potius, quam eos afficit. 3°. Peregrini, & exteri, quamvis per longum tempus in civitate interdicta commorentur, quia non sunt partes, & membra illius populi: etsi ad leges civitatis teneantur, non tamen ad illas, quæ afficiunt personas singulares, quatenus sunt partes talis populi, ut reipsa afficit interdictum generale. 4°, Qui duo domicilia habet, tunc censetur interdictus, quando manet in civitate interdicta; quia quamdiu in ipsa manet, sortem populi, cujus est pars, subire debet; secus, si in alio commoretur. 5°. Demum alio abeuntes, ubi non est interdictum, ibique figunt domicilium; dummodo interdicto caussam non dederint, quia per translationem domicilii desinunt esse partes illius populi.

Resolves 2°. Interdicto populo, non intelligitur interdictus clerus; nec populus, interdicto clero: quia *Cleri* nomine non venit populus, nec nomine *populi* intelligitur clerus, cit. *Cap. Si sententia*. Item interdicto clero alicujus civitatis, omnes ejusdem clerici, qui privilegio canonis, & fori fruuntur; sunt interdicti. Sacerdotes vero, qui domicilium habent in ea civitate, sed non beneficium, nec officium, non sunt interdicti; quia non constituunt unum corpus, seu non sunt membra illius cleri.

Interdictum personale *speciale* comprehendit 1°. eos omnes, qui caussam dederunt interdicto locali, aut generali personali. 2°. Qui tale delictum commiserunt, ob quod latum fuit a jure, vel ab homine interdictum, etsi eorum personæ ignotæ sint. 3°. Qui post incursum interdictum proprio nomine declarantur, & denuntiantur, & ii dicuntur nominatim interdicti.

Nota I. Interdictum locale non semper inducit personale, nec vicissim. Unde ob interdictum populi non censentur interdictæ ecclesiæ illius: quia in jure hæc interdicta sunt diversæ speciei.

Nota II. Interdicti generalis usum ante seculum X. aut

aut XI. reperire vix est. Ubi usus invaluit, ætate præsertim *S. Gregorii VII.* plura attulit commoda, plura intulit incommoda: quibus moti plures Rom. Pontifices, ac præsertim *Bonifacius VIII.* interdicti rigorem mitigare curarunt, præsertim quod attinet ad divinorum officiorum, & Sacramentorum usum, atque administrationem. Cujus relaxationis rationem profert laud. Pontifex in *Cap. Alma mater 24. de Sentent. excomm. in 6. Quia ex districtione hujusmodi statutorum excrescit indevotio populi, pullulant hæreses, & infinita pericula animarum insurgunt, ac Ecclesiis sine culpa earum debita obsequia subtrahuntur.* Eadem repetit in *Extravaganti II. de Sent. excomm.*

§. II.

De Effectibus Interdicti.

Nota. Effectus *per se* interdicti tres sunt: privatio divinorum officiorum, aliquorum sacramentorum, & ecclesiasticæ sepulturæ. Hi effectus possunt limitari, & tunc interdictum illum effectum habet, quem exprimit; ita communiter: Effectus *per accidens* sunt pœnæ, in quas incidunt violatores interdicti.

Q. I. *An, & quatenus interdictum divinis privet officiis?*

Ante responsionem nota, nomine divinorum officiorum intelligi functiones illas, quæ ex sua institutione a sacris ecclesiæ ministris fiunt: ut Missæ, horæ canonicæ, benedictiones nuptiarum, aquæ, olei, chrismatis &c.

R. 1°. Interdictum tam locale, quam personale a divinis officiis prohibet, ita omnes ex cit. *Cap. Si sententia.* Contra vero per interdictum non prohibentur actus jurisdictionis, & similia, quæ non sunt divini cultus. Item officia, quæ sunt solita recitari a confratribus laicis; quia non sunt facta nomine Ecclesiæ. Item psalmi, litaniæ, quæ recitantur a clericis, sed privatim, & tanquam personis particularibus, puta sine gestatione crucis elevatæ, sine superpelliceo, stola, & alio ornatu sacerdotali; quia hæc non veniunt nomine divinorum officiorum. R.

℟. 2°. Jure novo *Bonifacii VIII.* in *Cap. Alma mater de Sent. excom. in 6.* tempore interdicti generalis permittitur 1°. ut *singulis diebus in Ecclesiis, & Monasteriis Missæ celebrentur, & alia dicantur divina officia, sicut prius: submissa tamen voce, & januis clausis, excommunicatis, ac interdictis exclusis, & campanis etiam non pulsatis.*

Permittitur 2°. ut *in festivitatibus Natalis Domini, Pascha, ac Pentecostes, & Assumptionis Virginis gloriosæ, campanæ pulsentur, & januis apertis alta voce divina officia solemniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis .... sic tamen, quod illi, propter quorum excessum interdictum hujusmodi est prolatum, Altari nullatus appropinquent*: nempe qui caussam interdicto dederunt, non veniant ad offertorium, vel communionem. Hoc privilegium *Martinus V.* extendit ad festum Corporis Christi, & *Eugenius IV.* ad ejusdem octavam.

Nota. Concessio laudati *Cap. Alma* non extenditur ad interdictum locale speciale, sed tantum ad generale. Unde in Ecclesia specialiter interdicta permittitur Missa semel in hebdomada ad renovandam Eucharistiam pro infirmis: ut in *Cap. Permittimus 57. de Sent. excomm.* statutum legimus; atque insuper clericis permittitur, ut bini, vel terni divina officia legant; quemadmodum tempore generalis interdicti in ecclesiis conventualibus permissum fuisse novimus ex *Cap. Quod in te 11. de Pœnitent. & remission.*

Q. II. *Quibus Sacramentis privet interdictum?*

℟. 1°. In interdicto locali, vel personali generali permittuntur Baptismus, Confirmatio, & Pœnitentia, *Cap. Quoniam 19. de Sent. excomm. in 6.* & cit. *Cap. Alma.* 1°. Baptismus, qui conferri potest parvulis, & adultis sive sanis, sive infirmis, & quidem cum consueto solemni ritu Ecclesiæ. 2°. Confirmatio, quæ Baptismi perfectio est, administrari potest, & ejus chrisma confici etiam in loco interdicto. 3°. Sacramentum pœnitentiæ jure novo omnibus conceditur, etiam extra articulum mortis; exceptis tamen excommunicatis, & specialiter interdictis, & iis, qui caussam interdicto dederunt; nisi prius ob delictum satisfecerint,

vel

vel de satisfactione cautionem dederint. *Cap. Alma mater*.

Nota. Hæc Sacramenta possunt ministrari a persona interdicta interdicto generali, non vero specialiter interdicta, nisi in casu necessitatis, adeoque sine solemnitate. Utrum vero absolutio data ab interdicto denunciato, sit valida, disputatur: multi cum *Bonacina* affirmant; quia interdictum non privat jurisdictione, sed usu tantum divinorum.

Præterea Sacramentum matrimonii celebrari posse a persona generaliter, atque adeo specialiter interdicta, permulti affirmant; quia matrimonium præcipue est contractus politicus, cui ratio Sacramenti ex divina institutione est adnexa, atque accessoria,

℟. 2°. Tempore interdicti neque Eucharistia, neque ordo, neque extrema unctio administrari potest. In mortis tamen articulo Eucharistia deferri potest, & quidem cum solita solemnitate, & honore ad infirmos, etiam personaliter interdictos, cit. *Cap. Quod in te de Pœnit. & remiss.* & *Cap. Permittimus de Sentent. excom.*: Minister vero, si sit specialiter interdictus, nequit eam administrare, nisi in necessitate, in qua deest alius Sacerdos, a quo conferatur. Extra mortis periculum in generali interdicto licitam esse communionem clericis, aliisque privilegium habentibus, multi affirmant; quia iis permissa est assistentia sacrificio Missæ, quæ secum habet adnexam communionem.

Insuper infirmis, qui alia sacramenta recipere non possunt, ex præsumpta voluntate Ecclesiæ extremam unctionem conferendam esse, docent multi.

Q. III. *Quibus prohibeatur ecclesiastica sepultura tempore interdicti*.

℟. Omne interdictum sive locale, sive personale privat omnes ecclesiastica sepultura, per quam intelligitur locus, quem Episcopus consecravit, vel benedixit ad usum cœmeterii, vel in quo divina officia peraguntur.

In interdicto locali generali excipiuntur clerici, qui possunt sepeliri in loco sacro, etiam specialiter interdicto; dummodo non sint specialiter interdicti, nec de-

 de-

derint caussam interdicto, nec interdictum violaverint actione clericorum propria; sed sine campanarum pulsatione, cessantibus solemnitatibus omnibus cum silentio, *Cap. Quod in te* 11. *de Pœnitentiis, & remissionibus*. Excipiuntur etiam laici, qui speciale privilegium habent. Ceteri vero, etiamsi sint innocentes, exteri, infantes, vel amentes nequeunt licite sepeliri in loco sacro interdicto: quia hujusmodi interdicto locus sacer est incapax eorum sepulturæ. Quare tempore interdicti generalis localis mortui sepeliendi sunt in campo aliquo, vel in loco ad id deputato, sed non benedicto, ut cessante interdicto transferantur ad locum sacrum: modo non fuerint specialiter interdicti, neque interdicto caussam dederint.

Specialiter interdicti, si sepulti sint in loco sacro, exhumandi, & in loco profano sunt transferendi.

Utrum festis solemnioribus, quibus ex privilegio *Cap. Alma* suspenditur interdictum, laici his diebus morientes possint in loco sacro sepeliri, disputant Theologi: probabilius negatur.

Quando interdictum est personale, si fuerit denunciatum, privat omnes semper, & ubique ecclesiæ sepultura.

Hinc si interdicatur aliquis in particulari, sive laicus, sive clericus sit, si in censura decedat etiam extra territorium interdicentis, non potest in loco sacro sepeliri. Idem dicendum, si aliquis Communitatis interdictæ moriatur, dummodo sit ejus membrum.

Dixi, *si fuerit denunciatum*; quia ex constitutione *Martini V.* nemini deneganda est ecclesiastica sepultura ex vi alicujus censuræ vel sententiæ, nisi prius fuerit hæc denunciata.

Q. IV. *Quid intelligatur per interdictum* ab ingressu Ecclesiæ?

℟. Intelligitur privatio sepulturæ in ecclesia, ejusque cœmeterio, & divinorum officiorum in ecclesia. *Cap. Is cui* 20. *de Sent. excom. in 6.*

Nota 1°. Hoc interdictum quod ad Clericos vocatur suspensio.

2°.

2°. Sic interdictus privatur exercitio ordinis sacri in ecclesia, & auditione divinorum in ipsa; ita ut clericus, cui ecclesiæ ingressus est interdictus, si in ea actum ordinis sacri exerceat, fiat irregularis.

3°. Juxta multos interdictus potest ingredi ecclesiam, quando divina non celebrantur; puta ad audiendam concionem, disputationem &c. imo juxta aliquos ad recipienda Sacramenta; quia sic interdictus non privatur usu passivo Sacramentorum.

4°. Extra ecclesiam in cœmeterio, vel in privato oratorio posse divina exerceri, docent aliqui.

5°. Si cum signis pœnitentiæ decedat, etiamsi a censura non fuerit absolutus, permittitur tamen in loco sacro tumulari. cit. *Cap. Is cui.*

Q. V. *Quenam sint pœnæ violantium interdictum?*

Ante responsionem nota I. interdictum violari dicitur, quando exercetur aliqua ex illis actionibus, quæ per ipsum prohibentur.

II. Interdictum non violatur, nisi sit denunciatum. Personaliter autem interdictus, si se ingerat, etiamsi non fuerit denunciatus, interdictum violare intelligitur, ex Constitutione *Ad evitanda.*

R. 1°. Violantes interdictum peccant graviter, nisi parvitas materiæ excuset; quia violant præcepta Ecclesiæ in re gravi.

2°. Clerici exercentes proprium actum sacri ordinis, præter peccatum mortale, fiunt etiam irregulares cit. *Cap. Is cui. de Sentent. excom. in 6.* Item Clericus, vel Religiosus utriusque sexus privatur voce activa, & passiva ad officia, & beneficia. *Cap. Is qui 18. §. Is vero de Sententia excom. in 6.*

3°. Clericus, qui in loco interdicto celebrat, aut alium actum ordinis exercet, non servatis conditionibus *Capitis Alma*, præter irregularitatem incurrit etiam interdictum ab ingressu Ecclesiæ.

4°. Clerici exempti, & Religiosi admittentes in loco non interdicto ad divina, vel ad ecclesiasticam sepulturam nominatim interdictos, contrahunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ, quousque satisfaciant ei, cujus sententiam contempserunt. *Cap. Episcoporum 8. de Privilegiis in 6.*

5°. Religiosi etiam exempti incurrunt ipso facto excommunicationem majorem, quoties non servant interdictum generale loci, servatum ab ipsa Ecclesia matrice, vel parochiali loci, in quo ipsi habitant. *Clem. I. de Sent. excom.*

6°. Domini temporales, qui cogunt clericos ad publice celebranda divina officia in loco interdicto, incurrunt excommunicationem Papæ reservatam. Similem quoque excommunicationem contrahunt nominatim interdicti, qui admoniti non exeunt.

7°. Qui interdictos sepeliunt scienter in loco sacro extra casus exceptos, incurrunt excommunicationem Episcopo reservatam.

§. III.

De Latore, Caussa, Suspensione, & Absolutione interdicti.

Q. I. *Quinam ferre interdictum valeat?*

℟. Qui habet potestatem ferendi censuras, ferre etiam potest interdictum. Prælati regulares, quamvis ferre interdictum personale possint, nequeunt tamen interdicere loca sibi subjecta, nisi in plebem jurisdictionem habeant.

Q. II. *Quam ob caussam ferri interdictum possit?*

℟. 1°. Interdictum speciale personale nequit infligi, nisi ob culpam gravem propriam illius personæ, quæ interdicto plectitur.

℟. 2°. Interdictum locale, vel personale generale nequit infligi, nisi ob culpam gravem contumaciter admissam a capite, vel a præcipuis membris Communitatis, licet reliqui sint innocentes; quia hæc pœna redundat in Communitatem, quam privat cultu divino publico.

Q. III. *Quinam suspendere interdictum valeat?*

℟. Suspendere interdictum ad tempus potest, qui illud tulit: sed suspendere effectus interdicti, manente in-

interdicto; juxta multos, soli summi Pontificis est, is enim solus potest dispensare in jure communi.

Q. IV. *Quis ab interdicto absolvere valeat?*

℟. 1°. Ab interdicto locali, aut generali personali si a jure communi sint imposita, & reservata non sint, non potest absolvere, nisi qui habet jurisdictionem in foro externo in locum, vel Communitatem interdictam. Verum si interdictum latum sit ad tempus, vel sub conditione, elapso tempore, vel conditione impleta, cessat sine absolutione. Item interdictum latum contra communitatem, si hæc dissolvatur sine absolutione, cessat respectu innocentum. Item cessat interdictum absque absolutione, destructo ejus subjecto: ut si ecclesia interdicta destruatur. Si autem locus ecclesiæ sit interdictus, manet interdictum in solo, vel pavimento; idcirco in eo solo cadavera non possunt sepeliri.

℟. 2°. Ab interdicto personali speciali potest absolvere quilibet Confessarius approbatus: dummodo hujusmodi interdictum non sit reservatum: ita multi. Si vero sit reservatum, non potest relaxari nisi ab eo, qui illud tulit, vel ab ejus superiore.

Nota. Interdictum illius, qui dedit caussam interdicto generali, intelligitur reservatum, æque ac generale. Item latori reservatum est interdictum latum ab homine per sententiam particularem, ut dictum est de absolutione a censuris in genere.

Demum quibus in casibus de jure communi incurratur interdictum sive generale, sive speciale personale, videndus *Bonacina*, qui *Tom. I. de Censuris disp. V. punct. 8. de Interdicto* accurate, ac diligenter ea omnia enumerat. Nota, celebre interdictum in *Cap. Omnis utriusque sexus 12. de Pœnitentiis, & remissionibus*, latum contra eos, qui communionis Paschalis præcepto non satisfaciunt, in nostra Diœcesi esse latæ sententiæ, & Archiepiscopo reservatum.

§. IV.

De Cessatione a divinis.

Cessatio a divinis est prohibitio clericis imposita, ut sub gravi cessent a divinis officiis in aliquo loco; & ab administratione Sacramentorum, excepto necessitatis casu, in signum doloris ob gravem injuriam Ecclesiæ, aut divino cultui illatam, & in illius reparationem. Eosdem fere effectus habet, quos interdictum: non est tamen censura, cum non sit pœna medicinalis, sed mera prohibitio imposita ad ostensionem doloris. Unde ejus violatio, licet sit graviter illicita, non tamen inducit irregularitatem. Religiosi vero etiam exempti generalem cessationem a divinis violantes, quando ab Ecclesia matrice servatur, sunt ipso facto excommunicati, *Clementina I. de Sent. excomm.*

APPENDIX TOTIUS OPERIS

De variis propositionibus a Sede Apostolica, atque ab Ecclesia damnatis.

CUm præter hæreses sæpenumero in Theologicis Institutionibus propositionum, quas Sedes Apostolica, aut Oecumenica Concilia improbarunt, fecerim mentionem, maximeque Theologum nosse oporteat scopulos, quos in disputationum æstu vitare debeat; operæ pretium me facturum putavi, si eas omnes hic in exitu operis mei recenserem, veluti sentinam quandam pestilentium opinionum, a quibus adolescentes sollicite cavere studeant, & si quando ab aliis incautè proferri, aut defendi advertant, non solum rationibus, quas in hoc ipso opere suppeditavimus, verum etiam opposita Ecclesiæ auctoritate, refutent, & explodant. Sunt autem sequentes, quas pro temporum varietate, in quibus sunt damnatæ, digessimus.

§.I.

APPENDIX

De damnatis propositionibus.

§. I.

Propositiones damnatæ anno CCCCXI. ab Innocentio I. in Epist. ad Conc. Carthaginense, & Milevitanum.

1. Naturaliter potest implere legem qui vult, & Deus legem ad adjutorium dedit.

2. Ad perficiendam justitiam, & Dei mandata complenda, sola humana sufficere potest natura.

3. Parvuli propter salutem, quæ per Salvatorem Christum datur, baptizandi non sunt.

4. Potest homo in hac vita, præceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem justitiæ, sine adjutorio gratiæ Salvatoris, per solum liberæ voluntatis arbitrium pervenire, ut etiam non sit necessarium dicere: *Dimitte nobis debita nostra.*

5. Illud: *& ne nos inferas in tentationem*; non ita intelligendum, tamquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, quoniam hoc in nostra positum est potestate, & ad hoc implendum sola sufficit hominis natura.

6. Non orandus Deus, ut contra peccati malum, & ad operandam justitiam sit noster adjutor.

7. Non opitulatur parvulis ad consequendam vitam æternam Christianæ gratiæ sacramentum.

§. II.

Propositio Ab. Joachim damnata in Concilio Lateranensi IV. anno MCCXV.

Unitas divinarum personarum in natura non est vera, & propria, sed quasi collectiva & similitudinaria; quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, & multi fideles una Ecclesia.

Quia (ut asserunt) *ubi Spiritus Domini, ibi libertas*.

4. Homo potest ita finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in præsenti assequi, sicut eam obtinebit in vita beata.

5. Quælibet intellectualis creatura in seipsa naturaliter est beata, & anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum, & eo beate fruendum.

6. Se in actibus exercere virtutum, est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat a se virtutes.

7. Mulieris osculum (cum ad hoc natura non inclinat), est peccatum mortale ; actus autem carnalis (cum ad hoc natura inclinet) peccatum non est, maxime cum tentatur exercens.

8. In elevatione Corporis Christi non debent assurgere, nec eidem reverentiam exhibere, asserentes, quod esset imperfectionis eisdem, si a puritate, & altitudine suæ contemplationis tantum descenderent ; quod circa mysterium, seu Sacramentum Eucharistiæ, aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent.

9. Exercere usuras non est peccatum.

10. Anima rationalis non est vere, & proprie forma corporis humani.

§. V.

Propositio damnata in Concilio Constantiensi anno MCCCXXVIII.

1. Quilibet tyrannus potest, & debet licite, & meritorie occidi per quemcumque vassallum suum, vel subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante quocumque præstito juramento, seu confœderatione facta cum eo, non expectata sententia, vel mandato judicis cujuscumque.

§. VI.

§. VI.

Propositiones Wiclefi damnatæ in eodem Concilio Sess. XLV.

1. Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis remanent in Sacramento Altaris.

2. Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem Sacramento.

3. Christus non est in eodem Sacramento identice & realiter propria præsentia corporali.

4. Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non baptizat.

5. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit.

6. Deus debet obedire diabolo.

7. Si homo fuerit debite contritus, omnis confusio exterior est sibi superflua, & inutilis.

8. Si Papa sit præscitus, & malus, & per consequens membrum diaboli; non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Cæsare.

9. Post Urbanum VI. non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Græcorum sub legibus propriis.

10. Contra Scripturam sacram est, quod viri Ecclesiastici habeant possessiones.

11. Nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat, eum excommunicatum a Deo, & qui sic excommunicat fit ex hoc hæreticus, & excommunicatus.

12. Prælatus excommunicans clericum, qui appellavit ad Regem, vel concilium Regni, eo ipso traditor est Regis, & Regni.

13. Illi, qui dimittunt prædicare, sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in Dei judicio traditores Christi habebuntur.

14.

14. Licet alicui diacono, vel presbytero prædicare verbum Dei absque auctoritate Sedis Apostolicæ, sive Episcopi catholici.

15. Nullus est dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, idest ex habitu, non solum actu delinquentibus.

17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

18. Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.

19. Speciales orationes applicatæ uni personæ per Prælatos, vel Religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus.

20. Conferens eleemosynam fratribus est excommunicatus eo facto.

21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcumque, tam possessionatorum, quam mendicantium, redditur ineptior, & inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

22. Sancti instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione Christiana.

24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, & non per mendicitatem.

25. Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

26. Oratio præsciti nulli valet.

27. Omnia ex necessitate absoluta eveniunt.

28. Confirmatio juvenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio reservantur Papæ, & Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris.

29. Universitates, Studia, Collegia, Graduationes, & Magisteria in eisdem sunt vana gentilitate introducta: tantum prosunt Ecclesiæ, sicut diabolus.

30. Excommunicatio Papæ, vel cujuscumque Prælati non est timenda, quia est censura Antichristi.

31.

31. Peccant fundantes claustra, & ingredientes sunt viri diabolici.

32. Ditare clerum est contra regulam Christi.

33. Sylvester Papa, & Constantinus Imperator errarunt Ecclesiam dotando.

34. Omnes de ordine mendicantium sunt hæretici; & dantes eis eleemosynam sunt excommunicati.

35. Ingredientes Religionem, aut aliquem ordinem; eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina præcepta; & per consequens ad perveniendum ad regnum cœlorum, nisi apostataverint ab eisdem.

36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici, eo quod possessiones habent: & consentientes eis, omnes videlicet domini sæculares; & ceteri laici.

37. Ecclesia Romana est synagoga satanæ, nec Papa est proximus, & immediatus vicarius Christi, & Apostolorum.

38. Decretales Epistolæ sunt apocryphæ, & seducunt a fide Christi, & Clerici sunt stulti, qui fident eis.

39. Imperator, & domini sæculares sunt seducti a diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus.

40. Electio Papæ a Cardinalibus a diabolo est introducta.

41. Non est de necessitate salutis credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.

42. Fatuum est credere indulgentiis Papæ; & Episcoporum.

43. Juramenta illicita sunt; quæ fiunt ad corroborandos humanos contractus, & commercia civilia.

44. Augustinus, Benedictus, & Bernardus damnati sunt, nisi pœnituerint de hoc, quod habuerunt possessiones, & instituerunt, & intraverunt Religiones, & sic a Papa usque ad ultimum Religiosum omnes sunt hæretici.

45. Omnes Religiones indifferenter introductæ sunt a diabolo.

§. VII.

§. VII.

Propositiones Joan. Hus in eodem Concilio damnatæ.

1. Una est sancta universalis Ecclesia, quæ est prædestinatorum universitas.

2. Paulus numquam fuit membrum diaboli, licet fecerit quosdam actus, actibus Ecclesiæ malignantium consimiles.

3. Præsciti non sunt partes Ecclesiæ, cum nulla pars ejus finaliter excidat ab ea, eo quod prædestinationis charitas, quæ ipsam ligat, non excidet.

4. Duæ naturæ, Divinitas, & humanitas sunt unus Christus.

5. Præscitus etsi aliquando est in gratia secundum præsentem justitiam; tamen numquam est pars S. Ecclesiæ; & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia prædestinationis.

6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione prædestinatorum, sive fuerint in gratia, sive non; secundum præsentem justitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

7. Petrus non est, nec fuit caput Ecclesiæ sanctæ catholicæ.

8. Sacerdotes quomodolibet criminose viventes, sacerdotii polluunt potestatem, & sic ut filii infideles sentiunt infideliter de septem sacramentis Ecclesiæ, de clavibus, officiis, censuris, moribus, ceremoniis, & sacris rebus Ecclesiæ, veneratione reliquiarum, indulgentiis, & ordinibus.

9. Papalis dignitas a Cæsare inolevit, & Papæ perfectio, & institutio a Cæsaris potentia emanavit.

10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se, vel alio, quod esset caput Ecclesiæ particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanæ Ecclesiæ particularis.

11. Non oportet credere, quod iste quicumque est Romanus Pontifex, sit caput cujuscumque particularis Ecclesiæ sanctæ, nisi Deus eum prædestinaverit.

12.

12. Nemo gerit vicem Christi, vel Petri, nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem, quia ad illud officium vicariatus requiritur & morum conformitas, & instituentis auctoritas.

13. Papa non est verus, & manifestus successor Apostolorum principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro, & si quærit avaritiam, tunc est vicarius Judæ Iscarioth. Et pari evidentia Cardinales non sunt veri, & manifesti successores collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata, & consilia Domini nostri Jesu Christi.

14. Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, sæculari judicio est tradendus, & pro certo sequuntur in hoc Pontifices, Scribas, & Pharisæos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus dicentes, *nobis non licet interficere quemquam*, ipsum sæculari judicio tradiderunt, & quod tales sint homicidæ graviores, quam Pilatus.

15. Obedientia Ecclesiastica, est obedientia secundum adinventionem Sacerdotum Ecclesiæ, præter expressam auctoritatem Scripturæ.

16. Divisio immediata humanorum operum est, quod sunt vel virtuosa, vel vitiosa, quia si homo est vitiosus, & agit quidquam, tunc agit vitiose, & si est virtuosus, & agit quidquam, tunc agit virtuose, quia sicut vitium, quod crimen dicitur, seu mortale peccatum inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem ejus, & habentes Scripturæ notitiam, & affectum ad ædificandum populum, debent prædicare, non obstante prætensa excommunicatione. Quod si Papa, vel aliquis Prælatus mandat Sacerdoti sic disposito non prædicare, non debet subditus obedire.

18. Quilibet prædicantis officium de mandato accipit, qui ad Sacerdotium accedit, & illud mandatum debet exequi, prætensa excommunicatione non obstante.

19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis, & interdicti ad sui exaltationem Clerus po-

populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, & viam præparat Antichristo. Signum autem evidens est, quod ab Antichristo tales procedunt censuræ, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos, qui denudant malitiam Antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

20. Si Papa est malus, præsertim si est præscitus, tunc, ut Judas, Apostolus est diaboli, fur, & filius perditionis, & non est caput sanctæ militantis Ecclesiæ, cum nec sit membrum ejus.

21. Gratia prædestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiæ, & quodlibet ejus membrum jungitur Christo capiti insolubiliter.

22. Papa, vel Prælatus malus, præscitus, est æquivoce pastor, & vere fur, & latro.

23. Papa non debet dici Sanctissimus, etiam secundum officium, quia alias Rex deberet dici Sanctissimus secundum officium, & tortores, & præcones dicerentur Sancti, imo etiam diabolus deberet dici Sanctus, quum sit officiarius Dei.

24. Si Papa vivat Christo contrarie, etiam si ascenderet per ritam, & legitimam electionem, secundum constitutionem humanam vulgatam; tamen aliunde ascenderet, quam per Christum, dato etiam, quod intraret per electionem a Deo principaliter factam; nam Judas Iscariothes rite, & legitime a Deo Jesu Christo electus est ad Episcopatum, & tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

25. Condemnatio XLV. articulorum *Joannis Wicleff* per Doctores facta, est irrationabilis, & iniqua, & male facta, & ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est hæreticus, aut scandalosus.

26. Non eo ipso, quo electores vel major pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso persona illa est legitime electa, vel eo ipso est verus, & manifestus successor, vel Vicarius Petri Apostoli, vel alterius Apostoli in officio Ecclesiastico, unde sive Electores bene, vel male elegerint, operibus electi debemus credere; nam

eo

eo ipso quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiæ, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

27. Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse unum Caput in spiritualibus regens Ecclesiam; quod semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur, & conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum, melius suam Ecclesiam regularet.

29. Apostoli, & fideles Sacerdotes Domini, strenue in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam antequam Papæ officium foret introductum: sic facerent, deficiente, per summe possibile, Papa usque ad diem judicii.

30. Nullus est dominus civilis; nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

§. VIII.

Propositiones Augustini Romani damnatæ in Concilio Basileensi anno MCCCCXXXV.

1. Anima Christi videt Deum tam clare, & intense, quantum clare, & intense Deus videt seipsum.

2. Ratio suppositalis determinans naturam humanam in Christo, non distiguitur realiter ab ipsa natura determinata.

3. Christus quotidie peccat, & ex quo fuit Chsistus quotidie peccavit.

4. Non omnes justificati sunt membra Christi, sed soli prædestinati.

5. Humana natura in Christo est persona Verbi.

6. Humana natura assumta a Verbo ex unione personali est veraciter Deus naturalis, & proprius.

7. Christus secundum voluntatem creatam diligit naturam humanam unitam personæ Verbi quantum diligit naturam divinam.

8. Sicut duæ personæ in divinis sunt æqualiter diligibiles, ita duæ naturæ in Christo humana, & divina sunt æqualiter diligibiles propter personam communem.

§. IX.

§. IX.

Propositiones Magistri Petri Oxomensis damnatæ a Sixto IV. anno MCCCCLXXXIX.

1. Peccata mortalia quantum ad culpam, & pœnam alterius sæculi delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves.
2. Confessio de peccatis in specie fuit ex aliquo statuto utilis Ecclesiæ, non de jure divino.
3. Pravæ cogitationes confiteri non debent, sed sola displicentia delentur sine ordine ad claves.
4. Confessio debet esse secreta, idest de peccatis secretis, non de manifestis.
5. Non sunt absolvendi pœnitentes, nisi peracta prius pœnitentia eis injuncta.
6. Papa non potest alicui viro indulgere pœnam purgatorii.
7. Ecclesia urbis Romæ errare potest.
8. Papa non potest dispensare in statutis universalis Ecclesiæ.
9. Sacramentum Pœnitentiæ quantum ad collationem gratiæ Sacramentalis, naturæ est, non alicujus institutione veteris, vel novi Testamenti.

§. X.

Propositiones duæ damnatæ a Leone X. in Concilio Lateranensi anno MDXIII.

1. Anima intellectiva mortalis est, saltem secundum philosophiam.
2. Anima intellectiva est unica in cunctis hominibus.

§. XI.

Propositiones Lutheri damnatae a Leone X. anno MDXX. in Bulla Exurgat Deus.

1. Hæretica sententia est, sed usitata, sacramenta novæ legis justificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum, & Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu cæli.

4. Imperfecta charitas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam Purgatorii, & impedit introitum regni.

5. Tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem, & satisfactionem, non est fundatum in S. Scriptura, nec in antiquis S. Christianis doctoribus.

6. Contritio, quæ paratur per discussionem, collationem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, hæc contritio facit hypocritam, imo magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, & omni doctrina de contritionibus hucusque data præstantius, de cetero non facere summas pœnitentias: optima pœnitentia nova vita.

8. Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas: unde in primitiva Ecclesia sola manifesta mortalia confitebantur.

9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente Sacerdote, credat sibi remitti: imo peccatum maneret, nisi remissum crederet; non enim sufficit remissio peccati, & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi *Quodcumque solveritis &c.* Hinc, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum, & absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut Sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

13. In Sacramento Pœnitentiæ, ac remissione culpæ, non plus facit Papa, aut Episcopus, quam infimus Sacerdos, imo ubi non est Sacerdos, æque tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier, aut puer esset.

14. Nullus debet Sacerdoti respondere, se esse contritum, nec Sacerdos requirere.

15. Magnus est error eorum, qui ad Sacramentum Eucharistiæ accedunt, huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis, quod præmiserint orationes suas, & præparatoria; omnes illi judicium sibi manducant, & bibunt; sed si credant, & confidant, se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros, & dignos.

16. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi Concilio statuerit, laicos sub utraque specie communicandos, nec Bohemi sub utraque specie communicantes sunt hæretici, sed schismatici.

17. Thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi.

18. Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, & remissiones bonorum operum, & sunt de numero eorum, quæ licent, & non de numero eorum, quæ expediunt.

19. Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam.

20. Seducuntur credentes, indulgentias esse salutare, & ad fructum spiritus utiles.

21. Indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus, & proprie conceduntur duris solummodo, & impatientibus.

22. Sex generibus hominum indulgentiæ nec necessariæ, nec utiles, videlicet mortuis, seu morituris, infirmis legitime impeditis, his, qui non commiserunt

crimina, his, qui crimina commiserunt, sed non publica; his qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ, nec privant homines communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.

24. Docendi sunt Christiani, plus diligere excommunicationem, quam timere.

25. R. Pontifex Petri successor, non est Christi vicarius, super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in B Petro institutus.

26. Verbum Christi ad Petrum *Quodcumque solveris super terram &c.* extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro.

27. Certum est, in manu Papæ, aut Ecclesiæ prorsus non esse, statuere articulos fidei, imo nec leges morum, seu bonorum operum.

28. Si Papa cum magna parte Ecclesiæ sic, vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum; aut hæresis contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec foret per Concilium universale, alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem Conciliorum, & libere contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum decreta, & confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque Concilio.

30. Aliqui articuli *Jo: Hus* condemnati in Concilio Constantiensi sunt Christianissimi, verissimi, & Evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

31. In omni opere bono justus peccat.

32. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

33. Hæreticos comburi, est contra voluntatem Spiritus S.

34. Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter propter occultissimum superbiæ vitium.

36. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

37.

37. Purgatorium non potest probari ex S. Scriptura, quæ sit in Canone.

38. Animæ in Purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes, nec probatum est ullis aut rationibus, aut scripturis, ipsas esse extra statum merendi, aut augendæ charitatis.

39. Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quandiu quærunt requiem, & horrent pœnas.

40. Animæ ex Purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minus beantur, quam si per se satisfecissent.

41. Prælati Ecclesiastici, & Principes sæculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

§. XII.

Propositiones Michaelis Baji damnatæ a S. Pio V. Gregorio XV. & Urbano VIII. in sensu ab assertoribus intento.

1. Nec Angeli, nec primi hominis adhuc integri merita, recte vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic opus bonum ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.

3. Et bonis Angelis, & primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, & non gratia.

4. Vita æterna homini integro, & Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, & bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.

5. In promissione facta Angelo, & primo homini continetur naturalis justitiæ confirmatio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita æterna justis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera, sed juxta modum loquendi Scripturæ sa-

sacræ non recte vocantur gratia: quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia debeant nuncupari.

8. In redemtis per gratiam nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

9. Dona concessa homini integro, & Angelo, forsitan non improbanda ratione possunt dici gratia, sed quia secundum usum Sacræ Scripturæ nomine gratiæ ea tantum munera intelliguntur, quæ per Jesum Christum male meritis, & indignis conferuntur, ideo neque merita, neque merces, quæ illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio pœnæ temporalis, quæ dimisso peccato sæpe remanet, & corporis resurrectio proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.

11. Quod pie, & juste in hac vita mortali usque ad finem conversati, vitam consequ mur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ justo Dei judicio deputandum est; neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

12. Pelagii sententia est: opus bonum citra gratiam adoptionis factum non esse regni cœlestis meritorium.

13. Opera bona a filiis adoptionis facta non accipiunt rationem meriti ex eo; quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legi.

14. Opera bona justorum non accipient in diè judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bene operatur habet gratiam, & inhabitantem Spiritum S. sed in eo solum, quod obedit divinæ legi.

16. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.

17. Sentiunt cum Pelagio qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum Deificum.

18.

18. Opera catechumenorum, & fides, & pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita, quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera justitiæ, & temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis non traxerunt majorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

21. Humanæ naturæ exaltatio, & sublimatio in consortium divinæ naturæ debita fuit integritati primæ conditionis, ac proinde naturalis dicenda est, non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Rom. II. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt*, intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt, hominem ab initio dono quodam supernaturali, & gratuito, supra conditionem naturæ fuisse exaltatum, ut fide, spe, & charitate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis, & otiosis hominibus secundum insipientiam philosophorum excogitata sententia, quæ ad Pelagianismum rejicienda est: hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus, & ad Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, & philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primæ conditionis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.

27. Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli fures ii sunt, & latrones, qui Christum viam, & ostium veritatis, & vitæ negant, sed etiam quicumque aliunde, quam per ipsum in viam justitiæ, hoc est ad aliquam justitiam conscendi posse docent.

30. Aut tentationi ulli sine gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse; sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.

31. Charitas perfecta, & sincera, quæ est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta tam in catechumenis, quam in pœnitentibus esse potest sine remissione peccatorum.

32. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus juste, recte, & sancte vivit, & mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur, ut auctor naturæ, & gratuiti, quo Deus amatur, ut beatificator, vana est, commentitia, & ad illudendum sacris literis, & plurimis veterum testimoniis excogitata.

35. Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola philosophia per elationem præsumtionis humanæ, cum injuria Crucis Christi defenditur a nonnullis Doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit qui boni aliquid naturalis, hoc est quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a *Joanne* prohibetur, aut laudabilis charitas, quæ, per Spiritum S. in corde diffusa, Deus amatur.

39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

42. Justitia, qua justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum justitia, non autem in gratia aliqua animæ infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, & secundum interiorem hominem renovatur, ac Divinæ naturæ consors efficitur, ut sic per Spiritum S. renovatus, dein-

ceps

ceps bene vivere, & Dei mandatis obedire possit.

43. In omnibus pœnitentibus ante sacramentum absolutionis, & in catechumenis ante Baptismum est vera justificatio, separata tamen a remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque, quæ a fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia, & vera legis justitia, non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium Missæ non alia ratione est sacrificium, quam generali illa, qua omne opus, quod fit, ut sancta societate Deo homo inhæreat.

46. Ad rationem, & definitionem peccati non pertinet voluntarium; nec definitionis quæstio est, sed causæ, & originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione, vel respectu ad voluntatem, a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, & habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet, & legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto: Non concupisces.

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est ejus conditionis ut suum auctorem, & omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majoribus.

54. Definitiva hæc sententia, Deum nihil homini im-

impossibile præcepisse, falso tribuitur *Augustino* cum sit Pelagii.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus, & reatus, transeunte autem actu, nihil manet, nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.

57. Unde in Sacramento Baptismi, aut Sacerdotis absolutione proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, & ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu.

58. Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens, & inspirans vivificat eum, & resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solum reatus tollitur.

59. Quando per eleemosynas, aliaque pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus; non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus saltem aliqua ex parte redemtores,) sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur, & communicatur.

60. Per passiones Sanctorum in Indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur, & ut digni simus, qui pretio Sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur.

61. Celebris illa Doctorum distinctio, divinæ legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad præceptorum operum substantiam tantum, altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeat operantem perducere ad regnum (hoc est ad modum meritorium), commentitia est, & explodenda.

62. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto, & omnibus circumstantiis rectum est, & bonum, (quod moraliter bonum appellare consueverunt) vel quia est meritorium Regni æterni, eo quod sit a vivo Christi membro per spiritum charitatis, rejicienda est.

63. Sed & illa distinctio duplicis justitiæ, alterius, quæ fit per spiritum charitatis inhabitantem, alterius,

qu

quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus S. cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo charitatem diffundentis, qua divinæ legis justificatio impleatur, similiter rejicitur.

64. Item & illa distinctio duplicis vivificationis, alterius, qua vivificatur peccator dum ei pœnitentiæ, & vitæ novæ propositum, & inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius, qua vivificatur qui vere justificatur, & palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est, & Scripturis minime congruens.

65. Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus, & gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit, & docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

67. Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.

68. Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.

69. Justificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem per occultam communicationem, & inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem, & charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis.

71. Per contritionem, etiam cum charitate perfecta, & cum voto suscipiendi sacramenti conjunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti.

72. Omnes omnino justorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum, unde & Job, & Martyres, quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo præter Christum est absque peccato originali, hinc B. Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, & omnes ejus afflictiones in hac vita, sicut & aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut & alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiæ sunt, pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto *Non concupisces*. Unde homo eos sentiens, & non consentiens, transgreditur præceptum *Non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum: *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo*.

77. Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.

78. Falsa est Doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari, & institui sine justitia originali.

Propositiones autem illæ damnatæ sunt *in sensu ab assertoribus intento, quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent*, ut ait Pontifex, imo nonnullæ damnatæ sunt tantum propter acerbiorem, quam continent censuram, ut testantur *Suarez*, *Vasquez*, *Contensonius*; & qui omnibus in hac parte præferendi sunt, *Bellarminus*, & *Toletus*.

§. XIII.

Propositiones damnatæ, prima a Consultoribus Romanis die 18. Nov. anno MDLXXXI. altera a Clemente VIII. die 20. Ju. anno MDCII.

I. Scientia ex confessione acquisita uti licet, modò fiat sine directa, aut indirecta revelatione, & gravamine pœnitentis, nisi aliud multo majus ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur.

2. Licet per litteras seu internuncium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere.

§. XIV.

§. XIV.

Propositiones damnatæ ab Alexandro VII. anno MDCLIX. die 30. Januar.

1. Concilium Tridentinum non obligat Regulares in Gallia ad obtinendas approbationes ab Episcopis, ut sæcularium confessiones audire possint, neque ex illius Concilii auctoritate privilegia Regularium restringi possunt, cum in Gallia receptum non sit, præter quam in decisionibus fidei, neque etiam Bulla *Pii IV.* pro confirmatione illius Concilii promulgata.

2. Ubi Concilium Tridentinum est receptum non possunt Episcopi restringere, vel limitare approbationes, quas Regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque illas ulla ex causa revocare. Quinimo ordinum mendicantium Religiosi ad eas approbationes obtinendas non tenentur, & si ab Episcopis Religiosi non probentur, rejectio illa tantumdem valet, ac si approbatio concessa fuerit.

3. Regulares ordinum mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad confessiones audiendas in sua Diœcesi, habentur pro approbatis in aliis diœcesibus, nec nova Episcoporum indigent approbatione. Regulares habent potestatem absolvendi a peccatis Episcopo reservatis, etiamsi ab Episcopo auctoritas ipsa indulta non fuerit.

4. Nullus in foro conscientiæ Parochiæ suæ interesse tenetur nec ad annuas confessiones, nec ad missas parochiales. nec ad audiendum verbum Dei, divinam legem, fidei rudimenta, morumque doctrinam, quæ ibi in catechesibus annuntiantur, & docentur.

5. Talem legem in hac materia nec Episcopi, nec Concilia provincialia, vel nationum sancire, nec delinquentes aliquibus pœnis, aut ecclesiasticis censuris multare possunt.

6. Regulares mendicantes petere possunt licite a Judicibus sæcularibus, ut injungant Episcopis, quatenus ipsi mandata concedant ad prædicandum in Adventu, &

Qua-

Quadragesima. Quod si renuant facere Episcopi, decretum Judicum sæcularium tantundem valet, ac si permissio dictis religiosis concessa fuisset.

§. XV.

Propositiones damnatæ ab eodem Alexandro VII. anno MDCLXV. die 24. Septembris.

1. Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 28. Julii in Concistorio S. Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.

4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris illum denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in Sacramentali confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus.

7. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

16.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & Sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam caussam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem, non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat Maritus occidens propria auctoritate Uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens Cappellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

Non

22. Non est contra justitiam Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali. quod tibi conferre non tenebatur,

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemtu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.

28 Populus non peccat, etiamsi absque ulla caussa non recipiat legem a Principe promulgatam.

§. XVI.

Propositiones damnatæ ab eodem Alexandro VII. a nn.° MDCLXVI. die 18. Martii.

29. In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.

33.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiatus de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quam primum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis,

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *Regalo*, dum deficiente illo, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & aliæ famulæ nimis difficile invenirentur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plusquam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiæ, reo, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usquedum adhibita diligentia corrigantur.

§. XVII.

Propositio damnata ab Innocentio X. anno MDCXLVII.

Sanctus Petrus, & S. Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, unicum efficiunt, vel sunt duo Ecclesiæ Catholicæ Coriphæi, ac supremi Duces, summa inter se unitate conjuncti, vel sunt geminus universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coaluerunt, vel sunt duo Ecclesiæ Summi Pastores, ac Præsides, qui unicum caput constituunt.

§. XVIII.

Propositiones damnatæ ab Innocentio XI. anno MDCLXXIX. die 4. Martii.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.

8. Co-

8. Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

15. Licitum est filio gaudere de Parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consequutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.

17. Satis est, actum fidei semel in vita elicere.

18. Si a potestate publica quis interrogetur fidem ingenue confiteri; ut Deo, & Fidei gloriosum, consulo; tacere, ut peccaminosum per se, non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat, supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit loquutus Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25. Cum caussa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis caussa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Caussa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

39. Urgens metus gravis est caussa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis, fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hereditas adeatur, vel le-

legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, quum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævio inito, cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur, tamquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia,

 quan-

quando temporale non datur tamquam pretium, sed duntaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imo etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.

47. Cum dicit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primo videtur per hoc, *digniores*, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumto comparativo pro positivo: vel secundo, loquutione minus propria, ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49 Mollities jure naturæ prohibita non est; unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris, scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, & si absit contemtus.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul, a diversis Celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum, & laudes, po-

potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens confessio, & communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessum, ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere: quinimo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando caussa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis D. N. J. C.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

§. XIX.

Propositiones damnatæ ab eodem Innocentio XI. an. MDCLXXIX. die 23. Novemb.

1. Deus donat nobis omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis donat alteri villam, aut librum.
2. Deus subjicit nobis suam Omnipotentiam.

§. XX.

Propositiones Michaelis Molinos damnatæ ab Innocentio XI. anno MDCLXXXVII. die 2. Novemb.

1. Oportet hominem suas potentias annihilare. Et hæc est via interna.
2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse ipse solus Agens; & ideo opus est, se ipsum in Deo totum, & totaliter derelinquere, & postea permanere, velut corpus exanime.
3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.
4. Activitas naturalis est gratiæ inimica, impeditque Dei operationes, & veram perfectionem, quia Deus operari vult in nobis sine nobis.
5. Nihil operando anima se annihilat, & ad ipsum principium redit, & ad suam originem, quæ est essentia Dei, in qua transformata remanet, ac divinizata, & Deus tunc in seipso remanet; quia tunc non sunt amplius duæ res unitæ, sed una tantum; & hac ratione Deus vivit, & regnat in nobis, & anima seipsam annihilat in esse operativo.
6. Via interna est illa, qua non cognoscitur nec lumen, nec amor, nec resignatio, & non oportet Deum cognoscere, & hoc modo recte proceditur.
7. Non debet anima cogitare nec de præmio, nec de punitione, nec de Paradiso, nec de Inferno, nec de morte, nec de æternitate.
8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat, nec

nec ne: nec opus est ut velit cognoscere suum statum, nec proprium nihil, sed debet ut corpus exanime manere.

9. Non debet anima reminisci nec sui, nec Dei, nec cujuscumque rei, & in via interna hominis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones, & ad proprios defectus.

10. Si proprii defectus alios scandalizent, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi; & ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

11. Ad dubia, quæ occurrunt, an recte procedatur necne, non opus est reflectere.

12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de Paradiso, nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem expurgare debet.

13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio, & cura de omni re nostra; & relinquere, ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

14. Qui divinæ voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio, cum sit actus propriæ voluntatis, & electionis; & est velle, quod divina voluntas nostræ conformetur, & non quod nostra divinæ. Et illud Evangelii, *petite*, & *accipietis*, non est dictum a Christo pro animabus internis, quæ nolunt habere voluntatem. Imo hujusmodi animæ eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent, quia utrumque est actus propriæ voluntatis.

16. Non convenit Indulgentias quærere pro pœna propriis peccatis debita; quia melius est divinæ Justitiæ satisfacere, quam divinam misericordiam quærere; quoniam illud ex puro Dei amore procedit, & istud ab amore nostri interessato: non est res Deo grata, nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

17. Tradito Deo libero arbitrio, & eidem relicta cu-

cura, & cogitatione animæ nostræ, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria; & si natura commovetur, oportet sinere, ut commoveatur, quia est natura.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus, & propriis conceptionibus, non adorat Deum in spiritu & veritate.

19. Qui amat Deum eò modo, quo ratio argumentatur; aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

20. Asserere, quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre, & per cogitationes, per quas Deus animam non alloquitur; ignorantia est. Deus nunquam loquitur; ejus locutio est operatio; & semper in anima operatur, quando hæc suis discursibus, cogitationibus, & operationibus eum non impedit.

21. In oratione opus est manere in fide obscura, & universali, cum quiete, & oblivione cujusque cogitationis particularis, ac distinctæ attributorum Dei, Trinitatis, & sic in Dei præsentia manere ad illum adorandum, & amandum, eique inserviendum, sed absque productione actuum, quia in his Deus sibi non complacet.

22. Cognitio hæc per fidem non est actus a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturæ tradita, quam creatura se habere non cognoscit, sed postea cognoscit, illam se habuisse: & idem dicitur de amore.

23. Mystici cum Sancto Bernardo, in Scala Claustralium, distinguunt quatuor gradus, lectionem, meditationem, orationem, & contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum est, dummodo Deus animam non trahat, absque eo quod ipsa id expectet, ad contemplationem infusam, & hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum, & in ipso

ipso permanere, absque eo quod amplius redeat ad secundum, aut primum.

24. Qualescumque cogitationes in oratione occurrunt etiam impuræ, etiam contra Deum, Sanctos, Fidem, & Sacramenta, si voluntarie non nutriantur, nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia, & resignatione tolerentur, non impediunt orationem Fidei: imo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinæ voluntati resignata remanet.

25. Etiamsi superveniat somnus, & dormiatur, nihilominus fit oratio, & contemplatio actualis; quia oratio, & resignatio, idem sunt, & dum resignatio perdurat, perdurat & oratio.

26. Tres illæ viæ, Purgativa, Illuminativa, & Unitiva, sunt absurdum maximum, quod dictum fuit in mystica. Cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

27. Qui desiderat, & amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat, nec quærit Deum, sed seipsum, & male agit, cum eam desiderat, & eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tum in locis sacris, quam in diebus sollemnibus.

28. Tædium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo, & virtutes, & frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

30. Totum sensibile, quod experimur in vita spirituali, est abominabile, spurcum, & immundum.

31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quæ non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

32. Nec ante, nec post communionem alia requiritur præparatio, aut gratiarum actio (pro istis animabus internis) quam permanentia in solita resignatione passiva, quæ modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui possunt, & fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis, aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur, eos esse ex impul-

su

su speciali Dei : alias sunt impulsus naturæ nondum mortuæ.

33. Male agit anima, quæ procedit per hanc viam internam, si in diebus sollemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum; quoniam animæ internæ omnes dies sunt æquales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, qui hujusmodi animabus omnia loca æqualia sunt.

34. Verbis, & lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quæ in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quo operetur in illis, & quo magis Deo se resignant, experiuntur, se non posse orationem Dominicam, seu *Pater noster*, recitare.

35. Non convenit animabus hujus vitæ internæ, quod faciant operationes, etiam virtuosas, ex propria electione, & activitate, alias non essent mortuæ: nec debent elicere actus amoris ergo B. Virginem, Sanctos, aut Humanitatem Christi; quia cum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, nec B. Virgo, nec Sancti sedere debent in nostro corde, quia solus Deus vult illud occupare, & possidere.

37. In occasione tentationum, etiam furiosarum, non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore, & resignatione permanere.

38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est, & infructuosum, ideoque dimittenda.

39. Sanctiora opera, & pœnitentiæ, quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhæsionem.

40. B. Virgo nullum unquam opus exterius peregit, & tamen fuit Sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

41. Deus permittit, & vult ad nos humiliandos, & ad veram transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, Dæmon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia, & sine mentis offuscatione, movendo physice illorum manus, &

& alia membra contra eorum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos, in quo casu non sunt peccata, quia in iis non adest consensus.

42. Potest dari casus, quod hujusmodi violentiæ ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris, & feminæ, & ex parte utriusque sequatur actus.

43. Deus præteritis sæculis Sanctos efficiebat tyrannorum ministerio, nunc vero eos efficit Sanctos ministerio Dæmonum, qui caussando in eis prædictas violentias facit, ut illi se ipsos magis despiciant, atque annihilent, & se Deo resignent.

44. Job blasphemavit, & tamen non peccavit labiis suis, quia fuit ex Dæmonis violentia.

45. Sanctus Paulus hujusmodi Dæmonis violentias in suo corpore passus est, unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago; sed quod nolo malum, hoc facio.*

46 Hujusmodi violentiæ sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, & ad eam ad veram transformationem, & unionem perducendam, nec alia superest via: Et hæc est via facilior, & tutior.

47. Cum hujusmodi violentiæ occurrunt, sinere oportet, ut Satanas operetur, nullam adhibendo industriam, nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo; & etiamsi sequantur pollutiones, & actus obscœni propriis manibus, & etiam pejora, non opus est seipsum inquietari: sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia, & timores, quia anima fit magis illuminata, magis roborata, magisque candida, & acquiritur sancta libertas. Et præ omnibus non opus est hæc confiteri, & sanctissime fit, non confitendo: quia hoc pacto superatur Dæmon, & acquiritur thesaurus pacis.

48. Satanas, qui hujusmodi violentias infert, suadet deinde gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur; unde ad ejus vires enervandas, melius est ea non confiteri, quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

49. Job ex violentia Dæmonis se propriis manibus polluebat, eodem tempore quo mundas habebat ad

Deum

Deum preces (sic interpretando locum ex cap. XVI. Job.)

50. David, Hieremias, & multi ex Sanctis Prophetis hujusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

51. In Sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos, uti illud de *Samsone*, qui per violentiam se ipsum occidit cum Philistæis, conjugium iniit cum alienigena, & cum *Dalida* meretrice fornicatus est, quæ alias erant prohibita, & peccata fuissent; De *Juditha*, quæ *Olopherni* mentita fuit; De *Elisæo*, qui pueris malexidit: De *Elia*, qui combussit Duces cum turmis Regis *Achab*. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta, vel Dæmonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

52. Cum hujusmodi violentiæ etiam impuræ absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, & de facto semper magis unitur.

53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violentia, regula, quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quæ protestantur, se dictis violentiis non consensisse, aut jurare non posse, quod in iis consenserint, & videre quod sint Animæ, quæ proficiunt in via interna; sed regulam sumere a lumine quodam actuali, cognitione humana, ac Theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violentia, & certus sum, quod hoc lumen a Deo procedit, qui ad me pervenit conjunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, & mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium, eo modo, quo interdum contingit, quod Deus aliquid revelando, eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit, qui revelat, & anima in contrarium non potest dubitare.

54. Spirituales vitæ ordinariæ in hora mortis se delusos invenient, & confusos, & cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas, & extinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentiunt, nihil, nihil

hil ; nec ullam sentiunt inquietitudinem, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

56. Duæ leges, & duæ cupiditates, animæ una, & amoris proprii altera, tandiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius, unde quando his purgatus est, & mortuus, ut fit per viam internam, non adsunt amplius illæ duæ leges, & duæ cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, nequidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata nec mortalia, nec venialia.

58. Ad ejusmodi statum pervenietur, non reflectendo amplius ad proprias actiones ; quia defectus ex reflexione oriuntur.

59. Via interna sejuncta est a confessione, a Confessariis, & a casibus conscientiæ, a Theologia, & Philosophia.

60. Animabus provectis, quæ reflexionibus mori incipiunt, & eo etiam perveniunt, ut sint mortuæ, Deus Confessionem aliquando efficit impossibilem, & supplet ipse tanta gratia præservante, quantam in Sacramento reciperent ; & ideo hujusmodi animabus non est bonum in tali casu ad Sacramentum Pœnitentiæ accedere, quia id est illis impossibile.

61. Anima cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, & Deus illi eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum : quinimo signum, quod quis in statu nihilitatis maneat, idest mortis mysticæ, est, si sensus exteriores non repræsentent amplius res sensibiles, ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum, quod intellectus ad eas applicet.

64. Theologus minorem dispositionem habet, quam homo rudis ad statum contemplativi ; Primo quia non habet fidem adeo puram : Secundo quia non est adeo humilis : Tertio quia non adeo curat propriam salutem : Quar-

Quarto quia caput refertum habet phantasmatibus, speciebus, opinionibus, & speculationibus, & non potest in illum ingredi verum lumen.

65. Præpositis obediendum est in exteriore, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo ad exterius pertingit; in interiore vero aliter res se habet, quia solus Deus, & Director intrant.

66. Risu digna est nova quædam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab Episcopo, quod si Episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo directore adeat. Novam dico doctrinam, quia nec Sacra Scriptura, nec Concilia, nec Canones, nec Bullæ, nec Sancti, nec Auctores eam unquam tradiderunt, nec tradere possunt, quia Ecclesia non judicat de occultis, & anima jus habet eligendi quemcumque sibi bene visum.

67. Dicere, quod internum manifestandum est exteriori tribunali Præpositorum, & quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio: quia Ecclesia non judicat de occultis, & propriis animabus præjudicant, his deceptionibus, & simulationibus.

68. In mundo non est facultas, nec jurisdictio ad præcipiendum, ut manifestentur Epistolæ Directoris quoad internum animæ, & ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus Satanæ &c.

Superiorum autem propositionum summa, in quibus Quietistarum systema continetur, huc redit.

1. Homini enitendum esse, ut facultatum suarum activitatem cohibeat, adeoque quantum ad ipsas maneat in quiete (unde commenti hujus sequacibus inditum est nomen *Quietistarum*), & sic de nulla re curam habeat, non de Inferno, non de paradiso, non de propriis defectibus &c. *Prop.* 1. 2. 6. 7. 9. *&c.*

2. Abjiciendam esse tum orationem, qua quidpiam petatur, tum quamlibet corporis mortificationem. *Prop.* 14. 38.

3. Id locum habere etiam, cum quis insolitis tentationibus quatitur, & impuras quascumque carnis rebelliones experitur; quia hæc meræ sunt dæmonis violentiæ,

quæ

quæ ad fornicationem usque progredi possunt, & de facto pluries progressæ sunt, absque ullo hominis peccato; quia absque ullo ejus consensu. *Prop.* 41. 42. 51.

4. Obscœna hæc, si quandoque in corpore exurgant, non esse Confessario aperienda, ut quæ nequidem sint veniales culpæ; imo, quæ animum in via interna progredientem magis uniant Deo. *Prop.* 47. 48. 52. *&c.*

§. XXI.

Propositiones ab Alexandro VIII. damnatæ an. MDCXC. die 14. Augusti.

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actuum cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in suum finem ultimum interpretative: hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ mortalis.

2. Peccatum philosophicum, seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero, & mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non offensa Dei, neque peccatum mortale, dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

§. XXII.

Propositiones damnatæ ab Alexandro VIII. die 7. Decem. MDCXC.

1. In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in caussa sua, peccato originali, & libertate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis Electis, sed pro omnibus, & solis Fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sicut proinde merito possimus petere; a gratia sufficienti libera nos Domine.

7. Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura rationali, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides, & etiamsi videantur credere, non est Fides Divina, sed humana.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

17.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud Religiosos factæ, plerumque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a Sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in Templo, quæ fiebat a Beata Virgine Maria in die Purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, & quod Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus esset, secundum verba legis.

25. Dei Patris sedentis simulacrum, nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris* &c. prætermissis illis: *Ego te baptizo*.

28. Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo facere quod facit Ecclesia*.

29. Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Œcumenicum auctoritate, atque in Fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificiam Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In Eminenti*, est subreptitia

§. XXIII.

Propositiones damnatae ab Innocentio XII. die 12. Martii an. MDCXCIX.

1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est charitas pura, & sine ulla mixtione motivi proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.

2. In statu vitæ contemplativæ, seu unitivæ omittitur omne motivum interessatum timoris, & spei.

3. Id, quod est essentiale in directione animæ, est non aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, præcautione, & subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, & nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, & adeo potest illas scandalizare, aut in perturbationem conjicere.

4. In statu sanctæ indifferentiæ anima non habet amplius desideria voluntaria, & deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suæ gratiæ fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctæ indifferentiæ nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti & beati propter interesse proprium, sed omnem perfectionem, ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suæ gratiæ.

2.

6. In hoc sanctæ indifferentiæ statu nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum, sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam & beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, quam nos vult velle propter ipsum.

7. Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renunciatio, quam Jesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est, nisi quoad interesse proprium. Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio, seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam æternum.

8. Omnia sacrificia, quæ fieri solent ab animabus quàm maxime disinteressatis circa æternam beatitudinem, sunt conditionalia. Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, quæ non est intimus conscientiæ fundus, se juste reprobatam esse a Deo.

10. Tunc anima divisa a semetipsa expirat cum Christo in Cruce dicens: *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me?* In hac involuntaria impresssione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte superiori, id est in suis actibus directis, & intimis spem perfectam, quæ est desiderium disinteressatum promissionum.

12. Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse, & justæ condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in Cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quædam separatio partis superioris animæ ab inferiori. In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino cœca & involuntaria perturbatione: Nam totum, quod est voluntarium, & intellectuale, est partis superioris.

15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur. Ista compositio actuum discursivorum, & reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

16. Datur status contemplationis adeo sublimis, adeoque perfectæ, ut fiat habitualis, ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem, ejusque actus methodicos.

17. Animæ contemplativæ privantur intuitu distincto, sensibili, & reflexo Jesu Christi duobus temporibus diversis, primo in fervore nascente earum contemplationis. Secundo anima amittit intuitum Jesu Christi in extremis probationibus.

18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctæ, non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult, & amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute præditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva, & disinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio, & sua felicitas, sed solum quatenus est id, quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent animæ transformatæ sua peccata detestari, & condemnare se, & desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem, & liberationem, sed ut rem, quam Deus vult, & vult nos velle propriam suam gloriam.

21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis hæc doctrina (de puro amore) esset pura, & simplex perfectio Evangelica in universa traditione designata, antiqui Pastores non proponebant pas-

passim multitudini justorum, nisi exercitationem amoris interessati eorum gratiæ proportionatam.

23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem, & tunc evadit unicum principium, & unicum motivum omnium actuum, qui deliberati, & meritorii sunt.

§. XXIV.

Propositiones Jansenii damnatæ ab Innocentio X.

1. Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, & conantibus secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

2. Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ numquam resistitur.

3. Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

4. Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei, & in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui possit humana voluntas resistere, vel obtemperare.

5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

§. XXV.

Propositiones Quesnelli damnatæ a Clemente XI. in Bulla Unigenitus, *in sensu ab auctoribus intento.*

1. Quid aliud remanet animæ, quæ Deum, atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum, & peccati consecutiones, superba paupertas, & segnis indigentia, hoc est generalis impotentia ad laborem, ad orationem, & ad omne opus bonum?

2. Jesu Christi gratia, principium efficax boni cuju-

juscumque generis, necessaria est ad opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

3. In vanum, Domine, præcipis, si tu ipse non das quod præcipis.

4. Ita, Domine, omnia possibilia sunt ei, cui omnia possibilia facis, eadem operando in illo.

5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiæ suæ, exhortationes, & gratiæ exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

6. Discrimen inter fœdus Judaicum, & Christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat, quod jubet, illum sua gratia purificando.

7. Quæ utilitas pro homine in veteri fœdere, in quo Deus illum reliquit ejus propriæ infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quæ vero felicitas non est admitti ad fœdus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis?

8. Nos non pertinemus ad novum fœdus, nisi in quantum participes sumus ipsius novæ gratiæ, quæ operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit.

9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus; & cum qua nunquam illum abnegamus.

10. Gratia est operatio manus Omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare.

11. Gratia non est aliud, quam voluntas Omnipotentis Dei jubentis, & facientis quod jubet.

12. Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

13. Quando Deus vult animam salvam facere, & eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit.

14. Quantumcumque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, oportet, ut se dedat, accurrat, se se humiliet, & adoret Salvatorem suum.

15. Quando Deus mandatum suum, & suam æternam locutionem comitatur unctione sui Spiritus, & in-

interiori vi gratiæ suæ, operatur illa in corde obedientiam, quam petit.

16. Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris gratiæ, quia nihil resistit Omnipotenti.

17. Gratia est vox illa Patris, quæ homines interius docet, ac eos venire facit ad Jesum Christum; quicumque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre.

18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

19. Dei gratia nihil aliud est, quam ejus omnipotens voluntas; hæc est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

20. Vera gratiæ idea est, quod Deus vult sibi a nobis obediri, & obeditur; imperat, & omnia fiunt; loquitur tanquam Dominus, & omnia sibi submissa sunt.

21. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis omnipotentis, sequela, & imitatio operationis Dei incarnantis, & resuscitantis Filium suum.

22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis, cum libero ipsius voluntatis consensu, demonstratur illico nobis in Incarnatione, veluti in fonte, atque Archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ, & gratiæ, quæ omnes ita gratuitæ, atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suæ gratiæ, eam significans per illam, qua creaturas e nihilo producit, & mortuis reddit vitam.

24. Justa idea, quam Centurio habuit de omnipotentia Dei, & Jesu Christi in sanandis corporibus solo motu suæ voluntatis, est imago ideæ, quæ haberi debet de omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus a cupiditate.

25. Deus illuminat animam; & eam sanat æque ac corpus sola sua voluntate; jubet, & ipsi obtemperatur.

26. Nullæ dantur gratiæ nisi per fidem.

27. Fides est prima gratia, & fons omnium aliarum.

28.

28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio.

29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter.

31. Desideria Christi semper habent suum effectum, pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

32. Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine Primogenitos, idest Electos, de manu Angeli exterminatoris.

33. Proh, quantum oportet bonis terrenis, & sibimetipsi renunciasse, ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropiandi Christum Jesum, ejus amorem, mortem, & mysteria; ut facit Sanctus Paulus dicens: *Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me*.

34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana.

35. Gratia Adami est sequela creationis, & erat debita naturæ sanæ, & integræ.

36. Differentia essentialis inter gratiam Adami, & status Innocentiæ, ac gratiam Christianam, est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset; ista vero non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus.

37. Gratia Adami sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: gratia Christiana nos sanctificando in Jesu Christo, est omnipotens, & digna Filio Dei.

38. Peccator non est liber, nisi ad malum, sine gratia Liberatoris.

39. Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet luminis, nisi ad aberrandum, ardoris, nisi ad se se præcipitandum, virium, nisi ad se vulnerandum. Est capax omnis mali, & incapax ad omne bonum.

40. Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem.

41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in Philosophis Ethnicis, non potest venire nisi a Deo, & sine gratia non producit nisi præsumptionem, vanitatem, & oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis, & amoris.

424

42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad Sacrificium Fidei; sine hoc nihil, nisi impuritas; nihil, nisi indignitas.

43. Primus effectus gratiæ baptismalis est facere, ut moriamur peccato: adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitæ pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

44. Non sunt, nisi duo amores, unde volitiones, & actiones omnes nostræ nascuntur; Amor Dei, qui omnia agit propter Deum; quemque Deus remuneratur; & amor, quo nos ipsos, ac mundum diligimus, qui quod ad Deum referendum est, non refert, & propter hoc ipsum fit malus.

45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat.

46. Cupiditas aut charitas usum sensuum bonum, vel malum faciunt.

47. Obedientia legis profluere debet ex fonte, & hic fons est charitas. Quando Dei Amor est illius principium interius, & Dei gloria ejus finis, tunc purum est, quod apparet exterius; alioquin non est, nisi hypocrisis, aut falsa justitia.

48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebræ, nisi aberratio, & nisi peccatum sine Fidei lumine, sine Christo, & sine charitate.

49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine Amore Dei.

50. Frustra clamamus ad Deum, Pater mi; si spiritus charitatis non est ille, qui clamat.

51. Fides justificat quando operatur, sed ipsa non operatur nisi per charitatem.

52. Omnia alia salutis media continentur in fide, tanquam in suo germine; & semine, sed hæc fides non est absque amore, & fiducia.

53. Sola charitas christiano modo facit (actiones Christianas) per relationem ad Deum; & Jesum Christum.

54. Sola charitas est, quæ Deo loquitur, eam solam Deus audit.

55.

sare ab ea lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem.

72. Nota Ecclesiæ Christianæ est, quod sit Catholica; comprehendens & omnes Angelos cœli, & omnes electos, & justos terræ, & omnium sæculorum.

73. Quid est Ecclesia, nisi cœtus filiorum Dei manentium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in ejus persona, redemtorum ejus sanguine, viventium ejus spiritu, agentium per ejus gratiam, & expectantium gratiam futuri sæculi.

74. Ecclesia, sive integer Christus, Incarnatum Verbum habet ut caput; omnes vero Sanctos ut membra.

75. Ecclesia est unus solus homo, compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia, & persona: Unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est Sanctificator.

76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei, quia omnes Electi, & justi omnium sæculorum illam componunt.

77. Qui non ducit vitam dignam Filio Dei, & membro Christi, cessat interius habere Deum pro patre, & Christum pro capite.

78. Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus Judaicus, & caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio.

79. Utile, & necessarium est omni tempore, omni loco, & omni personarum generi studere, & cognoscere spiritum, pietatem, & mysteria Sacræ Scripturæ.

80. Lectio Sacræ Scripturæ est pro omnibus.

81. Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione.

82. Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, & super omnia Sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere.

83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia Mysteriorum Religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, & natæ sunt hæreses.

84.

84. Abripere e Christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

85. Interdicere Christianis lectionem Sacræ Scripturæ, præsertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, & facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.

86. Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi Apostolicæ, & intentioni Dei.

87. Modus plenus sapientia, lumine, & charitate est, dare animabus tempus portandi cum humilitate, & sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ, & contritionis, & incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei, antequam reconcilientur.

88. Ignoramus quid sit peccatum, & vera pœnitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, & detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, quod, cum sit jam reconciliatus, habet jus assistendi sacrificio Ecclesiæ.

90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos Pastores de consensu, saltem præsumto, totius corporis.

91. Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro. Nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo, atque ipsi Ecclesiæ per charitatem affixi sumus.

92. Pati potius in pace excommunicationem, & anathema injustum, quam prodere veritatem, est imitari Sanctum Paulum: tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem, aut scindere unitatem.

93. Jesus quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum festinatio infligit, sine ipsius mandato: Jesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

94. Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fi-

fidem fidelium, & foveri divisiones propter res, quæ nec fidem lædunt, nec mores.

95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina plerisque Christianis, & modus eas prædicandi est veluti idioma incognitum: adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, & supra communem captum fidelium. Neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiæ, & iræ Dei in filios suos.

96. Deus permittit, ut omnes Potestates sint contrariæ Prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit nisi Divinæ gratiæ.

97. Nimis sæpe contingit, membra illa, quæ magis sancte, ac magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici, atque tractari tanquam ab ea separata: sed Justus vivit ex Fide, & non ex opinione hominum.

98. Status persecutionis, & pœnarum, quas quis tolerat, tanquam hæreticus, flagitiosus, & impius, ultima plerumque probatio est, & maxime meritoria, utpote quæ facit hominem magis conformem Jesu Christo.

99. Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare, aut agnoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitæ, v. g. bonos libros, instructiones, sancta exempla &c.

100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus, persequendo veritatem, ejusque discipulos. Tempus hoc advenit . . . . Haberi, ac tractari a Religionis Ministris, tanquam impium, & indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate Sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate, & zelo quodam Religionis, persequendo flamma, ferroque viros probos, si propria passione est excæcatus, aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare, frequenter credimus sacrificare Deo impium, & sacrificamus diabolo Dei servum.

101. Nihil spiritui Dei, & doctrinæ Jesu Christi magis opponitur, quam communia facere juramenta in

Ec-

Ecclesia; quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, laqueos tendere infirmis, & idiotis, & efficere ut nomen & veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

§. XXVI.

Propositiones damnatæ a Benedicto XIV. anno MDCCLII.

1. Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ, ac promeritæ spe, perpetuo carere deberet, culpa, & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.

2. Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

3. Non incurrit in Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas dux, vel officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, & officii.

4. Licitum est in statu hominis naturali acceptare, & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.

5. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia vel malitia magistratus justitia aperte denegatur.

F I N I S.

INDEX CAPITUM

§. IV.

§. XVI.

Errata	Corrige
pag. 8 requiritur	requiratur
32 *ignorantia*	*ignorans*
39 *Dist. ant.*	*Neg. ant.*
73 favebat	fovebat
77 *& emittente*	*ut emittente*
155 eligit	elegit
169 Gangrense	Gangrensi
183 prohibitur	prohibetur
189 copulantur	copulentur
205 qualemque	qualemcumque
221 *opem*	*spem*
266 adprecatur	imprecatur
271 *Nunc*	*Hunc*
302 excepturam	exceptam
312 naturale	naturales
333 ait enim *in IX.*	ait enim *in IV.*
337 Lineolniensem	Lincolniensem
348 iis, qui nostra	ii, qui nostra
357 gravis erit	justa erit
418 in loco profano	in locum profanum,
429	425
ibid. anno MCCCXXVIII	MCCCCXVIII.
433. §.IX. MCCCCLXXXIX	MCCCCLXXVIII.
435 salutare	salutares
452 nenessitate	necessitate